

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

**Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Центр досконалості Жана Моне**

**Taras Shevchenko National University of Kyiv
Educational and Scientific Institute of International Relations
Jean Monnet Center of Excellence**

**МАТЕРІАЛИ
міжнародної науково-практичної конференції
«УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС ЯК
ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ»
частина 1**

25-26 листопада 2021 року, м. Київ

**PROCEEDINGS
of the international scientific and practical conference
«ASSOCIATION AGREEMENT WITH THE EU
AS RESILIENCE TOOL FOR UKRAINIAN
ECONOMY»
part 1**

November 25-26, 2021 Kyiv

КИЇВ-2022 KYIV-2022

За підтримки програми Еразмус+ Європейського Союзу у межах проекту Центру досконалості Жана Моне № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Поглиблений розвиток європейських студій в Україні: міждисциплінарний підхід». Підтримка Європейською Комісією створення цієї публікації не передбачає підтримку її змісту, який відображає думку тільки авторів, і Комісія не може нести відповідальність за будь-яке використання інформації, яка тут міститься.

With the support of the Erasmus+ Programme of the European Union within the Jean Monnet Centre of Excellence Project № 611625-EPP-1-2019-1-UA-EPPJMO-CoE «Advancing European Studies in Ukraine: Interdisciplinary Approach». The European Commission's support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents, which reflect the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Редакційна колегія: Шнирков О.І., д.е.н., професор; Чугаєв О.А., д.е.н., професор; Смирнова К.В., д.ю.н., професор; Копійка В.В., д.політ.н., професор; Піпченко Н.О., д.політ.н., професор; Святун О.В., к.ю.н., доцент; Миронова М.А., к.політ.н., доцент; Маковський С.О., к.політ.н., доцент.

Угода про асоціацію з ЄС як інструмент забезпечення стійкості економіки України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (25-26 листопада 2021 року, м. Київ) у 2 частинах. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин, Центр досконалості Жана Моне, 2022. Ч.1. 201 с.

Association Agreement with the EU as a Resilience Tool for Ukrainian Economy: proceedings of the international scientific and practical conference (November 25-26, 2021, Kyiv) in 2 volumes. Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of International Relations, Jean Monnet Center of Excellence, 2022. Vol.1. 201 p.

Контакти Центру досконалості Жана Моне:

м. Київ, вул. Ю. Ілленка 36/1, каб. 313

веб-сайт: <http://www.iir.edu.ua/jean-monnet-center/>

База даних навчальної і наукової інформації про ЄС:

<https://e-learning.iir.edu.ua/course/view.php?id=29&lang=uk>

© Центр досконалості Жана Моне
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, 2021
© Колектив авторів, 2021

CONTENTS

SECTION “FREE TRADE AREA BETWEEN UKRAINE AND THE EU: RESULTS AND PROSPECTS FOR MODERNIZATION”.....	8
SECTION “PROBLEMS OF PARTICIPATION OF UKRAINE IN THE EUROPEAN MIGRATION PROCESSES UNDER NEW CHALLENGES”.....	163

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄС: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ»	8
---	----------

Шнирков О.І.

Стійкість економіки України в умовах європейської економічної інтеграції та дезінтеграції.....	8
--	---

Чугаєв О.А.

Зона вільної торгівлі з ЄС як інструмент стабілізації експорту України в умовах пандемії.....	12
---	----

Заблоцька Р.О.

Угода про асоціацію з ЄС як фактор зростання українського експорту послуг.....	15
--	----

Стаканов Р.Д.

Механізм інтеграції України в європейський ринок праці за умов асоціації з ЄС.....	19
--	----

Дугінець Г.В.

Торгівельна війна США та ЄС: вплив на майбутнє Східного Партнерства..	22
---	----

Савченко М.В.

Сучасні тренди розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС..	25
---	----

Резнікова Н.В.

Стратегічний форсайт як інструмент підвищення стійкості ЄС (приклад для України).....	28
---	----

Посохов І.М.

Зона вільної торгівлі України та ЄС: сучасні результати та перспективи розвитку.....	32
--	----

Яровенко Т.С.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС: торговельний аспект.....	35
--	----

Цибуляк А.Г.

Екологізаційні аспекти розвитку зовнішньоторговельної діяльності України в контексті Угоди про асоціацію з ЄС.....	38
--	----

Русак Д.М.	
Розвиток механізмів регулювання взаємного доступу до ринків у контексті можливого оновлення Угоди про асоціацію.....	41
Shevchuk V., Konovalchuk A.	
The Euro-Integration Signal for Liberalization of Ukraine’s Economy.....	44
Полякова Ю. В., Сокурєнко С. В.	
Європейська інтеграція і макроекономічна стабільність в Україні.....	47
Якубовський С.О., Шендерова А.Р.	
Аналіз динаміки регіональної та галузевої торгівлі України з країнами ЄС.....	50
Прушківська Е.В., Ромалью Роке Т.М.	
Міжнародний досвід організації системи охорони здоров’я в країнах Європейського Союзу.....	53
Kutsmus N., Usiuk T.	
Trade in agri-food products during the COVID-19 crisis: Poland and Ukraine format.....	56
Шнирков О.О.	
Динаміка змін внутрішньогалузевої торгівлі України та ЄС за умов асоціації.....	58
Шовкун І.А.	
Торгівля між Україною та ЄС: асиметрія структури товарних потоків.....	62
Редзюк Є.В.	
Підходи до більш продуктивної соціально-економічної співпраці між країнами-партнерами по взаємодії з ЄС.....	65
Булуй О.Г., Присяжнюк О.Ф., Швець Т.В.	
Інноваційні проекти як інструмент євроінтеграційних процесів в Україні.....	69
Шевченко В. Ю.	
Енергетичні цінові шоки в Європі: фактори та ризики.....	73
Хватов Ю.Ю.	
Торгівельна політика і зовнішньоекономічні зв’язки ЄС.....	75
Фаренюк Н.В.	
Фінансові механізми реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.....	78
Шинкар В.А., Рошко С.М.	
«Угода про асоціацію з ЄС»: проблеми реалізації.....	82
Негода А.В.	
Транспортна складова Угоди про асоціацію: стан виконання та перспективи.....	84

Поліщук Л.С.	
Інструменти підтримки економіки ЄС в умовах пандемії: досвід для України.....	88
Франко Л.С.	
Цифрова трансформація економіки України в рамках Східного партнерства між ЄС та Україною.....	91
Пархоменко Н.О.	
Тенденції розвитку зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС.....	94
Radziyevska S.	
Ukraine's Trade of Goods with the EU on the Eve of the Forth Industrial Revolution.....	96
Пічкурова З.В.	
Особливості реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у сфері інтелектуальної власності.....	99
Дулік Т.О., Александрюк Т.Ю.	
Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні як інструмент захисту національних інтересів держави.....	103
Пономаренко О.О., Лісна І.Ф.	
Забезпечення високого конкурентного статусу країни як пріоритет регіональної інтеграції в сучасних умовах ризику.....	106
Синіговець О.М.	
Міжнародний рух капіталу як форма сучасних міжнародних відносин та формування передумов участі України в умовах поглиблення процесів глобалізації.....	109
Мартинюк О.В.	
Детермінанти глобального лідерства країн ЄС в переході до кліматично-нейтральної економіки.....	112
Шворак Л.О.	
Механізми інтеграції України у єдиний цифровий ринок ЄС.....	115
Степаненко Н.О.	
Роль регіональної економічної інтеграції в сучасному просторі.....	118
Севастьянов Р.В.	
Перспективи виробництва водню в контексті співпраці України з ЄС....	121
Можайкіна Н.В., Іванова А.Д.	
Економічні особливості розвитку країн ЄС та їх вплив на інтеграційні процеси.....	124

Петриш Є.В., Чернова О.В.

Сучасний стан та перспективи розвитку поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.....127

Шевчук О.І., Чернова О.В.

Результати імплементації положень про зону вільної торгівлі між Україною і ЄС.....129

Бех К.А.

Економічні вигоди країн ЄС від зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.....132

Кравченко Д.С.

Економічні перспективи України у сфері реалізації європейського зеленого курсу в рамках Угоди про асоціацію з ЄС.....134

Жолос Т.О.

Чи сприяє Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі інклюзивному зростанню в Україні?.....137

Машкара-Чокнадій В.В.

Періодизація торговельно-економічної співпраці України та ЄС.....140

Веселовський Б.А.

Співвідношення інститутів послуг загального економічного інтересу та державної допомоги в соціальному вимірі.....143

Яценко В.О.

Властивості валюти як чинник конкурентоспроможності економіки в умовах євроінтеграції.....146

Тихонова Є.В., Чернова О.В.

Результати запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС....149

Kasianova M.

Free Trade Area between Ukraine and the EU: results and prospects for modernization.....152

Олексієнко В.О.

Сутність, цілі та роль «Європейського Зеленого Курсу» («European Green Deal») у реалізації нового типу економічного зростання європейського та світового господарства.....154

Мизовець О.Р.

Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу.....157

Скорик Г.Ю.

Прогрес та результати європейської економічної інтеграції для України.160

**СЕКЦІЯ «ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ
МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ В УМОВАХ НОВІТНІХ
ВИКЛИКІВ».....163**

Кірдан О.П.

Україна в європейських міграційних процесах: тенденції, проблеми, перспективи.....163

Білоцерківець В.В., Завгородня О.О.

Між Сциллою та Харибдою: ковідні та постковідні виклики для національної міграційної політики.....165

Дворнік М.О., Прушківська Е.В.

Глобальні виклики та тенденції зайнятості молоді в ЄС та Україні.....167

Korolchuk L.

Peculiarities of Ukraine's Participation in European Migration Processes in the Condition of Migration Crisis.....170

Щолокова Г.В.

Україна – ЄС: співпраця у сфері міграції.....172

Шевчук В.О.

Тенденції розвитку міжнародного ринку праці в умовах пандемії COVID-19.....174

Овчаренко Л.В.

Трудова міграція до Європи як виклик економічній безпеці України.....177

Кицюк І.В., Щербата Н.З.

Сучасні виклики української трудової міграції до ЄС.....179

Шевчук В.О., Барков М.М.

Проблема безробіття в Україні в умовах пандемії COVID-19.....182

Білова Є.В., Головка Л.С.

Україна в контексті європейських міграційних процесів.....184

Шепель О.С.

Виклики пандемії COVID-19 для українських трудових мігрантів в ЄС..187

Андрюніна Д.О.

Перспективи впровадження в Україні європейських практик ведення візової політики по відношенню до «цифрових кочівників».....192

Ковбич Т.К.

Вплив діджиталізації на розвиток ринку праці в ЄС.....195

Хила Є.П.

Інтелектуальна міграція між Україною та країнами ЄС в контексті реалізації Угоди про асоціацію.....198

СЕКЦІЯ «ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄС: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ»

УДК 330.33.01: 339.924

СТІЙКІСТЬ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ

Шнирков О.І.

д.е.н., проф., завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, академічний координатор
Центру досконалості Жана Моне ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Проблемам стійкості економічних систем присвячено великий масив наукових досліджень, у яких вона розглядається у широкому сенсі як здатність мінімізувати скорочення виробництва і споживання та відновити динаміку їх позитивного зростання у випадку негативного шоку. Посилення стійкості до шоків, ризиків, уразливості економічних структур країн набуває фундаментального значення особливо в останні роки. Значна увага приділяється стійкості національних економік в умовах відкритих та інтегрованих глобальних ринків, здатності країн адаптуватися та протистояти глобальним кризам, зокрема, світовій фінансовій кризі 2008-2010 рр. та пандемії COVID-19 2019-2021 рр. (див., наприклад, [1]). Зокрема, запропоновано набір з більше ніж 70 показників у 7 сферах для 34 країн ОЕСР з метою виявлення та попередження негативних економічних шоків, у тому числі у сфері їх транснаціонального трансферу через фінансові та торговельні канали, а також невпевненості, відсутності довіри партнерів [2].

За таких умов міжнародна економічна інтеграція, і перш за все розвинуті її форми, може розглядатися як важливий фактор та інструмент посилення стійкості національних економік, якщо вона сприяє формуванню глобальних та регіональних ланцюгів створення доданої вартості, однорідних умов діяльності компаній через регуляторну кооперацію, науково-технічній співпраці перш за все у новітніх галузях та технологіях. Економічна дезінтеграція, навпаки, веде до посилення вразливості національних економік, якщо вона не компенсується новими інтеграційними моделями взаємного доступу до внутрішніх ринків країн-учасниць.

З 2014 р. на стійкість національної економіки України серед зовнішньоекономічних чинників суттєво впливають два одночасних

процеси – реалізація поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) з ЄС як розвинута форма інтеграції та економічна дезінтеграція з Росією.

Практично всі моделі та прогнози розвитку зони вільної торгівлі України з ЄС до 2014 р. свідчили про позитивний у цілому вплив такої форми інтеграції за інших однакових умов на економічний розвиток країни, зокрема, темпи економічного зростання та добробут, розвиток окремих сфер та галузей [3]. Причому такі моделі базувалися на припущення збереження саме інших однакових умов без суттєвих змін. Отже, ПВЗВТ України з ЄС, яка має за мету інституційно поступово відкрити ємний внутрішній ринок ЄС для українських виробників, може розглядатися як зовнішньоекономічний чинник посилення стійкості національної економіки у цілому, навіть якщо торговельна реакція Росії буде мати певний негативний вплив. Так, одна із моделей негативного впливу торговельної реакції Росії на зону вільної торгівлі України з ЄС передбачала 1) певне та незначне зменшення споживання у країні, 2) середньотривалий термін (4 роки) адаптації національної економіки до відповідних торговельних обмежень у чотирьох основних товарних групах обміну (зростання тарифів на продовольчі товари (40%), металопродукцію (20%), машини та обладнання (15%), ціни на газ (20%)) відновлення достатньо високих темпів економічного зростання (див. рис. 1).

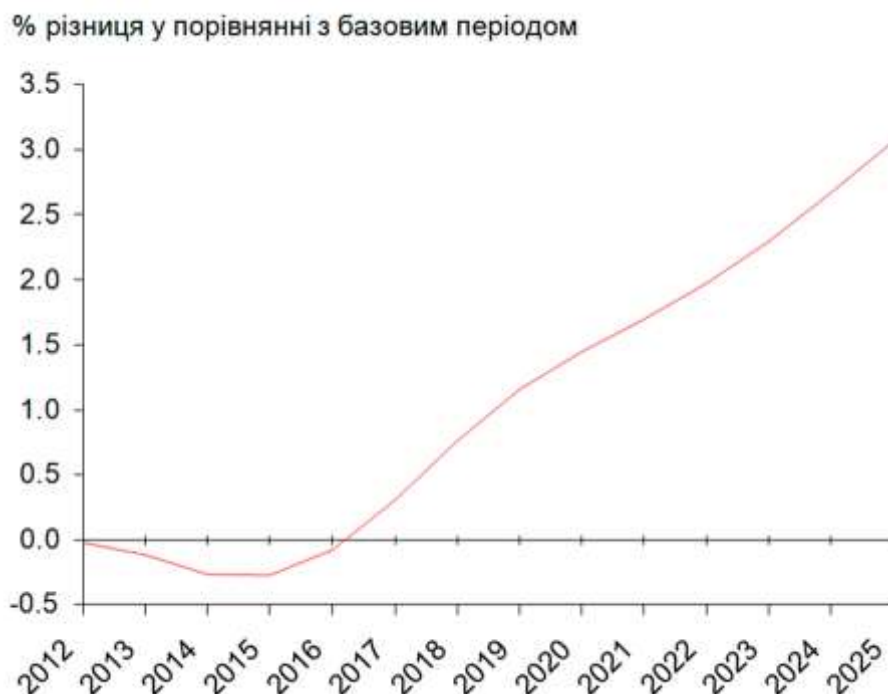

Рис.1. Вплив створення ПВЗВТ між Україною та ЄС на рівень споживання з урахуванням реакції Росії

Джерело: [4].

Але починаючи з 2014 р. Росія застосовує більш жорсткі методи торговельної і більш широко економічної війни проти України, які ще 8 років тому важко було й уявити в Європі (призупинення зони вільної торгівлі з Україною, силова дезінтеграція та окупація ОРДЛО і Криму, пряма заборона на імпорту значного переліку продукції, економічні санкції, інфраструктурна ізоляція, вимушена міграція населення, вихід російських компаній з регіональних виробничих мереж з українськими компаніями та ін., збереження загрози відновлення активної військової агресії), наслідком яких є значні економічні втрати України. Значною мірою саме такі дії стали основними факторами кризових явищ в українській економіці у 2014-2015 рр. (див. рис.2).

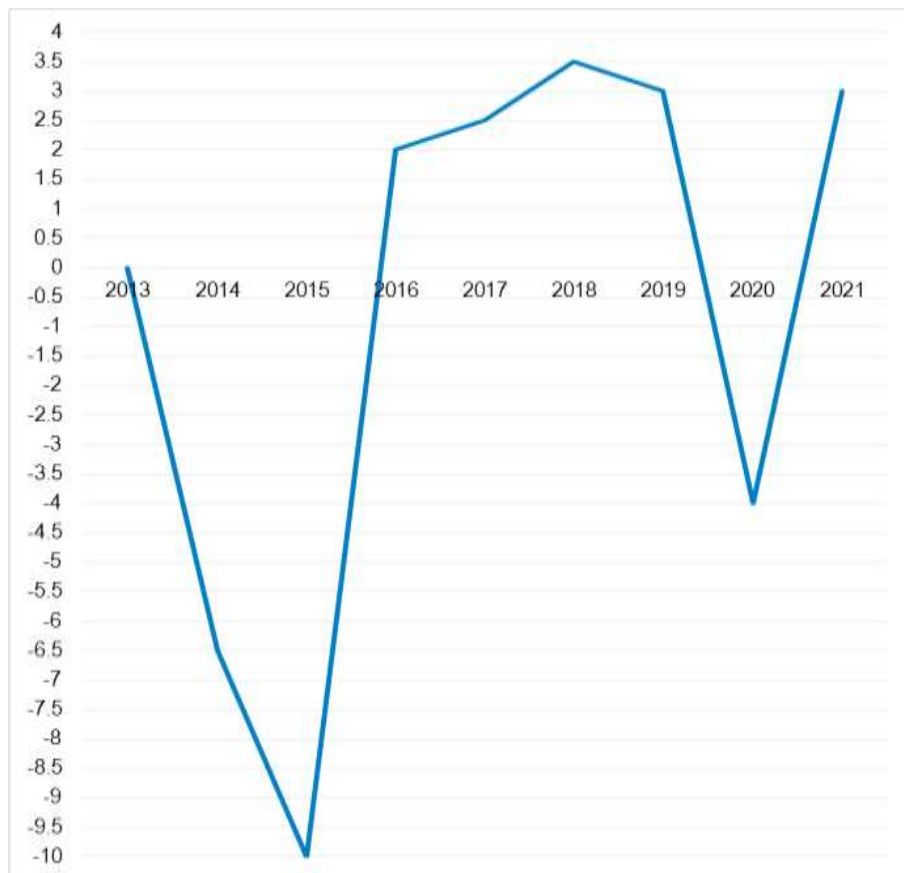

Рис.2. Темпи зростання ВВП України у 2013-2021 рр.

Джерело: [5].

У 2016-2019 рр. українська економіка почала відновлюватися від шоку економічної дезінтеграції з Росією, але доступ до ринків ЄС, умови якого в Угоді про асоціацію було сформовано у 2010-12 рр. на основі структури взаємної торгівлі 2008-2010 рр., лише частково компенсував втрату російських ринків та негативні ефекти економічної війни Росії для економіки України у цілому. Так, падіння ВВП країни у 2014-2015 рр. склало 6,5%-9,8%, у наступні три роки він зростав повільно лише на 2-

3,5% щорічно. За таких темпів досягнення рівня ВВП 2013 р. можна очікувати лише за 9-10 років. До того ж ПВЗВТ з ЄС не стала фактором поглиблення участі українських компаній в європейських виробничих мережах на розвинених стадіях створення доданої вартості. З 2020 р. до економічної війни Росії проти України додається негативний вплив пандемії COVID-19, що створює додаткові бар'єри на шляху адаптації національної економіки до шоку дезінтеграції з економікою РФ.

Таким чином, Угода про асоціацію у цілому та ПВЗВТ України з ЄС у 2014-2021 рр. лише частково, певною мірою виконувала та виконує функцію інтеграційного інструменту підвищення стійкості національної економіки країни. Посилення впливу ПВЗВТ на стійкість економіки України можливо шляхом оновлення торговельної частини Угоди про асоціацію (наскільки це можливо за сучасних умов), поглиблення секторальної інтеграції з внутрішнім ринком ЄС, проведення реформ та поступового регуляторного зближення з правилами ЄС, заміщення ролі та впливу ринків Росії на економічний розвиток країни (за умов продовження економічної війни Росії проти України). Більш того, проблема зовнішньої безпеки країни стає більш пріоритетною на сучасному етапі навіть у порівнянні з інституціональними аспектами можливого приєднання до ЄС саме з точки зору підвищення стійкості національної економіки країни у цілому, оскільки дає можливість активізувати й інші внутрішні та зовнішні чинники її стабільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Fostering economic resilience in a world of open and integrated market risks, vulnerabilities and areas for policy action. Report prepared for the 2021 UK presidency of the G7. OECD. 2021. URL: <https://www.oecd.org/newsroom/OECD-G7-Report-Fostering-Economic-Resilience-in-a-World-of-Open-and-Integrated-Markets.pdf>

2. Oliver Röhn, Aida Caldera Sánchez, Mikkel Hermansen and Morten Rasmussen. Economic resilience: A new set of vulnerability indicators for OECD countries. OECD, 28 Jul 2015. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/economic-resilience-a-new-set-of-vulnerability-indicators-for-oecd-countries_5jrxhgjw54r8-en

3. Олександр Шнирков. Економічні наслідки укладення Угоди про асоціацію України з ЄС з урахуванням можливої реакції Росії. Національна безпека і оборона. № 4-5 (141-142), 2013. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD141-142_2013_ukr.pdf

4. The impact of an FTA between Ukraine and the EU. I. Burakovsky, V. Movchan. TA O'Keefe, S. Ulgen, O. Shnyrkov. Oxford Economics, 2012.

5. World Bank. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?locations=UA>

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАБІЛІЗАЦІЇ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Чугаєв О.А.

д.е.н., доц., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, експерт Центру досконалості Жана Моне ННІМВ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У 2020 р. економіка України зіткнулася з викликами світової пандемії, що призвело до падіння виробництва й експорту, зважаючи на відкритість до зовнішньоекономічних зв'язків та внутрішні карантинні обмеження. У цьому дослідженні ми маємо на меті визначити, чи зона вільної торгівлі з ЄС стала інструментом, який пом'якшив ці процеси порівняно з альтернативним сценарієм, за якого Угода про асоціацію не була би укладена.

Для початку зазначимо, що за даними Державної служби статистики України [1] в 2019 р. експорт (товарів) до ЄС змінився на 2,9%, у 2020 р. на -10,3%, а в першій половині 2021 р. на 43,9%. Тобто основний негативний вплив пандемії відбувся у 2020 р., а далі відбулося відновлення. Для порівняння експорт України в усі країни світу у 2020 р. змінився тільки на -1,7%. Отже, експорт до ЄС виявився більш волатильним. У табл. 1. показана динаміка експорту України до основних торговельних партнерів. Як бачимо, важливу стабілізуючу роль зіграло зростання експорту в Китай – економіку, яка найшвидше вийшла з кризи і зберегла позитивну динаміку ВВП по результатах року. Якщо порівнювати решту країн світу (за винятком Китаю) і країни ЄС як імпортерів української продукції, то кардинальних відмінностей не спостерігається.

Табл. 1. Зростання експорту України у 2020 р., %

Країна-імпортер	Зростання експорту	Країна-імпортер	Зростання експорту
Білорусь	-13,8	Іспанія	-16,7
Єгипет	-28,1	Італія	-20,3
Індія	-2,6	Нідерланди	-2,5
Китай	97,6	ФРН	-13,1
Росія	-16,6	Польща	-0,7
США	0,5	Румунія	7,5
Туреччина	-7,0	Угорщина	-19,1

Джерело: [1].

Далі ми провели кореляційний аналіз зв'язку між преференційною маржою, якою користуються українські експортери на ринку ЄС, і динамікою українського експорту в ЄС (UE) в 2020 р. Преференційна маржа (PM) за першим методом спрощено визначена нами як імпорتنний тариф в ЄС (за режиму найбільшого сприяння – РНС) по відповідній групі товарів, оскільки його мали би сплачувати експортери з України за умов відсутності Угоди про асоціацію. Використані дані за 2020 р. СОТ [2] по 95 категоріях товарів (двозначний код) за гармонізованою системою класифікації версії 2017 р. Такий спрощений підхід достатньо обгрунтований у випадку промислових товарів, адже по них тарифи в ЄС вже скасовані практично повністю для України: за даними СОТ [3], зважений середній тариф РНС в ЄС становив 1,3% для українських експортерів, а істинна преференційна маржа (РНС тариф – мінус преференційний тариф) становила також 1,3%. Але інша ситуація з аграрним експортом в ЄС. Зважений середній тариф в ЄС становив 5,2% для українських аграрних експортерів, а істинна преференційна маржа (РНС тариф – мінус преференційний тариф) становила 2,9%. Тому за другим методом ми розраховуємо скориговану преференційну маржу (АРМ) так, що РМ множиться на коригуючий коефіцієнт $2,9/5,2$ для тих категорій товарів, по яких помітна частина тарифних ліній згідно розкладу зниження тарифів за Угодою про асоціацію [4] не передбачає повного скасування імпортного тарифу в ЄС або передбачена тарифна квота. Це стосується зокрема м'ясної, молочної продукції, овочів, фруктів, цукру, кондитерських виробів, зернових та виробів з них, напоїв і тютюнових виробів.

На першому етапі кореляційного аналізу ми розраховали кореляцію для всіх товарних категорій. Виявилось, що кореляція UE з РМ і АРМ була близькою до нуля: 0,08 і 0,03. Тобто, на перший погляд, тарифні преференції не вплинули на стійкість експорту товарів з України до ЄС. Але вказані 95 категорій товарів значною мірою включають ті, обсяги експорту по яких невеликі, а отже навіть факт укладання або неукладання одного великого контракту суттєво впливає на обсяги їх експорту. Природньо виникають статистичні викиди, коли за ефекту низької бази темпи зростання можуть бути аномально високими. Якщо на другому етапі залишити вибірку лише з 32 найважливіших категорій товарів, експорт яких становив принаймні 0,4% експорту товарів з України до ЄС у 2019 р., то кореляція UE з РМ і АРМ становитиме 0,26 і 0,21.

На третьому етапі ми множимо зростання експорту відповідної категорії товарів у 2020 р. на вагу цього експорту у 2019 р. (UEW) і знов розраховуємо кореляцію по всіх категоріях. В результаті кореляція UEW з РМ і АРМ становить вже 0,34 і 0,38 при рівні значущості 0,035 і 0,002. Тобто зв'язок вже підтверджується. Але раптом, основним чинником є не величина тарифної преференції, а природа попиту на ту чи іншу категорію

товарів в умовах пандемії. Наприклад у нашій попередній публікації [5], ми вирахували, що найбільш еластичний до попиту, а отже і вразливий в умовах кризи, традиційно був експорт з України до ЄС таких товарів як паливо, хімічна продукція, метали. Найменш еластичним був попит переважно на продукцію харчування. Але саме остання як правило, найбільше захищена митними тарифами, що впливає і на рівень преференційної маржі. Отже цілком можливо, що формально значуща кореляція з преференційною маржею може насправді відображати вплив еластичності попиту.

Тому на четвертому етапі ми розраховуємо відносне зростання експорту України до ЄС для кожної категорії товарів (RUE). Корекція відбувається за рахунок віднімання аналогічних темпів зростання українського експорту, але до всього світу (UW), виходячи з припущення, що характер попиту на одну й ту саму категорію товарів буде схожий в ЄС і за межами ЄС. Кореляція RUE з РМ і АРМ, якщо спостереження зважені за обсягами торгівлі за відповідними категоріями товарів, становить 0,31 і 0,32 при рівні значущості 0,002. Якщо побудувати регресійну модель, вона матиме вигляд (в дужках стандартні похибки, $R^2=0,11$):

$$RUE = -11,43 + 2,03APM \quad (1)$$

(2,3) (0,61)

Побудована і модель з альтернативною специфікацією, за якої експорт до всього світу не віднімається, а виступає як окремий фактор ($R^2=0,42$):

$$UE=37,4+2,47APM+0,49UW \quad (2)$$

(8,3) (0,52) (0,083)

Друга модель має схожий коефіцієнт регресії при АРМ, а отже тарифні преференції на кожний 1 п.п. стримували падіння експорту України до ЄС на 2-2,5 п.п. Враховуючи рівень сукупної преференційної маржі по аграрному і промисловому експорту (2,9% і 1,3%) і українського експорту до ЄС в 2019 р.(8,2 і 11,7 млрд дол.) [3], позитивний економічний ефект ПВЗВТ з ЄС у викладі стабілізації експорту для України під час першого етапу пандемії коронавірусу становив близько 780-960 млн дол. Бета-коефіцієнти при факторах становлять 0,38 і 0,47, що означає, що преференційна маржа впливає на динаміку експорту в ЄС майже так само сильно, як і характер попиту на товарну категорію.

Таким чином, в умовах пандемії коронавірусу стабілізуючу роль для економіки України зіграло зростання експорту до Китаю. Експорт до ЄС впав майже так само як і експорт до решти країн світу. Проте він впав би більше за умов відсутності зони вільної торгівлі. Згідно проведеного нами

дослідження, її стабілізуючий ефект для українського експорту в 2020 р. становив близько 860 млн дол.

Список використаних джерел:

1. Економічна статистика, Зовнішньоекономічна діяльність / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Tariff Download Facility / World Trade organization. URL: <http://tariffdata.wto.org/default.aspx>.
3. Tariff Profiles / World Trade organization. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tariff_profiles_list_e.htm.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Ратифіковано Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu>.
5. Chugaiev O., Mironova M. Dynamics and Challenges of the EU-Ukraine Cooperation: Political, Security and Trade Aspects // Proceedings of the 2nd International Scientific Conference Eastern European Conference of Management and Economics: Environmental Management and Sustainable Economic Development, May 29, 2020 / Ljubljana School of Business, Odesa Institute of Trade and Economics of Kyiv National University of Trade and Economics (Odesa, Ukraine), College of Computer Science and Business Communications EMPIRICA (Bosnia and Herzegovina); editors Lidija Weis, Viktor Koval, Katarina Aškerc. Ljubljana: Ljubljana School of Business, 2020. P.130-138. URL: https://www.vspv.si/uploads/visoka_sola/datoteke/zbornik_eecme_2020_-_proceeding_of_conference.pdf.

УДК 339.924 : 339.564: 338.46

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС ЯК ФАКТОР ЗРОСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЕКСПОРТУ ПОСЛУГ

Заблоцька Р.О.

д.е.н, професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Останнім часом сектор послуг у всіх країнах почав відігравати дедалі важливішу роль. Це відбулося завдяки значному підвищенню рівня значущості послуг як фактору зростання економічного розвитку країн. Справедливість зазначеного твердження доводять такі аргументи:

По-перше, упродовж тривалого періоду спостерігаємо довготермінову тенденцію збільшення частки послуг в економіці, що веде до «сервісифікації» економіки. У 1980–2017 рр. частка послуг у ВВП зростає у країнах усіх груп доходів: із 61 до 76 % у розвинених країнах та із 42 до 56 % у країнах, що розвиваються. Рівень зайнятості у секторі послуг почав підвищуватися із 2000 р., коли її частка становила 38 % глобальної зайнятості, а у 2017 р. – 75 % у розвинених країнах та 46 % у країнах, що розвиваються. Необхідно також підкреслити, що у 2017 р. на сектор послуг припадало 51,1 % нових створених робочих місць у планетарному масштабі.

Загальне високе зростання послуг за показниками питомої ваги у виробництві, торгівлі та зайнятості стало наслідком посилення «сервісизації» – процесу перетворення послуг, зокрема й інфраструктурних, таких як телекомунікаційні послуги й послуги ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій), а також транспортних і фінансових, на ресурс для виробництва товарів і послуг. Багато послуг також виробляють у ланках ланцюжків створення вартості, наприклад, дослідження та розробки, у сфері професійних послуг, таких як інжиніринг, управлінський консалтинг, оптова торгівля та післяпродажний сервіс. Згідно з опитуванням, проведеним у 28 країнах, цифровізація здатна підвищити ефективність виробництва на 4,1 % в рік за одночасного зниження витрат на 3,6 % в зазначений період [1].

По-друге, обсяги виробництва й експорту послуг в умовах економічних і соціальних криз є більш стійкими, ніж аналогічні показники у сфері торгівлі товарами. Під час глобальної економічної та фінансової кризи 2008/09 р. сектор послуг зазнав меншого негативного впливу кризи, ніж виробничий і сільськогосподарський сектори. І ця тенденція простежувалася як у розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. На жаль, специфічний характер глобальної пандемії COVID-19 в більшій мірі вдарив по двох сегментах світового ринку послуг – логістичній та туристичній сферах, що традиційно належать до сектору послуг. Однак слід пам'ятати, що деякі конкретні підсектори послуг виявляються стійкішими в період економічних спадів, наприклад ті, що частково або повністю фінансуються державою, такі як освіта, охорона здоров'я та соціальні послуги, а також ті, за допомогою яких компанії або окремі особи прагнуть застрахувати ризик, як-от страхові послуги, хеджування та ф'ючерсні контракти.

По-третє, майже дві третини зростання доданої вартості послуг у товарному експорті зумовлені збільшенням вартості послуг, що втілені у виробництві експорту всіх секторів. Ця непрямая роль послуг доводить, що сектор послуг не є альтернативою сільськогосподарському чи промисловому розвитку, а, радше, суттєво доповнює та зміцнює їхні стратегії. Отже, сектор послуг сприяє диверсифікації не тільки внаслідок надання послуг, а й завдяки

створенню можливостей збільшення виробництва продукції видобувної й обробної промисловості вищої якості [2].

Диверсифікація економіки настійно потрібна для української держави. Якщо більшість економічної активності країни має сировинну орієнтацію, то вся економіка буде схильною до коливань. В умовах відсутності диверсифікації вітчизняна економіка виявляється вразливою до глобальних зовнішніх фінансових й економічних шоків. Отже, здатність країни надавати послуги високого рівня якості та за доступною ціною може значною мірою сприяти диверсифікації її економіки. Телекомунікаційні послуги та послуги ІКТ особливо необхідні для створення інноваційних товарів і послуг. Завдяки цифровізації відбувається підвищення продуктивності праці й ефективності виробництва та скорочення виробничих, транзакційних і торгових витрат [3].

Щодо динаміки розвитку торгівлі послугами між Україною та ЄС, то тут ситуація протилежна тій, яку спостерігаємо у сфері торгівлі товарами, де Україна має дефіцит. Якщо проаналізувати зміни в торгівлі послугами після початку дії угоди про вільну торгівлю, то можна визначити такі їхні характерні риси:

- у 2014–2016 рр. імпорт ослуг зростав швидше за експорт;
- у 2017–2019 рр., навпаки, обсяги експорту послуг почали збільшуватися інтенсивніше;
- у 2019 р. порівняно із 2018 р. показники експорту послуг підвищилися на 34,3 %, а імпорту – на 10,0 %.

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2020 р. сягнув 7,1 млрд дол США, що на 14 % менше ніж у 2019 р. Експорт послуг до ЄС знизився на 4,8 % та досяг 4,3 млрд дол США, й імпорт теж зменшився на 25 % та становив 2,8 млрд дол США.

Основними партнерами України в Євросоюзі у сфері торгівлі послугами у 2020 р. були ФРН, Кіпр, Польща й Нідерланди. Відзначимо, що лідерство в розрізі переважних ринків збуту українських послуг належало Великій Британії та Німеччині, за ними слідує Кіпр. Якщо ж порівнювати останні два роки, то тут варто звернути увагу на значне зростання експорту українських послуг до Нідерландів (майже вдвічі). Основна частка українського експорту припадала на Велику Британію, Кіпр, Нідерланди, Польщу [4].

Переорієнтація української економіки й посилення торговельних відносин із ЄС зумовили багато важливих структурних змін. Частка транспортних послуг, послуг з переробки матеріальних ресурсів, телекомунікаційних, ІТ і бізнес-послуг в експорті усіх послуг до ЄС досягла вже 90 %. Транспорт явно домінує в експорті послуг України, але зростання експорту інших видів послуг пояснює зниження частки транспортного сектора. Натомість експорт комп'ютерних та інформаційних послуг за цей період у доларовому еквіваленті зріс більш

ніж удвічі, а їхня частка в загальному експорті – майже втричі, що робить їх другим за величиною сектором в експорті послуг України [4].

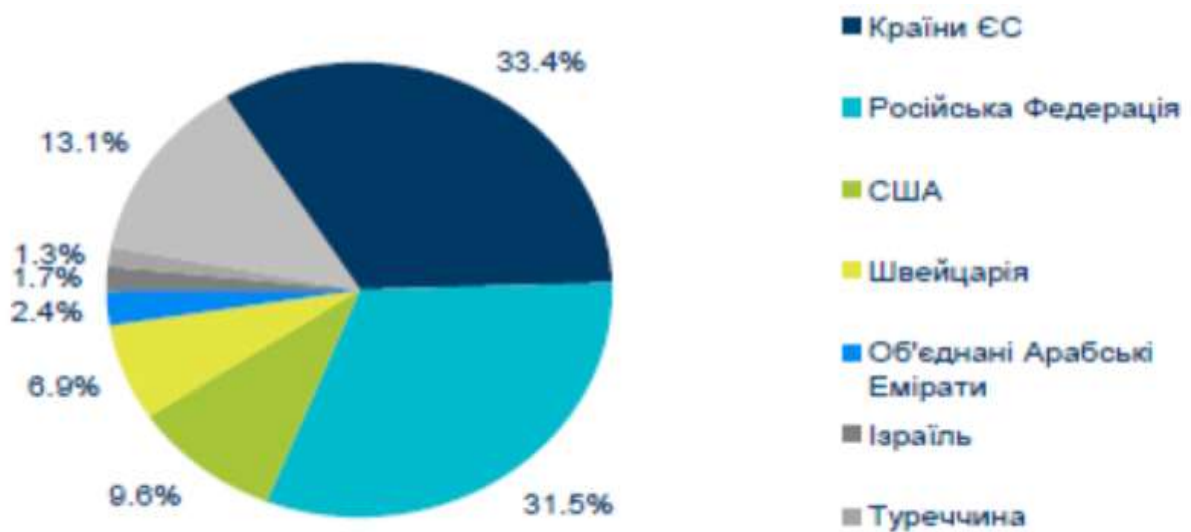

Рис. 1. Географічна структура експорту послуг України, 2018-2020 рр.

Джерело: [5].

Зазначені тренди можна пояснити тим, що у сфері торгівлі товарами економіка України є імпортозалежною, тобто внутрішнє виробництво не може повністю задовольнити потреби населення, а у сфері торгівлі послугами – експортоорієнтованою, особливо за рахунок комп'ютерних, транспортних послуг, послуг із переробки матеріальних ресурсів і транспортних послуг.

Угода про асоціацію з ЄС, дійсно, є важливим фактором зростання українського експорту послуг. У світлі підвищення значення послуг у розвитку інших секторів та стійкості, яку вони продемонстрували в період економічних криз, розвиток сфери послуг має бути залучений до національних стратегій розвитку країн, що залежні від наявних природних ресурсів з метою диверсифікації та структурної трансформації національної економіки. Зменшуючи витрати та підвищуючи ефективність виробництва якісних ключових послуг, таких як телекомунікаційні та комп'ютерні, наукомістких, логістичних і фінансових можна змінити цінові пропорції в національній економіці, які, зі свого боку, спричиняють зміни в рішеннях щодо споживання, виробництва, зайнятості, інвестицій та міжнародної торгівлі, тим самим стимулюючи структурну трансформацію та диверсифікацію економіки.

Список використаних джерел:

1. Industry 4.0: Building the digital enterprise. Industrial manufacturing key findings. Pricewaterhouse Coopers. 2016. 12 p. URL: <https://www.pwc.com/gx/en/industries/industrial-manufacturing/publications/assets/pwc-building-digital-enterprise.pdf>.
2. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/en/Pages/DITC/Services/Measurement-of-services-value-added-in-exports.aspx>.
3. World Bank. World Development Report 2016: Digital Dividends. Washington, D.C. 330 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/896971468194972881/pdf/102725-PUB-Replacement-PUBLIC.pdf>.
4. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
5. Таран С., Яворський П. Аналіз торгівлі послугами між Україною та ЄС: кроки для збільшення експорту послуг і поглиблення секторальної інтеграції з ЄС. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/node/4277>.

УДК 339.9

МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ РИНОК ПРАЦІ ЗА УМОВ АСОЦІАЦІЇ З ЄС

Стаканов Р. Д.

д.е.н., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

В ЄС питання трудової міграції, на відміну від гуманітарної міграції, є мало врегульованим на комунітарному рівні. Країни-члени ЄС самостійно вирішують питання щодо обсягів, кількісного і якісного складу імміграції з третіх країн. Сучасний механізм інтеграції України в європейський ринок праці на сьогодні виглядає наступним чином (рис 1.).

Статті 16-18 Угоди про асоціації між країною то ЄС переважно стосуються загальним принципів двосторонньої міграції. Стаття 16 декларує вагому роль спільного регулювання міграції між сторонами, а також пріоритизації проблем міграції, відповідно до національної стратегії економічного розвитку. Статтею 17 Угоди українські працівники мають гарантії рівних прав працевлаштування аналогічних громадян країн перебування ЄС (у відповідності з національним законодавством в країнах ЄС). Стаття 18 передбачає надання мобільності трудовим мігрантам через збереження та покращення можливості доступу до ринку праці ЄС. Ключова роль, в даному разі, належить тим країнам, що підписали з

Україною окремі Угоди щодо працевлаштування, іншим країнам ЄС рекомендується дослідити можливості укладання аналогічних угод [4].

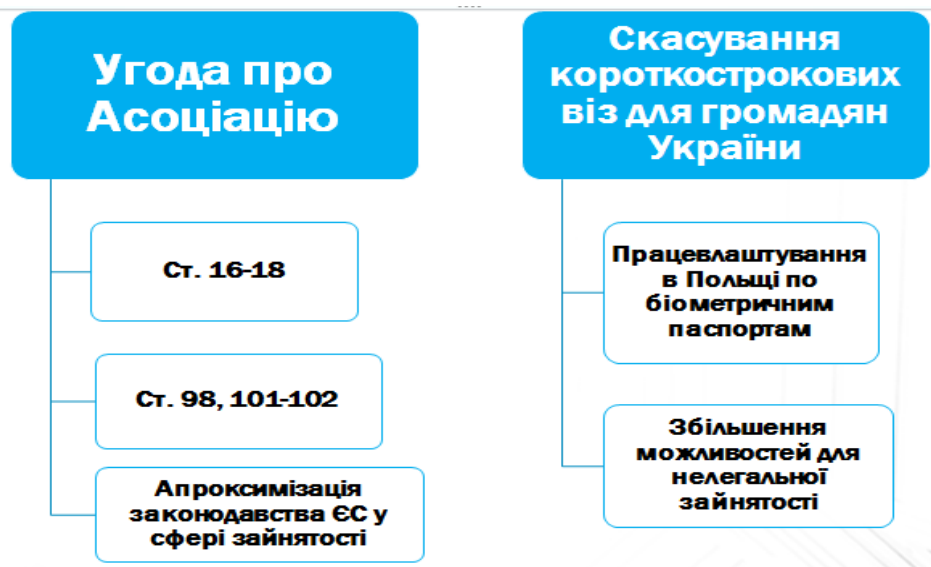

Рис. 1. Механізм інтеграції України в європейський ринок праці за умов асоціації України з ЄС

Джерело: складено автором.

Додаткові можливості для працевлаштування окремих категорій працівників передбачено в статті 98 УА. Підприємства з України, при здійсненні своєї економічної діяльності через філії, дочірні підприємства, представництва, які функціонують на території ЄС у відповідності до законодавства країни перебування, мають можливість працевлаштовувати працівників, які визначаються категорією «основний персонал». Мігранти основного персоналу можуть працювати виключно на юридичні особи або їхні дочірні підприємства. Дозвіл на роботу не повинен перевищувати період працевлаштування робітника (при максимальному терміні в три роки). Для бізнес-відвідувачів перебування в країні ЄС не може перевищувати термін в 90 днів на рік [4].

Водночас, ключову роль в структурі сучасної трудової міграції з України до ЄС відіграє скасування короткострокових віз для громадян України при тимчасовій міграції до ЄС, що у поєднанні з національною міграційною політикою Польщі щодо трудових мігрантів з України формують актуальні тренди в трудовій міграції з України.

Незважаючи на те, що в загальному обсязі міграції в ЄС переважає сімейна і гуманітарна міграція, а кількість виданих дозволів на проживання в ЄС з метою працевлаштування в 2019 р. складало лише 17%, в динаміці частка трудової міграції стабільно зростає, при цьому українські мігранти займають стабільне перше місце за обсягами імміграції до ЄС (рис. 2).

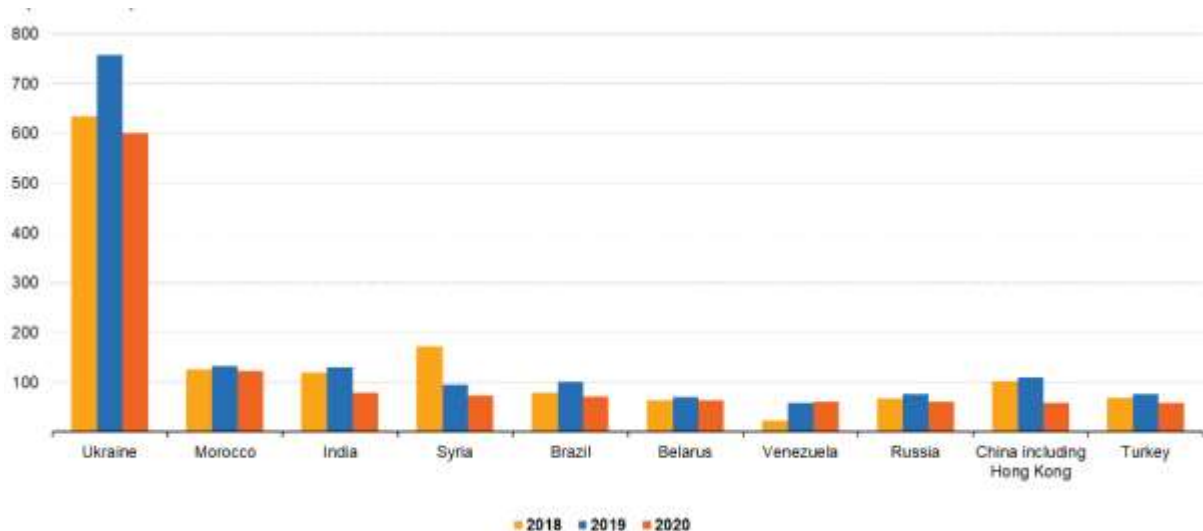

Рис. 2. Тенденції отримання громадянами третіх країн першого дозволу на проживання в країнах ЄС, за країнами громадянства, 2018-2020

Джерело: [1].

У 2020 р. громадяни України (601 тис. бенефіціаріїв дозволів на проживання, або 27% від загальної кількості виданих перших посвідок на проживання в ЄС) отримали найбільшу кількість перших посвідок на проживання (див. рис. 2), випереджаючи громадян Марокко (123 тис., або 5 %) та Індії (79 тис, або 4 %). Польща з 502 тис. дозволів була головним напрямком для громадян нечленів ЄС, які в'їжджали до ЄС з метою працевлаштування. В основному це було пов'язано з угодами з Україною, звідки прибуло 438 тис. (87% від загальної кількості) громадян у 2020 р. з робочим дозволом на проживання [1].

Загалом 86% українців, які отримали дозвіл на проживання в ЄС у 2020 році, метою імміграції мали саме працевлаштування. У 2020 р. українцям було надано найбільшу кількість дозволів на проживання в ЄС з мотивів працевлаштування (516 тис.), з яких переважна більшість (84,8 %) були надані в Польщі. За ними йшли громадяни Білорусі (38 тис.) та Індії (31 тис.). З іншого боку, громадяни Марокко (65 тис.), Бразилії (33 тис.) та України (29 тис.) були найбільшими групами, які отримали посвідки на проживання за сімейними обставинами, а також китайці (22 тис.), українці (21 тис.) та марокканці (17 тис.) були найбільшими групами, які отримували посвідку на проживання з мотивів освіти [1].

Список використаних джерел:

1. Residence permits – statistics on first permits issued during the year // Eurostat. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20\(migr_resfas\)-,First%20residence%20](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20(migr_resfas)-,First%20residence%20)

permits%20by%20citizenship,тис.%2C%20or%204%20%25). (дата звернення: 25.11.2021 р.)

2. Countries and regions. Ukraine // An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (дата звернення: 19.05.2021 р.)

3. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area // European Commission. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (дата звернення: 19.05.2021 р.)

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.11.2021 р.)

УДК 327

ТОРГІВЕЛЬНА ВІЙНА США ТА ЄС: ВПЛИВ НА МАЙБУТНЄ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Дугінець Г.В.

д.е.н., проф., завідувач кафедри світової економіки, Київський національний торговельно-економічний університет

В другій декаді ХХІ ст. ЄС та США залишаються лідерами в світогосподарському просторі, а перебіг торговельно-економічних відносин між ними значно впливають на його подальший розвиток. Під час президентства Д. Трампа торговельні відносини між ЄС та США дещо погіршились внаслідок суперечностей у сфері геополітичних інтересів. Повернення до Білого дому трансатлантично налаштованого демократа є позитивним знаком для розморожування відносин між США та ЄС. Можна передбачити, що зовнішньополітична стратегія адміністрації Дж. Байдена буде зосереджена на проблемі відновлення впливовості США без глобальної гегемонії. При цьому зовнішня політика Дж. Байдена скоріше всього буде демонструвати значну спадкоємність із зовнішньою політикою Обама та Трампа.

В цих умовах ЄС може скористатись цим викликом як можливістю для відновлення трансатлантичних відносин, запропонувавши більш збалансоване партнерство як частину свого прагнення до «стратегічної автономії» [1]. У зв'язку з цим у грудні 2020 року Урсулой фон дер Ляйен та Жозефом Борреллом був запропонований «Новий трансатлантичний порядок денний», який має за мету відновити колективні амбіції та запропонувати трансформоване трансатлантичне партнерство, засноване

на довірі [3]. Зазначену мету найкраще можна досягти в двох ключових стратегічних напрямках, які є спільними для зовнішньополітичної стратегії Дж. Байдена та пропозиції ЄС щодо співпраці, утворюючи також два стовпи «геополітичної Європи»: торгівлю та безпеку.

Можна очікувати, що американська дипломатія знову приєднається до ЄС у відновленні діалогу з іранцями, водночас буде менш ліберальною до контролю Саудівської Аравії над Перською затокою та розширення поселень Ізраїлю. Також можна очікувати, що США повернуть собі лідерство в глобальних кліматичних переговорах і знову займуть місце впливового актора у багатосторонніх інституціях. З іншого боку, це передбачає досягнення «повороту» до Азіатсько-Тихоокеанського регіону та виходу із Середземномор'я та Близького Сходу, що має бути «компенсовано» зростанням відповідальності з боку європейців, які будуть повинні взяти більший контроль над власною безпекою (особливо в рамках НАТО).

В контексті останнього саме НАТО, зіткнувшись з новими загрозами, що виникають внаслідок регіональної та глобальної геополітичної реконфігурації (наприклад, кейси Афганістану, Лівії), має запропонувати оновлення трансатлантичного розподілу відповідальності між двома організаціями та між їхніми членами. Оскільки має бути більш виваженим, а прогрес країн-членів ЄС у оборонному співробітництві дозволить ЄС відповідати за власну безпеку. Перепрофілювання НАТО також є питанням порядку денного колективної безпеки та демонстрації європейців більшої готовності взяти на себе свої обов'язки з регіональних питань. Це, перш за все, відноситься до взаємодії в межах ініціативи Східного Партнерства (СхП), де ЄС був спостерігачем конфлікту між Вірменією та Азербайджаном восени 2020 року, дозволяючи РФ відігравати роль гегемона між двома членами партнерства. Те саме відноситься до територіальних конфліктів та проявів агресії з боку РФ у відношенні Грузії та України. З геополітичної точки зору взаємовідносини РФ з ЄС щодо зазначених конфліктів є проявом боротьби між протилежними системами цінностей та ідеологіями. Так інтеграційна політика як в ЄС, так і в РФ будується на думці, що виклики внутрішньої безпеки виникають поза їхніми кордонами. Росія загалом вважає тіснішу регіональну інтеграцію з ЄС геополітичною втратою, тоді як ЄС розглядає зростаюче зближення з Росією як спробу стримати власні регіональні важелі впливу. Оскільки ЄС і Євразійський економічний Союз (ЄЕС) прямо конкурують один з одним, Брюссель і Москва замкнені в боротьбі за те, хто найбільше здатний залучити країни-партнери і на яких умовах [5]. З огляду на вплив тривалих конфліктів у Нагірному Карабаху, Абхазії, Південній Осетії, Придністров'ї та Донбасі на майбутню політику співробітництва ЄС щодо країн Східного партнерства, Москва могла б використовувати внутрішні лінії розлому, щоб служити головним арбітром

у мирному процесі [6] і досягати своїх цілей за допомогою військової тактики.

Хоча ЄС не має чіткого бачення того, як зміцнити безпеку в цих країнах СхП, вважаємо що такі глобальні суб'єкти, як США та ЄС можуть запобігати насильницьким конфліктам в деяких країнах СхП саме через посилення взаємодії в межах трансатлантичного партнерства. Україна та Грузія через свою економічну, соціальну, а також політичну вразливість, самі по собі не можуть впоратися з усіма ризиками, з якими вони стикаються, особливо з тими, які пов'язані із зовнішнім середовищем. Отже питання стабільності та безпеки в країнах СхП становлять серйозний ризик для безпеки та внутрішньої стабільності ЄС, особливо якщо вони погіршуються та переростають у насильницький конфлікт та / або руйнування уряду.

Ще один момент, це перспективи поглиблення торговельної війни між глобальними акторами, що будуть мати певні позитивні наслідки для країн СхП. Причина полягає в тому, що торговельна війна між Сполученими Штатами та їхніми основними партнерами створює можливості для країн регіону збільшити частку експорт на ці ринки.

Після президентства Трампа досягнення мети «геополітичної Європи» вимагає від ЄС уточнення своїх стратегічних амбіцій і передбачає більш збалансовані відносини зі США. Враховуючі новітні цілі європейської політики сусідства, ЄС повинен очолити трансатлантичні дискусії з питань, зокрема торгівлі та безпеки в регіоні. Тобто визначити, що саме передбачає стратегічна автономія ЄС, щоб чіткіше формулювати спільні цілі. Бо якщо в процесі інтеграційного розвитку ЄС отримувало користь від потужного трансатлантичного партнерства, то сьогодні ЄС це сильний і стратегічно автономний геополітичний актор, від якого залежить результативність оновлених трансатлантичних відносин.

Список використаних джерел:

1. Borrell, Josep. 2020b. «Pourquoi l'Europe doit-elle être stratégiquement autonome ?», Éditoriaux de l'IFRI, 11 December 2020.
2. Didier, B. (2021). A more balanced US-EU strategic equation: reshaping the transatlantic relationship. College of Europe Policy Brief March 2021.
3. EU (2020) EU-US: a new transatlantic agenda for global change. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2279
4. Kakachia, K., Legucka, A., & Lebanidze, B. (2021). Can the EU's new global strategy make a difference? Strengthening resilience in the Eastern Partnership countries. Democratization, 1-19.
5. Nuriyev, E. (2021). The European Union, Russia and China: Competing Regionalisms in the Eastern Partnership Region. URL: <https://www.connections.clio-online.net/article/id/artikel-5061>

6. Nuriyev E. (2019) Peace building in the Eastern Partnership. What Roles for Russia and the EU?, in: ZOiS Spotlight, 45/2019. URL: <https://en.zois-berlin.de/publications/zois-spotlight-2019/peace-building-in-the-eastern-partnership-what-roles-for-russia-and-the-eu/>.

УДК 339.94

СУЧАСНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН УКРАЇНА-ЄС

Савченко М.В.

д.е.н., проф., завідувач кафедри міжнародних економічних відносин,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Підписання угоди про Асоціацію України з ЄС, зокрема її економічної частини 27 червня 2014 р. [1] стало однією з головних подій української політики останнього десятиліття, яка започаткувала новий етап та відкрила нову сторінку українських відносин з країнами Європейського союзу. У зв'язку з цим, стан міжнародних торговельно-економічних відносин здійснює значний вплив на умови і рівень конкурентоспроможності будь-якої країни.

У цьому контексті виявлення сучасних трендів розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС можливе за умови оцінювання рівня розвитку на основі системи індикаторів, що враховуватиме рівень розвитку відносин за певними формами (рис. 1).

Слід зазначити, що запропонований перелік індикаторів можна охарактеризувати наступним чином:

- індикатори-стимулятори, які мають прямий зв'язок між показником та рівнем розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС;
- індикатори-дестимулятори, які мають зворотній зв'язок між показником та рівнем розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС;
- індикатори-номінатори, які до певного значення є стимуляторами, а в разі подальшого збільшення перетворюються на дестимулятори.

Визначення інтегрального індикатора розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС передбачає визначення відповідності досліджуваних показників їх базовим значенням на основі розрахунку інтегральних коефіцієнтів по формах торговельно-економічних відносин Україна-ЄС і в цілому по його рівню розвитку.

Результати оцінки рівнів розвитку форм торговельно-економічних відносин Україна-ЄС та загального рівня розвитку торговельно-економічних відносин за 2011-2020 рр. представлена на рис. 2.

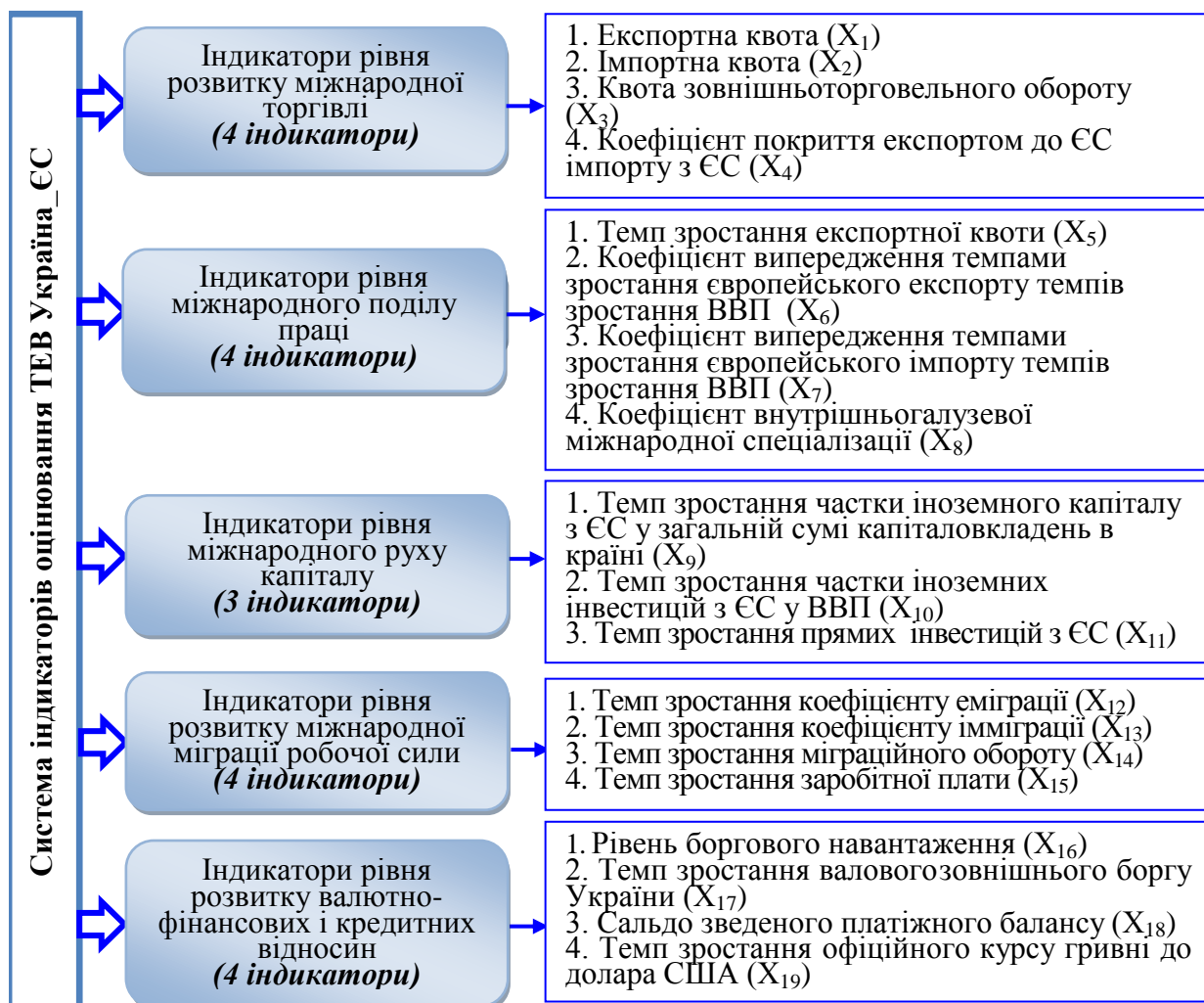

Рис. 1. Система індикаторів оцінювання рівня розвитку торговельно-економічних відносин

Джерело: побудовано автором на основі [2].

Аналізуючи рис. 2 слід зазначити наступне: рівень розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС в 2020 р. зменшився порівняно з 2019 р. на 60,0% через зниження рівнів розвитку всіх форм торговельно-економічних відносин, а особливо через різке зниження рівня розвитку міжнародного руху капіталу та міжнародної торгівлі.

Окрім цього, порівнюючи 2020 р. з 2011 р. спостерігається негативна тенденція динаміки рівня розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС на 35,7 % за рахунок зниження майже всіх форм, окрім рівня розвитку міжнародних міграційних процесів Україна-ЄС.

Останній етап передбачає обґрунтування закономірностей розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС за допомогою методу аналізу тренду.

За результатами розрахунків автором побудовані тренди щодо виявлення найбільш впливовіших індикаторів аналізу рівня торговельно-економічних відносин Україна-ЄС.

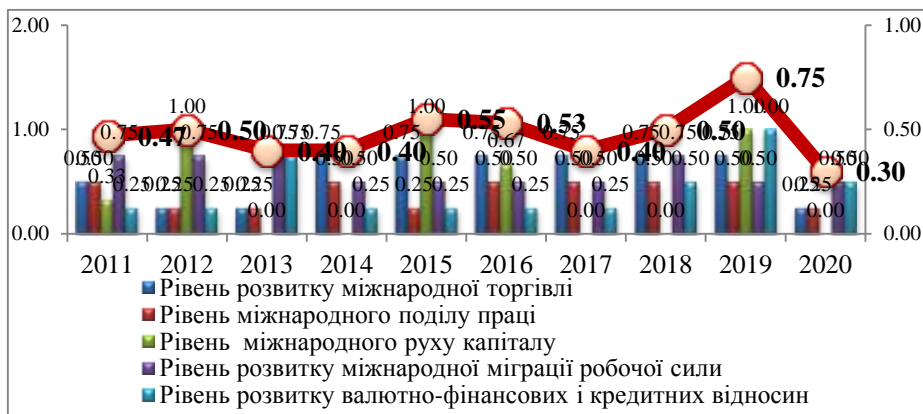

Рис. 2. Рівень розвитку торговельно- економічних відносин Україна-ЄС за формами та інтегрального індикатора у 2011-2020 рр.

Джерело: складено та розраховано автором на основі [3].

За результатами трендового аналізу виявлено, що саме міжнародна торгівля між Україною та країнами ЄС є важливою, тому збільшення обсягів зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС сприятиме розвитку транзитного потенціалу та вирішенню тактичних завдань щодо створення транспортних коридорів і спільних підприємств у цій сфері, а також дозволить певною мірою зменшити втрати вітчизняних експортерів внаслідок обмеження російських ринків.

Методичний підхід щодо діагностики рівня розвитку торговельно-економічних відносин Україна-ЄС, на відміну від існуючих, має комплексний оціночно-прогностичний характер, адже передбачає проведення аналізу сучасного стану торговельно-економічних відносин та побудову трендів з метою прогнозування. Застосування даного підходу сприятиме виявленню найбільш впливових факторів, що дестабілізують рівень розвитку торговельно-економічних відносин. Це у підсумку дозволить розробити конкретні рекомендації щодо нівелювання можливих ризиків.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: <https://mfa.gov.ua/uevropajska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
2. Хвостіков А. І. Методичний підхід щодо визначення рівня розвитку міжнародних торговельно-економічних відносин в аграрному секторі. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2020. № 1. С. 40–45.
3. Державна служба статистики України. 2018. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

СТРАТЕГІЧНИЙ ФОРСАЙТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ СТІЙКОСТІ ЄС (ПРИКЛАД ДЛЯ УКРАЇНИ)

Резнікова Н.В.

д.е.н., проф., професор кафедри світового господарства і міжнародних
економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розглядаючи існуючі в міжнародній економічній політиці підходи до формування нової економічної політики та екстраполюючи їх до країн-членів ЄС, спираємось на підхід Дж. Малгана – колишнього директора відділу стратегій уряду Великобританії і радника прем'єр-міністра зі стратегічних питань в уряді Лейбористської партії. На думку Дж. Малгана, всі істинні стратегії мають адаптуватися і змінюватися, адже у мінливі часи жорстке самообмеження межами стратегії є нераціональним. Політика завжди має змінюватись залежно від поточних успіхів і невдач та подій, що відбуваються [1].

Ще у 1959 р. неоплюраліст Ч. Ліндблум у праці «Наука доводить справу до кінця абияк» [2] запропонував підхід «розбалансованого інкременталізму», який вважав альтернативою теорії загальної раціональності. На думку автора, формування державної політики – це не стільки процес прийняття рішень, скільки процес **взаємних** поступок акторів, якими рухають **власні інтереси** і різне розуміння того, що є суспільним інтересом.

Прийняття рішень відбувається у процесі змін, поліпшень і доповнень вже існуючих рішень, а не постійного винаходу кардинально нових державних політик. Відмінність між інкременталізмом і стратегією, на думку Дж. Малгана, може бути оманливою, адже, як уже зазначалося, всі істинні стратегії мають адаптуватися і змінюватися. Історія знає безліч прикладів невірної оцінки державами найближчого майбутнього. Помилки держави передбачувані, адже вони здійснюються за одними і тими ж лекалами. Перша помилка криється у небажанні сильних держав усвідомлювати несприйняття громадянами слабких держав здавалося б раціональних планів їхніх урядів. Наприклад, народ проти підвищення пенсійного віку, але його треба підвищувати для збалансування бюджетних витрат; підвищення тарифів теж збалансує доходи і видатки. Друга помилка полягає в тому, що уряд вкрай неохоче зупиняє програми і політики, здійснення яких потребувало б масштабних інвестицій. Наступні помилки опиняються в дослідницькому ракурсі біхевіористів: третя описується як «самообман»; четверта помилка полягає у нерозумінні

напряму і динаміки процесів (поширення епідемічних захворювань; нові форми ведення бізнесу – Четверта промислова революція («Індустрія 4.0») та інше); п'ята помилка асоціюється із нерозумінням (ігноруванням) фактів, які свідчать про те, що час від часу відбуваються маловірогідні події («чорні лебеді»); шоста помилка стосується опертя на зроблені колись припущення, які сьогодні можуть бути недостовірними; сьома помилка пов'язана з бажанням уникнути труднощів; восьма помилка полягає у небажанні рахуватися з істинами, які складно прийняти.

Дж. Малганом як основа для запобігання помилок влади пропонується лібертаріанське зменшення кількості обов'язків держави до чотирьох: 1) захист населення від загроз іноземного вторгнення, громадянської війни і стихійних лих (повінь, голод тощо); 2) забезпечення правосуддя; 3) турбота про малозабезпечені верстви населення та забезпечення добробуту суспільства шляхом створення умов для зростання економіки (перш за все максимальною відмовою від будь якого державного впливу на економіку); 4) поширення істини, коли держава допомагає суспільству розуміти навколишній світ і усвідомлювати власне місце у ньому.

Однак нова географія розподілу влади і порівняльних переваг, яку несе глобалізація, змінила природу державної стратегії. На перший план виходять потреби залучення інвестицій, дослідницькі функції або залучення висококваліфікованих фахівців. Сьогоднішні європейські керівники для поліпшення ситуації після коронакризи вирішили не йти шляхом «абияк». Вони створили потужний фінансовий арсенал і хочуть його застосувати не «абияк», а стратегічно правильно.

Відомим є План перебудови після COVID-19 у формі Next Generation EU (NGEU) [3]. Це, за визначенням Єврокомісії, «тимчасовий інструмент відновлення за допомогою масштабної фінансової підтримки реформ на суму 750 млрд євро, який допомагає відшкодувати економічні та соціальні втрати, спричинені пандемією коронавірусу, щоб Європа після COVID-19 стала більш зеленою, більш цифровою, більш стійкою, щоб краще реагувати на поточні і майбутні виклики». Однак титул «тимчасовий» не повинен нас дезорієнтувати. NGEU є частиною Багаторічного фінансового плану ЄС (MFF) на 2021–2027 рр. (див. табл.1) [4].

Для переходу до кліматично нейтрального суспільства та екологічно сталої економіки треба об'єднати джерела фінансування на всіх рівнях. Бюджет і фонд відновлення ЄС містить, зокрема, конкретні інструменти, як-от «Інвестиційний план сталого розвитку Європи» [5] та «Інноваційний фонд» [6], спрямовані на мобілізацію приватних і державних ресурсів у наступному десятилітті з метою здійснення кліматичних, екологічних і соціальних інвестицій. Комісія готує також оновлену стратегію сталого фінансування для забезпечення стійких інвестиційних можливостей і поліпшення управління ризиками, пов'язаними з проблемою стійкості.

Табл. 1. Багаторічний фінансовий план ЄС 2021-2027 (€ млрд)

	MFF	NextGeneration EU	Разом
1. Створення єдиного ринку інновацій і цифровізація	132,8	10,6	143,4
2. Єдність, стійкість і цінності	377,8	721,9	1 099
3. Природні ресурси і навколишнє середовище	356,4	17,5	373
4. Міграція і управління кордонами	22,7	–	22,7
5. Безпека і оборона	13,2	–	13,2
6. Суспільство і світ	98,4	–	98,4
7. Європейська публічна адміністрація	73,1	–	73,1
Разом MFF	1 074,3	750	1 824

Джерело: [4]

Як заявила Європейська рада, 30 % із 1,82 трлн євро багаторічного фінансового бюджету на 2021–2027 рр., а також фінансування у межах Next Generation ЄС витратимуться на потреби, пов'язані з кліматом. Фінансування у всіх сферах має базуватися на принципі «не нашкодь». Механізм справедливого переходу, включаючи Фонд справедливого переходу (**Just Transition Fund, JTF**), підтримуватиме держави-члени і регіони, які найбільше постраждають економічно від досягнення стану кліматичної нейтральності.

З метою ефективного використання коштів і забезпечення сталого розвитку ЄС та його стійкості Єврокомісія отримала мандат на застосування як основи формування політики ЄС «Стратегічного форсайту» – аналітично-моніторингового інструмента, який може допомогти визначити шлях для одночасного здійснення зеленого і цифрового переходів та відновитися після кризи. У документі 2020 р. «Стратегічний форсайт вироблення політики ЄС. Планування курсу до більш стійкої Європи» [7-11], присвяченому опису формування такого плану відновлення, зазначається: «Форсайт як передбачення, орієнтоване на дії, стимулюватиме стратегічне мислення і формуватиме всю політику та ініціативи ЄС, включаючи майбутні програми Єврокомісії».

Основною темою Форсайту є стійкість, яка є новим компасом для політики ЄС під час кризи COVID-19. Стійкість – це здатність не тільки протистояти викликам і долати їх, але у перехідних етапах і діяти, забезпечуючи сталий розвиток, справедливість і демократичність. Стійкість потрібна у всіх сферах, щоб здійснити зелений і цифровий переходи, зберігаючи основну мету і цілісність ЄС у динамічному і турбулентному середовищі. Іншими словами, «стійкість» стала центральним поняттям, що має формувати державну політику.

Список використаних джерел:

1. Mulgan G. The art of public strategy: mobilizing power and knowledge for the common good. Oxford University Press, 2009. 320 pp. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1467-9299.2010.01837_3.x
2. Lindblom Ch. E. The Science of "Muddling Through". URL: <https://faculty.washington.edu/mccurdy/SciencePolicy/Lindblom%20Muddling%20Through.pdf>
3. Official website of the European Union. NextGenerationEU. URL: https://europa.eu/next-generation-eu/index_en
4. Official website of the European Union. 2021-2027 long-term EU budget & NextGenerationEU. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en
5. Official website of the International Energy Agency. Sustainable Europe Investment Plan. 2021. URL: <https://www.iea.org/policies/12807-sustainable-europe-investment-plan>
6. Official website of the European Union. Climate Action. URL: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/funding-climate-action/innovation-fund/legal-framework_en
7. The European Commission. 2021 Strategic foresight report: charting the course towards a more resilient europe. 2021. URL: https://wbc-rti.info/object/document/21549/attach/strategic_foresight_report_2020_1.pdf
8. Резнікова Н. В. Глобальні проблеми у фокусі нормативної сили ЄС: виклики для координації понять та оцінки існуючих і потенційних загроз. Журнал європейського і порівняльного права. 2020. Вип. 12 / 1-2. С. 35-40.
9. Резнікова Н.В. Глобалізація залежності в термінах конвергенції: виклики міжкраїнової взаємодії. Вісник Донецького національного університету. Серія В: Економіка і право. 2014. № 1. С.164-168.
10. Резнікова Н.В. Міжнародні економічні відносини в епоху глобалізації: історико-теоретичні аспекти сучасних світогосподарських зв'язків. Економіка України. 2020. № 12. С. 77-80.
11. Yatsenko O., Reznikova N., Karasova N., Musiets T., Lavrinenko O., Nitsenko V. Modernization of the Format of Ukraine's Trade Integration with the EU in the Conditions of Implementation of the DCFTA. Problemy Zarządzania – Management. 2020. Vol. 18 (4). P. 101-124.

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ТА ЄС: СУЧАСНІ РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Посохов І.М.

д.е.н., проф., професор кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Глибока та всеосяжна зона вільної торгівлі (ГВЗВТ) між Україною та ЄС є потужним свідченням партнерства між ЄС та Україною та відкриває нові економічні можливості, як для України, так і для країн ЄС. Ринок країн ЄС становить понад 500 мільйонів споживачів та ВВП – 12,9 трильйона євро.

Україна є пріоритетним партнером для ЄС, який підтримує Україну у забезпеченні сталого і демократичного майбутнього для своїх громадян, незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України. Україна впроваджує програму пріоритетних реформ для економічного зростання та поліпшення рівня життя своїх громадян, а саме: боротьба з корупцією, реформа судової системи, конституційної та виборчої реформ, поліпшення енергоефективності, реформа державного управління, децентралізація. З 2014 р. ЄС та європейські фінансові інституції для підтримки процесу реформ залучили у формі грантів і позик понад 15 млрд. євро. ЄС також надав Україні фінансові позики – 1,2 млрд. євро для боротьби з економічними наслідками пандемії коронавірусу [1, 4].

ГВЗВТ сприяла розвитку торгівлі між Україною та ЄС, об'єм якої з січня 2016 р. постійно зростає та склав у 2019 р. 43,4 млрд. євро. Таким чином, Євросоюз посилює власну позицію як торговельний партнер номер один для України. На даний момент, 45% зовнішньої торгівлі України припадає на ЄС [2].

В 2021 р. загальний обсяг товарообігу складає 112,0 млрд. дол. (США), у той час, як у 2020 році загальний обсяг товарообігу склав 82,72 млрд. дол., що свідчить про зростання абсолютного показника обсяг товарообігу в порівнянні з попереднім періодом на 29,23 млрд. дол., відносного на 35,39 %. Загальний обсяг експорту в 2021 р. складає 54,59 млрд. дол., у той час, як у 2020 р. загальний обсяг експортних операцій склав 39,72 млрд. дол., що свідчить про зростання абсолютного показника загального обсягу експортних операцій в порівнянні з попереднім періодом на 14,87 млрд. дол., відносного на 37,43 %. Загальний обсяг імпорту в 2021 році складає 57,41 млрд. дол., у той час, як у 2020 р. цей обсяг імпорту склав 43,00 млрд. дол., що свідчить про зростання абсолютного показника загального обсягу імпорту в порівнянні з

попереднім періодом на 14,41 млрд. дол., відносного на 33,50 %. В 2021 р. сальдо загального товарообігу складає -2,82 млрд. дол., у той час, як у 2020 р. сальдо загального товарообігу склало -3,28 млрд. дол., що свідчить про зростання абсолютного показника в порівнянні з попереднім періодом на 0,46 млрд. дол., відносного на 14,04 % [2].

Динаміка загального товарообігу за 10 місяців 2020-2021 рр. наведена в табл. 1. В 2021 р. відбувається зростання обсягу імпорту (на 14,42 млрд. дол.) та обсягу експорту (на 13,74 млрд. дол.): 8 місяців обсяг експорту зростав, у січні та лютому експорт знизився на 0,24 та 0,56 млрд. дол.

Табл. 1. Динаміка товарообігу за 10 місяців 2020-2021 рр.

Імпорт, млрд. дол.										
Роки / місяць	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10
2020	4,12	4,57	4,74	3,44	3,42	4,02	4,54	4,49	4,69	4,96
2021	4,2	4,84	5,96	5,33	5,27	5,5	6,04	6,24	7,13	6,9
Сальдо	+0,08	+0,27	+1,22	+1,89	+1,85	+1,48	+1,5	+1,75	+2,44	+1,94
Експорт, млрд. дол.										
2020	4,17	4,52	4,15	3,85	3,44	3,39	3,73	4,22	4,19	4,62
2021	3,93	3,96	5,27	5,37	5,55	5,33	5,61	6,31	6,42	6,27
Сальдо	-0,24	-0,56	+1,12	+1,52	+2,11	+1,94	+1,88	+2,09	+2,23	+1,65

Джерело: складено автором на підставі [2].

В табл. 2. наведена структура товарообігу (експорно-імпорتنих операцій) з найбільшими торговими партнерами України (за 10 місяців 2020-2021 рр.), більшість з яких є членами ЄС. За результатами 2020 р. ЄС був ключовим торговельним партнером України із часткою 40,7% (у 2019 р. – 40,1%). За офіційними даними Держстату України, обсяг зовнішньої торгівлі з країнами ЄС знизився на 9% порівняно з 2019 р. та склав 48,1 млрд. дол. В даний період обсяг експорту товарів до ЄС знизився на 9,4% та склав 21,9 млрд. дол. США, у той час, як обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС зменшився на 8,7% та склав 26,3 млрд. дол.

Сальдо торгівлі з країнами ЄС за підсумками 2020 р. було негативним для України, проте скоротилось до -4,4 млрд. дол. США (у 2019 р. воно склало -4,6 млрд. дол. США). Обсяг торгівлі товарами між Україною та країнами ЄС в 2020 р. склав 42,1 млрд. дол. США, що на 8,1% менше даного обсягу в 2019 р. Експорт товарів до ЄС знизився на 10,3% і склав 18,6 млрд. дол., а імпорт товарів зменшився на 6,2% та склав 23,5 млрд. дол.

11 червня 2017 р. для громадян України – власників біометричних паспортів набув чинності режим безвізу, що є одним із потужних інструментів ЄС для зміцнення зв'язків між громадянами Євросоюзу та країн не членів ЄС.

**Табл. 2. Структура товарообігу (експорно-імпортних операцій)
з найбільшими торговими партнерами України
за 10 місяців 2020-2021 рр., дол.**

№	Країна-партнер	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Сальдо
1	CN Китай	60 737 765 429	21 498 041 294	39 239 724 135	-17 741 682 842
2	RU Російська Федерація	48 318 095 898	16 373 691 187	31 944 404 711	-15 570 713 524
3	PL Польща	36 338 884 177	17 045 369 518	19 293 514 659	-2 248 145 140
4	DE Німеччина	36 300 253 675	10 809 206 140	25 491 047 535	-14 681 841 395
5	BY Білорусь	23 761 782 463	6 560 972 189	17 200 810 275	-10 639 838 086
6	TR Туреччина	23 347 221 342	13 130 790 363	10 216 430 979	2 914 359 385
7	IT Італія	22 117 765 794	12 296 373 746	9 821 392 048	2 474 981 699
8	US США	19 384 433 599	5 202 764 669	14 181 668 930	-8 978 904 261
9	HU Угорщина	15 901 211 323	7 124 181 654	8 777 029 669	-1 652 848 015
10	IN Індія	13 529 200 968	10 185 051 020	3 344 149 948	6 840 901 072
11	NL Нідерланди	12 353 008 044	8 741 705 665	3 611 302 379	5 130 403 287
12	SK Словаччина	12 016 193 207	3 540 882 105	8 475 311 102	-4 934 428 996
13	FR Франція	10 132 110 656	2 864 517 805	7 267 592 851	-4 403 075 046
14	ES Іспанія	10 058 207 944	6 549 708 827	3 508 499 118	3 041 209 709
15	CZ Чехія	9 528 074 247	4 571 747 394	4 956 326 853	-384 579 459
16	EG Єгипет	9 060 559 439	8 667 390 179	393 169 260	8 274 220 919
17	RO Румунія	8 093 304 375	5 154 678 982	2 938 625 393	2 216 053 589
18	GB Велика Британія	6 843 624 146	3 233 432 001	3 610 192 145	-376 760 144
19	LT Литва	6 580 789 805	2 049 900 052	4 530 889 753	-2 480 989 701
20	AT Австрія	5 867 923 284	3 031 838 846	2 836 084 438	195 754 408
21	JP Японія	5 667 003 421	1 168 504 198	4 498 499 223	-3 329 995 026
22	BE Бельгія	5 563 405 960	2 872 578 886	2 690 827 074	181 751 812
23	CH Швейцарія	4 883 850 458	669 441 377	4 214 409 081	-3 544 967 704
24	ID Індонезія	4 715 813 955	3 273 660 348	1 442 153 607	1 831 506 741
25	BG Болгарія	4 276 024 676	2 633 537 837	1 642 486 839	991 050 998

Джерело: складено автором на підставі [2].

10.07.2020 р. Європейська Комісія у третьому звіті про виконання умов безвізу підтверджує виконання Україною умов візової лібералізації. Українські мігранти перерахували в 2017 р. 9,3 млрд. дол., в 2018 р. – 11,1 млрд. дол., в 2019 р. – приблизно 12 млрд. дол., в 2020 р. – 12,1 млрд. дол. У січні-вересні 2021 р. обсяг грошових переказів в Україну склав 10,339 млрд дол. За підсумками 2021 р. НБУ прогнозує зростання обсягу грошових переказів від трудових мігрантів з України до 13 млрд. дол. США (на 8% в порівнянні з 2020 р.) [3]. Грошові перекази трудових мігрантів є важливою статтею надходження валюти в Україну.

Результати моніторингу виконання Угоди про асоціацію з ЄС показали, що найкраще зі своїми завданнями справляються центральні органи виконавчої влади, які на кінець 2020 р. виконали 54% від усіх доручених їм заходів. Враховуючи, що до 2024 р. необхідно встигнути здійснити ще 44% взятих на себе зобов'язань, то для досягнення успіху темп імплементації Угоди про асоціацію з ЄС необхідно суттєво інтенсифікувати та провести реформи у фінансовому секторі, сфері боротьби з шахрайством та рейдерством, реформу судової сфери.

Список використаних джерел:

1. Association agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. URL: EUR-Lex - 22014A0529(01) - EN - EUR-Lex (europa.eu)
2. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/>
3. Динаміка обсягів приватних грошових переказів в Україну. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Perekaz_y.pdf
4. Posokhov I. Main directions for improvement international competitiveness of Ukraine in the context of European integration / I. Posokhov, E. Shepizhko // The Economics of the XXI Century: Current State and Development Prospects: collective monogr. – London : Sciemcee Publishing, 2018. – P. 374-386.

УДК 341: 339.56

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: ТОРГІВЕЛЬНИЙ АСПЕКТ

Яровенко Т.С.

д.е.н., доц., професор кафедри економіки
та управління національним господарством,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Підписання та ратифікація «Угоди про асоціацію між Україною та ЄС» у 2014 р. стало наслідком еволюційного розвитку міжнародних відносин у межах «Угоди про партнерство та співробітництво» та визначним досягнення міжнародної політики для нашої країни. Починаючи з 2017 р. вона набула чинності та має певні досягнення.

Перш за все, у межах Розділу IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» Угода передбачала завершити створення зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС до 2027 р. та надати її учасникам певні

переваги у міжнародній торгівлі [1]:

- зменшення або скасування ввізного мита на товари, що походять з країн-учасниць;
- вільний імпорт та експорт будь-якого товару, зокрема, застосування загальних умов імпорту;
- прозорі та загальнодоступні (за допомогою електронних засобів) законодавство та процедури у сфері міжнародної торгівлі (зокрема, надання інформації про митні платежі та збори);
- впорядковану й гармонізовану систему опису та кодування товарів;
- адміністративне співробітництво щодо боротьби з незаконними діями та шахрайством у митних питаннях, а також забезпечення виправлення адміністративних помилок;
- прозорість розслідувань порушень митних правил, а також можливість попередження застосування спеціальних заходів шляхом консультацій під час виникнення проблем митного регулювання;
- прозорість антидемпінгових та компенсаційних заходів відповідно до вимог СОТ та національних інтересів, зокрема, обґрунтоване обмеження антидемпінгових або компенсаційних мит;
- співробітництво та взаємну адміністративну допомогу у митних справах: з питань засобів захисту торгівлі (як форум експертів); у сферах технічного регулювання, стандартизації, ринкового нагляду, акредитації, метрології, сертифікації, ліцензування; у вирішенні нормативно-правових питань, а також підтримку України у роботі європейських організацій;
- прозорість санітарних та фітосанітарних заходів;
- сприятливий режим заснування та функціонування діючих дочірніх підприємств, філій та представництв юридичних осіб на території країн-партнерів;
- спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності, а також забезпечення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності;
- врегулювання ціни на постачання газу та електроенергії для промислових споживачів на основі попиту та постачання тощо.

Особлива увага в Угоді приділяється забезпеченню сталого розвитку шляхом: сприяння і заохочення міжнародної торгівлі та прямих іноземних інвестицій в екологічно чисті і енергозберігаючі товари (послуги), джерела відновлюваної енергії, а також усунення їх нетарифних бар'єрів.

Угода ставить питання щодо єдиного ринку праці та його регулювання. Її сторони зголосилися забезпечити у нормативно-правових актах та практиці основні трудові стандарти, а саме: «свободу об'єднань та ефективне визнання права на колективні переговори; усунення всіх форм

примусової чи обов'язкової праці; фактичне викоренення дитячої праці; усунення дискримінації стосовно зайнятості та професій» [1]. Дотримання цих норм забезпечить повну, ефективну зайнятість й гідну працю працівників на території країн-партнерів.

Попри певні уступки та вигоди Угоди (наприклад, Україна може застосовувати вищу ставку ввізного мита до легкових автомобілів, що походять з ЄС при виконанні певних вимог), з'являються й певні ризики для національних економік. Так, сторони повинні: повністю відмовитись від експортних субсидій (інших заходів) щодо підтримки експорту сільськогосподарських товарів; зменшити оподаткування імпорту-експорту до рівня, що не дозволить виконувати фіскальну функцію та негативно позначиться на державному бюджеті; скасувати адвалорні платежі та збори; зменшити відповідні збори та інші платежі до рівня, який не дозволяє забезпечити непрямий захист національних товаровиробників тощо.

Особливу приховану небезпеку містить вимога Угоди від України щодо адаптації її чинного законодавства до законодавства Європейського Союзу, зокрема, у сфері державних закупівель, митній сфері, законодавстві про конкуренцію тощо. Законодавчі зміни повинні відбуватися системно з урахування багатьох аспектів, що в умовах кризових явищ неможливо. Крім того, як зазначають фахівці, можлива затримка з проведенням економічних реформ, а також тиск щодо міжнародних зобов'язань від закордонних партнерів.

Результати проведеного аналізу свідчать, що початок укладання даної Угоди у 2014 р. став необхідним кроком та певним імпульсом підвищення економічної активності у сфері зовнішньої торгівлі України (рис.1.).

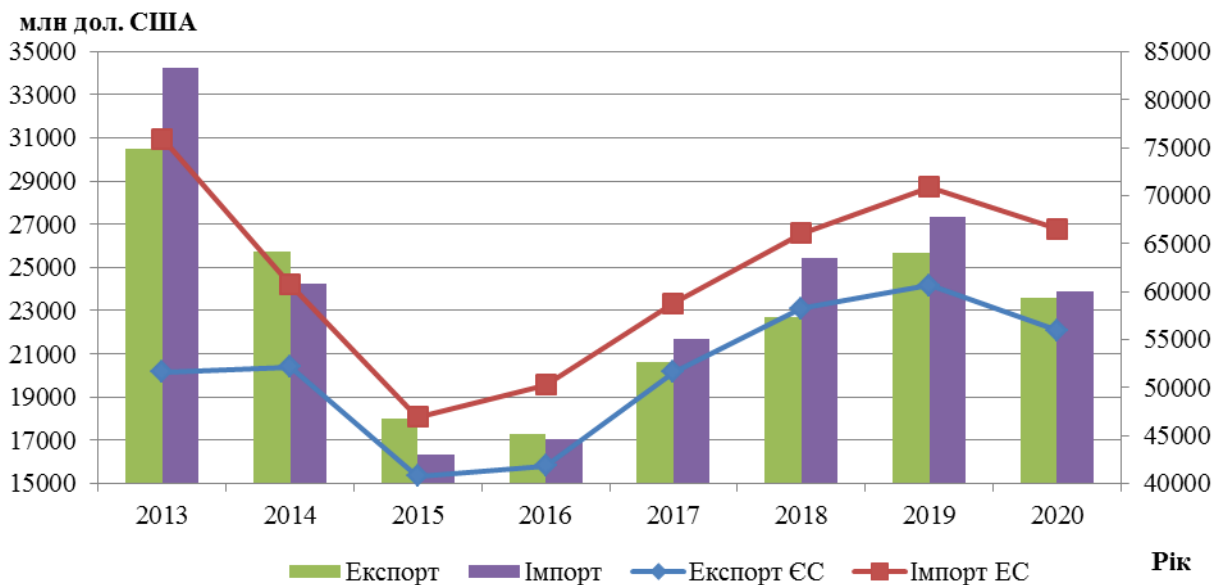

Рис.1. Зовнішня торгівля України товарами та послугами з країнами ЄС

Джерело: побудовано на основі [2].

З 2017 р., коли Угода набула чинності, спостерігається загальне збільшення обсягів міжнародної торгівлі України з країнами ЄС. Хоча, починаючи з 2019 р., на її динаміку негативно вплинула економічна криза пов'язана із пандемією COVID-19. Співтовариство з ЄС є домінантою міжнародної торгівлі України, адже більше 40% експорту та 37% імпорту припадає саме на ці країни [3]. Протягом 2013–2020 рр. обсяги імпорту перевищують обсяги експорту [3], що характеризують вітчизняну економіку, як імпортозалежну від ЄС.

Таким чином, перевагою Угоди є її необмежений термін дії, що дозволяє будувати торгову стратегію у довготерміновій перспективі з урахування викликів сьогодення. Вона не перешкоджає встановленню нових митних союзів, зон вільної торгівлі або домовленостей про прикордонну торгівлю з іншими країнами світу. Проте переваги від неї можна отримати лише у довгостроковій перспективі, поступаючись певними національними інтересами.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/tekst-uhody-pro-asotsiatsiiu>
2. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України». Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/10/Arch_ztu_zb.htm
3. Зовнішня торгівля України товарами за 9 місяців 2021 р. Експрес-випуск. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/11/136.pdf>

УДК 339.5:330.15

ЕКОЛОГІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Цибуляк А.Г.

д.е.н., професор кафедри міжнародних економічних відносин, бізнесу і менеджменту, Приватний вищий навчальний заклад – інститут «Українсько-американський університет «Конкордія»»

Ступінь розвитку зовнішньої торгівлі будь-якої країни світу, в т. ч. України, є одним із визначальних показників ступеня її інтегрованості у міжнародний економічний простір, зручності економічного та торговельно-політичного середовища для розширення міждержавної

співпраці, стабільності функціонування національної системи господарювання. Разом з тим, розвиток зовнішньоторговельних операцій пов'язаний, зокрема, з інтенсифікацією залучення до процесів виробництва та міжнародного обміну ресурсного потенціалу галузей промисловості та сільського господарства. Це, безумовно, призводить до негативних змін у еколого-ресурсному потенціалі країни і вимагає реалізації комплексу заходів, необхідних для підвищення рівня екологізації зовнішньої торгівлі.

Екологізація торговельних відносин знаходиться в тісному взаємозв'язку з низкою показників промислово-технічного, виробничо-торговельного спрямування, які впливають, зокрема, на розподіл конкурентного потенціалу на світовому ринку. Сучасний етап екологізації зовнішньоторговельного співробітництва України характеризується переходом нашої держави до реалізації торговельно-виробничих проєктів на засадах екологічно орієнтованого господарювання. Подальша екологічно спрямована трансформація зовнішньоторговельних пріоритетів розвитку України сприятиме посиленню її конкурентних позицій на світовому ринку. В умовах розвитку сучасного екологічно-орієнтованого торговельно-економічного світового співтовариства ступінь розширення зовнішньоторговельної співпраці значною мірою залежить від екологічного середовища ведення бізнесу.

Геополітичне розташування України дозволяє розвивати торговельно-економічні відносини з багатьма країнами світу. Наразі пріоритетним напрямом інтеграції нашої країни у світовий економічний простір є європейський вектор розвитку. В контексті підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС суттєвого значення набуває узгодження основних складових співпраці в цьому напрямі. Враховуючи специфіку сучасного етапу розвитку світового господарства, орієнтованого на концепцію сталого розвитку, важливою складовою зовнішньоторговельної взаємодії слід вважати екологічну. В цьому зв'язку суттєве значення має впровадження в Україні в 2017 р. низки чергових норм у галузі охорони довкілля з метою гармонізації з нормами ЄС та міжнародними конвенціями в цій сфері [1]. Йдеться, передусім, про внесення змін до низки законодавчих актів України щодо імплементації європейських екологічних норм про охорону середовища рідкісних видів тварин і рослин, Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. По-друге, ухвалення Закону «Про оцінку впливу на довкілля», що відкриває можливості для здійснення постійного моніторингу та ефективнішого регулювання процесу екологізації всієї економічної діяльності в країні.

Не зважаючи на те, що Україна володіє значними запасами природних ресурсів, їх використання в національній економіці є недостатньо раціональним. Це стосується, зокрема, наступних аспектів: високої ресурсоемності ВВП, яка в 2-3 рази перевищує середній рівень,

притаманний країнам ЄС; низького рівня глибини переробки мінеральної сировини; недостатності екологічно чистих територій по відношенню до загальної площі країни; зменшення обсягів фінансування природоохоронної діяльності та ін. Натомість Європейський Союз висуває для учасників високі екологічні вимоги, він є ініціатором укладання і реалізації домовленостей за рішенням найбільш масштабної глобальної проблеми – зміни клімату, а також ряду інших екологічних проблем [2]. Це зумовлює, передусім, необхідність розробки ефективної системи природокористування в Україні з урахуванням європейських тенденцій екологічного розвитку.

Зважаючи на те, що Європейський Союз сьогодні є найважливішим партнером України у розвитку зовнішньоторговельної співпраці, доцільно розглянути основні пріоритети її розширення. Слід зауважити, що з 2016 р. розпочалося тимчасове застосування Глави IV Угоди про асоціацію між Україною та ЄС в частині поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі [3]. Вільна торгівля з ЄС надає такі переваги як можливість виходу на один з найбільших, найпотужніших та найбільш захищених ринків світу; конкурувати на рівних умовах та нарощувати обсяги експорту до одного з найважливіших торговельних партнерів України [4]; збільшення кола потенційних споживачів української продукції; знайти нових партнерів та диверсифікувати свої експортні потоки з метою мінімізації ризиків у разі неможливості доступу на ринки певних країн СНД; спрощення процесів залучення технологічних та інноваційних рішень, що реалізуються у країнах ЄС; зменшення нетарифних обмежень у торгівлі сільськогосподарською продукцією у рамках співробітництва у сфері санітарних та фіто-санітарних заходів; покращення доступу до якісної імпоротної техніки, насіння, засобів захисту рослин тощо; збереження суверенітету у визначенні та здійсненні зовнішньоекономічної політики [5].

В цілому основними напрямками розширення торговельно-економічної співпраці України в екологічній сфері мають стати впровадження положень та висновків конференції в Парижі зі зміни клімату [6]; участь в Ініціативі ЄС із захисту водних ресурсів у Східній Європі, на Кавказі та у Центральній Азії; участь у певних видах діяльності Європейського агентства з охорони навколишнього середовища та у діяльності спільної Робочої групи Україна-ЄС з питань змін клімату, розширення експортно-імпортних операцій екологічного спрямування. В цьому зв'язку особливої актуальності набуває перехід країни до моделі сталого розвитку як основи функціонування сучасного світу з урахуванням екологічно безпечних домінант розвитку всіх складових національних господарств держав світової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Інформація щодо стану відповідності законодавства України вимогам права ЄС у сфері охорони довкілля URL: <http://www.menr.gov.ua/media/files/Dodatok2571261211030112.pdf> (дата звернення: 07.11.2021)
2. Захист екології в Угоді про Асоціацію з ЄС. 11/12/2013. URL: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/50332/Shho_Ukrajinna_vtratyla_Zahyst_jeologiji_v_Ugodi (дата звернення: 01.11.2021)
3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246581344 (дата звернення: 03.11.2021)
4. Звіт про виконання Угоди про асоціацію та Порядку денного асоціації Україна-ЄС. URL: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248115804&cat_id=247749488 (дата звернення: 30.10.2021)
5. Оцінка екологічної складової двостороннього співробітництва між Україною та ЄС URL: http://eap-csf.eu/assets/files/Documents/EU_Ukraine_Monitoring_2013_FINAL.pdf (дата звернення: 01.11.2021)
6. Итоги конференции ООН (COP21) в Париже по изменению климата. URL: <http://ecobeing.ru/news/2015> (дата звернення: 06.11.2021)

УДК 339.9

РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМНОГО ДОСТУПУ ДО РИНКІВ У КОНТЕКСТІ МОЖЛИВОГО ОНОВЛЕННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Русак Д.М.

д.е.н., доц., професор кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Посилаючись на статистичні дані у 2013-му р. експорт українських товарів становив \$63,3 млрд, з яких до ЄС було поставлено товарів на загальну суму \$16,9 млрд (26,7% від загального обсягу), а до країн СНД – понад \$22 млрд (34,5%). 2020-го р. показник нашого експорту було зафіксовано на рівні \$45,14 млрд, що склало 71% від рівня 2013-го р. Зрозуміло, що економічний спад спричинений пандемією, проте пандемія не сформувала суттєвого відхилення від загального тренду: за показниками експорту 2020-го р. – це 97,9% від 2019-го.

За структурою продажів у 2020 р.: \$22,16 млрд припало на продовольство та сільськогосподарську сировину. Мінеральні товари – \$4,96 млрд (залізна руда). Хімічна продукція – \$2,3 млрд. Лісова та

деревообробна промисловість – \$1,76 млрд. Промислові товари – \$0,72 млрд, чорні метали та вироби з них – \$8,78 млрд. Продукція машинобудування – \$3,39 млрд. Такий розріз демонструє суттєвий перебік у бік сировинних товарів та напівфабрикатів.

Змінились і зовнішньоторговельні пріоритети. У країни СНД ми продаємо товарів лише на \$5,6 млрд (12,4%). Закриття пострадянського торгового простору для нас коштувало приблизно \$17 млрд на рік. Крім того, у країни СНД ми продавали значну частину продукції з високим рівнем додаткової вартості. Частково це робимо й досі. За рекордно низької питомої ваги у нашому експорті (12,4%) цього напрямку, 40,1% продукції машинобудування ми продаємо в СНД. Ще 21% реалізуємо на азійських ринках. До Європи йде 33,5%.

У загальній структурі експорту у 2020 ЄС займало перше місце – на європейському ринку ми продали товарів на суму в \$15,5 млрд. Цей показник становив 91,7% від рівня 2013-го, коли угода про ЗВТ не діяла. В Азію ми продаємо товарів на суму \$18,2 млрд (40,5%). Якщо брати до уваги торговельну географію, то партнер №1 з експорту для нас – це Китай, куди ми продаємо товарів на суму в \$7 млрд. Для порівняння: №2 у списку, Польща, купує у нас продукції на \$2,55 млрд. А США (12 місце) – на \$0,9 млрд. РФ посідає 4-е місце із показником у \$2,2 млрд. У ЄС йде в основному сировина та промислова продукція. Але Європа споживає і 54,8% наших промтоварів, що свідчить про те, що Україна є не лише сировинним придатком Євросоюзу, а й виробником комплектуючих для європейських компаній.

Українська економіка приблизно на 70-80% корелює із динамікою світового ринку сировини. Якщо посилається на розріз експорту, то зерно та руда (які домінують) є групою біржових товарів, і для їх глобального просування не потрібні ЗВТ. Угода мала дати поштовх новій інноваційній економічній моделі в Україні, де дохідна частина бюджету формуватиметься за рахунок доходів інноваційного МСБ (малого та середнього бізнесу), на противагу митному союзу з РФ, де вважалось, що економіка України і надалі буде розвиватись в рамках олігархічної моделі домінування ПФГ з низькими темпами зростання ВВП. Економіка України мала стати протягом перехідного періоду 5-7 років «складальницьким цехом ЄС» і система квот, встановлених у додатку до угоди про створення ЗВТ, передбачала такий розвиток економічної взаємодії. Вхідження України в єдиний торговий простір з ЄС мала призвести до незворотних інституційних та ринкових змін в Україні.

Створюючи ЗВТ із Україною, європейці діяли прагматично – з одного боку, отримували доступ на ринок 40-мільйонної країни, а з іншого боку – пропонували нам залучати інвестиції та створювати спільні підприємства (з тим же Китаєм) та продавати з мінімальними митами тисячі видів своєї промислової продукції та споживчих товарів на ринку ЄС. Проте, Україна

замість того, щоб продавати в ЄС конкурентний український одяг та взуття (адже більшість українських швейних фабрик були орієнтовані ще з 90-х на європейського замовника), комплектуючі для машинобудування тощо, наші експортери боролись за квоти на курятину та мед, не розуміючи, що вся конструкція угоди розроблялася явно не для такого експорту. Невирішеність проблеми захисту прав інвесторів та відсутність якісної економічної моделі зростання призвели до того, що із системних інвесторів ніхто не зайшов, не зважаючи про декларації щодо інвестицій перших осіб держави. Як наслідок, маємо структурні зміни в економіці, які посилюють її сировинну спеціалізацію.

Аналіз двосторонніх потоків України в глобальній торгівлі в контексті наявних ланцюгів вартості за 2013-2020 рр. підтверджує припущення П. Баклі, що передача знань і технологій відбувається у межах визначених мереж і ланцюгів вартості та інновацій, коли країни центру забезпечують факторами свої структури, які мають міжфрагментні зв'язки з БНП. Україна не змогла за 7 років створити нових міжфрагментних зв'язків в контексті взаємодії з провідними корпораціями ЄС, і це говорить про те, що за поточної економічної ситуації, Україна перебуватиме на периферії глобальних корпоративних мереж, маючи слабкі міжфрагментні зв'язки, що зумовлює просторову дисперсію, а це, своєю чергою, і надалі формуватиме сировинну та низькотехнологічну спеціалізацію країни, якщо не буде кореляції економічного розвитку. Адже для експорту сировини угоди про ЗВТ не потрібні.

Одним з основних механізмів регулювання взаємного доступу до ринків є створення передумов для випереджаючого виходу на ринок ЄС з продукцією з високим вмістом доданої вартості та підвищеного рівня технологічності. Однією з найбільш важливих передумов у цьому контексті є приєднання України до європейської системи сертифікації та визнання відповідності промислових виробів (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products). Саме цей механізм, передбачений ст. 57 Угоди, може помітно спростити для українських виробників вихід на єдиний ринок ЄС. У контексті можливого оновлення Угоди про асоціацію має бути враховано, що АСАА проходить в асиметричному режимі, в якому практично всі зобов'язання сконцентровані на боці України, а ЄС, обмежується загальними декларативними заявами, уникаючи визначення конкретних термінів можливого надання Україні доступу до єдиного ринку на основі режиму АСАА. Більше того, цей процес здійснюється за досить невиразної технічної допомоги з боку ЄС у цих питаннях, яка жодним чином не може бути порівняна з обсягами допомоги, яку отримували країни Центрально-Східної Європи у процесі їх підготовки до набуття членства в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Європейська інтеграція України: російський фактор. Аналітична доповідь Центру Разумкова. Національна безпека і оборона, 2020 р. № 1-2, С.3-7. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/journal/ukr/NSD181-182_2020_ukr.pdf (дата звернення: 25.11.2021 р.)
2. Олексій Куш: "Голландська хвороба": Україна так і не скористалася всіма вигодами асоціації з ЄС. URL: <https://investory.news/oleksij-kushh-chi-protibna-ukraini-zona-vilnoi-torgivli-z-yes/> (дата звернення: 25.11.2021 р.)
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Верховна рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 25.11.2021 р.)
4. Countries and regions. Ukraine // An official website of the European Union. URL: <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/ukraine/> (дата звернення: 19.05.2021 р.)
5. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area // European Commission. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area> (дата звернення: 19.05.2021 р.)
6. Residence permits – statistics on first permits issued during the year // Eurostat. URL: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20\(migr_resfas\)-,First%20residence%20permits%20by%20citizenship,тис.%2C%20or%204%20%25](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_-_statistics_on_first_permits_issued_during_the_year&oldid=456573#:~:text=%3A%20Eurostat%20(migr_resfas)-,First%20residence%20permits%20by%20citizenship,тис.%2C%20or%204%20%25) (дата звернення: 25.11.2021 р.)

UDC 330.341.2

THE EURO-INTEGRATION SIGNAL FOR LIBERALIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY

Shevchuk V.

Doctor of Economics Science, Professor, Head of the Department of International Economic Relations, Lviv University of Trade and Economics

Konovalchuk A.

Researcher, Institute of Regional Perspectives and Local Self-government Development

Ukraine celebrated 30 years of restoration of independence in August this year with mixed feelings. In 1990 Deutsche Bank in the report entitled "The Soviet Union at the crossroads: Facts and figures on the Soviet republics" [1]

assessed Ukraine's post-independence opportunities at the highest level among the 15 republics of the former Soviet Union. Unfortunately, this prediction has not come true so far, as did many other hopes for rapid positive changes, which had happened in the neighbouring Eastern European countries.

According to the World Bank [2], Ukraine's real GDP (PPP) per capita increased by just 11% over the 1990–2018 period. The Ukrainian economy demonstrates one among the lowest GDP growth rates in the world since the beginning of 1990s. For comparison, the world economy increased by 369% in this time. The EU's countries real GDP is 213% higher if compared with its level in 1990.

Apparently, the lack of determination in the implementation of liberal economic reforms, in line with the requirements of European integration, is to be blamed for a lackluster economic performance. At this point, a comparative analysis with a few successful economies could be informative, with a focus on liberal economic policies. For this purpose, we used the Index of Economic Freedom (IEF) from The Heritage Foundation (scaled from 0 to 100), an influential U.S.-based think tank. Ireland, the Czech Republic and Poland are chosen for analysis of the relationship between economic freedom as measured by the IEF and the rate of GDP growth (in percent).

Among the EU countries, Ireland is widely recognized for its largest increase in the GDP per capita of 737% between 1990 and 2018. Also, economic growth of the Czech Republic and Poland has been much higher than in Ukraine, and well above the EU average. It has been helpful in achievement of higher level of GDP per capita. At the beginning of the economic transformation, GDP per capita at the purchasing power parity (PPP) was comparable in the abovementioned countries [2]. In 1991 this indicator for Ireland stood at \$26,786 in the 2017 prices. Respectively, Ukraine's GDP per capita was at \$14,480 and Poland's was at \$10,542. As of 2020, Ukraine lagged far behind. The corresponding figures were for Ireland – \$89,476, for the Czech Republic at \$38,327 (it is the level of Italy), for Poland at \$32,327 and only for Ukraine there is a decrease to \$12,427.

As the achievement of higher level of economic freedom is widely considered as a factor of accelerating GDP growth [3], [4], especially for low- and high-income countries [5], it is of practical interest to study the relevant causal relationship for Ukraine.

As it is clear from the IEF values in Fig.1 [6], Ukraine has the lowest level of economic freedom over the 2000-2021 period. As expected, the highest level of economic freedom is achieved in Ireland, followed by the Czech Republic and Poland. According to the IEF of 2021, Ireland is placed 5th among 178 countries, the Czech Republic is 27th, Poland is 41st and Ukraine is 127th.

As suggested by the scatter-plot diagram (Fig.2), there is a clear positive relationship between changes in the level of economic freedom and GDP growth rate, especially if data for 2007–2008 are not accounted for.

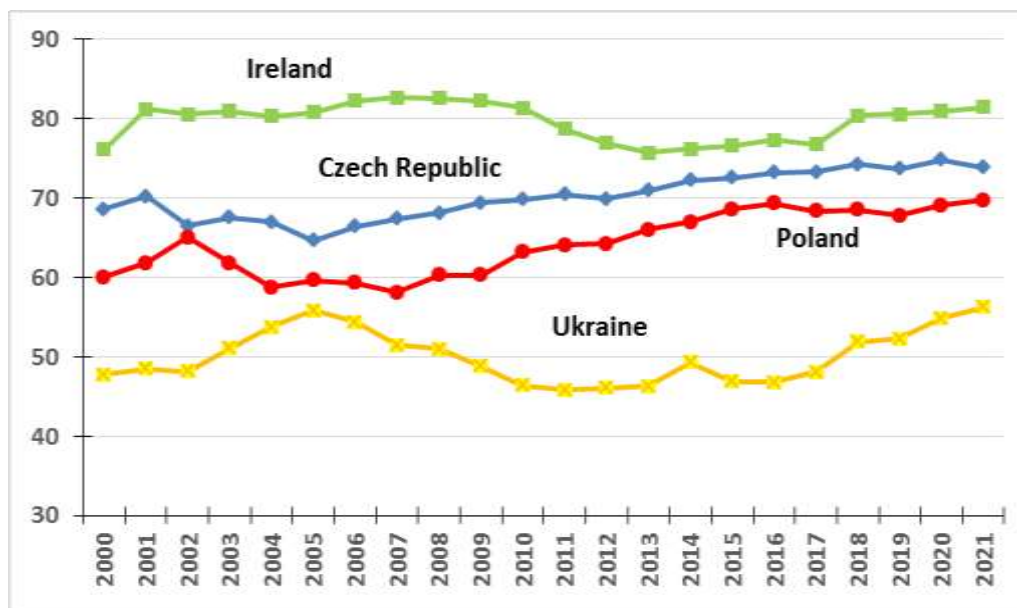
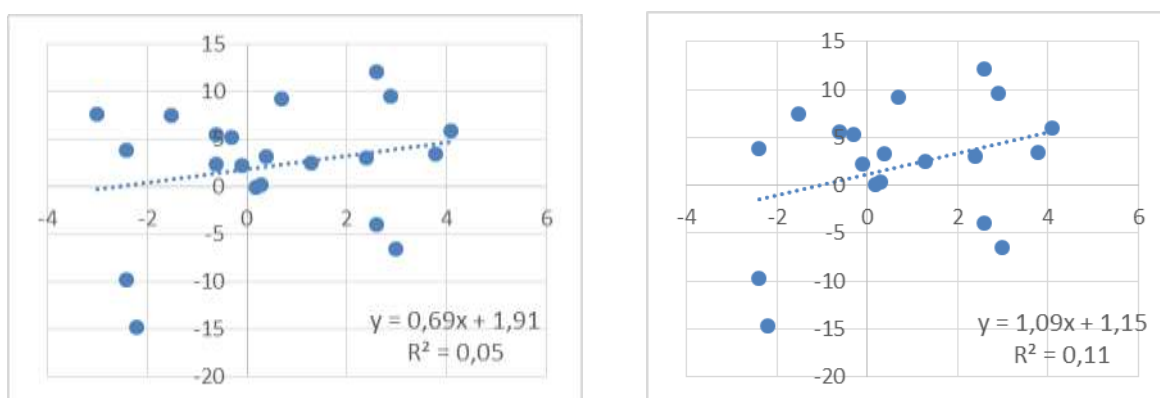

Fig. 1. The Index of Economic Freedom from Heritage Foundation, 2000–2021

a) full sample of 2000–2020; b) without outliers of 2007–2008

Fig. 2. The relationship between the degree of economic freedom and the dynamics of GDP in Ukraine, 2000–2019.

Source: [6].

Such a choice is explained by the specific features of the credit boom these years which allowed for a rather high GDP growth rate, even despite the lack of progress in liberalisation of the economy. For Ukraine, an increase in the level of IEF by a point (for example, from current 56,2 to 57,2 points) allows for acceleration of the GDP growth rate in the range from 0,7 to 1,1 percentage points.

The process of liberalization of the Ukrainian economy looks unequivocally beneficial for economic growth and it can be assumed that this was facilitated by the signing of the Association Agreement with the EU (2014). However, the level of economic freedom achieved is insufficient to achieve at least the level of Central and Eastern European (CEE) countries.

Progress in the following directions seems most realistic:

- recovery of monetary freedoms;
- property rights protection;
- completion of judicial reform;
- return to responsible fiscal policy;
- acceleration of the negotiation process on industrial visa-free travel.

References

1. The Soviet Union at the crossroads: Facts and figures on the Soviet republics / Corbet J.; Storf O. Deutsche bank AG, Frankfurt, January 1, 1990.
2. World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/-indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD>
3. Doucouliagos C.; Ulubasoglu M.A. Economic freedom and economic growth: Does specification make a difference? European Journal of Political Economy. 2006. Vol. 22. № 1. P. 60-81.
4. Hussain M. E.; Haque M. Impact of Economic Freedom on the Growth Rate: A Panel Data Analysis. Economies. 2016. Vol. 4. № 5.
5. Bergh A., Bjørnskov C. Does Economic Freedom Boost Growth for Everyone? IFN Working Paper. 2019. No. 1276. Stockholm: Research Institute of Industrial Economics.
6. The Heritage Foundation. URL: <https://www.heritage.org/-index/ranking>

УДК 339.91

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ І МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Полякова Ю. В.

д.е.н, доц., декан факультету міжнародних економічних відносин
та інформаційних технологій,
Львівський торговельно-економічний університет

Сокурєнко С. В.

аспірант,
Львівський торговельно-економічний університет

Успішна євроінтеграція зазвичай розглядається вагомим чинником прискореного економічного зростання країн Східної Європи [2; 3, с. 221–248). Інструментальними чинниками стають підвищення продуктивності праці [6, с. 127–137], збільшення обсягів взаємної торгівлі [1] та прямих іноземних інвестицій, що сприяє конвергенції рівнів заробітної плати [4], а також якість інституцій [5]. Для України не менш важливими видаються

механізми макроекономічної стабілізації, де головними стають чинники інфляції та обмінного курсу.

Для дослідження впливу європейської інтеграції на показники доходу (ВВП), інфляції і обмінного курсу за кварталними даними 2010–2021 рр. нами використано модель ARMA(n,m). Окремо враховано вплив ВВП країн Єврозони ($YEURO_t$) та ефект від підписання Угоди про асоціацію між Україною і країнами ЄС. Для цього використано фіктивну змінну $EUINT_t$ зі значеннями 1 для періоду 2015Q4-2021Q2 та 0 – для решти кварталів. Оцінювалися залежності для змін українського ВВП (GDP_t), інфляції (CPI_t) і номінального ефективного обмінного курсу (E_t) та нестабільності цих показників, $GDPVAR_t$, $CPIVAR_t$, $EVAR_t$ відповідно, яку виміряно за допомогою стандартного відхилення з кроком 9 кварталів (%). Для врахування особливостей фінансової кризи 2014-2015 рр. та пандемії COVID-19 використано фіктивну змінну $CRISIS_t$. Отримані емпіричні оцінки представлено у табл. 1.

Табл.1. Чинники доходу, інфляції та обмінного курсу

Незалежні змінні	Залежні змінні					
	Доход		Інфляція		Обмінний курс	
	ΔGDP_t	$GDPVAR_t$	ΔCPI_t	$CPIVAR_t$	ΔE_t	$EVAR_t$
AR(1)	0,981 (8,23 ^{***})	1,619 (10,11 ^{***})	1,581 (11,84 ^{***})	1,652 (13,16 ^{***})	-0,371 (-1,86 [*])	1,179 (14,31 ^{***})
AR(2)	-0,144 (-1,34)	-0,620 (-3,92 ^{***})	-0,636 (-4,87 ^{***})	-0,674 (-5,36 ^{***})	-0,525 (-3,48 ^{***})	-0,196 (-2,46 ^{**})
MA(1)	—	0,346 (1,77 [*])	—	0,740 (6,17 ^{***})	0,534 (2,44 ^{**})	-0,203 (-1,12)
$\Delta YEURO_t$	0,557 (3,31 ^{***})	-0,065 (-2,55 ^{**})	0,112 (0,42)	0,054 (1,93 [*])	0,700 (3,02 ^{***})	0,114 (1,57)
$EUINT_t$	5,625 (2,17 ^{**})	-0,926 (-2,09 ^{**})	-13,211 (-2,64 ^{**})	-2,496 (-5,01 ^{***})	-1,733 (-1,79 [*])	0,082 (0,07)
$CRISIS_t$	-3,337 (-1,93 [*])	0,545 (1,77 [*])	4,514 (1,42)	0,530 (1,39)	12,417 (7,52 ^{***})	2,770 (3,85 ^{***})
R ²	0,78	0,96	0,85	0,97	0,49	0,87
ADF	-7,39 ^{***}	-6,48 ^{***}	-5,41 ^{***}	-6,43 ^{***}	-5,04 ^{***}	-6,52 ^{***}

Джерело: власні розрахунки.

Незалежні змінні пояснюють 78% динаміки ВВП та 85% змін інфляції, що досить багато. Коефіцієнт детермінації R₂ вказує на дещо нижчу пояснювальну силу оцінених регресійних рівнянь для динаміки обмінного курсу, але це цілком очікувано, адже в курсоутворенні

зберігається значний вплив валютних інтервенцій Національного банку України (НБУ). Врахування обох компонент залежної змінної – авторегресивної і ковзної середньої, а також впливу незалежних змінних, забезпечує високий коефіцієнт детермінації для оцінок волатильності всіх трьох залежних змінних. Оскільки тест ADF не виявляє ознак нестационарності залишків оцінених регресійних рівнянь, це дозволяє стверджувати про адекватність отриманих результатів.

Головний результат полягає у тому, що як динаміка ВВП країн Євросони, так і ефект від підписання Угоди про асоціацію сприяють зростанню ВВП України і знижують волатильність цього показника. Кожен відсоток економічного зростання країн Євросони відчутно підвищує темп зростання вітчизняного ВВП на 0,6 відсоткових пункти. Отримані оцінки означають, що не лише попит (змінна $\Delta YEURO_t$), але й інституційні чинники (змінна $EUINT_t$) вагомо впливають на динаміку економічного зростання в Україні. Оскільки обидві змінні – $\Delta YEURO_t$ і $EUINT_t$ – знижують волатильність вітчизняного ВВП, можна припустити, що євроінтеграція корисна ще й тим, що потенційно нівелює ефект від нестабільності сировинних цін.

Оскільки одним з наслідків підписання Угоди про асоціацію стало отримання безвізового режиму з країнами ЄС, що істотно полегшив працевлаштування українців у країнах ЄС, з'являється логічне пояснення для оберненого зв'язку між $EUINT_t$ та інфляцією і її волатильністю, відповідно ΔCPI_t і $CPIVAR_t$, тоді як економічне зростання Євросони підсилює нестабільність вітчизняної інфляції. Така асиметрія ймовірно пояснюється тим, що надходження від працюючих за кордоном мають стабілізуючий вплив за допомогою зміцнення гривні. Водночас дещо несподівано вищий темп зростання ВВП Євросони позначається знеціненням гривні. Обидва показники – $\Delta YEURO_t$ і $EUINT_t$ – не впливають на волатильність обмінного курсу.

Цілком очікувано кризові явища знижують темп зростання ВВП та підвищують волатильність цього показника. Також немає несподіванок у тому, що відбувається супутнє зниження обмінного курсу із одночасною вищою волатильністю цього показника. Оскільки не виявлено залежності інфляції від кризових явищ, це означає, що відповідний вплив здійснюється переважно через обмінний курс.

Як показує авторегресивний компонент AR(1), показники динаміки ВВП та інфляції інерційні, але цього не виявлено для обмінного курсу. Втім, волатильність обмінного курсу так само інерційна, що й волатильність ВВП та інфляції. В усіх випадках з лагом у два квартали відбувається часткова корекція залежної змінної. Ковзна середня присутня лише у змінах обмінного курсу та волатильності ВВП й інфляції.

Список використаних джерел:

1. Boltho A., Eichengreen B. The economic impact of European integration. CEPR Discussion Paper Series No. 6820. London: Centre for Economic Policy Research, 2008. 52 p.
2. Breuss F. Macroeconomic effects of EU enlargement for old and new members. WIFO Working Papers No. 143. Vienna: Austrian Institute of Economic Research (WIFO), 2001. 22 p.
3. Breuss F. An Evaluation of the EU's Fifth Enlargement with special focus on Bulgaria and Romania. In: Five Years of an Enlarged EU. Keereman F. and Szekely I. (eds.). Berlin; Heidelberg: Springer, 2010. P. 221–248.
4. Damian J. P., Kostevc C. The Impact of European Integration on Adjustment Pattern of Regional Wages in Transition Countries: Testing Competitive Economic Geography Models. LICOS Discussion Paper No. 118. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, 2002. 27 p.
5. Eydam U., Gabriadze I. Institutional Development in Transition Economies – The Role of Institutional Experience. MPRA Paper No. 87395. Munich: Munich Personal RePEc Archive, 2018. 24 p.

УДК 339.564 : 339.923

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТА ГАЛУЗЕВОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС

Якубовський С.О.

д.е.н., завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Шендерова А.Р.

студентка спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Економічна частина Угоди була підписана 27 червня 2014 р. представниками ЄС і Петром Порошенком. Вона передбачала створення зони вільної торгівлі. Основним наслідком створення ЗВТ є скасування ввізного мита на майже 97% товарів і лише для 3% товарів (також деякі сільські товари) мито було скасовано неповністю.

Слід відзначити, що з точки зору співпраці ринки ЄС є привабливими, оскільки є найбільшими ринками країн-сусідів України як за розмірами населення, так і за ВВП. Крім того, ці ринки є вимогливішими з точки зору якості та технологічності товарів. Таким чином, зростання частки експорту

на них означає задоволення дуже високих стандартів попиту, що вимагає вдосконалення технологічної та виробничої бази вітчизняної економіки, пошуку механізмів її інноваційного забезпечення.

Економічна частина Угоди почала діяти 1 січня 2016 р. А вже наступного 2017 р. було зафіксовано збільшення об'єму експорту України на 30% у порівнянні з попереднім роком. Імпорт почав зростати ще в 2016 р., але цей процес був повільнішим за експорт.

Загальна огляд експорту демонструє відповідну картину до політичного життя країни. Свого максимального об'єму експорт України досягав у 2012 р. Потенційно він міг продовжувати зростати, але у 2013 р. почались політичні конфлікти в середині України, а в 2014 р. – агресія Росії, що призвело до анексії Криму та військових дій на Донбасі. Втрата територій та зміна пріоритетів у бюджеті призвели до зниження експорту. У 2016 р. після підписання і до сьогодні відбувається поступове повернення до значень початку 2010-х рр.

Щодо структурної складової експорту країни, то можна відмітити що з втратою стратегічно важливих територій – Криму та значної частини Донбасу, видобуток мінеральних продуктів, чорних та кольорових металів та їх продаж скоротився майже у 2 рази. Скорочення продажу вітчизняних заводів машинобудування також знизило експорт. Але на відміну від вищезгаданих груп товарів, продовольчі товари та сировина для їх виробництва починаючи з 2015 р. мають зростаючий тренд.

Основними ринками збуту українських товарів протягом всього досліджуваного періоду (2015-2020 рр.) є Європа і Азія. Одразу помітно, що після підписання договору про ЗВТ Європа обійшла Азію і стала основним партнером, але у 2020 р. після швидкого «постковідного» відновлення Азія стала на першому місці і отримує приблизно 40% від всього експорту, у той час як Європа – 34%.

До п'ятірки основних країн-експортерів серед країн ЄС належать Польща, Італія, Нідерланди, Німеччина та Іспанія – які складають майже 75% всього експорту України до країн ЄС на 2020 рік. Також можна відмітити п'ять головних імпортерів в Україну: Німеччина, Польща, Італія, Франція та Чеська Республіка – маржинальна частка яких складає більше 60% від всього імпорту з ЄС до України станом на 2020 рік. Польща, Італія та Німеччина є основними партнерами України не лише у міжнародній торгівлі, а і взагалі в усіх сферах міжнародних відносин.

Пандемія COVID-19 більше вплинула на імпорт товарів та послуг, який скоротився на 17,1% (у 2019 році збільшився на 7,8%), в свою чергу експорт товарів та послуг скоротився тільки на 4,5% (у 2019 році збільшився на 7,4%). У географічному розрізі в абсолютному значенні найсуттєвіше зменшився експорт товарів до країн ЄС (на 1,9 млрд дол. США, або 11,6%). Питома вага країн ЄС у загальному експорті товарів скоротилася до 32,4% (з 35,9% у 2019 році) [2].

Основними групами товарів для експорту з України є продовольчі товари та сировина для їх виробництва, металургія (чорні та кольорові метали та вироби з них) і мінеральні продукти. Серед продовольчих товарів найбільший обсяг займають продукти зернових культур, кукурудза, жири та олія тваринного або рослинного походження, а також соняшникова олія. Найбільшу частку експорту мінеральних продуктів займають руди та концентрати залізні, а з продуктів металургії – це феросплави.

Основним чинником скорочення експорту на 2,1% у 2020 р. стало зменшення експорту чорних та кольорових металів на 12,1%. Водночас експорт мінеральних продуктів збільшився на 12,7%, а експорт продовольчих товарів – на 0,2% [2].

Найбільший об'єм імпорту з країн ЄС займають машини та їх устаткування, транспортні засоби, прилади; продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості; продовольчі товари та сировина для їх виробництва. Серед ввізних товарів машин, транспортних засобів найбільшу частку займають механічні машини, апарати та електричні машини, устаткування, серед продуктів хімічної промисловості – фармацевтичні продукти та пластмаси, полімерні матеріали, а також вироби з них.

Імпорт товарів зменшився на 14,0% у 2020 році. Енергетичний імпорт скоротився в 1,6 раз, тоді як обсяги неенергетичного імпорту зменшилися на 8,0% (в основному за рахунок скорочення імпорту продукції машинобудування на 10,1%). Також зменшився імпорт продукції хімічної промисловості на 1,8%, а імпорт продовольчих товарів збільшився на 13,5% [2].

Отже, можна зазначити, що з підписанням договору про ЗВТ імпорт та експорт України почали стрімко збільшуватись. Разом з тим стратегічною метою співробітництва України з ЄС є не лише нарощування обсягів торгівлі, а і залучення капіталовкладень від стратегічних європейських інвесторів. А для досягнення цієї мети необхідним є подальша імплементація угод з ЄС у напрямку реформування судової системи для повноцінного захисту прав власності та відокремлення влади від бізнесу.

Список використаних джерел:

1. НБУ (2020) Зовнішня торгівля з країнами ЄС. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/EU_y.pdf
2. НБУ (2021) Платіжний баланс України у 2020 році. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/State_y.pdf
3. НБУ (2020) Зовнішня торгівля України. URL: https://bank.gov.ua/files/ES/Tov_y.pdf

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Прушківська Е.В.

д.е.н., професор, Національний Університет «Запорізька політехніка»

Ромалью Роке Т.М.

магістрант, Національний університет «Запорізька політехніка»

Здоров'я є основою економічної продуктивності та добробуту нації. Забезпечення належного балансу у сфері охорони здоров'я населення сприяє зростанню соціального благополуччя та стабільності. Успішне та здорове населення – це важливе надбання кожної країни. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування гарантується в кожній демократичній державі.

Охорона здоров'я є елементом структури національної економіки, а також стратегічно важливою галуззю та складовою національної безпеки країни. Процеси глобалізації проникають в усі сфери життєдіяльності людини: економічну, політичну, правову, соціальну, культурну, тощо. Активізуються глобалізаційні процеси також й у сфері охорони здоров'я.

Важливо підкреслити, що ці процеси в охороні здоров'я мають двоякий характер: з одного боку, у країн з'являються нові можливості розвивати свою охорону здоров'я шляхом науково-технічного співробітництва, доступу населення до медичних послуг інших країн; з іншого боку, виникають потенційні загрози для охорони здоров'я окремих держав – міграція висококваліфікованого медичного персоналу закордон, прогресування глобальних епідемій, тощо.

В цілому процеси глобалізації та інтеграції активно впливають на посилення гуманізації та соціалізації економіки і суспільства. У багатьох країнах світу на порядку денну є вирішення глобальних проблем якості життя людей: освіта, здоров'я, безпека, тощо. Поділяємо точку зору вчених, які під якістю народонаселення врозуміють комплекс медико-генетичних і соціально-психологічних характеристик життя людей. Якість народонаселення характеризують за такими кількісними показниками, як стан здоров'я населення, відсоток населення, яке веде здоровий спосіб життя, рівень комфорту життя, зростання духовних і розумових якостей населення, кількість навчальних закладів у державі [1,2].

В країнах світу реалізація права на охорону здоров'я залежить від національної політики у галузі охорони здоров'я. Реалії економічного буття свідчать, що сутнісними характеристиками політики в галузі охорони здоров'я є: створення умов для організації та надання медичних послуг, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги, доступ до

безпечних лікарських засобів та вакцин, ефективний доступу до лікарських засобів людям з хронічними хворобами, упередження та збереження здоров'я усієї нації.

Узагальнюючи світовий досвід функціонування галузі охорони здоров'я, слід зазначити, що усі моделі охорони здоров'я можна умовно розділити на три типи: бюджетна (державна); страхова (соціально-страхова); приватна (ринкова).

Характерною рисою першої моделі є значна роль держави, а основним джерелом фінансування є податкові надходження. Медичні послуги для всього населення надаються на безоплатній основі. Частка сукупних витрат із суспільних джерел у структурі ВВП, складає приблизно 8-11%. Приватне страхування відіграє додаткову роль. Державний бюджет є основним джерелом фінансування галузі охорони здоров'я. Другу модель визначають як систему регульованого страхування здоров'я. Для цієї моделі характерним є те, що вона ґрунтується на принципах змішаної економіки, поєднує ринок медичних послуг із розвиненою системою державного регулювання та соціальних гарантій. Програми обов'язкового медичного страхування охоплюють практично все населення за участю держави у фінансуванні страхових фондів. Вирішальну роль у розподілі коштів відіграють приватні некомерційні або комерційні страхові фонди або компанії, роль ринку в задоволенні потреб населення в медичних послугах висока, а пацієнти мають суттєву свободу у виборі страхових компаній та постачальників послуг. Для приватної моделі охорони здоров'я характерне надання медичних послуг переважно на платній основі, за рахунок приватного страхування та власних коштів громадян. Єдина система державного медичного страхування відсутня. Ринок грає ключову роль задоволення потреб у медичних послугах. Держава бере на себе ті зобов'язання, які задовольняються ринком, тобто компенсує медичне обслуговування соціально вразливих категорій громадян: безробітних, незаможних та пенсіонерів. Роль держави у регулюванні ринку медичних товарів та послуг менш значима, ніж у бюджетній та соціально-страховій системах. Питання забезпечення якості медичних послуг вирішуються шляхом ліцензування та акредитації медичних установ й лікарів.

Якщо розглядати функціонування цих моделей на прикладі країн, то будемо мати наступну географічну картину. Зокрема, бюджетна модель зосереджена в таких європейських країнах: Великобританія, Ірландія, Данія, Португалія, Данія, Греція, Іспанія. Соціально-страхова медицина домінує в Німеччині, Франції, Австрії, Нідерландах, Бельгії, Швейцарії. Слід підкреслити, що приватна модель охорони здоров'я не існує в жодній європейській країні, а розповсюджена вона в США, Ізраїлі, Південній Кореї.

Базуючись на емпіричні дослідження вчених та аналіз зарубіжного досвіду слід узагальнити що:

- ні в одній країні не функціонують конкретні моделі у чистому вигляді;
- жодна модель не має універсальності;
- у кожній з моделей є лише одне домінуюче джерело фінансування;
- у бюджетній та страховій моделях держава забезпечує понад 70 % усіх видатків;
- найважливішим фактором стійкості систем є охоплення населення безплатними медичними послугами, відсутність дублювання витрат, ефективність витрачання ресурсів та доступність медичних послуг;
- жодна країна не може забезпечити всіх потреб охорони здоров'я з державних коштів без приватного страхування [3].

Для продовження медичної реформи в Україні та формування ефективної та надійної моделі охорони здоров'я, на наш погляд, доцільно розробляти алгоритм створення страхової медицини. Зазначена модель має меншу кількість недоліків у порівнянні з двома іншими моделями, а також має більш стійкі джерела фінансування, відрізняється більш високою в порівнянні з бюджетною моделлю роллю конкурентних механізмів у підвищенні якості медичних послуг, що надаються приватними лікарями та установами різних форм власності, забезпечує дотримання принципу «гроші слідує за пацієнтом», характеризується більш структурованим, ніж у бюджетній моделі, розподілом коштів. Вибрана модель охорони здоров'я повинна мати соціальний характер, а також забезпечувати більш ефективне використання ресурсів та поліпшення якості й доступності медичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Эрроу К. Дж. Неопределенность и экономика благосостояния здравоохранения // Вехи экономической мысли, 1963. URL: http://www.seinstitute.ru/Files/veh4-2-8_arrow_p293-338.pdf.

2. Воробйов Є. М. Глобалізація системи охорони здоров'я / Є. М. Воробйов, Е. О. Гапонова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2017. Вип. 25(1). С. 22-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_25\(1\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_25(1)_6)

3. Міжнародний досвід реформування системи охорони здоров'я (досвід країн Європейського Союзу) URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29185.pdf>

TRADE IN AGRI-FOOD PRODUCTS DURING THE COVID-19 CRISIS: POLAND AND UKRAINE FORMAT

Kutsmus N.

Dr. of Econ., Professor

Usiuk T.

PhD, Assoc. Prof., Associate Professor of Department of International Economic Relations and European integration, Polissia National University

Becoming of Ukraine as an independent democratic state with a market economy and a Euro-oriented vision of economic and social transformation' prospects is inextricably linked with spheres of foreign policy and international trade. Over the past seven years, the EU has become one of the largest trading partners of Ukraine. In particular, in 2013, the EU share in Ukrainian export was 26.2%, while by the end of 2020, it had increased significantly and was 38%. In absolute figures, between 2013 and 2020, Ukrainian export in the EU rose from USD 16.6 billion to USD 21.9 billion [1]. At the same time, although Ukraine is just at the initial stage of its integration into the EU, Ukrainian business has already discovered many opportunities that favor the development of trade in agri-food products. Such opportunities are converted not only in entering one of the most powerful and protected markets in the world but also within the regulation of foreign economic activity, lifting of non-tariff restrictions, and avoiding institutional 'traps', namely:

- making the conditions of competition equal and increasing the volume of export to the EU countries;
- diversification of export operations in terms of risk minimization;
- implementation of modern innovative and technological methods of trade which are created in the EU;
- lowering of non-tariff restrictions for trade in agricultural products in the context of cooperation in the field of sanitary and phytosanitary measures;
- making the process of entering new target markets easier for representatives of the Ukrainian agricultural business.

In the system of Ukraine's foreign relations, Poland is key partner both in terms of sustainable support for independence and political advocacy at the international level, as well as economic partnership. In the period 2015-2020, there is a steady increasing in bilateral trade between Ukraine and Poland: in particular, foreign trade turnover in goods increased from 4.21 to 7.41 billion US dollars. There was a mutual increase in the importance of countries as trading partners. Thus, the share of goods exported by Ukrainian companies to Poland increased from 5.2% to 6.6%; the segment of Polish enterprises in

imports of goods to Ukraine expanded from 5.9% to 7.6%. As a result, Poland was included in the TOP-3 key trading partners of Ukraine. Similar to the general trend to growth in the volume of bilateral trade in goods, there is an increase in agri-food products trade (both in quantity (foreign trade turnover for such products increased in 2015-2019 by 1.7 billion US dollars) [2] and structural (its share in the trade turnover between countries also grew during the analysed period by 1.7%) understanding).

Trade relations between countries on agri-food market are formed under the influence of economic interests of economic entities and demands of food consumers. The main goods of Ukraine's exports in 2019 were oilseeds (446 million USD), horticultural products (82.2 million USD) and meat (43.4 million USD). Import from Poland was formed from such products as other agricultural products (143 million USD), horticultural products (104 million USD), and meat (64.8 million USD) [3,4].

Significant changes in agri-food products trade between countries are due to the transformation of agricultural production, its technological modernization, changes in institutional conditions of operation, formation of a new model of land use and land relations (in Ukraine). Thus, traditional goods of Polish agricultural exports to Ukraine under modern conditions are becoming the fastest growing goods of Ukrainian exports (for example, for the period 2014-2019, sales of meat to Polish companies increased by 77%). Against the background of the observed positive trends, it is important to emphasize that under the influence of the economic recession provoked by pandemic threats and restrictions, the real potential of bilateral trade was untapped. This is confirmed by a critical slowdown in the dynamics of bilateral trade relations: if the average annual growth rate of foreign trade between the countries in 2015-2019 was 15.4%, in 2020 compared to 2019 – only 0.11% [4].

On the one hand, this situation is supported by differences in the institutional regulation of foreign trade in Ukraine and EU. On the other hand, the real reasons for this reduction were:

- 1) implementation procedures and prohibitions designed to protect population from the risks of coronavirus disease, led to additional obstacles to the cross-border movement of goods;

- 2) against the background of the preferential terms of trade introduction in medical safety products, export operations were complicated by additional bans and procedures for verification of sales and export operations;

- 3) restrictions in the modes of operation of transport logistics facilities;

- 4) implementation of the Guiding Principles on the management of the borders in EU member-states in order to achieve a balance between public health and preserving the integrity of the EU Single Market, etc.

It is in the interests of both countries to create an institutional and economic space for trade relations, favourable for trade operations and effective realization of export potential.

References

1. Free trade zone between Ukraine and the EU (2020). <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/centr-pidtrimki-eksporteriv/torgovelni-rezhimi/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
2. World Investment Report, 2020. International Production beyond the pandemic (2020). https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf.
3. EU – Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area (2020). <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/centr-pidtrimki-eksporteriv/torgovelni-rezhimi/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.
4. Ukrainian food and beverages industry (2020). https://www.flandersinvestmentandtrade.com/export/sites/trade/files/market_studies/2020-Ukraine-Food%26Beverages%20Industry.pdf
5. Reference "Foreign trade of Ukraine in goods and services in 2019" (2019). <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=30d3074d-6882-4aac-bc4f-f4af8a30b221&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2019-Rotsi>

УДК: 339.5.012.42(477+061.1ЄС)

ДИНАМІКА ЗМІН ВНУТРІШНЬОГАЛУЗЕВОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄС ЗА УМОВ АСОЦІАЦІЇ

Шнирков О.О.

к.е.н., доц., доцент кафедри світової економіки,
Київський національний торговельно-економічний університет

З точки зору ступеня диференціації номенклатури товарів міжнародна торгівля складається з двох потоків – внутрішньогалузевої торгівлі та міжгалузевої торгівлі. Внутрішньогалузева торгівля (*intra-industry trade*) – обмін між країнами диференційованими продуктами однієї галузі. Внутрішньогалузева торгівля показує рівень ефективності інтеграції. Чим вищий рівень внутрішньогалузевої торгівлі, тим вищий ступень міжнародної торговельної інтеграції.

Індекс Грубеля-Ллойда (індекс внутрішньогалузевої торгівлі країни) – показник, який дозволяє оцінити внутрішньогалузеву торгівлю товарів. Індекс Грубеля-Ллойда варіюється, зазвичай, від 0 до 1. Чим вище величина цього індексу, тим, як наслідок, більше частка внутрішньогалузевої торгівлі. І саме це показує якість внутрішньогалузевої торгівлі відносно досліджуваного товару або послуги [4, с. 83].

З 1 вересня 2017 р. вступила в силу Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Угода про асоціацію з ЄС – документ на сім розділів і тисячі сторінок – регулює поступове економічне і політичне зближення України та ЄС. Ключовими в ньому є розділи, що стосуються торгівлі та економічного співробітництва [1, с. 44].

Для України відкриття європейського ринку і підписання Угоди про асоціацію з ЄС має безумовну значущість і є необхідним для забезпечення її подальшої інтеграції в європейський економічний простір. Достатніми умовами успішності інтеграції економіки України виступає рішення комплексу проблем, ключова серед яких – забезпечення позитивних зрушень у структурі внутрішньогалузевої торгівлі між Україною та ЄС.

Сьогоднішня економічна та політична ситуація показує, що ЄС вже давно перетворився для України на важливого та стратегічного партнера. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарів України свідчить про те, що саме на ЄС припадає значна частка зовнішньої торгівлі України [3].

Табл.1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України 2019-2020 рр., у %

Країни	2019			2020		
	Товарообіг	Експорт	Імпорт	Товарообіг	Експорт	Імпорт
ЄС	42,31	42,01	42,58	40,23	37,22	43,07
СНД	17,67	13,32	21,52	14,19	12,33	15,94
Інші країни	40,02	44,67	35,90	45,58	50,45	40,99

Джерело: [2]

У товарній структурі експорту України до ЄС переважають товари, переважно, сировинного характеру. Структура експорту України у 2020 р. свідчить про те, що найбільшу вагу тут складають недорогі метали та вироби з них, частка який займає 21 %. На впевненому рівні все ще знаходиться експорт жирів та олій тваринного та рослинного походження, який займає 13%, продукти рослинного походження – 17% та інші.

Тепер розглянемо структуру імпорту України за 2020 рік. Топову позицію займають мінеральні продукти – 38%. Також значну частку займають імпорт хімічної продукції, машин та електротехнічного обладнання тощо. Найнижчі позиції поки займає імпорт взуття та головних уборів.

Для того, щоб оцінити внутрішньогалузеву структуру зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, використовується індекс Грубеля-Ллойда (див. табл 2).

На основі табл. 2 можна виділити 3 основні групи товарів за рівнем розвитку саме внутрішньогалузевої торгівлі. Високі показники внутрішньогалузевої торгівлі мають наступні товари:

- текстильні матеріали та текстильні вироби – 0,98;

Табл.2. Індекс внутрішньогалузевої торгівлі України з ЄС у 2018-2020 рр.

Категорії	2018	2019	2020
Живі тварини, продукти тваринного походження	0,79	0,81	0,63
Продукти рослинного походження	0,21	0,23	0,34
Жири та олії тваринного та рослинного походження	0,06	0,09	0,07
Готові харчові продукти	0,70	0,72	0,67
Мінеральні продукти	0,95	0,98	0,93
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	0,21	0,23	0,22
Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	0,20	0,22	0,22
Шкури необроблені, шкіра вичищена	0,95	0,96	0,96
Деревина та вироби з деревини	0,25	0,26	0,27
Маса з деревини або інших волокнистих матеріалів	0,29	0,30	0,35
Текстильні матеріали та текстильні вироби	0,95	0,96	0,98
Взуття, головні убори, парасольки	0,55	0,56	0,57
Вироби з каменю, гіпсу, цементу	0,79	0,81	0,91
Перли природні або культивовані, дорогоцінне на напівдорогоцінне каміння	0,72	0,73	0,74
Недорогоцінні метали та вироби з них	0,51	0,52	0,56
Машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання	0,65	0,68	0,70
Засоби наземного транспорту, літальні апарати та плавучі засоби	0,10	0,11	0,16
Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,19	0,21	0,20
Різні промислові товари	0,59	0,63	0,71
Твори мистецтва	0,31	0,38	0,17
Товари, придбані в портах	0,04	0,05	0,04

Джерело: розраховано автором за: [2].

- шкури необроблені, шкіра вичищена – 0,96;
- мінеральні продукти – 0,93;
- вироби з каменю, гіпсу та цементу – 0,91;
- машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – 0,70.

Середні показники:

- живі тварини, продукти тваринного походження – 0,63;
- взуття, головні убори, парасольки – 0,57;
- різні промислові товари – 0,74;
- перли природні або культивовані, дорогоцінне та напівдорогоцінне каміння – 0,45;
- готові харчові продукти – 0,67;

- недорогоцінні метали та вироби з них – 0,56.

Низькі показники:

- жири та олії тваринного та рослинного походження – 0,09;
- продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 0,22;
- полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 0,22;
- маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів – 0,30;
- деревина та вироби з деревини – 0,27;
- засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 0,16;
- прилади та апарати оптичні, фотографічні – 0,20;
- товари, придбані в портах – 0,04.

Отже, у 2020 р. 24% всіх товарних груп мають індекс внутрішньогалузевої торгівлі вище 0,87; 38% – від 0,45 до 0,78; 38% – нижче 0,45.

Таким чином, протягом 2018-2020 рр. для 57% груп товарів індекс внутрішньогалузевої торгівлі збільшився; для 24% – залишився не змінним; для 19% – зменшився. Це дає нам можливість зробити висновок про поглиблення внутрішньогалузевої торгівлі між Україною та ЄС для переважної більшості груп товарів за вказаний період.

Список використаних джерел:

1. Поглиблення відносин між ЄС та Україною. Що, чому і як? / С. Блокманс [та ін.]; за ред. М. Емерсона, В. Мовчан; Центр європ. політ. дослідж. (CEPS), Брюссель, Ін-т екон. дослідж. та політ. консультацій (ІЕД), Київ. 2-ге вид.; Київ : Лопатіна О. О.; Брюссель, 2018. XII, 276 с.
2. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. ЄС-Україна: поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі, URL: http://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/dcfta_guidebook_web.pdf
4. Grubel H. G. Intra-industry Trade. The Theory and Measurement of International Trade of Differentiated Products / H.G. Grubel and P.J. Lloyd. L., 1995.

ТОРГІВЛЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС: АСИМЕТРІЯ СТРУКТУРИ ТОВАРНИХ ПОТОКІВ

Шовкун І.А.

к.е.н., с.н.с., провідний науковий співробітник,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Швидкі структурні трансформації, зумовлені інноваціями та впровадженням нових технологій у секторах виробництва і послуг, що забезпечують підвищення продуктивності та прискорення зростання економіки, стали важливими рисами сучасного розвитку [1].

Структурні зміни у світовій економіці супроводжуються значною функціональною та просторовою фрагментацією виробництва, а разом з тим інтеграцією через канали глобальної торгівлі, що посилює взаємну залежність між національними виробничими системами різних країн, проте й підвищує вразливість до ризиків зовнішніх шоків. На зміну колишнім моделям горизонтальної спеціалізації країн у світовому поділі праці прийшли моделі вертикальної спеціалізації на окремих етапах виробництва продукції, що зумовило значне розгалуження глобальних ланцюжків створення вартості та розширило спектр порівняних переваг. Калейдоскоп порівняних переваг став більш прозорим і помітним для світу, що відкрило додаткові можливості приєднання до локальних і глобальних ланцюжків для країн і регіонів.

Процеси переходу до сервісної економіки у глобальному просторі з одночасною деіндустріалізацією багатьох країн пов'язаний з тими тенденціями міжнародного поділу праці, що зумовили появу цілої групи країн з категорії нових індустріальних, які перебравли на себе виконання функцій світової фабрики з виробництва широкого асортименту продукції та постачають на глобальні ринки конкурентоспроможні товари.

Центральною темою нещодавнього саміту Україна – ЄС став пошук підходів до масштабного оновлення Угоди про асоціацію, що сприятиме створенню умов для поглиблення економічних і торговельних відносин з ЄС, поступової економічної інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС. Україна зацікавлена у перегляді квоти на безмитну торгівлю (зокрема, в інтересах експортерів аграрної продукції), долученні до угоди АСАА («промисловий безвіз»), подальшій інтеграції в енергетиці [2].

Аналіз показників торгівлі товарами України з країнами ЄС свідчить, що торговельний баланс є пасивним і ступінь його дефіциту збільшується (коефіцієнт покриття імпорту експортом зменшився з 0,84 до 0,78 упродовж 2017–2020 рр.), що зумовлено випереджаючою динамікою зростання імпорту порівняно з експортом (табл.).

Структурні характеристики імпорту та експорту виявляють асиметричність торгово-економічних відносин України з ЄС. Мається на увазі те, що технологічно складні види продукції переважають у сукупному товарному імпорті України з ЄС: частка машин, обладнання, електротехнічного устаткування, транспортних засобів перевищила 35% у 2020 р.; продукції хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, полімерних матеріалів і виробів – 26%. Така продукція є більш конкурентоспроможною, ніж товари українського експорту, у складі якого домінує сировинно-мінеральна продукція та метали. Сукупна частка товарів зазначених категорій в українському експорті до ЄС (а це товари I – V, VII – IX, XIII – XV групи, згідно з УКТЗЕД) – сягає 70%.

Асиметрія структури торгових потоків у відносинах України з країнами ЄС є доволі сталою, про що свідчить відносна стабільність ступеню покриття імпорту експортом у згадуваних групах товарів. Зокрема, глибокий дефіцит зберігався у торгівлі технологічно складнішими товарами, у яких коефіцієнт покриття імпорту експортом залишався на рівні 0,36 (групи XVI – XVIII) та 0,12 (VI – VII) упродовж 2017–2020 рр. Що стосується основних груп товарів українського експорту, торгівля якими здебільшого профіцитна, то у цьому разі про стабільність не йдеться, оскільки рівень покриття імпорту експортом зменшився за цей період з 1,9 до 1,8. Додатковим дестабілізуючим чинником у перспективі загрожує стати підготовлюване у ЄС запровадження заходів із вуглецевого оподаткування імпорту. Це створює ризики для українського бізнесу (передусім експортерів металургійної та хімічної продукції, будівельних матеріалів тощо), негативно позначиться на собівартості та конкурентній позиції його продукції на європейському ринку. Тож уряду країни у переговорах з ЄС необхідно лобіювати економічні інтереси бізнесу так, аби усунути самі нормативні передумови для застосування механізму вуглецевого коригування імпорту до товарів походженням з України.

Динаміка і структура товарного експорту та імпорту є індикаторами не тільки конкурентоспроможності продукції і технологічної складності виробництва, але й бізнес-клімату, в якому функціонує виробничий сектор країни [3]. У цьому контексті важелями просування національних інтересів слугуватиме реалізація заходів державної політики щодо сприяння експорту і розширення ринків збуту продукції національних виробників; оздоровлення інвестиційного клімату задля створення макроекономічних передумов до активізації інвестиційної діяльності та залучення ПІІ у промисловість.

Табл.1. Показники структури і динаміки зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС за основними групами товарів у 2017-2020 рр.

Код і назва товарів згідно з УКТЗЕД	Структура, % від загального обсягу		Темп зростання, 2020 р. до 2017 р., %		Коефіцієнт покриття імпорту експортом	
	2020		Експорт	Імпорт	2017	2020
	Експорт	Імпорт				
Усього	100	100	106,1	114,7	0,84	0,78
у тому числі						
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1,6	2,7	107,6	194,8	0,86	0,47
II. Продукти рослинного походження	18,1	2,6	111,4	132,0	6,44	5,43
III. Жири та олії тваринного або рослинного походження	9,9	0,3	125,1	134,9	27,80	25,77
IV. Готові харчові продукти	5,4	8,1	115,2	167,2	0,74	0,51
V. Мінеральні продукти	11,1	8,7	90,5	66,9	0,73	0,99
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	3,0	18,9	128,2	126,1	0,12	0,12
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	1,1	7,0	139,0	107,3	0,09	0,12
IX. Деревина і вироби з деревини	5,3	0,7	118,9	117,6	6,19	6,26
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	0,7	2,8	125,4	109,4	0,18	0,20
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	3,4	2,9	101,9	97,3	0,87	0,91
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	1,4	1,4	167,8	126,5	0,60	0,79
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	16,7	5,1	82,7	116,4	3,60	2,56
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	14,8	21,3	110,5	112,3	0,55	0,54
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	1,2	11,9	145,7	126,4	0,07	0,08
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	0,3	2,1	111,0	140,7	0,12	0,09

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Список використаних джерел:

1. Шовкун І.А. Структурні зрушення: вплив на продуктивність і зростання економіки України. Економіка та прогнозування. 2021. № 3. С. 59–76. URL: <https://doi.org/10.15407/eip2021.03.059>
2. Імплементация Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: економічні виклики та нові можливості : наукова доповідь / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2016. 184 с.
3. Шовкун І.А. Залежність української економіки від промислового імпорту та передумови формування ефективної виробничої спеціалізації. Економіка промисловості. 2020. №3. С. 5-27. URL: <https://doi.org/10.15407/econindustry2020.03.005>

УДК: 339.97; 339.98

ПІДХОДИ ДО БІЛЬШ ПРОДУКТИВНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ МІЖ КРАЇНАМИ-ПАРТНЕРАМИ ПО ВЗАЄМОДІЇ З ЄС

Редзюк Є.В.

к.е.н., доц., с.н.с., старший науковий співробітник
сектору міжнародних фінансових досліджень,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Соціально-економічна співпраця між Україною та ЄС носить стратегічний характер, відносини між нашою державою та ЄС стають все більш тісними і взаємо значимими, що обумовлено, в значній мірі географічним положенням і деструктивною позицією Російської федерації (РФ) по відношенню до України. Під впливом агресії РФ вітчизняна економіка по суті втратила свої позиції і заблокована реалізовувати власний потенціал на ринках СНД. Тому в надскладних умовах Україні необхідно знайти оптимальні шляхи для більш продуктивної соціально-економічної співпраці з іншими країнами світу, і особливо з країнами ЄС, які є географічними сусідами, а також одним з найрозвиненіших і найбагатших регіонів світу. В цьому контексті починаючи з 2014 р. значну кількість угод підписано з країнами ЄС і законодавчо-управлінськими органами ЄС (Європейський парламент і Європейська комісія), найбільш значущою є Угода про асоціацію. Але потенціал співпраці між нашою державою і ЄС в значній мірі ще нереалізований, а тому вимагає активізації пошуку резервів і можливостей, особливо в дипломатичній та торговельній частині Угоди про асоціацію, яка охоплює багато сфер і напрямів регулювання, а також передбачає здійснення Україною низки реформ. Дослідження стану справ

щодо соціально-економічної співпраці між країнами-партнерами по взаємодії з ЄС націлені на виявлення більш продуктивних форм співпраці з цим регіональним об'єднанням, а також є актуальним і необхідним для повноцінної та успішної інтеграції України до ЄС.

Укладення Угоди про асоціацію Україна-ЄС передбачало, що імплементація європейських норм до національного законодавства та зменшення тарифних і нетарифних бар'єрів у торгівлі сприятимуть виходу українських компаній на ринок ЄС та, водночас, зміцнить їх конкурентоспроможність у середньо- та довгостроковій перспективі. Разом з відповідним взаємним скасуванням більшості ввізних мит, що могло відразу стати стимулом для експорту, Україною було взято широке коло зобов'язань із реформування низки сфер регулювання бізнес-середовища, зокрема транспорту, IT-індустрії, поштових і кур'єрських послуг, телекомунікації, публічних закупівель, інтелектуальної власності, захисту довкілля, санітарних та фітосанітарних заходів. Ці, часом кардинальні, зміни державного регулювання суттєво вплинули на умови ведення бізнесу і ще матимуть істотний довгостроковий вплив, але також вимагатимуть трансформації державних інститутів та додаткових інвестицій для вітчизняних бізнес-структур.

Домовленості в рамках створення Зони вільної торгівлі з ЄС створюють низку переваг та загроз. Так, механізм реалізації потенціалу зони вільної торгівлі між Україною та ЄС сприяє поглибленню торговельної інтеграції та виходу вітчизняних товаровиробників на один з найбільш високомаржинальних ринків (види ринків, на яких товари мають підвищений попит; відзначається високий рівень платоспроможності клієнтів, що обумовлює високу додану вартість виробників цих товарів); формуванню ланцюгів доданої вартості в рамках ПВЗВТ Україна-ЄС; залученню інвестицій на створення і модернізацію виробничих потужностей; реалізації горизонтальній, концентричній та конгломератній диверсифікації; підвищенню енергоефективності і переоснащенню; забезпеченню споживачів якісним та доступним за ціною імпортом; виходу національних суб'єктів бізнесу на ринки третіх країн.

Одночасно присутні і загрози, викликані відмінностями економічного рівня розвитку країн; розміром ринку; ступенем інтеграції країн в глобальну економіку, що посилюють асиметрію торговельної інтеграції. Ключовими загрозами є посилення конкурентного тиску на вітчизняний бізнес; тривала торговельна війна з Російською Федерацією, що зумовила запровадження режиму взаємних санкцій, торговельних бар'єрів і ембарго. Нинішня структура експорту та імпорту демонструє небезпечну для України технологічну диспропорційність: сировинний імпорт з України та високотехнологічний експорт ЄС; збереження негативного сальдо в зовнішній торгівлі за більшістю груп товарів; обмежений вихід

вітчизняного бізнесу на ринок ЄС внаслідок високого рівня нетарифного захисту, насамперед на промислову і сільськогосподарську продукцію [1; 2].

Продуктивна співпраця з ЄС обмежується та ускладнюється низкою негативних внутрішніх факторів, серед яких проблема верховенства права, корупції, соціально-економічні негаразди, якість системи державного управління, вади і прорахунки політики влади тощо. Водночас, гальмують рух до євроспільноти несприятливі геополітичні тенденції, відцентрові процеси всередині ЄС, російська гібридна агресія, спалах світової пандемії COVID-19. Тому, на жаль, євроінтеграційний курс поки не вдалось ефективно конвертувати у відчутні для громадян України соціально-економічні зміни. Очевидно, що необхідне переосмислення підписаних угод, виконаних умов, реалізованих євроінтеграційних реформ, щоб в подальшому переходити на новий більш прагматичний і продуктивний рівень / план співпраці з ЄС.

Покращенню інтеграції заважає проблема № 1 для багатьох українських товаровиробників при співпраці з ЄС – це квотування постачання окремих видів вітчизняної продукції на ринки ЄС. Розміри тарифних квот, у межах яких передбачене безмитне постачання товарів до ЄС за низкою позицій (зокрема, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, цукор, пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули, кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули, ячмінна крупа та борошно, зерно зернових злаків, оброблені томати, виноградний та яблучний соки, мед, яєчні продукти, сухе молоко, вершкове масло), переважно не відповідають експортним можливостям українських виробників і вичерпуються за перші тижні або місяці року.

Водночас, розміри мит, що передбачені під час постачання товарів понад тарифну квоту, в низці випадків є фактично загороджувальними для українських товаровиробників. Тому, для розкриття потенціалу і розвитку підприємців-експортерів, обсяги квот безмитного експорту до ринків країн ЄС мають бути підвищені.

Станом на 1 серпня 2021 р., Україна повністю використала квоти на безмитний експорт агропродовольчої продукції до ЄС по 7-ми групам товарів: мед, крупи і борошно, оброблений крохмаль, оброблені томати, виноградний і яблучний сік, м'ясо птиці (обсяг за 3 квартали) та яйця (обсяг за 3 квартали). За січень-липень 2021 року експорт української агропромислової продукції до країн ЄС збільшився на 10% порівняно з аналогічним періодом минулого року, до 3,7 млрд дол. США. Як видно зі статистики переробна продукція, продукція тваринництва потребує подальшого збільшення квот [3; 4].

Структуруючи проблеми за значимістю для більшості українських товаровиробників при співпраці з ЄС, виділимо:

1) квотування постачання окремих видів української продукції на ринки ЄС;

2) заплановані до впровадження або впроваджені в ЄС нові норми у сфері захисту довкілля та енергомодернізації, які по суті унеможливають /пригнічують вітчизняні підприємства, що не мають такого рівня інвестиційної підтримки як підприємства ЄС і є новою формою торговельних обмежень для них;

3) в Угоді про асоціацію часові рамки не відповідають можливостям багатьох українських підприємств, швидко віднайти і проінвестувати у відповідні стандарти і норми ЄС, що впроваджуються;

4) Угода про асоціацію з ЄС в багатьох країнах містить місцеву складову, що є обов'язковою умовою розгляду тендеру, державної закупівлі, а в Україні такі процедури мають йти тільки за ціновим критерієм.

Вищезазначене обумовлює необхідність на державному рівні оновити існуючу Угоду про зону вільної торгівлі з країнами ЄС, щоб гармонізувати всі стандарти й позбутись різних обмежень (особливо нетарифних), розблокувати фінансування від структурних фондів ЄС, провести стандартизацію по можливості за кошти фондів ЄС (фонди взаємодопомоги, фонди партнерства, фонди інфраструктурної допомоги тощо), залучити грантові кошти на розвиток інфраструктури та створити для інвесторів кращі умови, ніж у наших країн-сусідів. Таким чином Україні необхідно сформулювати нові підходи до процесу євроінтеграції на основі прагматизму і успішного досвіду країн центрально-східної Європи; тобто, створити відповідні заходи і програму стратегічного рівня в Україні щодо стимулювання й активного розвитку високотехнологічного і високомаржинального промислового сектору; активізувати дипломатичну і внутрішню державну політику, націлити її на отримання коштів від структурних фондів ЄС. Крім того, у внутрішній політиці надважливим є впровадження європейських стандартів верховенства права, активізація залучення інвестицій і технологій, а також зниження впливу олігархічних кланів й корупції на соціально-економічну систему України [5; 6; 7].

Список використаних джерел:

1. Редзюк Є.В. Міжнародна торгівля як чинник забезпечення позитивної динаміки експорту України / Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. 23/2020. К.: Міленіум, 2020. С.12-26

2. Шнирков О.О., Івкова Н.І. Порівняльна характеристика внутрішньо галузевої торгівлі України з ЄС за індексом Грубеля-ЛЛойда // Актуальні проблеми міжнародних відносин (2018). Випуск 136. С.84-92.

3. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики / Центр Разумкова: здійснено за сприяння Представництва Фонду

Конрада Аденауера в Україні / Київ. 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf

4. Експорт української агропродукції до ЄС збільшився на 10% / Укрінформ / рубрика: Економіка. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3296252-eksport-agroprodukcii-do-es-zbilsivsa-na-10.html>

5. Редзюк Є.В. Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС // Журнал «Міжнародна економічна політика». Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. Вип. №1 (34). 2021. С.95-118.

6. Редзюк Є.В. Механізми ефективного державного стимулювання і пріоритети при інвестуванні в економіку України / Економіка України. 2021. № 8 (717). С.68-80.

7. The EU, a Growth Engine? The Impact of European Integration on Economic Growth in Central Eastern Europe, FIW Working Paper. No. 136, FIW – Research Centre International Economics, Vienna. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/121136/1/N_136.pdf

УДК: 338.242:334.02

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Булуй О.Г.

к.е.н., доц., доцент кафедри інноваційного підприємництва та інвестиційної діяльності, Поліський національний університет

Присяжнюк О.Ф.

к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту організацій та адміністрування ім. Миколи Поліщука, Поліський національний університет

Швець Т.В.

к.е.н., доц., завідувач кафедри інноваційного підприємництва та інвестиційної діяльності, Поліський національний університет

Угода про асоціацію між Україною та ЄС безперечно, з однієї сторони є важливою віхою політико-економічного розвитку країни, з іншої – мегапроєктом. В рамках реалізації даної угоди Україна отримала великий кредит довіри та зобов'язалась реформувати сектор державного управління, здійснити рішучі та ефективні кроки щодо боротьби з корупцією та схемами розкрадання державних коштів, гармонізувати національні стандарти зі стандартами ЄС, привести внутрішньополітичні процеси до вимог громадянського суспільства, докласти зусиль до продовження ринкових перетворень, забезпечити свободу слова, створити

умови для розвитку підприємницької ініціативи, провести організаційні зміни в оборонній, фінансовій, освітній, соціальній, медичній, екологічній сферах тощо. Угода про асоціацію певною мірою є амбітним проектом з чітко визначеними цільовими показниками. Для реалізації такого проекту потрібна консолідація усього суспільства, ефективний менеджмент, значні затрати ресурсів й часу.

Євроінтеграційний вектор розвитку України зумовлює необхідність адаптації всіх сфер діяльності до європейських стандартів. Так, узгодження потребують 24 сфери діяльності. За період дії Угоди про асоціацію найбільша частка (понад 80%) виконання заходів, передбачених нею у сферах підприємництва, державних закупівель, гуманітарної політики, подолання технічних бар'єрів у торгівлі; дотримання свободи, безпеки та прав людини, налагодження політичного діалогу, національної безпеки та оборони. Найменша частка виконаних запланованих заходів (менше 40 %) у сферах соціальної політики, фінансовому секторі, транспорті та транспортній інфраструктурі, поштових та кур'єрських послугах, фінансовому співробітництві та боротьбі з шахрайством [1, с. 11]. Отже, успішна імплементація усіх сторін угоди можлива лише за умови застосування принципів проектного менеджменту у поєднанні з інноваційними підходами.

Створенню умов для швидшого виконання заходів у сферах з найменшим рівнем їх виконання можна завдяки адаптації вітчизняної нормативно-правової бази. Структурувати заходи та пришвидшити їх практичне втілення доцільно за допомогою застосування проектного підходу, оскільки саме інноваційні проекти є дієвим інструментом практичного впровадження нововведень у всі сфери життєдіяльності. Такі проекти вже реалізовані у фінансовому секторі, наданні адміністративних послуг з допомогою цифрових технологій (розвиток ринку FinTech, цифрових технологій та платформ регуляторів, забезпечення розвитку SupTech&RegTech, цифровізація економіки тощо) [2, с. 16].

В сучасних умовах інновації є не лише визначальним чинником економічного розвитку, зміцнення економічного потенціалу регіонів, а й інструментом вирішення глобальних проблем. Інновації забезпечують посилення конкурентних позицій, сприяють раціональному використанню ресурсів, забезпечуються зростання добробуту населення. Інновації створюють можливості для співпраці бізнес-структур, регіонів і навіть цілих країн. Інновації дозволяють брати участь в русі капіталу, впливати на міграційні процеси та переміщення капіталу. Технологічність та інноваційність посилюють присутність на міжнародних ринках, дають можливість впливати на геополітику, дозволяють брати участь у прийнятті економічних, соціальних, екологічних рішень на глобальному рівні.

Для оцінки інноваційності національних економік світу з 2007 р. Всесвітньою організацією інтелектуальної власності спільно з

партнерськими організаціями розраховується Глобальний інноваційний індекс [3]. Так, з поміж 141 країни у 2015 р. Україна займала 64 місце, у 2016 р. – 56, у 2017 р. – 50, у 2018 р. – 43, у 2019 р. – 47, у 2020 р. – 45, у 2021 р. – 49. На жаль, у 2019–2021 рр. не вдалося продовжити тенденцію попередніх років щодо покращення позицій країни в даному рейтингу. Більше того, за останні роки Україна погіршила своє місце на 6 пунктів. Дослідження даного показника свідчить, що традиційно Україна втрачає свої позиції за рахунок нерозвинутої інфраструктури, свободи підприємницької діяльності, недостатньо розвинутого ринку, слабого захисту прав власників та інвесторів [4]. Очікувано дані показники перекликаються із невиконаними запланованими заходами Угоди про асоціацію. Вочевидь були реалізовані ті завдання, щодо яких були певні напрацювання, досвід інших країн, наявні ресурси та ті, що потребували незначних затрат. Для досягнення усіх цілей Угоди необхідно мати чітке уявлення про те, які завдання, коли та як робити, які фінансові, людські та матеріальні ресурси необхідні для їх виконання.

Для прискорення інтеграції в європейський економічний простір потрібно переосмислити механізм досягнення цілей угоди. Імплементация положень угоди має здійснюватися на засадах інноваційності та проектного управління. При цьому проект є чітким планом дій, який визначає майбутній стан об'єкту управління. Такий проект є інноваційним, оскільки його реалізація дозволить побудувати нову більш ефективну систему функціонування суспільства, державних та громадських інституцій. Крім того, сам проект має складатися з інноваційних рішень.

Для формування проекту імплементации невиконаних частин угоди необхідно створити команду, до якої увійдуть представники центральних органів виконавчої влади. Через таких осіб здійснюватиметься координація роботи відповідних відомств. Проектна команда може мати певний інституційний статус, наприклад Координаційний комітет або Національне агентство з реалізації угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Відповідний комітет може бути як самостійною організаційною одиницею, так і складовим елементом в структурі Міністерства економіки України чи, наприклад, Міністерства закордонних справ України. Дотримання процесу виконання зобов'язань в міністерства та в інших центральних органах виконавчої влади можуть проводитись через відповідних фахівців, які одночасно є заступниками керівників та відповідати за виконання завдань угоди про асоціацію у відповідній сфері. Важливо також наділити комітет відповідними повноваженнями.

Застосування проектного управління дозволяє оцінити бюджет виконання заходів, сфокусуватися на виконанні завдань угоди, визначити відповідальних виконавців та терміни виконання, забезпечити краще координування виконавців, ефективно та оперативно проводити моніторинг виконання угоди. Крім того, формат проекту дозволяє

передбачити різні джерела фінансування заходів. Варто зазначити, що частина завдань угоди може відповідати іншим національним чи галузевим програмам та планам розвитку країни. В такому випадку доцільно встановити чіткі взаємозв'язки з відповідними планами та узгодити їх виконання. Проектне управління не лише дозволить врахувати таке перехресне виконання заходів, а й забезпечити ефективну їх координацію.

Отже, застосування проектного управління до виконання завдань Угоди про асоціацію дозволить структурувати недосягнуті цілі й невиконані завдання проекту, визначити ресурси необхідні для виконання завдань проекту, встановити часові межі здійснення заходів проекту, залучити та ефективно розподілити виконавців проекту між завданнями, ефективно контролювати прогрес виконання завдань угоди.

За період дії Угоди про асоціацію Україна досягла помітного прогресу в реалізації взятих зобов'язань. Разом з тим в останні роки під впливом нових викликів спостерігається уповільнення темпів впровадження реформ. Це зумовлено більшим рівнем складності як самих завдань так і зниженням мотиваційних стимулів впровадження подальших змін в межах Угоди. В процесі реалізації заходів Угоди неминуче виникають й певні обмеження та труднощі при досягненні запланованого успіху. Тому подальше реформування політичного, безпекового та економічного сектора через проектне управління та формування проектної команди з реалізації положень Угоди про асоціацію дозволить посилити увагу до таких основних складових як результативність, прогнозованість, раціональність та ефективність. Такий підхід до проектного управління спроможний надати додатковий імпульс національними реформами.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом 2015-2020. Урядовий портал: вебсайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/zviti-pro-vikonannya/aa-implementation-report-2015-2020-ukr-final.pdf> [дата звернення 10.11.2021].

2. Стратегія фінансового сектору України до 2025 року. Міністерство фінансів України: вебсайт. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf [дата звернення 10.11.2021].

3. Global Innovation Index (GII). World Intellectual Property. URL : https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/ [дата звернення 11.11.2021].

4. Global Innovation Index 2021. Ukraine. World Intellectual Property Organization. URL : https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf [дата звернення 11.11.2021].

ЕНЕРГЕТИЧНІ ЦІНОВІ ШОКИ В ЄВРОПІ: ФАКТОРИ ТА РИЗИКИ

Шевченко В. Ю.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Пандемічні світові потрясіння 2020 р. мали комплексний характер та включали медичні, психологічні, соціальні, економічні, фінансові шоки. Їх взаємодія обумовила економічну рецесію, яка у більшості країн світу з початку 2021 р. змінилась економічним відновленням. Але відновлення зростання супроводжувалось новими шоками, що впливають на поточний та перспективний стан різних національних економік. Це обумовлює необхідність аналізу природи шоків та їх особливостей в період відновлення, перш за все в сферах енергетики і технологій. Шоки та їх наслідки мають регіональну специфіку, зокрема у ЄС.

Економічні шоки характеризуються як швидкі зміни умов ринків та виробництва, обумовлені непередбачуваними або неконтрольованими подіями. Такими подіями можуть бути стихійні явища, зміни макроекономічних показників, зміни попиту на товарних і фінансових ринках, регуляторні рішення, технологічні інновації. Основними наслідками шоків є зміни в економічних процесах, дисбаланси, рецесія, волатильність фінансових і товарних ринків.

Економічні шоки можна розглядати як ендегенні (внутрішні) та екзогенні шоки, що спричинені зовнішніми чинниками. Ендегенні шоки можуть бути викликані істотними змінами макроекономічних параметрів, наприклад зростання інфляції, або мов бізнесу – стрибки попиту, введення додаткових податків та інше. Ендегенні шоки виступають як шоки пропозиції, попиту, випуску та продуктивності на внутрішніх ринках. Ендегенні шоки також виникатимуть у разі змін структури бізнесу процесах у випадках банкрутства, злиттів і поглинань, реструктуризації, страйків. Потрясіння виникнуть через зміни в бізнес-моделях, таких як перехід до аутсорсингу, офшорингу, робототехніки, цифровізації. Зовнішні (екзогенні) шоки походять від несподіваних коливань міжнародних ринків: товарних (ціни і зміни попиту і пропозиції, торгові війни) та фінансових (коливання фондових індикаторів, курсів валют, руху капіталу). Природні явища, такі як повені, урагани, землетруси, епідемії та посухи, також можуть викликати екзогенні економічні шоки. Політичними факторами економічних шоків можуть бути внутрішні та зовнішні конфлікти – військові, територіальні, політичні, міжнародні, релігійні.

Енергетичні цінові шоки в Європі проявилися в кінці літа 2021 року у вигляді стрімкого зростання цін на енергоресурси, перш за все природний

газ та електроенергії. Основними системними причинами енергетичних цінових шоків можна вважати наступні:

- значна зміна попиту на енергію в умовах пост пандемічного відновлення економічного зростання – в період пандемії локдауну, обмеження бізнесу та міжнародних подорожей, рецесії попит на енергію значно скоротився, в час переходу до відновлення зростання попиту мало значний масштаб;
- зміни глобальних потоків енергоресурсів у 2021 р., зокрема переорієнтація зрідженого природного газу та вугілля для постачання у Азію;
- недостатня мобільність «зеленої енергетики» – залежність від природних умов, обмеженість зберігання «зеленої енергії»;
- передчасне виведення з експлуатації частини вугільних електростанцій, процес закриття атомних станцій;
- недостатнє заповнення частини сховищ природного газу в Європі та негативні очікування високого попиту на енергію у разі холодної зими;
- обмеження постачання природного газу з Росії (скасування пропозиції газу на поточних електронних аукціонах, аварії на російських родовищах та газогонах, періодичні зупинки транспортування газу під приводом ремонтів, тиск щодо прискореної сертифікації «Північного потоку-2»);
- недосконалість ціноутворення на природний газ, застосування двох типів формування цін – на довгострокові контакти шляхом прив'язки до нафтових цін та на поточні контракти на основі ці на основних торгівельних майданчиках.

Масштаб цінових шоків представлено наступними основними даними щодо зміни цін на енергію в ЄС за період 2019-2021 рр. [1, р.4]:

- оптові ціни на природний газ – 429%;
- роздрібні ціни на природний газ – 14%;
- оптові ціни на електроенергію – 230%;
- роздрібні ціни на електроенергію – 7%.

Ціновий енергетичний шок в Європі несе ризики для приватних споживачів та бізнесу. Основними ризиками є наступні:

- підвищення витрат на енергію обумовлює ризики для платоспроможності домогосподарств та виклики для корпоративної фінансової стабільності;
- негативні очікування щодо стабільності енергопостачання;
- ризики підтримання збалансованості енергосистем;
- ризики недостатньої диверсифікації джерел постачання енергоресурсів;
- ризики скорочення виробництва та зростання цін на продукцію виробництв, зокрема добрив та інших хімічних товарів.

ЄС здійснює два основні пакети заходів щодо подолання енергетичної цінової кризи:

1) Короткострокові заходи передбачають:

- підтримання платоспроможності споживачів енергії;
- стабільності і балансу постачання;
- раціоналізації енергоспоживання;
- зменшення втрат енергії.

2) Середньострокові заходи:

- збільшення інвестиції у відновлювані джерела енергії, оновлення та енергоефективність;
- розвиток потужності накопичувача енергії, щоб підтримувати частку відновлюваних джерел енергії;
- переглянути безпеку поставок, щоб забезпечити краще використання та функціонування сховищ газу в Європі;
- вивчити потенційні переваги добровільної спільної закупівлі державами-членами газових запасів;
- створити нові транскордонні регіональні групи ризику щодо газу для аналізу ризиків.

Вплив енергетичних цінових у країнах Європи диференційований через внутрішні та міжнародні фактори, такі як інтенсивність випадків COVID-19, прикордонні та транспортні обмеження, умови міжнародної торгівлі, нестабільність міжнародних фінансових ринків.

Список використаних джерел:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of Regions. Tackling rising energy prices: a toolbox for action and support European Commission. Brussels, 2021. 21 p.

УДК 339.5:061.1ЄС

ТОРГІВЕЛЬНА ПОЛІТИКА І ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ ЄС

Хватов Ю.Ю.

к.е.н., доц., доцент кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Економіка країн Європейського Союзу характеризується достатньо високим рівнем взаємозалежності. На товарообмін у межах Союзу

припадає до 60% сукупного обсягу зовнішній торгівлі країн-членів (в Північній Америці і Азії обсяги внутрішньорегіональної торгівлі становлять біля 50%, в Південній Америці, Африці і Близькому Сході 10-15%). ЄС, поряд із США та КНР, має найбільш диверсифіковану структуру товарного експорту у світі, яка охоплює майже всі 5000 позицій Гармонізованої системи опису та кодування товарів.

ЄС займає провідні позиції у світовому експорті товарів і є основним торговим партнером для 80 країн світу, в той час як США – трохи більше ніж для 20. ЄС є найбільш відкритим ринком для країн, що розвиваються. Країни ЄС імпортують більше товарів (за виключенням палива) з країн, що розвиваються, ніж США, Канада, Японія та Китай разом. Але, якщо порахувати тільки експорт / імпорт товарів за межі ЄС, то частка країн ЄС значно зменшиться – до 15,7% в світовому експорті і до 13,6% в світовому імпорті. Основними покупцями товарів, що експортуються за межі ЄС є США, Велика Британія, Китай, Швейцарія та Росія. Основними постачальниками своїх товарів на внутрішній ринок ЄС є Китай, за ним слідує США, Велика Британія, Росія та Швейцарія.

Торговий потік товарів за межі ЄС (імпорт плюс експорт) для всіх 27 країн ЄС у 2020 р. склав 3 646 млрд. євро, що майже вдвічі перевищило показник 2002 року. У 2002 р. половина експорту з країн ЄС-27 надходила до Великої Британії (22,8%), США (20,4%) та Швейцарії (6,8%), а у 2020 р. США (18,3%) та Велика Британія (14,4%) помінялися місцями, а Швейцарію замінив Китай (10,5%). Що стосується імпорту, то частка імпорту ЄС-27, що походить з Китаю, зросла з 7,8% (2002 р.) до 22,4% (2020 р.), що робить Китай основним партнером з імпорту товарів. У той же період частка імпорту зі Сполучених Штатів скоротилася з 14,7% до 11,8%, а частка Сполученого Королівства знизилася з 17,9% до 9,8%.

У структурі експорту ЄС переважає готова продукція: машини та обладнання (23,4%); автомобілі та запчастини для них (12,1%); хімічна продукція (10,0%) та фармацевтична продукція (6,7%). В структурі імпорту, крім готової продукції, велика частка припадає на мінеральне паливо (10,9%) та метали та вироби з них (6,4%). Маючи розвинуту обробну промисловість і не значні поклади корисних копалин, країни ЄС суттєво залежать від імпорту мінеральної сировини і палива (на них припадає 25% світового імпорту палива і мінеральної сировини).

Важливе місце в зовнішній торгівлі ЄС займають сільськогосподарські та продовольчі товари, хоча в торгівлі ними існують як високі імпортні мита і квоти, так і жорсткі санітарні та фітосанітарні норми для товарів з-за меж ЄС. Тому значна частка (більше 2/3) товарообігу формується за рахунок торгівлі між країнами ЄС. В той же час, якщо навіть взяти тільки поставки цих груп товарів за межі ЄС, країни ЄС займуть перше місце на світовому ринку сільськогосподарських та

продовольчих товарів – 12,6% світового експорту, випередивши США (9,1%), Бразилію (5,0%), Китай (4,6%) та Канаду (3,6%).

Частка послуг в загальній зовнішній торгівлі ЄС становить 32%, що значно вище середнього показника по світу (23%), і тому країни ЄС впевнено зберігають лідерство в світовій торгівлі послугами. Якщо в експорті товарів на них припадає 30%, то в світовому експорті послуг – більше 35%. Основними покупцям послуг, що експортуються за межі ЄС є Великобританія, США, Швейцарія та Китай. Основними постачальниками послуг на внутрішній ринок ЄС є ті ж самі країни, але США та Сполучене Королівство міняються місцями. Значний профіцит в торгівлі послугами країни ЄС мають з Швейцарією і Великобританією, а не значний дефіцит – в торгівлі з США.

ЄС має спільну торгову політику. Іншими словами, в питаннях зовнішньої торгівлі, включаючи питання пов'язані з Світовою організацією торгівлі (WTO), ЄС діє як єдине ціле. У цих випадках Єврокомісія веде перемовини про торгові угоди від імені усіх 27 держав-членів Союзу. ЄС залишається послідовним прихильником вільної торгівлі і тільки виграє від того, що є однією з найбільш відкритих економік у світі. Середній застосований тариф на товари, що імпортуються до ЄС, є дуже низьким – менше ніж 1%. Для порівняння середній тариф, який застосовують Сполученні Штати становить 1,3%, Японія – 1,8%, Канада – 2,3%, Швейцарія – 2,8%, КНР – 8,7%. Понад 70% імпорту надходить до ЄС за нульовими або зниженими митними тарифами. Найбільші митні тарифи ЄС застосовує в торгівлі сільськогосподарськими та продовольчими товарами (зерно – 13,9%, тютюн та напої – 19,3%, цукор та кондитерські вироби – 24,5%, молочні продукти – 37,5%). Високі імпорتنі мита на цю продукцію є наслідком впровадження спільної сільськогосподарської політики Європейського Союзу.

ЄС постійно працює над виконанням старих і заключенням нових торговельних угод. Наразі ЄС має 45 основних торговельних угод з 77 країнами-партнерами, що складає 1 260 млрд. євро на рік або 34,6% зовнішньої торгівлі ЄС. Останні угоди із Сінгапуром та В'єтнамом набрали чинності в листопаді 2019 р. та серпні 2020 р., відповідно. Тривають перемовини з Австралією (розпочаті у 2018 р.), Індонезією (з 2016 р.), КНР (з 2013 р.), Новою Зеландією (з 2018 р.) та Філіппінами (з 2015 р.).

У 2019 ЄС підписав всебічну торгову угоду (частина майбутньої Угоди про асоціацію з Меркосур (Аргентина, Бразилія, Парагвай та Уругвай), яка скасовує більшість тарифів на експорт ЄС до країн Меркосур, що зробить компанії ЄС більш конкурентоспроможними та заощадить їм мита на суму більш ніж 4 млрд. євро на рік.

Найбільшою двосторонньою торговельною ініціативою яка коли-небудь обговорювалася ЄС є Трансатлантичне торговельне та інвестиційне

партнерство (ТТІП) з США, адже на Сполучені Штати і Європейський Союз припадає майже половина світового ВВП і понад третина світової торгівлі. Переговори почалися в липні 2013 р. у Вашингтоні і тривали до жовтня 2016 р., коли в Нью Йорку відбувся їх 15 раунд. Угода мала складатися з 24 глав згрупованих в чотири розділи:

- доступ до ринків;
- співпраця в галузі регуляторної політики;
- нові спрощені правила експортно-імпортних операцій і інвестицій;
- інституційні, загальні та заключні положення.

Передбачалося, що від 87,5% до 97% всіх тарифів будуть скорочені до нуля, а тарифи на промислові товари повністю ліквідують. Після перемоги Дональда Трампа на президентських виборах перемовини були припинені. Європейська комісія вважає, що «перш ніж прийняти рішення про те, чи слід почати нові переговори обидві сторони повинні уточнити, чи є достатній рівень загальних амбіцій».

Європейський Союз в цілому, так і окремі країни ЄС є членами Світової організації торгівлі (СОТ). У 2018 р. Європейська Комісія, до компетенцій якої належить розробка і підписання торгівельних угод, висунула перший набір ідей щодо модернізації і реформування СОТ та пристосування правил світової торгівлі до викликів сучасної світової економіки.

Список використаних джерел:

1. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>

УДК 339.9.012.23:339.92

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Фаренюк Н.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних фінансів ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

З дати ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (16 вересня 2014 р.) минуло 7 років. Очевидно, що наразі є необхідність та підстави для аналізу результатів її реалізації. Формально Угода включає 7 розділів, 486 статті, 43 додатка, а також доповнення, протоколи і декларації. Економічному і галузевому співробітництву присвячено Розділ V, у якому два розділи спрямовані на фінансовий сектор (Глава 3 «Управління державними фінансами: бюджетна політика, внутрішній

контроль та зовнішній аудит», Глава 12 «Фінансові послуги»). Відповідно до Угоди про асоціацію Україна зобов'язалась наближувати чинне до законодавства ЄС з метою адаптації регулювання фінансових послуг до потреб відкритої ринкової економіки, забезпечувати належний захист інвесторів та інших споживачів фінансових послуг, а також забезпечувати належний та ефективний нагляд [1].

За даними Міжнародного фонду «Відродження», рівень необхідної гармонізації законодавства у сфері фінансових послуг є одним із найбільш високих і наступним за сферою довкілля (58 і 83 відповідно) [2]. Відповідальними органами в Україні за реалізацію саме цієї частини Угоди є Національний банк України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, а також Міністерство фінансів України. На поточному етапі врегульовано питання в частині вимог до розміру та розрахунку капіталу інвестиційної фірми, до інформаційних агентів на фондовому ринку, до здійснення публічної пропозиції цінних паперів, до розкриття інформації про набуття або відчуження порогових пакетів акцій акціонерного товариства, до розподілу активів за ступенем ризику і методики розрахунку коефіцієнта чистого стабільного фінансування. На розгляді Верховної Ради України знаходяться законопроекти, від реалізації яких очікується комплексне врегулювання питань у фінансовій сфері, а саме проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» (реєстр. №2284) і проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань функціонування банківської системи».

Очевидно, що соціально-економічна конвергенція з країнами ЄС є передумовою задля повномасштабної інтеграції. У цьому контексті слід зазначити, що більш високі темпи скорочення ВВП (7,7%) у порівнянні з ЄС-27 (7,4%) свідчить про поглиблення дивергенції [3]. Посилення дивергенції економік України та ЄС в 2014–2019 рр. відображається тенденцією збереження «розриву» між Україною, ЄС, країнами «другої хвилі» євроінтеграції [4].

Звичайно, форма і глибина тих шоків, під впливом яких відбувався розвиток української економіки, і, зокрема, її фінансової системи, вимагають додаткового вивчення та розуміння. Наприкінці 2014 р. інфляція досягла 24,9%, в основному завдяки різкому знеціненню курсу гривні та зростанню цін на енергію. До кінця грудня гривня втратила майже половину вартості порівняно з попереднім роком, що було зумовлено політичною нестабільністю, конфліктом на Сході та послабленням довіри до валюти з боку населення. Знецінення разом із підвищенням адміністративних цін, включаючи тарифи на газ та опалення, спричинило прискорення темпів

зростання споживчої інфляції з майже нуля наприкінці 2013 р. до рівнів, яких не спостерігалося в Україні після кризи 2008–2009 рр. Банки зазнали значного стресу, погіршивши якість активів, показники прибутковості та ліквідності. До середини лютого 2015 р. банківська система втратила близько 27% депозитів з піку в січні 2014 р., або понад 12% ВВП. Неповернуті кредити зросли з 12,9% загальної суми позик на кінець грудня 2013 р. до 19% на кінець грудня 2014 р. Ці фактори, разом із втратами, пов'язаними з утриманням негативних валютних позицій в умовах постійного знецінення гривні, призвели до рентабельності активів -4,1% на кінець 2014 р. Позиції ліквідності банків погіршилися через економічні труднощі та вплив депозитів. Велика підтримка ліквідності НБУ допомогла банкам, станом на середину лютого 2015 р., склавши близько 9% загальних зобов'язань системи [5].

З 2015 року Національний банк України запровадив жорстку монетарну політику із таргетуванням інфляції, що передбачає встановлення надвисоких процентних ставок. Даний підхід до монетарної політики цілком зрозумілий і обґрунтований. Звичайно, є певний набір протиріч, які посилюються за умов глобальної коронавірусної кризи. За результатами I кварталу 2020 р., інфляцію було стабілізовано до 2,3% річних, водночас облікова ставка на рівні 8% була надто високою. Посилюючі негативні та стримуючі ефекти щодо стимулювання економічного розвитку мають також дефляція цін виробників, спад промислового виробництва, гострий дефіцит платоспроможності населення, різкий дефіцит оборотного капіталу підприємств. Міграційні потоки з України, що стали наслідком усіх перерахованих обставин, спричинили дисбаланс виробничого ресурсу та людського капіталу в українській економіці та економіках країн ЄС. Наслідки трудової міграції в довгостроковому періоді є руйнівними для соціально-економічного розвитку України. Проте, за період з 2018 по 2019 рр. надходження в Україну з-за кордону за цим каналом становили понад 11–12 млрд дол. США і були зіставними з рівнем дефіциту торговельного балансу [6].

Звичайно, адаптація законодавства України до норм і вимог регулятивних інституцій ЄС представляє стратегічну мету проконвергенційної політики. Поточні умови і перспективи фінансової конвергенції України із країнами Європейського Союзу актуалізують вірність висловленого А. Гальчинським ще у 2002 р., на початку євроінтеграційного процесу, твердження, що глобалізація не змогла «...забезпечити зближення держав за рівнем життя населення і зменшити на цій основі глибину міждержавної стратифікації» [7, с. 21]. Необхідність адаптації інструментів регулювання до особливостей розвитку та функціонування певної економічної системи обумовлюється тим, що для різних груп країн закономірності проявляються по-різному, з огляду на те, що трансформаційні процеси є різновекторними. М. Ендрюс відзначає, що

реформи, які запроваджуються як реакції на кризові явища, зазвичай розроблені з обмеженою увагою до контексту, адже включають «вражаючі», але важко відтворювані для різних груп економічних систем приклади найкращої світової практики, що ефективно працювали у країнах, яких вважають лідерами. Наслідком копіювання реформ більш успішних економік у короткостроковому періоду буде створення нових форм, наприклад, розроблення законодавчих актів, що, як правило, матимуть слабкий функціонал [8]. На думку Ф.Лейн та Дж.Мілесі-Ферретті, асиметричний характер фінансової глобалізації сформований внаслідок того, що фінансові центри опосередковано стимулюють посилення непропорційності міжнародних активів та пасивів, внаслідок чого надзвичайно важко відокремити «справжню» фінансову інтеграцію від позицій, що відображають корпоративні структури великих багатонаціональних компаній [9].

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію. Офіційний сайт Кабінету міністрів України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociasyu>
2. Гречин. В. Економічні наслідки підписання Угоди про асоціацію між ЄС і Україною. Режим доступу http://www.ier.com.ua/files/publications/News/2013/presentation_IER_ostrog.pdf
3. European Economic Forecast: Spring 2020. European Economy Institutional 168-187; World Economic Outlook Database, Papers / European Commission. 2020. № 125. P. April 2020 / IMF. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2020/01/weodata/>
4. World Economic Outlook Database, April 2019 / IMF. URL: <https://www.imf.org/external/error.htm?URL=https://www.imf.org/%20external/pubs/ft/weo/2019/01/weodata/index.aspx>
5. Growth of Global Corporate Debt. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/570381599749598347/pdf/Growth-of-Global-Corporate-Debt-Main-Facts-and-Policy-Challenges.pdf>
6. Платіжний баланс України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-%20external/data-sector-external#1>
7. Гальчинський А.С. Україна – на перехресті геополітичних інтересів. Київ: Знання України, 2002. 180 с.
8. Andrews M. The limits of institutional reform in development : Changing rules for realistic solutions. New York: Cambridge University Press, 2013. 264 p.
9. Lane Ph. R., Milesi-Ferretti G. The External Wealth of Nations Revisited: International Financial Integration in the Aftermath of the Global Financial Crisis. IMF Economic Review. 2018. Vol. 66. № 1. P. 189–222.

«УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС»: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Шинкар В.А.

к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет

Рошко С.М.

к.філол.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет

Необхідність проведення Україною політичних та економічних реформ у напрямі європейської інтеграції поділяє більшість українського населення. Сьогодні важливою є реалізація Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Це актуально у декількох аспектах. По-перше, реалізація Угоди впливає на рівень реформування України. Це важливо для нашої країни, особливо в умовах відсутності чіткої програми дій уряду. По-друге, ефективність виконання взятих на себе зобов'язань є аргументом для європейської сторони стосовно реальної зацікавленості України в інтеграції до ЄС, готовності впроваджувати реформи, а не оперувати лише проєвропейською риторикою. По-третє, виходячи із результатів виконання Угоди про асоціацію, Європейський Союз має можливість надавати або стримувати подальший стимул для України. Цей аспект набуває значення в світлі оптимізації відносин України з ЄС.

12 жовтня 2021 р. відбувся 23 саміт Україна-ЄС, який був присвячений всеосяжному перегляду Угоди про асоціацію і зону вільної торгівлі. Україна має великий інтерес до збільшення експортних квот своєї продукції (насамперед аграрної) на ринки Євросоюзу. Оновлена Угода має відповідати інтересам бізнесу, громадян України та ЄС. На саміті Україна-ЄС була підписана Угода про Спільний авіаційний простір (угода про «відкрите небо»), яка має на меті урівняти у деяких правах українські та європейські авіакомпанії. Розпочато діалог з Євросоюзом щодо застосування механізму вуглецевого коригування імпорту (СВАМ) для мінімізації його впливу на двосторонню торгівлю. Україну визначено у водневій стратегії ЄС одним із ключових партнерів з виробництва та постачання водню [1]. Наша країна веде з Євросоюзом переговори по дослідженню інновацій «Горизонт Європа» (2021-2027 рр.). Завдяки участі у цій програмі, українські проєкти залучили 43,95 млн. євро [2].

Продовжується робота по одній із найбільш важливих для економіки України проблем – Угода АСАА («промисловий безвіз»). Мова йде про визнання еквівалентності української системи регулювання та оцінки відповідності європейській, що дозволило б виробникам промислової продукції отримувати необхідні сертифікати в Україні. Планується, що

Угода АСАА набере чинності у 2023 р. [3]. У березні 2021 року відбулося офіційне відкриття проекту Європейського Союзу Twinning для НБУ, який реалізовуватимуть партнери з Національного банку Польщі та Банку Литви. Його мета – надати допомогу НБУ у впровадженні Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Проєкт фінансують коштом ЄС у сумі мільйона євро [4].

Зрозуміло, що події останніх років негативно вплинули на економіку України. Мова йде про світову економічну рецесію та пандемію COVID-19, воєнну агресію з боку Російської Федерації, проблеми у проведенні економічних реформ тощо. Слід виходити з того, що наявність в Угоді про асоціацію Україна-ЄС розділу про форс-мажорні обставини значно спростить дії договірних сторін у неординарних ситуаціях, які мають місце сьогодні і можуть виникати у майбутньому.

Практичне вирішення завдань євроінтеграційної політики України і напрями її входження в інтеграційний простір ЄС, потребують аналізу численних викликів, які протягом тривалого часу мають місце в інституційному реформуванні не тільки нашої країни, але і Євросоюзу. Сьогодні повинно бути усвідомлення того, що існують об'єктивні проблеми і суперечності не тільки в Україні, але і в країнах Євросоюзу. У ЄС існує офіційне визнання системної кризи об'єднання і невідповідності його реформ. Тому політичні і економічні реформи, які проводяться в Україні, повинні бути скоординовані зі змінами, що відбуваються в ЄС.

Європейська інтеграція має залишатися основним вектором внутрішньої та зовнішньої політики України незалежно від внутрішніх проблем і криз Євросоюзу. Однак, на часі усвідомити: євроінтеграційного бліцкригу в Україні не буде. А отже, євроінтеграційні аргументи у внутрішньополітичній боротьбі потрібно використовувати зважено і відповідально, аби не компрометувати і не дискредитувати саму ідею. Зі сказаного випливає, що Україні не слід поспішати з поданням офіційної заявки на вступ до ЄС. Сьогодні Європа не дасть Україні чіткої інтеграційної перспективи.

Список використаних джерел:

1. П'ять досягнень у напрямі ЄС і НАТО. Урядовий кур'єр. 2021. № 46. С.2.
2. Наукова співпраця з ЄС триватиме. Урядовий кур'єр. 2021. № 63. С.1.
3. Стефанішина О. Такого масштабного перегляду угоди з ЄС не знала жодна інша країна. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/proect/2021/tradewars/article101.html> (дата звернення 15.10.2021)
4. Лагідна М. Центробанки Польщі та Литви допоможуть НБУ імплементувати Угоду про асоціацію з ЄС. Урядовий кур'єр. 2021. № 47. С.3.

ТРАНСПОРТНА СКЛАДОВА УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ: СТАН ВИКОНАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Негода А.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Політика посилення взаємодії України з ЄС передбачає уніфікацію норм і стандартів у транспортній сфері, а також гармонізацію законодавства України з європейським і має здійснюватись у наступних напрямках: розвиток інфраструктури (транспортної, митної, інформаційної тощо); інтеграція в Європейський спільний авіаційний простір (ЕСАА), посилення взаємодії транспортних систем, сприяння доступності транспортної професії та ринків перевезень, політика конкурентоспроможності, державна допомога та фіскальна гармонізація, безпека руху, технічні вимоги, статистика, екологічні та соціальні вимоги і змішані перевезення.

Україна приймає участь у роботі Всесвітнього транспортного форуму, Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), Міжнародної організації цивільної авіації (ІКАО), Міжнародної асоціації повітряного транспорту (ІАТА), Міжнародної морської організації (ІМО), Пан'європейських авіаційних організацій: Європейської конференції цивільної авіації, Європейського агентства з безпеки польотів (ЕАСА), Міжурядової організації міжнародних залізничних перевезень (ОПІФ) тощо.

Співробітництво між Україною та ЄС у сфері транспорту регламентується Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами та має на меті сприяння розвитку стабільних транспортних систем, здійсненню ефективних і безпечних транспортних перевезень, а також інтермодальності й оперативної сумісності транспортних систем.

Відповідно до глави 7 Розділу 5 («Економічне та галузеве співробітництво»), ця співпраця має на меті сприяння реструктуризації та оновленню транспортного сектору України і поступовій гармонізації діючих стандартів та політики з існуючими в ЄС, зокрема шляхом впровадження заходів, викладених у Додатку ХХХІІ до цієї Угоди.

Співробітництво також спрямовується на покращення руху пасажирів та вантажів, зростання плинності транспортних потоків між Україною, ЄС і третіми країнами регіону за рахунок усунення адміністративних,

технічних, прикордонних та інших перешкод, покращення транспортної мережі та модернізації інфраструктури.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка, серед іншого, включає положення щодо транспорту, підтримка впровадження реформ з боку Європейського Союзу, стратегічне положення України в регіоні, сприятливе для інтеграції України в європейський транспортний простір – далеко не повний перелік факторів, які б мали сприяти розвитку транспортної галузі в останні роки. Тим не менше, в Україні не прийнято базові євроінтеграційні закони у сфері транспорту, наявне недофінансування, застарілі технології, низький рівень інноваційності та уваги до впровадження екологічно чистого транспорту, низький рівень безпеки, низький рівень надання якісних транспортних послуг, соціальний аспект (пільги).

Положенням щодо транспорту в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС передбачено [7]:

У Розділі IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею» – головним чином, в контексті лібералізації транспортних послуг, включаючи міжнародний морський транспорт (морські перевезення між портами України) та держав-членів ЄС чи третіх країн), передумов для взаємного доступу на ринок для автомобільного, залізничного та внутрішнього водного транспорту, а також авіаційного транспорту.

У Розділі V «Економічне та галузеве співробітництво» (Глава 7 «Транспорт») – головним чином, у контексті співробітництва в транспортній сфері. Співробітництво охоплює розвиток сталої національної транспортної політики; розвиток галузевих стратегій щодо автомобільного, залізничного, річкового, морського та авіаційного транспорту, а також інтермодальність; розвиток мультимодальної транспортної мережі, пов'язаної з Транс'європейською транспортною мережею TEN-T (додаток XXXIII); приєднання до міжнародних транспортних організацій та угод; науково-технічне співробітництво та обмін інформацією; сприяння використанню інтелектуальних транспортних систем та інформаційних технологій.

У Додатку XXXII до Глави 7 «Транспорт» – додаток визначає перелік директив та регламентів ЄС, до яких Україна зобов'язується поступово наблизити своє законодавство відповідно до встановлених термінів у таких тематичних сферах:

- автомобільний транспорт (9 директив, 3 регламенти);
- залізничний транспорт (7 директив, 4 регламенти);
- авіаційний транспорт (укладення Угоди про спільний авіаційний простір, яка передбачає впровадження 64 актів законодавства ЄС);
- морський транспорт (14 директив, 6 регламентів);
- внутрішній водний транспорт (6 директив).

Цілі впровадження транспортної складової Угоди про асоціацію [1; 6; 7]:

- забезпечення сумісності транспортних систем шляхом імплементації директив і технічних регламентів ЄС;
- усунення адміністративних, технічних, прикордонних та інших перешкод, модернізація інфраструктури, технічного обладнання, транспортних парків (зокрема громадського транспорту);
- інфраструктурна інтеграція через адаптацію законодавства у сферах автомобільного, залізничного, морського, річкового транспорту, безпеки та інфраструктури;
- формування спільного авіаційного простору шляхом укладення та імплементації відповідної угоди, виконання та розвиток двосторонніх угод про повітряне сполучення між Україною та державами-членами ЄС;
- розвиток регіональної транспортної мережі Східного партнерства, поєднаної з TEN-T (Транс'європейською транспортною мережею).

В 2017 році було підписано «Взаєморозуміння високого рівня між Україною та ЄС про поширення індикативних карт Європейської транспортної мережі TEN-T на Україну» [8].

Відповідно до урядових звітів про виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, прогрес виконання Угоди про асоціацію у сфері транспорту, транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг за період 01.11.2014-31.10.2024 р. є один із найнижчих – 44% [6].

Для забезпечення розвитку сталої національної транспортної політики прийнято Національну транспортну стратегію України на період до 2030 р. (схвалена Розпорядженням КМУ №430-р від 30.05.2018). Спільно з експертами проекту технічної допомоги ЄС «Підтримка імплементації Угоди про асоціацію та Національної транспортної стратегії в Україні» розроблено План заходів з реалізації Національної транспортної стратегії «Drive Ukraine 2030» (Розпорядження КМУ №321-р від 7.04.2021) [4].

Під час розроблення Стратегії використано збалансований підхід, що реагує на майбутнє прогнозоване зростання і зміну попиту на транспортні послуги, сприяючи економічному розвитку, підвищенню якості життя населення та ефективному використанню ресурсів. Стратегія відповідає положенням Угоди про асоціацію, Угоди про певні аспекти повітряного сполучення від 1 грудня 2005 р. та парафованого проекту Угоди між ЄС та його державами-членами про спільний авіаційний простір, Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, ратифікованої Законом України від 29 жовтня 1996 р. № 435/96-ВР, Паризької угоди, ратифікованої Законом України від 14 липня 2016 р. № 1469-VIII, резолюції Генеральної Асамблеї ООН 25 вересня 2015 р. № 70/1 «Перетворення нашого світу: Порядок денний розвитку у галузі сталого

розвитку на період до 2030 р.», а також середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275.

Схвалений урядом План з реалізації Стратегії визначає конкретні етапи та терміни виконання заходів, необхідні для забезпечення ефективної діяльності та комплексного розвитку галузі в цілому. Документ був розроблений за підтримки представництва Євросоюзу в Україні та відображає реалізацію євроінтеграційних зобов'язань нашої держави в галузі транспорту. Це і впровадження Європейського «зеленого курсу» та заміна громадського транспорту на більш сучасний та екологічний, і покращення послуг із перевезення пасажирів, і розвиток велосипедної інфраструктури. Проєкт неодноразово обговорювався за широкого кола учасників – фахівців, експертів галузі, представників бізнесу, регіонів, громадськості, а також містить детальні кроки з реалізації всіх завдань, визначені суми та джерела фінансування [4].

План заходів передбачає розробку, впровадження та реалізацію конкретних дій із забезпечення виконання завдань щодо досягнення конкурентоспроможності та ефективності транспортної системи України, створення умов для інноваційного розвитку транспортної галузі та глобальних інвестицій, безпечного для суспільства, екологічно чистого та енергоефективного транспорту, а також для безперешкодної мобільності та міжрегіональної інтеграції. Відповідно до Національної транспортної стратегії України на період до 2030 р. розробляються трирічні плани заходів, що включатимуть визначення ключових завдань та заходів; відповідальний орган; строк виконання; основні етапи; оцінку ресурсів та витрат.

Для реалізації інфраструктурних проєктів використовуватимуться визначені джерела фінансування (власні кошти підприємств, кошти державного і місцевих бюджетів, залучені приватні інвестиції та інвестиції міжнародних фінансових організацій). Стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, проводилася з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про стратегічну екологічну оцінку».

Список використаних джерел:

1. Галузева співпраця з ЄС // Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/evrointehratsiia/transport>
2. Державне підприємство «Державний автотранспортний науково-дослідний і проєктний інститут». URL: <https://insat.org.ua/>
3. Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>
4. Розпорядження КМУ Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2018-%D1%80#Text>

5. Співробітництво у сфері транспорту // Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/transport>.

6. Транспорт, транспортна інфраструктура, поштові та кур'єрські послуги // Пульс Угоди. Моніторинг реалізації плану заходів з виконання Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/ua/streams/transport>

7. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

8. International relations Eastern Partnerships Indicative TEN-T maps. URL: https://ec.europa.eu/transport/themes/international/european_neighbourhood_policy/eastern_partnership/tent-maps_en

УДК 330.33.01 : 339.923 : 338.242.4

ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЕКОНОМІКИ ЄС В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Поліщук Л.С.

к.е.н., доц., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Економіка єврозони в другому кварталі 2020 р. впала на 12,1% в порівнянні з попереднім кварталом – це рекордне падіння показника. Таким чином, можна констатувати, що економіка єврозони увійшла в рецесію.

Дефіцит державних бюджетів країн єврозони різко зріс у зв'язку з пандемією. Це впливає зі звіту Європейського статистичного агентства (Євростат) [1; 2]. У другому кварталі 2021 співвідношення бюджетних дефіцитів до ВВП становило 11,6 % для Єврозони і 11,4 % для ЄС. На тлі нинішньої пандемії COVID-19 у країнах-членах Єврозони стрімко зріс дефіцит державних бюджетів країн [3]. У зв'язку з цим ЄС призупинив дію Пакту стабільності і зростання.

Це базовий документ зони євро, який зобов'язує європейські країни зводити держбюджети з позитивним або нульовим сальдо. У виняткових випадках може допускатися дефіцит держбюджету, однак він не повинен був перевищувати 3% ВВП. Пактом стабільності і зростання також передбачено, що державний борг не повинен перевищувати 60% ВВП.

«Міністри фінансів країн-членів ЄС погодилися з оцінкою Єврокомісії, в її документах від 20 березня 2020 р., що умови для використання загального застереження про можливість припинення фіскальної

структурної [угоди], – а саме, наявність серйозного економічного спаду в євроні та ЄС – виконані», – наголошується в заяві Ради ЄС, оприлюдненій за підсумками засідання ЕКОФІН в режимі відеоконференції. Однак, підкреслюється, що це тимчасовий захід в умовах пандемії [5].

Щоб пом'якшити економічні наслідки кризи, спричиненої коронавірусом, Європейська Комісія (ЄК) розробила стратегію виходу, всеосяжний план відновлення та передбачила безпрецедентні інвестиції, корті б сприяли сталому функціонуванню та зростанню економіки, інтеграції ЄС, і, зокрема, зеленому переходу та цифровій трансформації.

Довгостроковий бюджет ЄС на 2021-2027 рр. разом із інструментом відновлення NextGenerationEU становить 2,018 трлн. євро у поточних цінах. Це безпрецедентна відповідь для усунення економічних та соціальних збитків, завданих пандемією коронавірусу, і допомога у переході до сучасної та стійкішої Європи [6].

NextGenerationEU – це тимчасовий інструмент у розмірі 806,9 млрд євро у поточних цінах, який буде спрямований через довгостроковий бюджет ЄС, особливо у 2021-2023 рр. Кошти від NextGenerationEU будуть інвестовані в декілька програм і будуть розподілені між країнами ЄС та бенефіціарами у вигляді грантів (407,5 млрд євро) та позик (385,8 млрд євро).[7]

Щоб зібрати необхідні кошти для NextGenerationEU, Комісія отримала позику на ринках капіталу від імені ЄС на суму до 800 мільярдів євро у поточних цінах. Для збереження свого високого кредитного рейтингу та отримання сприятливих ринкових умов для запозичення, Комісія використовуватиме резерв бюджету ЄС. Цей запас буде гарантією того, що ЄС зможе здійснити виплати за будь-яких обставин. Терміни та обсяг погашення випущених облігацій залежатимуть від потреб ЄС та його держав-членів. Зібрані кошти будуть повернуті з майбутніх бюджетів ЄС або зацікавленими країнами-членами не пізніше 2058 р. [7].

Крім того, ЄК, тимчасово, підняла показник власних ресурсів до 2,00% від валового національного доходу ЄС, що дозволить Комісії використати свій високий кредитний рейтинг для запозичення 750 мільярдів євро на фінансових ринках. Це додаткове фінансування буде надаватись через програми ЄС та погашатись протягом тривалого періоду часу в майбутніх бюджетах ЄС – не раніше 2028 р. і не після 2058 р. Також, Комісія пропонує створити низку нових власних ресурсів, зокрема екологічного характеру.

Завдання цього плану полягає не лише у відновленні економіки, не повернення статус-кво до кризи, а рух уперед, інвестиція у довгострокове майбутнє ЄС. Для ефективної організації фінансування, бюджет ЄС поділено на рубрики – або категорії витрат – і програми, які підтримують групи бенефіціарів у різних сферах політики ЄС. В принципі, кожна програма підтримує різну сферу політики та групу бенефіціарів. Однак, є деякі наскрізні пріоритетні сфери, які можуть отримати фінансування з кількох програм, серед яких зелений перехід, цифрова трансформація, людський

розвиток та стратегічна автономія [8].

Європа має посилити свою стратегічну автономію у низці конкретних областей, у тому числі у стратегічних виробничо-збутових ланцюжках та посиленій перевірці прямих іноземних інвестицій. Для підвищення готовності до криз та управління кризами Комісія посилить Європейське агентство з лікарських засобів і посилить роль Європейського центру контролю за захворюваннями (ECDC) у координації медичних заходів у відповідь у кризових ситуаціях [6].

У рамках розробленого тимчасового механізму відновлення, слід акцентувати на наступних інструментах:

Механізм відновлення і підвищення стійкості (European Recovery and Resilience Facility) – передбачає інвестиції та реформи, у тому числі в зеленому та цифровому переході, у вигляді грантів та позик шляхом виконання національних планів держав-членів щодо відновлення та стійкості, визначених відповідно до цілей Європейського семестру (560 млрд євро).

Додаткове фінансування у 2020-2022 рр. для поточних програм згуртованості, а також для Фонду європейської допомоги найбільш знедоленим (REACT-EU (Recovery Assistance for Cohesion and the Territories of Europe)), (55 млрд. євро).

Новий інструмент підтримки капіталу компаній, які постраждали від коронавірусної кризи (Solvency Support Instrument (SSI)) – підтримка акціонерного капіталу компаній з усіх секторів економіки для вирішення проблем платоспроможності, спричинених пандемією коронавірусу, та допомога у зеленій та цифровій трансформації (31 млрд. євро); та інші [7]. Комісія також пропонує посилити інші програми, щоб дозволити їм відігравати повну роль у підвищенні стійкості Союзу та вирішенні проблем, викликаних пандемією та її наслідками.

Для підтримки бізнесу в Україні в умовах пандемії, також, на 2020 р. була надана кредитна підтримка та державні гарантії компаніям під здійснення інвестиційних проектів і для рефінансування. Розроблена програма «Доступні кредити 5-7-9» має на меті підтримку кредитування мікро, малого та середнього бізнесу в умовах карантину [11]. Однак, цей процес не набув послідовного, систематизованого та структурованого характеру.

Підсумовуючи, зазначимо, що в Україні, на жаль, не має такого фінансового потенціалу протидіяти кризовим характеристикам в період пандемії, однак, варто взяти на озброєння комплексний, виважений підхід у плануванні реформ у цей період. Також, в рамках Програм сусідства, розроблених ЄС і для України, варто запропонувати якомога більше спільних проектів з партнерами країн-членів, у тому числі для створення стратегічних виробничо-збутових ланцюгів у європейському регіоні.

Список використаних джерел:

1. Eurostat. Statistical books. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ks-ei-21-001>
2. Economic trends. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
3. Macroeconomic Imbalance Procedure Scoreboard published. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20211124-2>
4. Key figures on Europe 2021 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/13394938/KS-EI-21-001-EN-N.pdf/ad9053c2-debd-68c0-2167-f2646efeaec1?t=1632300620367>
5. Statement of EU ministers of finance on the Stability and Growth Pact in light of the COVID-19 crisis. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/23/statement-of-eu-ministers-of-finance-on-the-stability-and-growth-pact-in-light-of-the-covid-19-crisis/>
6. 2021-2027 long-term EU budget & NextGenerationEU. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027_en
7. Recovery plan for Europe. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en
8. A modernised EU long-term budget, powered by Next Generation EU. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/eu-budget/long-term-eu-budget/2021-2027/whats-new_en
9. The Recovery and Resilience Facility. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en
10. Sustainable development in the European Union – Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context – 2021 edition. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/12878705/KS-03-21-096-EN-N.pdf/8f9812e6-1aaa-7823-928f-03d8dd74df4f?t=1623741433852>
11. Урядова програма «Доступні кредити 5-7-9%». URL: https://5-7-9.gov.ua/8C_2020_approved_03.0.pdf

УДК 330.3:004.77(477+061.1ЄС)

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В РАМКАХ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ ЄС ТА УКРАЇНОЮ

Франко Л.С.

завідувач кафедри міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин, Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

Сучасний етап розвитку глобального соціально-технологічного укладу характеризується змінами моделей управління та суспільних норм, які відбуваються досить швидкими темпами; відбувається інтенсивне

поширення технологій та масштабні демографічні зрушення. Сьогодні відбувається перехід до нової моделі суспільства, основою якої є технологічні та цифрові інновації і їх активне використання як у повсякденному житті людини, так і в бізнес-процесах. Цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних та інформаційно-комунікативних технологіях, але, на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій. Для того, щоб країна посіла не останнє місце у глобальній цифровій економіці, особлива увага має приділятися можливостям, які країна має у виробничій, інноваційній сфері та сфері зайнятості.

Східне партнерство – зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів Євросоюзу – Азербайджан, Білорусь, Вірменію, Грузію, Молдову та Україну, яку формально започатковано на Празькому установчому саміті Східного партнерства 7 травня 2009 р. [3]. В рамках даної співпраці ЄС прагне досягти до 2025 р. в Україні певних цілей, серед яких можна виділити наступні: розбудова інформаційного суспільства та реалізація цифрових реформ. Інформаційна сфера держави спрямовує її економічний та інноваційний потенціал і таким чином суттєво впливає на інші сфери, конкурентоспроможність на міжнародній арені, якість життя громадян. Першочерговими завданнями для України в цій сфері є, з одного боку, реалізація власного цифрового порядку денного, з іншого – імплементація профільних документів і проектів ЄС в національне законодавство. Досить важливим є розвиток сфери науки та освіти при розбудові інформаційного суспільства та економіки знань. Ці три завдання зафіксовані в статті 390 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та поступово реалізуються на території нашої держави.

У квітні 2020 р. Україна долучилася до пілотного проекту Європейського Союзу EU4Digital, який реалізується на території країн Східного партнерства за умови їх безпосередньої участі [1]. Ініціатива Європейського Союзу EU4Digital підтримує програму цифрових реформ в Україні, пропонуючи ряд заходів по просуванню ключових областей цифрової економіки і суспільства відповідно до норм і практики ЄС, щоб забезпечити економічне зростання, створити більше робочих місць, поліпшити життя людей і допомогти бізнесу.

Цифрова трансформація економіки України забезпечує ряд переваг: гармонізація законодавства, перехід експортно-імпортних операцій в електронний формат (спрощення експортних та імпортних процедур, скорочення часових затримок на кордонах і підвищення рівня безпеки та прозорості операцій), впровадження електронної торгівлі (полегшення процедури підписання контрактів, відкриття нових ринків е-продажів,

спрощене оподаткування), що забезпечує широкий спектр і високу якість послуг, доступних для споживачів, а також призведе до покращення конкурентоспроможності цифрової економіки України. Національні компанії отримують можливість оперативної взаємодії з партнерами по бізнесу в Європі без використання паперу, а лише на основі віртуальних міжнародних угод з електронними печатями.

Україна визначила цифрову трансформацію в якості одного з пріоритетних напрямків державної політики, про що свідчать певні успішні результати:

- впровадження систем ProZorro і eHealth;
- розповсюдження мобільної мережі 4G та створення загального роумінгового простору між Східними країнами-сусідами ЄС, що забезпечує більш дешеві дзвінки для українців, які подорожують в регіоні;
- електронні паспорти громадян України мають таку ж юридичну силу, як і їхні фізичні аналоги;
- розробка та впровадження веб-порталу «Дія» (скорочення від «Держава і я»), який забезпечує надання електронних послуг громадянам, станом на 1 жовтня 2021 р. на зазначеному порталі було доступно вже 70 державних послуг [2];
- створенням спеціального правового режиму для IT-індустрії «Дія. City»;
- активний розвиток цифрової грамотності українців «Дія.Цифрова освіта»;
- відкриття у 7 регіонах України центрів підтримки підприємців «Дія.Бізнес» у межах масштабного національного проекту з розвитку підприємництва;
- оновлення Дорожньої карти інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС;
- реєстрація у Верховній Раді України законопроекту «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку України», прийняття якого має важливе значення для повноцінного реформування галузі електронних комунікацій та інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС.
- ініціювання програми «Розумні міста – розумні регіони», яка орієнтована на децентралізацію і впровадження електронних навичок, електронної охорони здоров'я та електронної торгівлі в усіх регіонах України [2].

Таким чином, можна зробити висновок, що географічне розташування та політична ситуація зумовлює потенціал для України стати цифровим логістичним хабом між ЄС та східними країнами, що забезпечить нові перспективи розвитку економіки та дозволить скоротити технологічне

відставання в різних сферах – в медицині, науці, освіті, екології, енергетиці, логістиці тощо. Цифрова економіка має значний невикористаний потенціал для соціального та економічного розвитку, створення робочих місць як для ЄС, так і України та інших країн Східного партнерства.

Список використаних джерел:

1. ЄС для цифрової України. URL: <https://eu4digitalua.eu/> (дата звернення 19.11.2021).
2. Прогрес Мінцифри в євроінтеграції відзначили на події EU4Digital. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/progres-mincifri-v-yevrointegraciyi-vidznachili-na-podiyi-eu4digital> (дата звернення 19.11.2021).
3. Східне партнерство – Представництво України при Європейському Союзі. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivprasya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo> (дата звернення 19.11.2021).

УДК 339.5

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Пархоменко Н.О.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Підписання Угоди про асоціацію з ЄС дозволило інтенсифікувати зовнішню торгівлю України з країнами Європи [4]. При цьому слід зазначити, що експортна продукція України – це переважно сировина, товари з низьким рівнем обробки, в той же час, з країн Європи імпортується готова продукція [2]. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС дозволяє розширювати співробітництво у сферах торгівлі товарами та послугами, інвестиційній діяльності, митно-тарифному регулюванні тощо. Розширення можливостей доступу до європейського ринку повинне супроводжуватися розвитком високотехнологічних галузей, підвищенням конкурентоспроможності української продукції, підтримкою експортної діяльності з боку держави.

За розрахунками Держстат, у 2020 р. країни ЄС є основними та найбільшими торговельними партнерами України, питома вага у зовнішньоторговельному обороті з цими країнами становила 40,9% [3]. При цьому зовнішньоторговельне сальдо з країнами ЄС є негативним.

Популярними для експорту товарами є продукти харчування, а саме крупи, борошно, пшениця, ячмінь, кукурудза, мед [3]. Україна є в десятці основних постачальників агропромислової продукції до країн ЄС.

На сьогоднішній момент, враховуючи динамічний розвиток світових ринків, інноваційність та гнучкість суб'єктів міжнародного бізнесу, слід підкреслити низьку конкурентоспроможність українських підприємств. Втрата конкурентних позицій на міжнародних ринках відбувається внаслідок економічних проблем в державі, нестабільної політичної ситуації, міграції кваліфікованих фахівців, низьких темпів інноваційних розробок та впроваджень, невідповідності якості продукції міжнародним стандартам тощо [1; 5]. Українські товари отримують доступ до ринку ЄС внаслідок зниження мита та його скасування. При цьому обмежувальні заходи ЄС стримують експорт української продукції.

Перевагами для українського бізнесу від впровадження зони вільної торгівлі є зменшення розміру та кількості мит, що сприяє зниженню цін на імпортовані європейські товари, одночасно українські товари не обкладаються митом при ввезенні до ЄС; уніфікація нормативно-законодавчої бази України відповідно ЄС; додаткові можливості щодо пошуку партнерів із застосуванням європейських мереж; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу; залучення інноваційних розробок з країн ЄС [6]; надання безмитних квот на ввезення продукції до країн ЄС.

Проблемними питаннями є технологічна диспропорційність у торгівельних відносинах; негативне сальдо в зовнішній торгівлі за більшістю груп товарів; обмежений вихід українського бізнесу на ринок ЄС.

З метою мінімізації негативних трендів щодо зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, треба продовжувати уніфікувати законодавчу базу, проводити ефективну політику тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, виготовляти продукцію за міжнародними стандартами якості, сприяти інноваційному розвитку та інвестиційній привабливості бізнесу, що дозволить підвищувати конкурентоспроможність та якість української продукції.

Список використаних джерел:

1. Артамонова Г. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. Журнал європейської економіки. 2019. Т. 18. № 3(70). С. 283–295. URL: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389> (дата звернення: 18.11.2021).
2. Балежентіс А., Яценко О. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС. Міжнародна економічна політика. 2018. № 1. С. 32–62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Мер_2018_1_4 (дата звернення: 19.11.2021).

3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами з країнами ЄС/ Державний комітет статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/zd/ztt_ES/ztt_es_u/arh_ztt_es_2020_u.html (дата звернення: 19.11.2021).

4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 19.11.2021).

5. Ярош-Дмитренко Л. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами Євросоюзу у контексті інтеграції до європейського економічного простору. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. Вип. 25(1). С. 48–52. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25\(1\)_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_25(1)_12) (дата звернення: 18.11.2021).

6. Baier S.L. On the widely differing effects of free trade agreements: Lessons from twenty years of trade integration / S.L. Baier, Y.V. Yotov // Journal of International Economics. 2016. Vol. 116. P. 206–226. URL: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/149261/1/cesifo1_wp6174.pdf. (дата звернення: 19.11.2021).

УДК 339.97

UKRAINE'S TRADE OF GOODS WITH THE EU ON THE EVE OF THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION

Radziyevska S.

PhD in Economics, Associate Professor

The EU is the most developed organization in terms of its integration complexity. Successfully rebuilt after the Second World War with the US support, it has renewed and significantly enhanced its economic potential, as well as has become a very powerful economic and monetary union [1, p. 110-115]. As of the beginning of the 21st century, the EU not only united 28 countries, but also attracted many more pursuing goals of becoming members or at least concluding FTAs to deepen co-operation [2, p.140-146, 291-308]. The socio-economic indicators analysis of the member states shows the necessity to level their development, the solution to which is within the scope of the unique EU system of supranational regulation [3, p.288-304]. The analysis of the EU foreign trade demonstrates that trade is the highest priority for the EU [4; 5; 6], and thanks to its openness, the EU has become the world's largest trader of agricultural and manufactured goods and services, as well as the

number one trading partner for 74 countries around the world. It is the number one trading partner for Asia, Africa, the US, the Western Balkans and the EU's Neighbourhood [3, p.290-294; 4; 5, p.6].

Trade is of no less importance for Ukraine. As has been shown in our previous publications, exports are of highest priority for the open Ukrainian economy [7; 8]. A closer look at Ukraine's export performance after the DCFTA signing proves that the main problems indicated in our previous publications have not been solved yet [9]. One of them is the large trade deficit, which in goods reached 6.343 billion U.S. dollars in 2017; 9.853 – 2018; 10.746 – 2019 and 5.144 billion dollars in 2020.

Table 1. Dynamics of volume (in million dollars) and share (in %) of industry commodity structure of exports to the EU, 2016-2020

Commodity group		2016	2017	2018	2019	2020
XVI. Machines, equipment and mechanisms, electric and technical equipment	84 nuclear reactors, boilers, machines	366,1	441,3	488,0	516,4	532,8
	85 electric machines	1612,7	2043,2	2371,5	2308,7	2213,7
XVII. Ground, air and water transport facilities	86 rail locomotives	50,3	49,4	65,7	91,1	136,0
	87 ground transport facilities excluding railway	39,5	37,9	51,4	44,4	42,1
	88 aircrafts	2,6	5,0	7,1	11,1	7,3
	89 vessels	29,9	66,5	36,0	56,9	46,0
XVIII. Optical, cinematographic apparatus	90 optical, cinematographic apparatus	37,2	41,6	36,3	59,0	46,2
Total exports of the above indicated industrial groups of goods		2138,3	2684,8	3055,7	3087,4	3024,1
Total exports of all goods to the EU		13496	17533	20157	20751	18605
The share of the above indicated industrial groups of goods in all exports of goods to the EU, %; trend 2016-2020		15,84	15,31	15,16	14,88	16,25
		$Y = 0,039x + 15,371$				

Source: author's calculations based on Countries according to the commodity structure of foreign trade in goods in 2016-2020. The State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2017–2021. <http://www.ukrstat.gov.ua>

Ukraine's trade in goods with the EU is characterized by the negative trade balance: 3265953.2 thousand U.S. dollars in 2017; 3059482.7 – 2018; 4261446.1 – 2019; 5254803.2 thousand dollars in 2020, the result of great surplus of high value-added imports of goods over low-tech exports [9]. The balance of trade in products has been negative since 2005, except for 2015 when

it was positive of 610.7 million dollars [7;9]. In the context of the Fourth Industrial revolution the key issue of low-tech exports is becoming even more topical. The share of industrial goods in exports to the EU slightly increased from 15,84% in 2016 to 16,25% in 2020 and in imports – from 31,53% in 2016 to 35,36% in 2020 (tables 1 and 2). It is easy to notice that the share of imports of value-added products in all commodity imports of Ukraine from the EU more than twice exceeds the share of exports of these goods in all of Ukraine’s exports to the EU (tables 1 and 2).

Table 2. Dynamics of volume (in million dollars) and share (in %) of industry commodity structure of imports from the EU, 2016-2020

Commodity group		2016	2017	2018	2019	2020
XVI. Machines, equipment and mechanisms, electric and technical equipment	84 nuclear reactors, boilers, machines	2409,5	2962,1	3225,4	3335,0	3123,3
	85 electric machines	1214,7	1573,0	1909,4	2100,5	1968,4
XVII. Ground, air and water transport facilities	86 rail locomotives	43,5	67,3	50,9	56,8	44,9
	87 ground transport facilities excluding railway	1457,1	2172,3	2227,3	3255,3	2711,9
	88 aircrafts	15,4	8,4	33,5	52,1	79,8
	89 vessels	4,2	3,6	8,4	3,2	10,2
XVIII. Optical, cinematographic apparatus	90 optical, cinematographic apparatus	259,9	351,5	435,7	490,7	498,5
Total imports of the above indicated industrial groups of goods from the EU		5404,4	7138,2	7890,5	9293,7	8437,1
Total imports of all goods from the EU		17141	20799	23217	25012	23860
The share of the above indicated industrial groups of goods in all imports of goods, % ; trend 2016-2020		31,53	34,32	33,99	37,16	35,36
		$Y = 1,05x + 31,322$				

Source: author’s calculations based on Countries according to the commodity structure of foreign trade in goods in 2016-2020. The State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 2017–2021. <http://www.ukrstat.gov.ua>

In our opinion, promoting high-tech exports requires the reindustrialization of Ukraine, which needs to be accompanied by the combination of close cooperation with the EU, on the one hand, and the powerful economies of the world, on the other, especially those, with which our country has positive trade balance.

It is also clear that the government representatives and business elites should aim at increasing not only the volume of exports of goods to the EU, but also the share of high-tech products in them. It is essential to focus on the

inflows of FDI, followed by the appropriate use, and on the active involvement in global value chains and production networks on regional and global levels.

References

1. Радзієвська С.О. Регіональні об'єднання в глобальній економіці // Міжнародна економічна політика. 2018. № 2(29). С. 109–135.
2. Радзієвська С.О. Регіоналізація і глобалізація: взаємозв'язки та перспективи безконфронтаційного розвитку. К.: “СІК ГРУП УКРАЇНА”, 2018. 376 с.
3. Радзієвська С.О. Глобалізація та регіоналізація у світовому господарстві. К.: ТОВ «ТРОПЕА», 2020. 359 с.
4. Radziyevska S. The EU in the world economy // Innovative scientific researches: European development trends and regional aspect. Collective monograph. 2nd ed. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2020. P.240-261.
5. Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy. European Commission, Brussels, 18.2.2021.
6. Radziyevska S. Current issues of regional economic integration: USMCA, EU and ASEAN // Journal of Global Economy Review. №9, 2019. P.106-110.
7. Sardak S., Radziyevska S., Us I. Ukraine's exports as a global challenge for its future. CEUR Workshop Proceedings. Vol. 2422, 2019, P. 84-99.
8. Radziyevska S., Us I. Ukraine's foreign trade: responses to global challenges. SHS Web of Conferences, Vol. 107, 2021
9. Радзієвська С.О. Зовнішньоторговельні зв'язки України з країнами ЄС на початку ХХІ ст. // Зб. наук. пр. ДЕТУТ: Серія «Економіка і управління». Вип. 37. К.: ДЕТУТ, 2016. С. 238–254.

УДК 339.92 (043.2)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Пічкурова З.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародних економічних відносин і бізнесу,
Національний авіаційний університет

Результатом переговорного процесу щодо визначення основних засад партнерства та співробітництва між Україною та Європейським Союзом, який розпочався у 2007 р. стала ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода) від 16 вересня 2014 р., яка, з огляду на необхідність її підписання усім членами ЄС, набула чинності з 2017 р. У

межах реалізації одного з ключових розділів Угоди щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі для України відкрились перспективи доступу до ринків країн ЄС за рахунок лібералізації торгівлі.

Водночас, лібералізація торгівлі тісно пов'язана із необхідністю виконання зобов'язань, які взяла на себе Україна у межах Угоди про асоціацію, серед яких вагоме місце належить заходам щодо реформування сфери інтелектуальної власності, у зв'язку із реалізацією яких Україна повинна виконати 362 заходів у межах 123 завдань до кінця 2023 р.

Так, основними зобов'язаннями України у сфері інтелектуальної власності було визначено:

- удосконалення законодавства у сфері авторського права і суміжних прав, діяльності організацій колективного управління та у галузі програмного забезпечення;
- реформування системи охорони прав на винаходи і корисні моделі, географічні зазначення, зазначення походження сільськогосподарської продукції і продуктів харчування, на винаходи у сфері біотехнологій, компонування напівпровідникових виробів та дані, що надаються з метою одержання дозволу на введення лікарських засобів на ринок;
- запровадження механізму захисту даних щодо продуктів захисту рослин та найменування місця походження алкогольних напоїв;
- узгодження класифікації алкогольних напоїв зі стандартами ЄС;
- удосконалення механізму захисту прав інтелектуальної власності.

Відповідно до Звіту щодо виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2015-2020 рр., підготовленого Урядовим офісом координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Угоду виконано на 54% [1]. Водночас, показники прогресу виконання Угоди за окремими сферами вказують на відставання у деяких секторах. Зокрема, найбільшого прогресу було досягнуто у сфері політичного діалогу, національної безпеки та оборони (89%), а найнижчий показник зафіксовано у сфері фінансового співробітництва та боротьби із шахрайством (24%). Прогрес виконання умов Угоди у сфері інтелектуальної власності склав 54% [1].

Український Центр Європейської Політики (УЦЄП) станом на жовтень 2021 р. визначає загальний прогрес реалізації Україною своїх зобов'язань за Угодою про асоціацію на рівні 49%. За методологією дослідження УЦЄП, всі галузі, реформування яких передбачено Угодою, поділяються на три категорії: галузі-лідери (понад 55% виконаних зобов'язань), галузі, що демонструють частковий прогрес (40-55%) та галузі, які перебувають на ранній стадії виконання домовленостей (менше 40%). Сфера інтелектуальної власності віднесена до другої групи, зокрема, у цій сфері спостерігається 52,2% загального прогресу і 0% досконалого

прогресу, що означає відсутність повністю виконаних зобов'язань у цій галузі [2].

Серед реалізованих на сьогодні заходів щодо реформування сфери інтелектуальної власності можна виділити:

- впровадження системи колективного управління майновими авторськими і суміжними правами;
- закріплення за власниками авторських і суміжних прав можливості отримання винагороди за сприяння організацій колективного управління;
- імплементацію європейських стандартів охорони і захисту промислових зразків, торговельних марок, зазначень географічного походження товарів та топографій напівпровідникових виробів;
- формування дворівневої системи охорони інтелектуальної власності, представленої Міністерством економіки та новоствореною інституцією – Національним органом інтелектуальної власності, функції якого тимчасово покладено на Український інститут промислової власності.
- розробку Міністерством економіки законопроектів у сфері авторського права і суміжних прав і внесення пропозицій щодо посилення відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, зокрема, за інтернет-піратство.

Незважаючи на вищезгадані оцінки, позиція ЄС щодо необхідності реформування сфери інтелектуальної власності в Україні залишається безкомпромісною. Резолюцією Європейського парламенту про імплементацію Угоди про асоціацію з Україною, прийнятою 11 лютого 2021 р. у Брюсселі визнано недостатній рівень захисту і забезпечення прав інтелектуальної власності в Україні, підкреслено необхідність посилення митного контролю для запобігання ввезенню, транзиту та використанню контрафактної продукції в Україні та зазначено про необхідність надання подальшої допомоги Україні у розробці нових законопроектів у сфері інтелектуальної власності [3].

Наведені дані свідчать про епізодичність кроків з реформування сфери інтелектуальної власності, хоча у цілому вона характеризується позитивною динамікою. З метою подальшого удосконалення даної галузі в Україні необхідно вирішити ряд питань, серед яких доцільно виділити:

- подальший перегляд чинного законодавства у сфері авторського та суміжних прав;
- вирішення питання щодо використання ліцензійного програмного забезпечення у органах державної влади;
- реалізацію заходів з подальшої акредитації організацій колективного управління майновими авторськими і суміжними правами;

- посилення загального рівня захисту інтелектуальної власності тощо.

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що на сьогодні Україна не виконала на 100% жодного зобов'язання з реформування сфери інтелектуальної власності, передбаченого Угодою, що є наслідком відсутності системних кроків з імплементації досягнутих домовленостей за Угодою про асоціацію з ЄС. Водночас, термін виконання зобов'язань – 31 грудня 2023 р. дозволяє взяти ситуацію під контроль, розробити чітку стратегію, яка б передбачала конкретні, визначені термінами заходи, що дасть можливість сформувати наближену до європейського зразка систему інтелектуальної власності, яка сприятиме тісній економічній інтеграції з ЄС.

Список використаних джерел:

1. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2015-2020 рр. Кабінет Міністрів України: веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/zviti-pro-vikonannya/aa-implementation-report-2015-2020-ukr-final.pdf> (дата звернення: 18.11.2021).
2. Євроінтеграція попри COVID: прогрес у виконанні Угоди про асоціацію у 2020 – першу половину 2021 рр. Український Центр Європейської Політики: веб-сайт. URL: https://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2021/10/uczyer_zvit-2021_polisi-brif_ukr_eds_sd.pdf (дата звернення: 18.11.2021).
3. European Parliament resolution of 11 February 2021 on the implementation of the EU Association Agreement with Ukraine. Available at: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0050_EN.html#def_1_4 (accessed: 18 Novemer 2021).

МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Дулік Т.О.

к.е.н., доц., доцент кафедри соціального забезпечення та податкової політики, Університет митної справи та фінансів

Александрюк Т.Ю.

старший викладач кафедри соціального забезпечення та податкової політики, Університет митної справи та фінансів

В умовах розвитку демократично-правової державності України, її інтеграції у європейську спільноту забезпечується реалізація широких ліберальних прав громадян, виходячи з положень Конституції України, Універсалу національної єдності, але не допускається ліберального ставлення до виконання ними своїх фіскальних обов'язків, які жорстко регламентуються як національними, так і міжнародними соціально зумовленими правилами та правовими нормами у сфері оподаткування.

Чинна податкова система України, в тому числі у частині правовідносин, що виникають у зв'язку з оподаткуванням ввізним або вивізним митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України, будувалася з урахуванням норм податкового законодавства європейських країн та міжнародних економічних організацій, зокрема Світової організації торгівлі (далі – СОТ), що є правонаступницею Генеральної угоди з тарифів і торгівлі (ГАТТ), Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом (далі – ЄС), Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Проте після вступу України до СОТ (2008 р.) та підписання Угоди з ЄС (2014 р.) питання щодо нормативного врегулювання оподаткування ввізним або вивізним митом операцій з переміщення товарів через митний кордон України та питання, пов'язані з торгівлею й досі залишається відкритими. Тому теперішні наукові дослідження митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні є актуальними.

Одним з основних інструментів зовнішньоекономічної діяльності національних економік є система митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. Використовуючи цей інструмент, держава може забезпечити захист її національних інтересів, швидко та адекватно впливати на розвиток як національних, так і міжнародних соціально-економічних відносин, конкурентоспроможність її на світовому ринку, здійснювати регулювання експортно-імпортних операцій тощо.

Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності – це комплекс методів та інструментів державного регулювання зовнішньої торгівлі та інших форм зовнішньоекономічної діяльності за допомогою митних тарифів у межах протекціоністської політики та їх мінімізації або повного усунення фритредерства («вільної торгівлі») [1].

Митно-тарифне регулювання в Україні здійснюється відповідно до Законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04. 1991 р. №959-XII (ред. від 01.08. 2021 р.), «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» від 01.07. 2010 р. №2411-VI (ред. від 08.07. 2018 р.), «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» 22.12.1998 №330-XIV (ред. від 13.02. 2020 р.); «Про Митний тариф України» від 04.06. 2020 р. №674-IX (ред. від 01.07. 2021 р.); Митного кодексу України від 13.03. 2012 р. №4495-VI (ред. від 21.07. 2021 р.) (далі – МКУ) й інших нормативно-правових документів та міжнародних угод. Так, у межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувається процес запровадження до МКУ положень митного законодавства ЄС, зокрема, в частині визначення непреперенційного походження при імпорті/експорті в Україну товарів тощо.

Митний тариф України є невід’ємною частиною Закону України «Про Митний тариф України» [2] та містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів.

На сьогодні митний тариф України базується на визнаних міжнародною практикою правових нормативах і розвивається у напрямі максимальної відповідності до загальноприйнятих у міжнародному просторі принципів і правил митної політики та митно-тарифного регулювання з урахуванням національних інтересів.

Одним з основних принципів зовнішньої політики є пріоритет загальновизнаних норм і принципів міжнародного права перед нормами та принципами національного права [3]. Тому на рівні кожної національної економіки повинні бути приведені у повну відповідність з положеннями СОТ певні концептуальні засади щодо митно-тарифного регулювання; ліцензування і квотування експортно-імпортних операцій; валютного регулювання; оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності тощо. Так, у контексті заходів врегулювання оподаткування ввізним митом Верховна Рада України ухвалила закон про внесення зміни до пункту 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» щодо звільнення від оподаткування ввізним митом до 1 січня 2035 р. нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору.

Поряд з цим Україна і надалі підтримує процеси міждержавної уніфікації національних податкових систем країн ЄС, які базуються на чинних в усьому світі стандартах, розроблених Організацією економічного співробітництва та розвитку і Організацією Об'єднаних націй. Так, Україна уклала багатосторонні міждержавні договори щодо врегулювання окремих питань проведення торгівельної діяльності, митної справи та митної політики, митно-тарифного регулювання, уникнення подвійного оподаткування з багатьма країнами Європи, Азії, Північної та Південної Америки та окремими країнами Африки. Такі міжнародні угоди охоплюють найбільших торговельних та інвестиційних партнерів України.

Однак, не зважаючи на інтенсивні міжнародні зв'язки України, її участь в інтеграційних процесах, глобалізацію системи національних податкових правовідносин, система митно-тарифної регуляції не дозволяє оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світових ринків, а також торгових режимів в інших країнах. Це пов'язано з відсутністю системного підходу до механізму регулювання зовнішньоекономічної діяльності, реалізації митної політики, цілісної системи нормативно-правового забезпечення митно-тарифного регулювання та недосконалістю законодавства України у сфері міжнародного оподаткування та його недостатньою узгодженістю із митним законодавством ЄС та інших країн.

Отже, у фіскально-політичному аспекті та з метою гарантування національної безпеки, збереження і посилення Україною як європейської держави своїх позицій у світогосподарських зв'язках найбільш нагальним завданням її сучасної митної політики стає: оптимізація митно-тарифного регулювання на основі створення науково обґрунтованої цілісної нормативно-правової бази митно-тарифного регулювання з урахуванням сучасного економічного зовнішнього та внутрішнього середовища; спрощення митних процедур шляхом скорочення часу на їх здійснення та зменшення пов'язаних із ними фінансових витрат; приведення у відповідність порядку визначення країни походження товару у МКУ до Митного кодексу Європейського Союзу; здійснення митного пост-аудиту та системного аналізу ризиків для запобігання вчиненню правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.
2. Про Митний тариф України: Закон України від 04.06. 2020 р. №674-IX (зі змінами та доповненнями – редакція від 01.07. 2021 р.).
3. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07. 2010 р. №2411-VI (зі змінами та доповненнями – редакція від 08.07. 2018 р.).

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИСОКОГО КОНКУРЕНТНОГО СТАТУСУ КРАЇНИ, ЯК ПРІОРИТЕТ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

Пономаренко О.О.

к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії та економічної політики,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Лісна І.Ф.

к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії та економічної політики,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Важливе місце серед факторів національної конкурентоспроможності займають показники щодо стану макроекономічного середовища. Економіка не буде стабільно розвиватися, поки не буде створено стабільне макроекономічне середовище. Постійний дефіцит бюджету обмежує здатність уряду реагувати на економічні цикли. Фірми не можуть працювати ефективно в умовах, коли зростання інфляції виходить з-під контролю і т. д.. Без диверсифікованої та ефективної інфраструктури економіка не може ефективно функціонувати. Цей важливий фактор сприяє зростанню конкурентоспроможності національної економіки. Високорозвинена інфраструктура зменшує вплив віддаленості регіонів: вона об'єднує національний ринок і зменшує вартість таких рухів, одночасно пов'язуючи його з ринками інших країн та регіонів. Крім того, різноманітність та якість інфраструктури стимулює економічне зростання. Ефективність транспортного сектору, включаючи високоякісні дороги, залізниці, порти та повітряний транспорт, дозволяє підприємцям доставляти свої товари, послуги та послуги вчасно та з гарантією безпеки. Джерело безперебійного живлення також важливо для економіки. Нарешті, надійна та диверсифікована телекомунікаційна мережа забезпечує швидкий та необмежений потік інформації та покращує ефективність економіки в цілому, оскільки це гарантія виконання рішень, прийнятих організаціями.

Серед факторів, що забезпечують конкурентоспроможність країни, також згадується і відносна незалежність від коливань світових ринків, від політики інших держав та ін. Серед факторів, що формують конкурентоспроможність національної економіки, можна назвати девальвацію валюти країни – при падінні її курсу продукція даної країни може бути запропонована за нижчими цінами або при збереженні колишніх цін, що дозволяє отримати приріст прибутку в валюті.

Переваги на світовому ринку забезпечують: конкретні фактори (наприклад, кваліфікована робоча сила або інфраструктура), особливості попиту, наявність або відсутність у державі суміжних галузей,

конкурентоспроможних на світовому ринку, умови конкуренції на внутрішньому ринку, який визначає процес виробництва й управління фірм. У класичній інтерпретації факторами, що формують конкурентоспроможність країни, є наявність ресурсів, насамперед природних та недорогої робочої сили. Однак їх роль поступово зменшується на сучасному етапі формування конкурентних переваг, особливо в довгостроковій перспективі. Зрештою, така стратегія не може забезпечити високий рівень соціального життя. У сучасних умовах фактори конкурентоспроможності інноваційно-інформаційно-технологічного типу набувають все більшого значення. В умовах глобалізації фактори конкурентоспроможності промислової економіки під впливом нових технологій трансформуються і підтримуються новими. Вони створюють систему та конкурентні переваги, що забезпечують їх взаємозв'язок. Відповідно до принципу ефекту мультиплікатора, нові конкурентні фактори призводять до появи додаткових конкурентних переваг [1,2].

Наприклад, робота в мережі сприяє збільшенню гнучкості й адаптивності до зовнішніх умов і внутрішніх проблем, утворює умови для прийняття раціональних рішень і, як наслідок, зниження виробничих витрат.

Дуже важливо, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) використовуються як конкурентний фактор. Зв'язки між діяльністю всередині та за межами фірми за рахунок ІКТ стали більш гнучкими та мобільними. Зокрема, ІКТ прискорили багато процесів, зробили час важливим фактором нашого життя, визначаючи ефективність роботи та скорочуючи економічну дистанцію.

Нові фактори конкурентоспроможності покращили координаційні функції та зробили свій внесок у можливість участі у глобальних виробничих ланцюгах на відповідних етапах життєвого циклу товару. В умовах глобалізації фактори конкурентоспроможності сприяють отриманню прибутку від взаємодії з іншими учасниками світового ринку, що дозволяє вільно брати участь у конкуренції у великих масштабах. Це забезпечує більше можливостей для ефективного розвитку національної економіки та посилення конкурентоспроможності.

Інституційні фактори конкурентоспроможності сьогодні набувають особливого значення. До ключових організаційних факторів належать: адміністративне середовище бізнесу; ефективність майнових прав на винаходи, відкриття та інші продукти інтелектуальної діяльності; ефективна конкуренція – дотримується основного принципу лібертаріанської справедливості у створенні та підтримці державних вибіркового стимулів для інноваційного підприємництва; відсутність обмежень щодо передачі технологій та інтелектуального продукту між сторонами; ефективність використання ресурсів у державному секторі економіки.

Сучасна економічна ситуація знижує ефективність впливу факторів конкурентоспроможності на економічне зростання країни. Однак слід мати

на увазі, що надлишок деяких факторів може послабити конкурентну перевагу країни і, навпаки, її дефіцит стимулює оновлення та веде до довгострокових перспектив. Емпіричні спостереження дозволили фахівцям сформулювати явище «прокляття природних ресурсів» та у зв'язку з цим виявити негативну сторону впливу, включаючи рентоорієнтовану поведінку всіх суб'єктів господарювання. Наприклад, в Японії недолік такого фактора, як земля, стала основою для розробки компактних технологічних процесів, що необхідні на міжнародному ринку.

Широке комерційне застосування науково-технічних розробок неможливе без розвитку технологічної інфраструктури держави, яка є особливим місцем, де розташовані зони розвитку високих технологій. Високий ступінь інтеграції науково-виробничої діяльності досягається створенням високотехнологічних зон, які називаються науково-технічними парками. Крім того, високотехнологічні зони розвитку сприяють модернізації промислово-виробничої бази, розвитку інфраструктури, а також дають поштовх інноваційному розвитку економіки країни. В сучасних умовах глобалізації посилення міжнародного науково-технічного співробітництва також відіграє важливу роль.

Для здійснення інноваційної діяльності необхідні заходи, що підтримуються як державою, так і приватним сектором. Зокрема, це означає належні інвестиції у дослідження та розробки, особливо від імені приватного сектору; наявність якісних науково-дослідних інститутів; інтенсивна співпраця у науково-дослідницькій діяльності між університетами та промисловістю; захист інтелектуальної власності.

На сьогоднішнього дня особливого значення у формуванні факторів конкурентоспроможності відіграє інституційне середовище, яке визначається правовою та адміністративною системами, у рамках яких приватні особи, фірми й органи влади взаємодіють з метою створення доходу та підвищення економічного добробуту суспільства. Більшість сучасних досліджень конкурентоспроможності визнають державу, науково-дослідні інститути і транснаціональні компанії країни як основні інституціональні фактори, що впливають на конкурентоспроможність держави на макро- та мегарівнях. Сталий розвиток економіки країни і покращення рівня життя населення неможливі без конкурентоспроможного державного устрою.

Список використаних джерел:

1. Жаліло Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації /Я. А. Жаліло, Я. Б. Базилук. К.: КНІСД, 2005. 388с.
2. Губський Б.В. Євроатлантична інтеграція України. К.: Логос, 2003. 328с.

МІЖНАРОДНИЙ РУХ КАПІТАЛУ ЯК ФОРМА СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ФОРМУВАННЯ ПЕРЕДУМОВ УЧАСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Синіговець О.М.

к.е.н., доц., доцент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Сучасний етап економічного розвитку визначають глобальні економічні, соціальні і технологічні перетворення. Глобалізацію характеризують як ту, що формує сучасне життя, і визначається вона поглибленням її процесів у світі. Збільшуються можливості доступу до інформації, товарів з усього світу. Становлення глобальної світової економіки, якій притаманні риси системи, і яка підпорядкована новим законам стає об'єктом активних досліджень. В той же час глобалізація ще не є процесом, який має глобальний характер. Участь в глобальній економіці залежить від рівня економіко-соціального розвитку країни. Глобалізаційні процеси сучасного етапу залежать від енергоресурсів країн та їх енергозалежності. Доходи від зовнішньої торгівлі енергоресурсами країн, що багаті на такі ресурси, по'язані зі створенням їх капіталу розвитку, інвестуванням і є джерелом економічного зростання. ТНК базують свою діяльність на енергоресурсах, інформації, комунікаційній сфері і військово-промисловому комплексі. Концентрація і перенакопичення фінансових ресурсів у мережевих структурах ТНК призводять до деформації пропорцій між реальним та фінансовим капіталами.

Інтеграційні процеси приносять багато нового у зміст міжнародних відносин та у їхні форми та функції. Євроінтеграційні процеси слід розглядати і через можливі ризики і загрози, які вони можуть створити, через існування суттєвих розходжень у рівнях економічного розвитку країн або і не відповідності вже існуючому досягнутому рівню, та можливостях його подолання. Визначена проблема, при існуванні конфліктів національного і наднаціонального рівнів, має різні контексти свого розгляду, а саме економічний, інституційний і соціогуманітарний. Проведені дослідження визначили прояв конвергенції у розвитку країн в результаті їх інтеграції, скорочення розриву між країнами, країни з нижчим показником розвитку зростають більш швидкими темпами. В результаті прискореної модернізації у розвитку суспільства, у більшості випадків, з'являються серйозні диспропорції. Економічно розвинені країни

експортують готову наукомістку продукцію, країни з низьким рівнем економічного розвитку спеціалізуються на експорті сировини.

Одним із напрямів конвергенції сучасного етапу є зближення у фінансово-економічній сфері, забезпечення збалансованості фінансово-економічного механізму, налагодження загальної фінансово-економічної системи. В даний час капітал став масштабним і вельми рухливим. В умовах лібералізації зовнішньоекономічних відносин і високої мобільності капіталу підтверджується наявність прямої залежності збережень і інвестування. Майбутній розвиток світового господарства і його напрями створюють сучасні масштаби і темпи міжнародної інвестиційної діяльності. Мотивацію інвестицій за рубіж та іноземних інвестицій визначають ступінь зрілості національної економіки, рівень її інтегрованості у світове господарство.

В процесі міжнародного руху капіталу відокремлюють поняття вивіз капіталу і міграція капіталу. На сучасному етапі мова йде про міграцію капіталу. Вивіз капіталу означає процес вилучення частки капіталу з національного обігу країни і переміщення його в товарній чи грошовій формі у виробничий процес і обіг іншої країни з метою отримання більш високих прибутків. Міжнародна міграція капіталів – це процес зустрічного руху капіталу між різними країнами світового господарства незалежно від рівня їх соціально-економічного розвитку, що приносить додаткові доходи від їх власності. Вивіз капіталу зараз здійснюють не тільки розвинені країни, але й країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою. Країни одночасно виступають і експортером капіталу, і імпортером капіталу. Експорт капіталу викликає значний за обсягом зворотній рух капіталу у виді відсотків на кредит, підприємницького прибутку, дивідендів по акціям. Об'єктивною основою міжнародної міграції капіталу є нерівномірність економічного розвитку країн світового господарства, на практиці причиною називають нерівномірність його накопичення і наявність надлишку в певних країнах, неспівпадіння попиту і пропозиції в різних ланках світового господарства.

На макроекономічному рівні розвиток міжнародної міграції капіталу пояснюється дією економічних і політичних факторів [1]. Тенденціями міжнародного руху капіталу в даний час є зростання масштабів міжнародних фінансово-кредитних операцій; формування нових інструментів світового фінансового ринку; підтримка безперервного потоку фінансової ренти та доданої вартості; підвищення ролі держави, міждержавних та наддержавних інституцій; зростання питомої ваги портфельних іноземних інвестицій; посилення міграція приватного капіталу між розвинутими країнами, пріоритетними напрямками прямого іноземного інвестування; загострення світової конкуренції за інвестиції; «перехресні інвестиції»; конвергенція глобального і національного капіталу [2]. Формами вивозу капіталу є прямі і портфельні інвестиції.

Вивіз капіталу забезпечує міжнародне відтворення капіталу. Міжнародне переміщення капіталів прискорює економічний розвиток, підвищує конкурентоспроможність товарів на світовому ринку, веде до збільшення зовнішньоторговельного обороту, обсягу виробництва та зайнятості, підвищує технічний потенціал країн-імпортерів. Для країн-експортерів капіталу визнаються недоліками, як наслідок цього процесу, зменшення внутрішніх капіталовкладень з уповільненням економічного розвитку при відсутності тотожного залучення іноземних інвестицій, зменшення рівня зайнятості, негативно позначається на платіжному балансі. Міжнародна міграція капіталу може суттєво впливати на платіжний баланс країни. Неконтрольований перелив капіталу порушує рівновагу платіжного балансу країн, веде до коливань валютних курсів, імпорт іноземного капіталу витісняє національний капітал.

Мотивами виводу капіталу є природні моделі економічного поведіння, а саме організація виробництва товарів, надання послуг на місці за кордоном, отримання прибутку з більш високої доходності. Мотивами може бути і створення збережень на випадок кризи, коли капітал не використовується для розширення бізнесу, доходи не повертаються в країну. Цей варіант є переважаючим для більшої частини капіталу, що виводиться з країни. Мотиви організації власного виробництва за кордоном є нетиповими для економіки, у світовому масштабі кількість фірм з українським капіталом за кордоном незначна, незначний їх вплив на світове господарство. Переважаючим є той капітал, що міг би залишитись в економіці при наявності економічних і політичних передумов. Покращення макроекономічної ситуації в країні і обмеження можуть зменшити відтік капіталу. Таким чином, сприятлива економічна політика для інвестування, заходи економічного зростання та розвитку і при державному контролі здатні зменшити вивід капіталу і збільшити прямі іноземні інвестиції.

Країни мають свої потенційні можливості до масштабів і форм прийняття капіталу, що визначає вибір типу і форм іноземних інвестицій. Умовами іноземного інвестування є передумови достатнього для інвестора прибутку при допустимому рівні ризику. Для участі у світогосподарських відносинах необхідно мати відповідність сучасності.

Список використаних джерел:

1. Bussiere M., Schmidt J., Valla N. International Financial Flows in the New Normal: Key Patterns (and why We Should Care). CEPII Policy Brief, March 2016, no 10, pp. 1-30.
2. Darvas, Z., Huttel, P., Merler, S. and Walsh, T., 2015, Analysis of Development in EU Capital Flows in the Global Context, Bruegel NO.2015.2574, 200 p. European Commission.

ДЕТЕРМІНАНТИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА ЄС В ПЕРЕХОДІ ДО КЛІМАТИЧНО НЕЙТРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Мартинюк О.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародної економіки, Київський
національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Ключовою парадигмою економічного розвитку в сучасному світі визнано трансформацію національних економік у напрямку забезпечення зростання країн на засадах екологічності та кліматичної нейтральності. Паризька кліматична угода знаменує нову еру глобальної мобілізації для вирішення проблеми зміни клімату та являє собою зміну парадигми розвитку, наголошуючи, що лише з внеском кожного можна подолати виклик зміни клімату.

Обмеження підвищення глобальної середньої температури до 1,5 °C відповідно до найбільш амбітних цілей Паризької угоди, вимагає безпрецедентної трансформації сучасних суспільств і термінового та глибокого скорочення викидів у всіх секторах економіки, а також зміни в поведінці споживачів та інклюзії всіх учасників соціально-економічних відносин. Обмеження підвищення середньої глобальної температури до 1,5°C відносно доіндустріального періоду є вирішальним, оскільки це може запобігти незворотні наслідки глобального потепління. Різниця між підвищенням на 1,5 °C та 2 °C є значною з точки зору впливу а також наслідків для екосистем та економіки, особливо з огляду на те, що це глобальні середні значення і що середні підвищення температури в більш вразливих районах планети може бути ще вище. Вплив останніх екстремальних подій, таких як хвилі спеки, посухи, повені та лісові пожежі демонструють значну вразливість і схильність до мінливості клімату деяких екосистем і багатьох суспільств.

Європейський Союз визначив стратегічний шлях до того, щоб стати першим кліматично нейтральним континентом до 2050 р., скориставшись можливостями цифрової ери, побудувавши економіку, яка працює для людей, пропагуючи європейський спосіб життя, зміцнюючи унікальний бренд відповідального глобального лідерства, а також плекання, захисту та зміцнення демократії. Ще у 2015 році Європейська комісія прийняла свій перший план дій з циркулярної економіки. Він включав заходи, що сприяють посиленню глобальної конкурентоспроможності Євросоюзу, сталому економічному зростанню та створенню нових робочих місць [1].

Європейська «Зелена угода» була прийнята у 2019 р. як стратегія та політична програма Європейської комісії для трансформації економіки ЄС для сталого майбутнього. В ній увага приділена новим детермінантам

промислової стратегії ЄС, які передбачають системні завдання для європейської промисловості стати лідером економічної трансформації шляхом досягнення цілей кліматичної нейтральності, переходу до циркулярної економіки, прискореного цифрового розвитку, впровадження механізму локалізації для повернення в ЄС із інших країн окремих виробництв, забезпечення сталого та інклюзивного зростання галузей промисловості, підвищення кваліфікації на професійних навичок, зміцнення стратегічної автономії Європи в умовах геополітичної невизначеності та посилення глобальної конкуренції [2].

В цих документах наголошується на важливих структурних глобальних тенденціях до 2050 р., які вплинуть на соціально-економічний розвиток країн Євросоюзу, зокрема: глобальні кліматичні зміни та інші екологічні проблеми; цифрова гіпервзаємозалежність і технологічні трансформації; тиск на демократію і цінності; зміни в глобальному порядку та демографії [3, 4].

Проаналізувавши зміст стратегічних програм, можна виокремити наступні детермінанти, які окреслюють напрямки руху до кліматично нейтральної економіки Євросоюзу:

- забезпечення стабільності та стійкості сфери охорони здоров'я та виробництва харчової продукції;
- забезпечення виробництва декарбонізованої та доступної енергії, включаючи скорочення щонайменше на 40% викидів парникових газів (порівняно з 1990 р.), щонайменше 32% енергії отримуватимуть з відновлюваних джерел та підвищення принаймні на 32,5% енергоефективності [5];
- розширення можливостей в управлінні даними, штучним інтелектом і створенням нових технологій (відповідно до цілей Європейської «Зеленої угоди», дослідницька та інноваційна діяльність повинна відповідати принципу «не завдай значної шкоди») [6];
- забезпечення та диверсифікація поставок критичної сировини, мінімізація використання ресурсів і сприяння повторному використанню, відновленню та переробці матеріалів у майбутньому;
- створення сталої та спрямованої на майбутнє економічно-фінансової системи;
- розвиток та збереження компетенції та талантів у працівників, які відповідають амбіціям ЄС;
- посилення безпеки та оборони, а також забезпечення доступу до космосу.

Кліматична нейтральність та циркулярність економіки відкриває нові можливості для бізнесу, породжує нові бізнес-моделі та розвиває нові ринки всередині та за межами ЄС. Перехід до кліматично нейтральної

економіки вимагає активного залучення громадян до зміни моделей споживання. Перехід до кліматично нейтрального суспільства є невідкладним викликом і можливістю побудувати краще майбутнє для всіх. Отже, Євросоюз переконаний, що до 2050 року можна перейти до нульових викидів парникових газів на основі існуючих (хоча в деяких випадках і нових) технологічних рішень, розширення можливостей громадян та узгодження дій у таких ключових сферах, як промислова політика, фінанси або дослідження, забезпечуючи соціальну справедливість для справедливого переходу.

Список використаних джерел:

1. Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. 2021 Strategic Foresight Report. The EU's capacity and freedom to act. URL: https://ec.europa.eu/environment/topics/circular-economy/first-circular-economy-action-plan_en
2. Європейська «зелена угода» - EU Green Deal. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/fs_19_6714
3. L.Petrashko, O.Martynyuk, D. Kucherenko «Green» energy transition of Ukraine: strategic and value orientations // Economics & Working Capital. London (GB). 2020. №4 P. 2-6. URL: <http://eworkcapital.com/green-energy-transition-of-ukraine-strategic-and-value-orientations/>
4. European business-practices of corporate social responsibility: case study / Edited by L. Petrashko, O. Martyniuk. Kyiv: KNEU, 2019. 224, [4] p. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2018/31327>
5. Directive (EU) 2018/844 of the European Parliament and the Council, dated 30 May 2018, amending Directive 2010/31/EU regarding the energy performance of buildings and Directive 2012/27/EU on energy efficiency. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2018.156.01.0075.01.ENG
6. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32020R0852>

МЕХАНІЗМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У ЄДИНИЙ ЦИФРОВИЙ РИНОК ЄС

Шворак Л.О.

к.е.н., доцент кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Розвиток цифрової економіки став однією з найважливіших тенденцій світової економіки у XXI ст. Цей складний і неоднозначний процес, пов'язаний як з безпрецедентними можливостями, так і зі значними ризиками, сильно впливає на загальну економічну динаміку і структурні зміни в національних економіках всіх країн світу незалежно від рівня їх розвитку. Крім того, турбулентність світових ринків пов'язана із настанням пандемії COVID-19 значно прискорила процес адаптації національних економік до нових умов, в яких роль цифрової економіки займає одне найважливіших місць.

У 2015 р. Європейська Комісія запропонувала Стратегію Єдиного цифрового ринку ЄС з метою досягнення взаємодії між країнами ЄС у сфері новітніх технологій, транскордонної торгівлі та надання послуг в межах Єдиного цифрового ринку. Основними завданнями у створенні Єдиного цифрового ринку ЄС є:

- розбудова телекомунікаційної інфраструктури, яка є основою розвитку цифрового ринку та цифрової економіки включно з впровадженням технологій наступного покоління (розгортання мереж 5G, які покликані забезпечити доступ до ультрашвидкісного інтернету не тільки на рівні громадян, але і цілих міст, секторів економіки, та індустрій важливих для сталого розвитку (як-то: енергетика, екологія, охорона здоров'я, інклюзивність, транспорт, смарт-міста, контроль якості води);
- впровадження та поширення довірчих послуг та інструментів віддаленої ідентифікації (eID), юридично значимого обміну контрактами та іншими документами;
- створення передумов для розвитку систем транскордонної електронної комерції та захист прав споживачів електронної комерції по всій Європі [2].

Формування ЄЦР було розглянуто в рамках Цифрового порядку денного для Європи 2020, метою якого було забезпечення сталих економічних та соціальних переваг на основі швидкісного та надшвидкісного інтернет-зв'язку та багатоцільових додатків. З метою досягнення цієї мети було також розроблено концепцію створення

«Цифрової Європи 2025» та «Гігабітного суспільства» до 2025 року. Крім того, ця концепція була також продовжена звітом «Формування цифрового майбутнього Європи» у 2020 р.

Наразі Україна займає доволі низькі позиції в світових рейтингах цифрового розвитку, основні серед яких Індекс ООН з розвитку електронного урядування EGDI (E-Government Development Index) – місце України 69; Індекс мережевої готовності NRI (WEF/WITSA Networked Readiness Index) – місце України 64; та Індекс цифрової конкурентоспроможності WDCR (IMD World Digital Competitiveness Ranking) – місце України 60.

Підписуючи Угоду про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання поступово привести діюче та майбутнє законодавство, що регулює сектор телекомунікацій, у відповідність до законодавства ЄС, а саме усунення бар'єрів для транскордонної торгівлі товарами і послугами через Інтернет шляхом спрощення договірних зобов'язань, електронної комерції, гармонізація з правилами, що регулюють цифрові мережі і послуги в країнах ЄС, максимально використовувати потенційне зростання цифрової економіки ЄС, інвестуючи в інфраструктуру і технології. Крім того, інтеграція України до Єдиного цифрового простору ЄС є пріоритетом секторальної інтеграції України з ЄС.

Для України інтеграція в ЄЦР ЄС є інструментом просування цифровізації України та конвергенції з європейськими та міжнародними стандартами. Така інтеграція передбачає розширення взаємного доступу до онлайн-ринків і цифрових послуг, а також приєднання України до єдиних правил, стандартів та процедур з ЄС у цифровій сфері, зокрема щодо здійснення електронних платежів та розрахунків, оформлення електронних контрактів, оформлення авторських прав, поширення цифрового контенту, надання транскордонних цифрових послуг та захисту прав споживачів в мережі інтернет тощо.

В 2020 р. ГО «Європейський центр європейської політики» за координації Міністерства цифрової трансформації України підготувала дослідження потенційних економічних переваг інтеграції України у єдиний цифровий ринок ЄС [2]. Для цілей дослідження було розраховано комплексний індекс цифровізації та індекс регуляторних обмежень торгівлі цифровими послугами для України за 2016-2018 р. Результати дослідження показали, що рівень цифрового розвитку в Україні є значно меншим від середнього рівня в ЄС. Крім того, оцінений рівень обмежень у торгівлі цифровими послугами в Україні значно перевищує середній рівень цих обмежень у країнах ЄС. Такі розбіжності мають наслідком підвищення витрат на здійснення транскордонних цифрових транзакцій між Україною та ЄС.

Найбільша кількість бар'єрів для України пов'язана з захистом прав інтелектуальної власності в інтернеті, транскордонними електронними

платежами та розрахунками, транскордонними електронними транзакціями та іншими бар'єрами (вимоги щодо використання місцевого програмного забезпечення та криптографії, ін.). Наявність таких регуляторних обмежень значною мірою сповільнює розвиток транскордонного співробітництва та інтеграцію України у ЄЦР.

Результати економіко-математичного моделювання, наведеного у дослідженні доводять, що наслідком збільшення темпів цифровізації України безпосередньо впливатиме на рівень добробуту країни. Так збільшення цифровізації української економіки та суспільства на 1% може призвести до зростання ВВП України на 0,42%. В той же час конвергенція цифрового розвитку України з європейським регуляторним середовищем може підвищити експорт послуг з України до ЄС (на 7,6-12,2%) та експорт товарів з України до ЄС (на 11,8- 17%). Ще одним вагомим результатом дослідження є те, що внаслідок зменшення регуляторних цифрових бар'єрів матиме місце скорочення торговельних витрат у торгівлі України та ЄС, що в свою чергу може мати наслідком збільшення добробуту населення України на 3,6-7,8%.

З метою реалізації стратегії залучення у ЄЦР ЄС Україна вже зробила і продовжує робити ряд кроків. Серед останніх важливих подій у цій сфері варто виділити Саміт Україна-ЄС, за результатами якого сторони схвалили спільну заяву та відзначили досягнутий прогрес у цифровому секторі. Серед основних виконаних задач на даному етапі сторони відзначили:

- сумісність Європейського цифрового COVID-сертифіката та Українського цифрового сертифіката задля взаємного полегшення пересування людей під час обмежень COVID-19;
- завершення переговорів щодо оновлення Додатку XVII, зокрема Доповнення XVII-3 («Правила, що застосовуються до телекомунікаційних послуг») до Угоди про асоціацію;
- реалізацію спільного робочого плану щодо електронних довірчих послуг, що веде до можливої угоди, яка має базуватися на наближенні до законодавства та стандартів ЄС.

В той же час, зі сторони ЄС були виділені важливі аспекти спільної діяльності надалі, зокрема впровадження в Україні інструмента 5G, що сприятиме наближенню до єдиного внутрішнього ринку ЄС.

Як висновок можна зазначити, що зважаючи на сучасні виклики в системі міжнародних економічних відносин, процес інтеграції України до Єдиного цифрового ринку ЄС є надзвичайно важливим як для поглиблення зовнішньоторговельних відносин України та ЄС, так і для зміцнення позицій України на світових ринках в цілому.

Список використаних джерел:

1. Digital Economy. URL: <https://www.toppr.com/guides/business-environment/emerging-trends-in-business/digital-economy/>.
2. Інтеграція України у єдиний цифровий ринок ЄС. URL: http://ucerp.org.ua/wp-content/uploads/2021/01/dig_ukraine_eu_15.12.2020-_WEB_3.pdf
3. Digital Single Market for Europe. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/digital-single-market/#>
4. Чугаєв О. А. Розвиток цифрового сектору ЄС // «Діджиталізація сучасної системи міжнародних економічних відносин»: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т міжнародних відносин ; Київ, 2019. Вип. 20, ч. 2. С. 21-23.
5. European Union: Gross domestic product (GDP) from 2015 to 2025 (in billion U.S. dollars). URL: <https://www.statista.com/statistics/527869/european-union-gross-domestic-product-forecast/>
6. Пульс Угоди. URL: <https://pulse.kmu.gov.ua/>
7. Міністерство та комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/projects>

УДК 339

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПРОСТОРИ

Степаненко Н.О.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Нестабільний стан світової економіки сьогодні вкотре привертає увагу представників різних наукових течій і вчених щодо проблеми управління глобальними економічними процесами. А саме, гостро стоїть питання щодо можливостей і меж участі вже існуючих працюючих міжнародних інститутів в регулюванні світогосподарських зв'язків, необхідності їх модернізації або необхідності створення нових структур глобального управління, що здатні мінімізувати негативний вплив глобалізації і забезпечити стабільність функціонування світової економічної системи.

Існуюча глобальна інфраструктура міжнародної взаємодії є надзвичайно мобільною та розвивається досить різноманітно. У міру подолання дисбалансу та нестабільності в економічному розвитку деяких країн та регіонів у взаємозв'язку зі світовою економікою в цілому формується нове розташування зон впливу, а також впроваджуються нові

центри прийняття глобальних економічних рішень, а також виникають суперечності між ними.

Поширення взаємовідносин між державами потребує нових шляхів щодо визначення співвідношення національних інтересів та інтересів світового співтовариства. Інтереси спільноти вимагають найповнішого задоволення інтересів держав, так як стан самого співтовариства залежить від цього. По мірі розвитку суспільства і зростання його значення для задоволення потреб індивіда, по мірі реалізації прав і свобод людини на перший план висуватиметься завдання забезпечення саме спільних інтересів завдяки вдалої міжнародної політики тощо [1].

У теперішній час розвитку світогосподарських відносин поряд із процесом глобалізації здійснюється процес регіоналізації. А саме, регіони набувають зростаючого впливу на стан системи міжнародних зв'язків як фактор, відбувається зміна взаємозв'язку між глобальною та регіональною складовими світової політики. Також, посилюється вплив регіонів на внутрішню політику держави.

Саме глобалізація і регіоналізація являються головними процесами світового розвитку, його основними напрямками. У світовому просторі ці процеси розвиваються динамічно та взаємодіють один з одним. Глобалізація передбачає посилення взаємозв'язку між різними державами і характеризується не тільки системою міжнародних відносин, а й процесами регіоналізації. Тобто, саму регіоналізацію можна розглядати як засіб збереження ідентичності регіону в умовах глобалізації.

Регіональні об'єднання створюють цілісну систему, що здатна витримувати випробування на якість взаємовідносин між країнами-членами через єдність якихось історичних, економічних, політичних інтересів. Процеси інтеграції всередині об'єднань сприяють грамотному комбінуванню наукових досліджень і матеріальних ресурсів регіону. Інтеграція створює більш сприятливі умови для економічного розвитку регіонів, формуванню їх конкурентних переваг в рамках світового ринку [2].

Розвиток економічної інтеграції знаходиться у взаємозв'язку з процесами глобалізації та регіоналізації, які існують паралельно, так як і глобалізація і економічна інтеграція являють собою форми інтернаціоналізації економічних, політичних, культурних та інших аспектів життя. Сьогодні інтеграція і глобалізація розглядаються як етапи у розвитку інтернаціоналізації в широкому розумінні. Регіональна схожість створює об'єктивні можливості для формування різноманітних політичних та економічних утворень, відповідних її конкретному історичному періоду. Метою таких утворень стає їх найбільш ефективне функціонування як реальних суб'єктів міжнародних економічних відносин, ніж національних держав [3].

Щодо розвитку економічних процесів регіоналізація є результатом саме міжнародного поділу праці, що з'явився під впливом на процес

відтворення факторів ззовні. Саме це вимагає виробництва за межами національних кордонів. Регіоналізація властива всім типам сучасних спільнот, незалежно від їх рівня розвитку, розміру, характеристики політичних і державних структур і ін. Застосування принципу регіоналізації сприяє створенню умов для розподілення серед регіонів повноважень влади та виробничих ресурсів між різними групами населенням.

Сформована регіональна кооперація має змогу орієнтуватися на вирішенні різноманітних завдань. Ці завдання можуть виглядати як суспільне господарське освоєння прикордонних територій, виконання спільних програм щодо інвайронментального розвитку, перетрансформації системи міжнародних економічних відносин та розробки складних важелів щодо підвищення рівня регіональної безпеки.

Створювана регіональною інтеграцією цілісність – це цілісність групи факторів, що діють воєдино в процесі глобалізації. Отже, регіональна інтеграція є моделлю активної та свідомої участі груп країн у світових рейтингових процесах, зумовлених глобалізацією. У результаті торговельних відносин країни-учасниці прагнуть до підвищення ефективності, саме тому об'єктивним є факт об'єднання в регіональні інтеграційні об'єднання задля зростання рангу у системі міжнародних економічних відносин в контексті глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин : колективна монографія / кол. авт. ; за ред. О. А. Довгаль, Н. А. Казакової. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. 540 с.
2. Ивантер В.В., Геец В.М., Шинкарук Л.В., Широу А.А., Ясинский В.А., Анисимов А.М. Экономическая и технологическая кооперация в разрезе секторов ЕЭП и Украины / В.В. Ивантер, В.М. Геец, Л.В. Шинкарук, А.А. Широу, В.А. Ясинский, А.М. Анисимов // Евразийская экономическая интеграция Научно-аналитический журнал. № 1, 2014. С.7-32.
3. Степаненко Н. О. Сучасні тенденції руху України до Європейського Союзу / О.М. Кліменко, Н. О.Степаненко // ВІСНИК економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей). 2019. №68. С. 65-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2019_68_9

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ВОДНЮ В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС

Севастьянов Р.В.

к.е.н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,
Національний університет «Запорізька політехніка»

Паливна криза 2021 р. підтверджує необхідність оновлення енергетичного сектору України. Одним з напрямків реалізації такого оновлення доцільно розглядати перехід від технічно зношених та екологічно брудних ТЕС до видобутку водню. Всі ці фактори підтверджують актуальність розвитку водневої електроенергетики в Україні. Також це обумовлено такими проблемами як залежність від імпорту палива, зношеність виробничих об'єктів, відсутність однорідності розподілу виробництва та споживання енергії серед регіонів.

Поєднання відновлюваної енергії з гнучким виробництвом екологічно чистого водню є ключовою частиною декарбонізації енергетичних систем в ЄС. Низьковуглецевий «зелений» водень може використовуватися для тривалого зберігання енергії, а також як заміник викопного палива в транспортному секторі, для теплопостачання і промислових процесів.

Енергоємність водню є вищою ніж у газу, нафта та вугілля. Продуктом згоряння водню є вода. Це робить його екологічно перспективним видом енергії.

Водень займає особливу роль в сучасній економіці. Він може збалансувати постійно зростаюче енергоспоживання і скорочення викидів CO₂. Сучасні технології водневої енергетики включають отримання водню, його накопичення та зберігання, транспортування та використання. Отримувати водень для енергетичних потреб найбільш ефективно при застосуванні методу електролітичного розкладу води, сучасні електролізні установки мають досить високі технічні характеристики та зручні в обслуговуванні. У якості первинного джерела електроенергії може використовуватись як надлишкова електроенергія від відновлюваних джерел енергії, так і пікова енергія традиційних електростанцій. Використання відновлюваної енергії вітру та сонячної енергії для забезпечення цілих секторів економіки створює непереборні проблеми, якщо не доповнюється воднем.

Використання можливостей транспортування сумішей природного газу та водню магістральними та розподільними газопроводами має бути пріоритетним для України. З погляду раціональної завантаженості газотранспортної системи (ГТС) такими сумішами та їх подальшого транспортування в країни ЄС доцільно розглядати такий варіант – на

півдні країни виробляється «зелений водень», далі системою газорозподільних газопроводів суміш подається в ГТС і далі перекачується за кордон [1, с.21].

Німеччина є лідируючою економікою ЄС та інвестує 8 млрд євро в 62 масштабні водневі проекти. Очікується, що перша фаза проекту, загальна потужність якого становитиме 30 МВт, буде запущена на початку 2023 р. Німеччина розглядає перспективу транспортування «зеленого» водню з України до ФРН та інших країн ЄС. Україна має перспективи участі у проекті «Спільна ініціатива «Центральноєвропейський водневий коридор»». Вона спрямована на для транспортування водню з України через Словаччину і Чехію в райони підвищеного попиту в країнах ЄС. Компаніями-учасниками ініціативи є ОГТСУ, EUSTREAM (компанія-оператор ГТС Словаччини), NET4GAS (компанія-оператор ГТС Чехії) і OGE (провідна компанія-оператор ГТС Німеччини). Газотранспортні системи України, Словаччини, Чехії та Німеччини можуть бути перепрофільовані для транспортування водню. На сьогодні досліджуються можливості технічної реалізації створення Центрально-Європейського водневого коридору для транспортування чистого водню в обсязі до 120 ГВт-год. на день [2].

Україна є асоційованим членом ЄС з 2014 р. Важливою частиною водневої стратегії ЄС є міжнародне співробітництво. ЄС має намір розвивати взаємодію з виробництва зеленого водню з сусідніми країнами і регіонами, щоб сприяти їх переходу до чистої енергії та їх сталому розвитку. Україна має Угоду про асоціацію з ЄС та є учасницею Договору про Енергетичне Співтовариство. У 2019 р. Єврокомісія презентувала програму перетворення Європейського Союзу на вуглецево-нейтральний континент — «European Green Deal» [3]. У рамках цього проекту передбачається зменшити викиди CO₂ на 50-55% у 2030 р. Загальною метою програми «European Green Deal» є повна декарбонізація енергетики шляхом відмови від використання викопних енергоносіїв (вугілля, нафти і природного газу) і заміна їх на відновлювані джерела енергії. Україна є енергетичним партнером ЄС. У перспективі Україна може стати партнером ЄС із виробництва, транспортування та зберігання на базі наявної інфраструктури більш екологічних газів. Єдиним газом, який можливо використовувати у якості енергоносія є водень. Водень необхідно розглядати як проміжний енергоносіє, який забезпечує передачу та акумулювання енергії від відновлювальних джерел енергії до споживачів. Україна має другий у Європі потенціал відновлюваної енергетики: Херсонська, Одеська, Миколаївська та Запорізька області здатні забезпечити половину потреб країн Євросоюзу в електроенергії [4].

В сучасних умовах є доцільним поступовий перехід до водневої економіки та кооперація щодо виробництва та транспортування водню до країн ЄС.

Відповідно до цілей Енергетичної стратегії України на період до 2035 р. встановлені потужності ВЕС та СЕС мають скласти 25 млрд кВт-год [5, с. 72]. Таким чином це надасть можливість забезпечити середньорічне виробництво «зеленого» водню у розмірі більше 6 млрд м³.

Застосування водню в якості палива здатне запуснути ефективний механізм створення інфраструктури виробництва і використання водню, зниження викидів парникових газів, розробки і впровадження технологій виробництва водню. Також перспективним слід вважати формування окремих водневих енергосистем у вигляді водневих кластерів.

Таким чином до переваг розвитку водневих технологій в Україні можна віднести:

- додаткові інвестиції з боку країн ЄС;
- нові можливості для українського бізнесу;
- додаткові робочі місця;
- покращення екологічної складової;
- активну участь у заходах щодо протидії зміни клімату.

Список використаних джерел:

1. Карп І., Уніговський Л. Водень: сучасний стан проблеми та напрями майбутнього використання // Нафтогазова галузь України, № 5, 2020. С. 15-23. URL: <https://www.naftogaz.com/files/journal/Journal-Naftogazova-galuz-05-2020.pdf>

2. Офіційний сайт видання «Укрінформ». 23.09.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3320753-operator-gts-priednavsa-do-iniciativi-centralnoevropejskij-vodnevij-koridor.html>

3. Official site of European Comission. 23/09/2021. URL: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en

4. Офіційний сайт газети «Економічна правда». 21.11.2020. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/greendeal/2020/11/21/668263/>

5. Енергетична стратегія України на період до 2035 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/file/text/58/f469391n10.pdf>

ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС ТА ЇХ ВПЛИВ НА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ

Можайкіна Н.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
Харківський національний університет міського господарства імені

О.М. Бекетова

Іванова А.Д.

студентка 2 курсу, Харківський національний університет міського
господарства імені О.М. Бекетова

Процес Інтеграції України до ЄС є доволі непростим питанням. Посилення взаємодії країн має сприяти вирівнюванню міжрегіональних відмінностей у рівнях економічного розвитку та згладжувати перепади господарської кон'юнктури. Однак, якщо розглядати інтеграцію в контексті процесу глобалізації, слід зауважити, що з одного боку, глобалізація посилює взаємозв'язки між країнами та регіонами, а з іншого – веде до поділу на страти та встановлення жорсткої ієрархії економічної сили більш розвинутих країн. Головна мета інтеграції України до ЄС – створення максимально економічно успішної країни, а це насамперед забезпечити собі максимально сприятливу стратегічну перспективу. Саме тому Україні слід акцентувати увагу на аналізі особливостей розвитку ЄС та використовувати саме позитивні приклади розвитку.

Слід зауважити, що розширення Європейського Союзу впливає на поглиблення європейської інтеграції неоднозначно: з одного боку дозволяє вирішувати одні проблеми (найчастіше – частково) з другого, створює нові. Таким чином, все складніше стає координувати зусилля країн-членів у різних областях. Крім того, розрізняють кілька принципових підходів до співвідношення процесів розширення та поглиблення ЄС. При цьому треба враховувати, що одні країни (зокрема, Франція та Німеччина, які від початку займали центральне місце в Європейському інтеграційному полі) можуть віддавати перевагу поглибленню, а інші – розширенню. Це пов'язано з тим, що члени ЄС мають різні економічні моделі. З одного боку це збагачує економічну політику ЄС за рахунок наявності різних підходів до економічної політики, а з іншого – перешкоджає виробленню єдиної політики з багатьох питань.

Для німецької моделі у її нинішньому вигляді характерні такі основні риси:

- особливе місце у економіці займає малий і середній бізнес, внесок у ВВП країни становить близько 54%, ними зайнято 58% працюючих.

У той самий час на великі підприємства припадає понад 80% обсягів експорту та витрат на НДДКР;

- Німеччина – одна з небагатьох розвинених країн, які зберегли значний промисловий сектор економіки. Його частка у структурі ВВП становить 25-26% (без будівництва). Ключові галузі: машинобудівний комплекс (насамперед автомобілебудування); хімічний комплекс (включаючи фармацевтику);
- Німеччина відноситься до «банкоцентричної» моделі (bank based system) на відміну від англосаксонських країн, орієнтованих на фінансовий ринок. Банківський кредит, а не емісія цінних паперів є у ФРН головним зовнішнім джерелом фінансування бізнесу. Ставлення банківських активів до ВВП становить у Німеччині близько 260%, тоді як активи банків США – менше 70% ВВП. Зрештою, за всіх існуючих проблем економіка Німеччини демонструє виняткову стійкість, країна залишається провідною економікою ЄС (21% його ВВП) [2].

Специфікою французької моделі є традиційно висока роль держави в економіці та соціальній сфері. З одного боку, для Франції характерний високий рівень державної підтримки провідних компаній та банків, що значною мірою пов'язане із спрямованістю політики країни на створення «національних чемпіонів» та збереження національного контролю над ними. З іншого боку, держава, як і раніше, бере участь у капіталі багатьох великих національних компаній. До основних цілей управління державною власністю на сучасному етапі відносяться забезпечення достатнього рівня контролю за стратегічно важливими підприємствами з державною участю в капіталі та сприяння розвитку та зміцненню підприємств, що відіграють важливу роль у зростанні національної та європейської економіки.

Аналіз економічного механізму Франції з використанням індикаторів Всесвітнього економічного форуму показує, що на тлі країн схожого рівня розвитку Франція виділяється високими показниками інфраструктури, здоров'я населення, зрілості фінансової системи, розміру ринку, інноваційного потенціалу[2].

Для економічної системи Італії характерні не лише економічний плюралізм, тобто поєднання приватної та державної власності, але також активне державне регулювання, в основному через індикативне планування. Як і в інших країнах ЄС, економіка Італії багато в чому орієнтована на експорт, причому для італійського експорту характерна велика частка високоякісних споживчих товарів, що виробляються традиційними галузями економіки (насамперед це одяг та взуття, продукти харчування, меблі та товари для дому, інші промтовари).

Типологія економічних моделей восьми країн регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) є складним питанням. Загальною рисою економічних моделей ЦСЄ є домінування іноземного капіталу у їх

економіці. В результаті економіка країн ЦСЄ почала ґрунтуватися на зовнішніх факторах економічного зростання, насамперед на капіталі ТНК. На відміну від країн з ліберальною ринковою економікою, де важливу роль у фінансуванні підприємств відіграє місцевий фондовий ринок, та від країн із соціально-ринковим господарством, де капітал надходить переважно через національну банківську систему, у країнах ЦСЄ основними джерелами фінансування є прямі іноземні інвестиції та банківські кредити транснаціональних банків. Роль фондового ринку у регіоні мала, а значення національних банків також незначно. «Новачки» досить повільно інтегруються до Шенгенського простору та Єврозони. Отже, розширення веде до закріплення «Європи різних швидкостей» та «Європи змінної геометрії» як домігант європейського інтеграційного процесу. Наведений вище аналіз свідчить про те, що країнам ЦСЄ властива економічна модель, відмінна від розвинених країн ЄС, що значно ускладнює інтеграційні процеси.

Саме тому розширення Європейського Союзу впливає на поглиблення європейської інтеграції неоднозначно: дозволяє вирішувати одні проблеми (найчастіше – частково) і створює нові. Зокрема, все складніше стає координувати зусилля країн-членів у різних областях.

Крім того, фахівці виділяють внутрішні чинники, що гальмують рух України до ЄС: по-перше, це «повільність у проведенні економічних реформ, відсутність помітних результатів внутрішніх соціально-економічних трансформацій; по-друге, тривогу викликає рівень корупції та економічної злочинності; по-третє, відсутність консенсусу стосовно європейського вибору серед населення; по-четверте, явний дефіцит досвідчених фахівців з євроінтеграції, насамперед серед політичної еліти і державних службовців України [3, с. 28]; по-п'яте, величезний розрив у рівнях економічного розвитку України і європейських країн; по-шосте, значна відмінність рівня життя населення; по-сьоме, невідповідність правових систем».

Список використаних джерел:

1. Федоришина О.О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1103>.
2. Лавриненко В.Н. Дослідження соціально-економічних та політичних процесів. URL: https://stud.com.ua/48785/filosofiya/doslidzhennya_sotsialno-ekonomichnih_i_politichnih_protseviv
3. Відносини між ЄС та Україною: інформаційна довідка, 6 березня 2018 р. URL: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquartersHomepage/29685/node/29685_uk.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОГЛИБЛЕНОЇ ТА ВСЕОХОПЛЮЮЧОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Петриш Є.В.

студентка, Державний податковий університет /
Університет державної фіскальної служби України

Чернова О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Державний податковий
університет / Університет державної фіскальної служби України

Поглиблена і всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС (ПВЗВТ) – англ. Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA) – це великомасштабна за планом торговельна угода, яка цілеспрямована на скорочення й відміну тарифів, які застосовуються учасниками відносно товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил і регламентів, що торкаються бізнесу, у відповідність до стандартів ЄС з метою забезпечити вільний рух товарів і послуг між двома сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до підприємств, товарів і послуг на території України та ЄС [3].

Товарооборот між Україною та ЄС після відкриття зони вільної торгівлі безперервно збільшується. За підрахунками січня-жовтня 2019 р. розміри зовнішньої торгівлі товарами України з ЄС у зіставленні з однотипним періодом 2018 р. зросли на 7,1%, експорт – на 6,1%, імпорт – на 7,9%. Україна входить на ринок ЄС з новітніми товарами, серед яких все більшу частину починають присвоювати товари з високим рівнем обробки.

Енергійно використовуються і перспективи безмитного експорту в межах тарифних квот. У 2019 р. українські експортери застосовували можливості 32 з 40 тарифних квот, 11 з яких використані у повному розмірі та 2 використані більш ніж на 95% (у 2018 р. послуговувались можливості в межах 32 тарифних квот, у 2017 р. – в рамках 29 тарифних квот, а у 2016 – 26 тарифних квот).

Абсолютно використано 11 тарифних квот на кукурудзу, пшеницю, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, вершкове масло, м'ясо птиці та крохмаль. Зокрема, витрачаються тарифні квоти на продукти переробки солоду та крохмалю (99,9%), оброблену продукцію із зернових (99,5%), яйця та альбуміни (84,5%), солод та пшеничну клейковину (90,3%), ячмінь, ячмінне борошно та гранули (80,4%), часник (78,6%), висівки, відходи та залишки (72,3%), яйця та альбуміни, додаткова (63,0%).

Здійснилися зміни у галузі митного регулювання, зокрема скасування або поетапне скорочення ставок ввізних мит обома країнами та адміністрування походження товарів, а також безмитних тарифних квот.

Сторона Євросоюзу здебільшого лібералізувала митний режим для більшості українських товарів ще у квітні 2014 р. в режимі автономних торговельних преференцій: одразу були цілком скасовані ввізні мита ЄС для 94,7% українських промислових товарів, 82,2% сільськогосподарської продукції та 83,4% харчової продукції.

Для іншого українського експорту в ЄС – відбулася неповна лібералізація доступу на ринок ЄС шляхом:

- використання поступового скорочення чи відміну ввізних мит ЄС на час перехідних циклів у відповідності з Графіком, затвердженого у Додатку I-A до Угоди про асоціацію;
- застосування тарифних квот, що завбачають безмитний експорт в межах окресленого обсягу (для сільськогосподарської та харчової продукції) [2].

Формування ПВЗВТ між Україною та ЄС буде здійснюватися плавно, протягом десяти років. Наслідками запровадження ПВЗВТ між Україною та ЄС будуть: близька економічна інтеграція, утворення фактично ідентичних умов для торгівлі між Україною та ЄС, що мають місце у торгівлі в середині Євросоюзу, поліпшення інвестиційного клімату та ясні правила ведення бізнесу в Україні, зростання вибору, підняття безпечності та якості товарів, зменшення цін для українських споживачів, мати доступ українським підприємствам, крім ринку ЄС, до ринків третіх країн унаслідок переходу на прийнятні в усьому світі стандарти [1].

Поза сумнівом, перспектива інтеграції в єдиний ринок ЄС надає Україні найкращі можливості для модернізації і стимулювання економічного зростання. Однак, можна визначити число «загальних» питань, які стримують розвиток торговельно-економічних стосунків між Україною і ЄС і гальмують процеси європейської інтеграції:

- невідповідність продукції і технологічних процесів європейським стандартам;
- застаріла виробнича база і виробничі технології;
- відсутність засобів на модернізацію і впровадження європейських стандартів;
- надзвичайно висока конкуренція на ринку ЄС;
- слабка інформаційна підтримка бізнесу з компаніями ЄС.

Лібералізація економіки, поліпшення ділового клімату, подолання корупції, вдосконалення податкової системи, розвиток фінансових установ, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на основі інноваційного розвитку має бути метою структурних реформ в Україні в якості основи для реалізації європейських норм і стандартів в Україні. Роль інформаційної політики в цьому процесі є дуже важливою;

вона повинна забезпечувати людей і підприємства повною і об'єктивною інформацією про європейську інтеграцію і її економічні вигоди. ПВЗВТ як новий етап європейської інтеграції вимагає глибоких змін в економіці України і не матиме негайних позитивних результатів, але в перспективі це можливість для України стати європейською державою з розвинутою ринковою економікою [4].

Список використаних джерел:

1. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>
2. Торговля з ЄС за 2019-й рік у фактах та цифрах. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/zona-vilnoi-torhivli>
3. Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Поглиблена_і_всеохопна_зона_вільної_торгівлі_між_Україною_та_ЄС
4. Перспективи торговельного співробітництва між Україною та ЄС в межах поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2507/1/11.pdf>

УДК 339.92

РЕЗУЛЬТАТИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ЗОНУ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Шевчук О.І.

студентка, Державний податковий університет /
Університет державної фіскальної служби України

Чернова О.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри міжнародної економіки,
Державний податковий університет /
Університет державної фіскальної служби України

Тенденція глобалізації та інтеграції в сучасному світі призвела до зростання економічного впливу не тільки на підприємства, а й на національну економіку. Сьогодні в Україні відбувається історичний процес радикальної трансформації зовнішньої торгівлі. Яскравим прикладом участі України у класичній регіональній торговій угоді є Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Із самого початку це мала бути угода, що містила б лише торгову частину. Однак під час її укладання текст був доповнений політичною частиною про співпрацю у сфері юстиції, свободи

та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини та основних свобод, а також економічного та галузевого співробітництва.

У торговому розділі, важливим елементом є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВ ЗВТ). Ними передбачено суттєву лібералізацію торгівлі (усунення тарифів чи квот) між сторонами, гармонізацію законодавства і нормативно-регуляторної бази. Крім класичних положень про вільну торгівлю, закріплено поглиблені зобов'язання у сфері інтелектуальної власності (у частині географічних вказівок), передбачено можливість застосування двосторонніх захисних заходів щодо імпорту в Україну європейських автомобілів, а також приділено окремий розділ зобов'язанням щодо сталого розвитку.

«Зона вільної торгівлі – це територія, що охоплює торговельний блок країн, які підписали угоду про вільну торгівлю. Такі угоди передбачають співпрацю між щонайменше двома країнами з метою зменшення торгових бар'єрів, таких як квоти на імпорт або митних тарифів, і збільшення обсягів торгівлі товарами та послугами між країнами, що підписали таку угоду» [2, с.30].

Отже, враховуючи дію зони вільної торгівлі, українські експортери отримали такі переваги [1]:

- зниження митних бар'єрів (скасовано понад 98% мит з обох сторін), тому товари й послуги, що імпортуються з єдиного ринку ЄС, здешевлюються завдяки усуненню митних тарифів, а українські товари не обкладаються митом під час ввезення до ЄС;
- вирівнювання умов ведення бізнесу між Україною та ЄС через гармонізацію законодавства;
- використання нових інструментів пошуку партнерів, зокрема через Європейську мережу підприємств (ENN);
- застосування інструментів та механізмів ЄС для розвитку малого й середнього бізнесу (COSME);
- альтернативний ринок з огляду на ускладнення доступу до традиційних ринків;
- спрощення залучення технологічних та інноваційних рішень з країн ЄС;
- покращення доступу до якісних технологій, насіння та захисту рослин;
- надання безмитних квот (TRQ) на ввезення продукції до ЄС за окремими позиціями.

Аналізуючи дані (табл. 1), можна побачити, що з початку дії Угоди про вільну торгівлю показники зовнішньоторговельного обороту з країнами ЄС зростають, але сальдо все ж залишається від'ємним, а у 2019 і 2020 рр. ще й зростає. Зростання негативного сальдо в ці роки можна

пов'язати з пандемією COVID-19, негативний вплив якої не обійшов стороною жодну сферу суспільного життя.

Табл.1. Динаміка зовнішньої торгівлі товарами України з країнами ЄС, млн. дол. США

Показник	2014	2015	2018	2019	2020
Експорт	17002.9	13015.2	20157.0	20751	18605
Імпорт	21069.1	15330.2	23217	25012	23860
Сальдо	-4066.2	-2315.0	-3059.5	-4261.5	-5254.8
Зовнішньоторговельний оборот	38072.0	28345.4	43373.5	45762.9	42464.6

Джерело: складено автором [3].

Наслідки впровадження ЗВТ можна розглядати з різних сторін. Для держави, позитивним є те, що зменшуються адміністративні витрати на роботу митниці, поліпшується торговельний баланс, а негативним - зменшення надходжень митних платежів до бюджету, зростання витрат на гармонізацію стандартів, перекваліфікацію фахівців зі стандартизації, на переобладнання санітарно-технічних лабораторій. Для виробників, які орієнтуються на зовнішній ринок «плюсами» є потенційне розширення ринків збуту, зростання якості української продукції, набуття конкурентних переваг в порівнянні з іншими експортерами, а «мінусами» - потреба пристосовуватися до нових стандартів продукції, впровадження дорогих систем контролю якості. Для виробників, які орієнтуються на внутрішній ринок позитивними наслідками є здешевлення інвестиційних ресурсів та інноваційних технологій, можливість швидкого виходу на зовнішні ринки, а негативними – зростання рівня конкуренції з боку виробників продукції з ЄС, можливе здорожчання сировини на внутрішньому ринку внаслідок збільшення її експорту до ЄС, затрати на пристосування до нових стандартів, технічне переоснащення виробництва.

Сьогодні ЄС є головним торговельним партнером України. Проте тенденція, що в українському експорті домінує сировина, зберігається. Для збільшення частки готової продукції у зовнішній торгівлі України необхідно вдосконалити національну торговельну політику, тобто потрібно прийняти узгоджене законодавство, знизити тарифні та нетарифні бар'єри, удосконалити роботу митниць, дотримуватись санітарних та фітосанітарних умов, запровадити єдину стандартизовану систему, посилити права інтелектуальної власності – усе це дозволить підвищити якість і конкурентоспроможність вітчизняних товарів на міжнародних ринках.

Отже, зона вільної торгівлі між Україною та ЄС має досить позитивні наслідки для України, адже вона відкриває нові можливості доступу до

ринків та до фінансування Європейського Союзу. Протягом дії Угоди про асоціацію збільшились показники зовнішньої торгівлі, що свідчить про позитивні тенденції розвитку нашої економіки та укріплення конкурентоспроможності нашої продукції на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Bazhenova O., Bochi A., Povoroznyk V. The Impact of the EU Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area on the Ukrainian Industrial Sector. Democracy House. 2019. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/15250.pdf> (дата звернення 04.11.2021).

2. Зона Вільної Торгівлі між Україною та ЄС: Досвід та Стратегії: монографія. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2017. 30 с.

3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 06.11.2021)

УДК 005.336(4:061.1ЄС):339.543.624(477:061.1ЄС)

ЕКОНОМІЧНІ ВИГОДИ КРАЇН ЄС ВІД ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Бех К.А.

к.е.н., асистент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Багато наукових праць українських вчених присвячено аналізу економічних вигод України від зони вільної торгівлі з ЄС у рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Проте важливим для дослідження є й питання вигод країн ЄС від даної зони вільної торгівлі.

Основними економічними вигодами країн ЄС від зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є:

- збільшення споживання товарів і послуг ЄС за рахунок українських споживачів (чисельність населення України становить приблизно 41 млн осіб за оцінкою Державної служби статистики України станом на 1 вересня 2021 р. [1]);
- зменшення імпорتنих мит на товари, що експортуються з ЄС до України. Це покращить позиції європейських товарів у ціновій конкуренції з українськими товарами;
- узгодження українського законодавства зі стандартами ЄС, що усуне деякі правові перешкоди в торгівлі країн ЄС з Україною та сприятиме збільшенню експорту з ЄС до України;

- доступ підприємствам з ЄС до українського ринку державних закупівель. Підприємства з ЄС зможуть брати участь у державних тендерах, пов'язаних з інфраструктурними, транспортними, медичними та освітніми проектами, нарівні з українськими підприємствами [2, с. 3; 3];
- згідно рейтингу «Doing Business» в Україні за останні роки постійно покращувалося середовище ведення підприємницької діяльності. У даному рейтингу Україна піднялась зі 152 місця у 2012 р. до 64 місця у 2020 р. [4; 5].

Конкурентоспроможні підприємства країн ЄС з часом отримуватимуть все більше вигод від зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Українські ж підприємства, отримуючи вигоди від даної зони вільної торгівлі, водночас повинні готуватися до посилення конкуренції з європейськими підприємствами не тільки на ринку ЄС, а й на ринку України.

Список використаних джерел:

1. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 вересня 2021 р. та середня чисельність у січні-серпні 2021 р. Державна служба статистики України. 2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/ds/kn/arh_kn2021_u.html (дата звернення: 18.11.2021).

2. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area: Economic benefits and opportunities. European Commission. 2016. 3 р. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/december/tradoc_154128.pdf (дата звернення: 18.11.2021).

3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України. 30.11.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 18.11.2021).

4. Ease of doing business. Historical data. World Bank. 2020. URL: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/excel/db2020/Historical-data---COMPLETE-dataset-with-scores.xlsx> (дата звернення: 18.11.2021).

5. Місце України у рейтингу Світового банку «Doing Business». Аналітичний огляд. Міністерство економіки України. 01.12.2020. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=9cd60d26-fa44-481c-bb2a-1b28c713081f&title=AnalitichniiOgliadmistseUkrainiUReitinguSvitovogoBankudoingBusiness> (дата звернення: 18.11.2021).

ЕКОНОМІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО «ЗЕЛЕНОГО» КУРСУ В РАМКАХ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ З ЄС

Кравченко Д.С.

Energy sector investment specialist
DTEK Finance Plc

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, синхронно ратифікована Верховною Радою України та Європейським Парламентом у 2014 р., як зазначається у численних фахових дослідженнях, за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільш значимим міжнародно-правовим документом для України та найбільш вагомим міжнародним договором, укладеним Європейським Союзом з третьою країною. Оскільки Угода визначає якісно новий форми відносин між сторонами на принципах «політичної та економічної асоціації», вона вважається стратегічним вектором системних соціально-економічних реформ в Україні.

Економічну частину Угоди «Економічне та галузеве співробітництво» можна розглядати як механізм забезпечення стійкості економіки України, зокрема у сфері реалізації європейського «зеленого» курсу, та долучення держави до потужних інвестиційних проектів ЄС з чистої («зеленої») енергетики. Зазначимо, що галузеве співробітництво України та ЄС стосується підвищення енергетичної безпеки, конкурентоспроможності та стабільності сторін, необхідних для економічного зростання у напрямку ринкової інтеграції, встановлення стабільного інвестиційного клімату для реалізації проектів у сфері енергоефективності та відновлювальних джерел енергії. Так, сторонами Угоди було схвалено річний план роботи на 2021 р., який визначає заходи для співпраці у всіх ключових сферах, з акцентом на долучення України до Європейського «зеленого» курсу та наміром продовжувати ринкові реформи, що потребує державно-приватного партнерства щодо впровадження «зеленої» стратегії для забезпечення енергетичної незалежності країни[1].

Серед проектів ЄС у сфері «зеленої» енергетики варто розглядати як перспективні для економічної стійкості України такі, як «European Energy Transition 2030: The Big Picture», «2050 long-term strategy», «Trailblazer: Europe's Plan to Be Net Zero by 2050 or Sooner», «Low Carbon Ukraine. Reaching Ukraine's energy and climate targets» тощо, які спрямовані на підтримку європейського переходу до чистої енергетики на основі солідарності, безпеки, конкурентоспроможності та інновацій. При цьому наголошується, що стратегії переходу до кліматично нейтрального статусу Європи належать як до компетенції ЄС, так і національних урядів, які

незалежно від відмінностей мають знайти рішення щодо впровадження європейської «зеленої» стратегії на власному рівні, враховуючи потужну фінансову допомогу ЄС, чим могла б скористатися й Україна [2;3;4].

Варто підкреслити, що на особливу увагу заслуговує проєкт «Довгострокова стратегія ЄС до 2050 р.», в якому зафіксовано прагнення об'єднання стати світовим лідером переходу до кліматично нейтрального суспільства, інвестуючи в реалістичні технологічні рішення, розширюючи можливості громадян і узгоджуючи дії в таких ключових сферах, як економіка, енергетика, промислова політика, фінанси та дослідження. Для підтримки проєкту було розроблено Європейський інвестиційний план «зеленої» угоди, або інвестиційний план сталої Європи, за яким передбачається збільшити фінансування перехідного періоду та мобілізувати щонайменше 1 трлн євро для підтримки сталих інвестицій протягом наступного десятиліття через бюджет ЄС та пов'язані з ним інструменти, зокрема InvestEU; створити сприятливу основу для приватних інвесторів та державного сектора щодо залучення сталих інвестицій; надавати підтримку державним адміністраціям у визначенні, структуруванні та виконанні стійких проєктів, а також протягом 2021-2027 рр. спрямувати на підтримку регіонів, які зазнаватимуть втрат від перехідного періоду, щонайменше 100 млрд євро.

Важливо також враховувати, що у довгостроковому бюджеті ЄС на 2021-2027 рр. для фінансування Європейської «зеленої» угоди та підтримки національних ініціатив планується вкласти значні кошти у діяльність щодо збереження довкілля і протидію кліматичним змінам. Відтак було узгоджено рішення, що бюджет ЄС забезпечить виділення 503 млрд євро на Європейський інвестиційний план «зеленої» угоди, а це забезпечить додаткове національне співфінансування на кліматичні проєкти протягом цього періоду в розмірі близько 114 млрд євро. InvestEU у 2021-2030 рр. також планує залучити близько 279 млрд євро приватних та державних інвестицій, пов'язаних із реалізацією європейського «зеленого» курсу, що надасть бюджетну гарантію ЄС, щоб інвестувати в проєкти чистої енергетики з більшим рівнем ризику. План також ґрунтується на внесках з національних бюджетів у проєкти ЄС, на державних та приватних інвестиціях, залучених InvestEU та фондами модернізації та інновацій (ETS). Крім того, Європейський Союз оголосив про інвестиції у розмірі понад 1,1 млрд євро у сім великих проєктів з декарбонізації енергетичної та теплової промисловості, щоб за допомогою Фонду інновацій сприяти розробці інноваційних технологій в енергоємних галузях. Згідно з рішенням Єврокомісії ЄС, проєкти здійснюватимуться на основі індивідуальних грантових угод з Європейським виконавчим агентством з клімату, інфраструктури та навколишнього середовища. Очікується, що угоди будуть закриті у першому кварталі 2022 р. [5; 6].

Для забезпечення економічної стійкості України у сфері зеленої енергетики держава могла б скористатися програмами з розвитку відновлювальних джерел енергії Великої Британії, які за Угодою про торгівлю та співробітництво з ЄС (Розділ VIII, Енергоефективність та відновлювані джерела енергії) діють до 2026 р. Співпраця ЄС та Великої Британії в галузі енергетики ґрунтується на забезпеченні переходу до чистої енергії та необхідності забезпечення безпеки постачання «зелених» енергоносіїв. Країна підтвердила свої наміри щодо енергоефективності та відновлюваних джерел енергії на 2030 р. і взяла на себе зобов'язання вживати практичні дії щодо інтеграції відновлюваних джерел енергії в електроенергетичну систему Європи. Обсяг співробітництва в цій галузі, передбачений угодою, відображає стратегію ЄС щодо відновлюваних морських джерел енергії, в якій Комісія пропонує збільшити потужність морської вітроенергетики ЄС як мінімум до 60 ГВт до 2030 р. і до 300 ГВт до 2050 р. Уряд Сполученого Королівства представив на розгляд парламенту стратегію «The Energy White Paper. Powering our Net Zero Future», в якому запропоновано рішення для переходу до чистої енергетики до 2050 р., протидії змінам клімату, впровадження зеленої промислової революції на основі державних інвестицій та залучення «розумних» технологій [7].

Наразі український уряд прагне ініціювати спільні фінансові проєкти з Великою Британією, США та ЄС для накопичення ресурсів для виконання Другого національно визначеного внеску України щодо реалізації «зеленого» курсу і справедливого вугільного переходу до підтримки альтернативних джерел енергії, розвитку альтернативних напрямків енергетики. Держава сподівалася на певні преференції щодо долучення до ініціатив та фінансових ресурсів, оскільки Україна задекларувала скорочення викидів до 35%, що потребуватиме додаткових інвестицій у обсязі 102 млрд євро на десять років. Водночас було зауважено, що в реалізації «зеленого» курсу українська держава має покладатися на власні можливості, тому було ініційовано переговори щодо того, щоб кредитний портфель міжнародних фінансових установ також спрямовувався до національних банків України, які могли б кредитувати малий і середній бізнес або інновації, враховуючи, що запропонована Концепція «зеленого» енергетичного переходу України до 2050 р. залишилася на рівні проєкту [8]. Щодо державно-приватного партнерства в реалізації розвитку «зеленої» енергетики в Україні варто було б інтенсифікувати переговорний процес між урядовими структурами та енергогенеруючими компаніями.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію. Представництво України при Європейському Союзі: співробітництво в енергетичній сфері. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/galuzeve-spivrobotnictvo/energetika>
2. European Energy Transition 2030: The Big Picture. URL: https://www.agora-energiawende.de/fileadmin/Projekte/2019/EU_Big_Picture/153_EU-Big-Pic_WEB.pdf
3. 2050 long-term strategy. URL: https://ec.europa.eu/clima/eu-action/climate-strategies-targets/2050-long-term-strategy_en
4. Reaching Ukraine's energy and climate targets. URL: <https://www.lowcarbonukraine.com/en/reaching-ukraines-energy-and-climate-targets>
5. Trailblazer: Europe's Plan to Be Net Zero by 2050 or Sooner. URL: <https://solutions.mhi.com/stories/trailblazer-Europes-plan-to-be-net-zero-by-2050-or-sooner>
6. EU invests over €1 billion in innovative projects to decarbonise the economy. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_6042
7. Powering Net Zero Future our Net Zero Future. The Energy White Paper. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/945893/201215_BEIS_EWP_Command_Paper_Large_Print_Web.pdf
8. «Зелена трансформація»: Стефанішина ініціюватиме проекти з Британією, США та ЄС. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/221121-zelena-transformaciya-stefanishyna-iniciyuvatyme-proyekty-z-brytaniyeyu-ssha-ta-yes>

УДК: 339.542.22

ЧИ СПРИЯЄ ПОГЛИБЛЕНА І ВСЕОХОПНА ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ ІНКЛЮЗИВНОМУ ЗРОСТАННЮ В УКРАЇНІ?

Жолос Т.О.

аспірант ННІМВ,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Як зазначено в статті 420 розділу 21 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [1], деякими із спільних цілей обох сторін цієї угоди є покращення умов життя, створення нових робочих місць та зменшення рівня бідності серед населення. Як засвідчує одне із нещодавніх досліджень МВФ [2, с. 25-26], міжнародна торгівля може слугувати потужним інструментом для досягнення цілей так званого «інклюзивного зростання», що охоплює, серед інших, всі три зазначені цілі. Отже, на тлі

запровадження Поглибленої і всеохопної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС нашою метою було дослідити залежність між інклюзивним зростанням та експортом до ЄС на регіональному рівні.

Так як загальноприйнятого визначення чи показника інклюзивного зростання не існує, в цілях простоти ми тлумачимо цю концепцію як «зростання на користь бідних» [3]. Більш конкретно, ми вважаємо, що зростання на користь бідних має місце коли збільшується частка найбідніших 10% населення у загальних доходах. Ми формально позначаємо цей прошарок населення «першим децилем».

Щоб дослідити залежність між часткою першого дециля у загальних доходах та експортом до ЄС, ми застосовуємо регресійну модель з фіксованими ефектами:

$$PD_{it} = \beta_0 + \beta_1 \ln(\text{Експорт/ВВП})_{it} + v_i + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

де: PD_{it} – частка першого дециля у загальних доходах в області i в рік t ; $\ln(\text{Експорт} / \text{ВВП})_{it}$ – натуральний логарифм частки експорту до ЄС у ВВП області i в рік t ; v_i – фіксований ефект області i^1 ; ε_{it} – випадкова похибка.

Дані про розподіл доходів за децилями та регіональний ВВП отримано з офіційного сайту Державної служби статистики України [4]. Дані про експорт отримано з бази даних показників зовнішньої торгівлі України, що ведеться Державною митною службою України² [5]. Період дослідження охоплює 2017-2019 рр. Результати регресійного аналізу зображено в табл. 1.

Табл.1. Результати регресійного аналізу залежності між часткою першого дециля у загальних доходах та експортом до ЄС, 2017-2019 рр.

	Модель з фіксованими ефектами				
	Коефіцієнт	Стандартна похибка	t	p	95% довірчий інтервал
Константа (β_0)	8,497	1,493	5,693	< 0,001	[5,495; 11,500]
Експорт / ВВП (β_1)	1,179	0,489	2,412	0,020	[0,196; 2,162]
Кількість спостережень	72				
Кількість областей	24				

Джерело: власні розрахунки автора на основі [4, 5].

¹Фіксовані ефекти враховують вплив тих факторів, що є індивідуальними для кожної області.

²Оскільки дані Київської митниці та Київської міської митниці агреговані в цій базі даних, дані про розподіл доходів за децилями ми беремо для міста Києва.

За результатами регресійного аналізу, коефіцієнт β_1 є позитивним і статистично значущим. Відповідно до рекомендацій К. Бенуа щодо тлумачення коефіцієнтів в лінійно-логіфімічних регресіях [6, с. 3-4], зростання частки експорту до ЄС в регіональному ВВП на 1% призводить до збільшення частки першого децилю у загальних доходах відповідного регіону на 0,012 відсоткових пунктів; це засвідчує про помірну, але позитивну залежність між цими двома показниками.

Отже, за результатами нашого аналізу було виявлено, що в регіональному розрізі є тенденція до зростання частки найбідніших 10% населення у загальних доходах по мірі зростання експорту з відповідного регіону до ЄС. Одним з потенційних пояснень цього спостереження є те, що Поглиблена і всеохопна зона вільної торгівлі забезпечує більш сприятливі експортні можливості для дрібних землевласників та малого і середнього бізнесу. Проте це розкриває лише один з аспектів інклюзивного зростання, тому ми вважаємо, що проведення більш комплексного дослідження є доцільним.

Список використаних джерел:

1. Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part // European Union, EUR-Lex, Document 02014A0529(01)-20200201. 1 February 2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02014A0529%2801%29-20200201>
2. Bacchetta M. Trade and inclusive growth / M. Bacchetta, V. Cerra, R. Piermartini, M. Smeets // International Monetary Fund, Working Paper No. 2021/074. WPIEA2021074. 49 pp. 12 March 2021. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/03/12/Trade-and-Inclusive-Growth-50158>
3. Son H.H. Pro-poor growth: concepts and measures / H.H. Son // Economics and Research Department Technical Note Series No. 22, 24 pp. June 2007. URL: <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/29865/tn-22-pro-poor-growth.pdf>
4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Державна митна служба України. ВІ - Показники зовнішньої торгівлі України: [база даних]. URL: <https://bi.customs.gov.ua/>
6. Benoit K. Linear regression models with logarithmic transformations / K. Benoit // Methodology Institute, London School of Economics. 17 March 2011. URL: <https://kenbenoit.net/assets/courses/ME104/logmodels2.pdf>

ПЕРІОДИЗАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ЄС

Машкара-Чокнадій В.В.

аспірантка кафедри

міжнародних економічних відносин

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Європейський союз залишається сьогодні головним торговельним партнером України. За останні кілька років ця торговельно-економічна співпраця стала пріоритетною для нашої країни та продемонструвала динамічний ріст окремих економічних показників для обох сторін.

З моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною і ЄС та введенням в дію Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі Європейський союз та європейські фінансові інституції інвестували в Україну понад 15 млрд євро у вигляді грантів та позик для підтримки процесу реформування вітчизняної економіки [1], при цьому пріоритетними залишаються такі напрямки як боротьба з корупцією, покращення бізнес-клімату, посилення енергоефективності, реформа судової системи, конституційна і виборча реформи, а також реформа державного апарату управління та активізація процесів децентралізації.

Розглянемо детальніше хронологічний період встановлення торговельно-економічної співпраці України та ЄС.

Табл.1. Періодизація торговельно-економічної співпраці України і ЄС

Дата	Подія	Результат
31 грудня 1991 р.	Міністр закордонних справ Нідерландів, від імені Європейського Союзу офіційно визнав незалежність України	Незалежна Україна визнається як повноправна країна на теренах Європи
2 липня 1993 р.	Постанова ВР України «Про основні напрями зовнішньої політики України»	Україна офіційно проголошує вектор на розбудову інтеграційних відносин з ЄС
вересень 1993 р.	В Києві відкрито представництво Європейської Комісії в Україні	Вперше ЄС офіційно представлений в Україні на дипломатичному рівні
14 червня 1994 р.	Підписання Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), яка стала першою правовою основою відносин між Україною та ЄС	Початок активного співробітництва у політичній, торговельно-економічній та гуманітарній сферах

Дата	Подія	Результат
11 червня 1998 р.	Набула чинності УПС. Схвалено Стратегію інтеграції України до ЄС	Визначено основні напрями співробітництва, а саме інтеграція України до політичного, інформаційного, економічного та правового європейського простору
14 вересня 2000 р.	Затверджено Програму інтеграції України до ЄС	Окреслено стратегічну мету - європейська інтеграція України через асоційоване членство в ЄС
21 лютого 2005 р.	Схвалено План дій Україна-ЄС під час засідання Ради з питань співробітництва терміном на три роки	Сформовано чіткий перелік зобов'язань України у сфері зміцнення демократії, боротьби з корупцією, трансформації економіки
21 грудня 2005 р.	Рада міністрів ЄС офіційно визнала Україну країною з ринковою економікою	Перший крок до лібералізації торговельних відносин з Україною
5 березня 2007 р.	Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС	Обговорено можливості більш тісного економічного та політичного співробітництва через створення зони вільної торгівлі
16 травня 2008 р.	Вступ України до Світової організації торгівлі поклав початок переговорам щодо створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та ЄС	Наголошено на можливості лібералізації руху товарів, послуг, капіталів та робочої сили
16 червня 2009 р.	Розроблено та схвалено Порядок денний асоціації (ПДА), який замінив План дій Україна – ЄС	Закладено ґрунт для проведення реформ в Україні, які необхідні для підготовки імплементації майбутньої Угоди про асоціацію
19 грудня 2011 р.	В рамках 15-го Саміту Україна-ЄС завершено переговори щодо майбутньої Угоди про асоціацію	Підписання Угоди про асоціацію стане можливим лише при проведенні Україною виборчої, судової та конституційної реформ
30 березня 2012 р.	Текст майбутньої Угоди про асоціацію було парафровано Україною та ЄС	
21 березня 2014 р.	Підписання політичної частини Угоди про асоціацію	Здійснено Україною рішучий крок до членства в ЄС. Закладено основу для перегляду двосторонніх відносин
27 червня 2014 р.	Підписання економічної частини Угоди про асоціацію	

Дата	Подія	Результат
16 вересня 2014 р.	Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС ВР України та Європарламентом	Початок нового формату двосторонніх відносин на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції
1 січня 2016 р.	Набула чинності Угода про зону вільної торгівлі України з ЄС	Активізація розвитку двосторонньої торгівлі між ЄС та Україною, що забезпечило багатом вітчизняним промисловим та аграрним товаровиробникам безмитний доступ на ринок ЄС
11 червня 2017 р.	Вступає в дію безвізовий режим з ЄС	Вільний перетин кордону громадянами України країн-членів Шенгенської угоди
21 лютого 2019 р.	Зміни в Конституції України, де офіційно зазначено курс на вступ України в ЄС	Чітко зафіксовано курс зовнішньої політики України у напрямку євроінтеграції
січень 2021 р.	Оголошено про можливість офіційного подання заявки на членство України в ЄС у 2024р.	Прогнозоване членство України в ЄС у 2030-х р.р.

Джерело: розроблено автором на основі джерел [3; 4; 5].

Отже, за останні 20 років співпраці між Україною та ЄС активізувались торговельні відносини, а саме через активне поширення принципу чотирьох свобод – вільний рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили. При цьому двостороння торгівля з моменту підписання ПВЗВТ зросла на 49%, частка експорту та імпорту в зовнішній торгівлі України з країнами ЄС на кінець 1990 р. складала 5,6% і 5,3% відповідно, а станом на кінець 2020 р. – 36,9% та 43,8%. Питома вага ЄС у торгівлі товарами та послугами з Україною у 2020 р. склала 40,7%, що становить 48,1 млрд. дол. США. [6]

Список використаних джерел:

1. Facts and figures about EU-Ukraine relations. URL: <https://euneighbourseast.eu/news-and-stories/publications/facts-and-figures-about-eu-ukraine-relations/> (дата звернення: 25.10.2021)
2. Історія становлення відносин Україна-ЄС. Міністерство юстиції. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (дата звернення: 10.11.2021).
3. Угода про асоціацію. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 01.11.2021)

4. Корнієнко В.О. Україна в Європі і світі. URL: <https://multimedia.posibnyku.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/04.html> (дата звернення: 15.11.2021)

5. Дудко В. Результати імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014-2021. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2021/10/rezultati-implementacii-ugody-pro-asocjaciju-miz-ukranuju-ta-es> (дата звернення: 15.11.2021)

6. Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 р. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=76438c62-5e54-4931-ad98-7fe59d004a2a&title=ZovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiU2020-Rotsi&isSpecial=true> (дата звернення: 09.11.2021)

УДК: 346.546:346.548

СПІВВІДНОШЕННЯ ІНСТИТУТІВ ПОСЛУГ ЗАГАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ІНТЕРЕСУ ТА ДЕРЖАВНОЇ ДОПОМОГИ В СОЦІАЛЬНОМУ ВИМІРІ

Веселовський Б.А.

аспірант ННІМВ,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Лібералізація та глобалізація в сучасному світі досягла певних масштабів, коли між публічним та приватним, між суспільним і індивідуальним стираються кордони. Послуги, які завжди держава тримала в своїх руках і бачила в їх наданні одне з своїх покликань наразі децентралізовані: їх все більше надають приватні компанії, підприємці, але за наглядом держави, яка не віддала повністю свої важелі впливу у цій сфері. Головна мета конкуренції в ЄС, головний стрижень цієї політики полягає у тому, щоб задовольнити інтереси споживача, не порушуючи при цьому сталу конкуренцію на внутрішньому ринку.

Послуги загального економічного інтересу завжди мали особливе значення для держав як у володінні засобами виробництва та розповсюдження цих послуг, так і в управлінні цими послугами. В умовах глобалізації держава все більше втрачає владу на користь міжнародних організацій або транснаціональних компаній: тому втрата контролю над послугами загального інтересу сприймається як загроза, ніби держава як інститут втратила кілька повноважень, що залишається за ним.

Найважливішою зміною та каталізатором цієї лібералізації у всьому світі є запровадження споживчого вибору та поступова приватизація державних монополій. З макроекономічної точки зору, лібералізація послуг загального економічного інтересу включає в себе ряд переваг.

Якщо послуги загального економічного інтересу надаються приватними операторами, це становить більш ефективне використання ресурсів у процесі виробництва, передачі та розповсюдження цих послуг, більш конкурентоспроможна ціна, що відображає коливання попиту та пропозиції, витрат та наявності ресурсів, а також підвищення конкурентоспроможності всіх європейських галузей промисловості, які залежить від надання цих послуг загального інтересу.

Наведемо слушну думку британської дослідниці Еріки Шишчак (Erika Szyszczak), що «в умовах нової економіки використання правил конкуренції на внутрішньому ринку поставили під загрозу послуги загального економічного інтересу, які є життєво важливими для кожного жителя Європи...І правила встановлені в Договорах ЄС [щодо правил державної допомоги] є елементом медіації між звичними зобов'язаннями держави для її громадян та запитамі конкуруючих сучасних ринків» [1, с.982].

Очевидним є те, що сучасні технології більше не виправдовують збереження так званої природної монополії, як це було в минулому, у деяких сферах, зокрема в енергетиці та телекомунікаціях. Наприклад, мобільна телефонія або мобільний Інтернет більше не проходить через лінійні мережі, а через бездротові мережі, встановлення яких значно дешевше. Тому кілька мобільних операторів можуть конкурувати між собою, кожен будуючи свою мережу. Подібним чином поява альтернативних джерел енергії, таких як сонячні, вітрова або геотермальна енергія, що надаються дуже різними приватними операторами, ставить під сумнів монополію держави на електроенергію або природний газ.

Всередині ЄС політика конкуренції сприяє досягненню Союзом мети створення внутрішнього ринку та відіграє вирішальну роль у його конституюванні, зокрема сприяючи розмежуванню ринків. Політика Європейської Комісії щодо лібералізації ринків, які традиційно підлягають монополії, є важливим інструментом у створенні внутрішнього ринку ЄС. Відкриття конкуренції в таких секторах, як громадський транспорт, енергетика чи телекомунікації, призводить до взаємопроникнення національних ринків, де колишні державні оператори, які мали виключні права у межах юрисдикції своєї території, стають конкурентами на європейському рівні.

Реалізація політики лібералізації державних послуг також має важливий соціальний аспект, оскільки завдяки оптимальному розподілу ресурсів, кінцевий споживач залишається кінцевим бенефіціаром процесу, що веде до інновацій, множинності пропозиції та зниження цін на ринку.

Як зазначає Лей Чжу у своїй праці, присвяченій послугам загального економічного інтересу (ПЗЕІ) в конкурентійному праві ЄС, «ключове питання полягає в тому, як збалансувати економічні цінності, що лежать в основі конкурентних ринків, та неекономічні цінності державних послуг,

такі як універсальний доступ до основних суспільних послуг. Суть питання полягає у відносинах між ринком і державою, яке необхідно вирішити»[2].

Французький дослідник-економіст Жан Гадре ще в 2000 р. писав про те, що послуги загального інтересу ніяким чином не можуть бути лібералізовані і віддані приватним операторам в умовах зростання конкуренції. Це і не дивно, адже французький підхід до публічних послуг відрізняється своїм консерватизмом, про що вже було згадано. Жан Гадре наголошує, що «ці послуги [послуги загального інтересу] мають захищатися на основі загальних прав та певного сучасного розуміння громадянства в об'єднаному суспільстві; конкуренція не завжди є хорошим стимулом для ефективності та якості і може бути нездатною зберегти універсальність доступу до цих послуг; ці послуги не можуть бути зведені до економічних проблем регулювання конкуренції, а становлять систему цінностей, які в свою чергу становлять частину професійної ідентичності державних операторів, які їх надають; деякі вже існуючі дерегуляції не завжди приводили до позитивних результатів» [3, с.120]. Так, ми погоджуємось частково з такою тезою в контексті нашого аналізу, і хочемо зауважити, що в деяких випадках конкуренція може призвести до зменшення ефективності та доступності послуг загального інтересу, наприклад, коли приватні оператори мають більш рентабельні пропозиції від ринку, або коли державна допомога не є адекватною для компенсування усіх понесених витрат цими суб'єктами та створення соціального дуалізму у доступі до певних базових послуг.

Інший французький дослідник та політик П'єр Бобі висловив думку, що «послуги загального інтересу не є строго економічними, а також базуються на певних цінностях... Тому запровадження конкуренції могло б мати наслідком зменшення простору для маневру державних службовців, що в цьому випадку оцінюватиметься суворо за критеріями економічної ефективності і не враховувати певні вразливі групи населення, доступ до послуг яким є життєво необхідним» [4].

Таким чином, на європейському рівні досі залишається сильна невизначеність та невпевненість у залучених суб'єктах, зокрема щодо реалізації принципу субсидіарності, а також способів надання послуг загального інтересу в європейській спільноті. Дисбаланси також існують з точки зору темпів розвитку та впливу вторинного законодавства, між нормативними текстами та заходами, що регулюють відкриття конкуренції, з одного боку, та тими, що спрямовані на визнання та забезпечення ПЗЕІ, з іншого. Виявляється очевидна асиметрія між ступенями лібералізації різних секторів, а також тих самих секторів у різних країнах ЄС.

Список використаних джерел:

1. Szyszczak, Erika. Financing Services of General Economic Interest. *The Modern Law Review*, vol. 67, No. 6, [Modern Law Review, Wiley], 2004, pp. 982–992. URL: <http://www.jstor.org/stable/3698992>
2. Zhu, Lei. *Services of General Economic Interest in EU Competition Law: Striking a Balance Between Non-Economic Values and Market Competition (Legal Issues of Services of General Interest)*. 1st ed. 2020, T.M.C. Asser Press, 2020. DOI: 10.1007/978-94-6265-387-0
3. Gadrey, Jean. Repères bibliographiques, Jean Gadrey éd., *Socio-économie des services*. La Découverte, 2003, pp. 119-121.
4. Pierre, Barby. Service d'Intérêt Général, de quoi parle-t-on ? Définitions et éclairages sémantiques. *Dialogues, propositions, histoires pour une citoyenneté mondiale*, 2005. URL: base.d-p-h.info/fr/fiches/dph/fiche-dph-6694.html.

УДК 339.7

ВЛАСТИВОСТІ ВАЛЮТИ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Яценко В.О.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Поглиблення інтеграційних процесів обумовлює необхідність підвищення конкурентоспроможності як окремих виробників товарів і послуг, так і економіки країни в цілому. Одним із традиційних способів посилення конкурентних переваг на макrorівні виступає девальвація національної валюти, що дозволяє збільшити обсяг експортних надходжень. Проте, позитивний ефект девальвації не справджується для товарів з низьким рівнем еластичності і часто нівелюється дією компенсаційних механізмів, а саме зростанням інфляційного тиску у зв'язку із підвищенням цін імпортованих товарів, подорожчанням енергоресурсів, проміжних та кінцевих товарів з імпортовою складовою, відносно більшою девальвацією інших країн тощо. В даному контексті, підвищення конкурентоспроможності на основі використання інструментів валютної політики потребує коригування і застосування стратегічних методів поліпшення позиціонування національної валюти.

Економічна роль валюти розкривається не лише через рівень обмінного курсу, а й виконання сукупності функцій та відображення певного набору

властивостей, серед яких найвагомішими виступають наступні: тип конвертованості; рівень ліквідності; конкурентоспроможність (здатність до виконання функцій грошей); статус валюти (резервна, міжнародна, ключова, домінуюча, провідна); рівень довіри.

Саме через зазначені властивості валюта відображає стан економічної системи країни-емітента, рівень її національної конкурентоспроможності відносно інших країн, продуктивність праці, ступінь відкритості тощо. Наприклад, повна конвертованість валюти свідчить про високий рівень мобільності ресурсів, товарів та капіталу, в той час як наявність валютних обмежень вказує на необхідність застосування протекціоністських заходів [1, с. 40-41] або кризовий стан економіки, що підтверджується жорстким валютним регулюванням в Україні у 2014-2015 р. Високий рівень ліквідності демонструє забезпеченість валюти резервними активами та свідчить про платоспроможність країни. Факт, обсяг та способи використання національної валюти нерезидентами підтверджує їхню довіру до економічної та фінансової політики держави, яка нині виступає «головною складовою забезпечення грошей» [2, с. 307]. Як наслідок, послідовна політика монетарних органів та інститутів грошового ринку, стабільно функціонуючі економічна, фінансова, політична, правова системи, наявність розвиненої ринкової інфраструктури дозволяє валюті виконувати все більше функцій грошей для резидентів інших країн, посилюючи свою конкурентоспроможність відносно інших валют. Зокрема, британський фунт, частка продажів якого складає 12,78% [3] здатний виконувати функції вартості або засобу міжнародного обігу, відіграючи роль регіональної провідної валюти. Проте, незважаючи на значну частку в торгах, фунт володіє відносно нижчим рівнем конкурентоспроможності порівняно з євро, формуючи лише 4,76% світових валютних резервів [4]. В свою чергу, зростання масштабів використання національної валюти за кордоном покращує її статус та приносить додаткові переваги країні у вигляді додаткового сеньйоражу, стабілізації волатильності відсоткових ставок та валютного курсу, поліпшення умов торгівлі тощо.

Як наслідок, у фідучіарних системах національна валюта відіграє роль індикатора економічного розвитку та конкурентоспроможності країни – дані табл. 1 засвідчують краще позиціонування в рейтингу глобальної конкурентоспроможності тих країн, національні валюти яких здатні виконувати більше функцій для резидентів різних країн, що свідчить про необхідність здійснення подальшої валютної лібералізації та підвищення довіри до гривні як необхідної умови зміцнення економічного потенціалу та отримання вигід від євроінтеграції.

Табл.1. Компаративний аналіз властивостей та функцій деяких національних валют

Властивості валюти	Національні валюти			
	Гривня	Долар США	Євро	Польський злотий
Тип конвертованості	Поточно конвертована	Повністю конвертована	Повністю конвертована	Повністю конвертована
Рівень ліквідності	Неліквідний	Абсолютно ліквідний	Абсолютно ліквідний	Відносно ліквідний
Рівень конкурентоспроможності (виконання функцій грошей за кордоном)	-	Міра вартості, засіб обігу та нагромадження (в значних масштабах)	Міра вартості, засіб обігу та нагромадження	Міра вартості
Статус валюти	Внутрішня	Резервна, ключова, домінуюча, провідна	Резервна, ключова, домінуюча (регіонально), провідна	Внутрішня
Рівень довіри, %*	0.22	47.33	30.85	1.15
Позиція в рейтингу Global Competitiveness Index 2019, місце	85-е України	2-е США	4-е Нідерланди, 7-е Німеччина, 15-е Франція	37-е Польщі

Джерело: складено автором на основі [5-6].

Список використаних джерел:

1. Шемет Т.С. Теорія і практика валютного курсу / Т.С. Шемет. К.: Либідь, 2006. 360 с.
2. Науменкова С. В. Цифрові валюти у контексті суспільної довіри до грошей / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Вип. 2. С. 305-316
3. Top 25 most traded currencies. URL: <https://www.countries-ofthe-world.com/most-traded-currencies.html>
4. Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER). URL: <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4>
5. XE Currency Popularity Rankings. URL: <https://www.xe.com/popularity.php>
6. The Global Competitiveness Report 2019. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Тихонова Є.В.

студентка, Державний податковий університет / Університет ДФС України

Чернова О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки,
Державний податковий університет / Університет ДФС України

Створення всеосяжної зони вільної торгівлі України є актуальним завданням сьогодні для модернізації її торгово-економічних відносин в епоху глобалізації. Україна, визначивши курс євроінтеграції, обрала для себе певну структуру функціонування, яка діє за чинними міжнародними договорами. На сьогодні головною домовленістю є Угода про Асоціацію між Україною і ЄС, яка передбачає повну лібералізацію торгівлі між сторонами та покращення законодавства і нормативно-правової бази.

Юридичні засади функціонування зони вільної торгівлі між Україною та ЄС досліджували такі науковці, як Балас Б., Віллем М, Грицяк І. А., Калініченко П. А., Мурайов В. І., Фомічев В.І. та інші.

Робота над поглибленням ЗВТ, серед іншого, складається з:

- скасування Україною та ЄС імпорتنих мит на більшість товарів;
- запровадження правил щодо визначення походження товарів, які є одним із елементів застосування торгових преференцій;
- приведення Україною санітарних заходів та процедур у відповідність до європейських стандартів;
- установлення сприятливих умов для доступу до ринків послуг;
- запровадження Україною правил ЄС у сфері державних закупівель;
- спрощення митних процедур та запобігання контрабанді та іншим правопорушенням у сфері транскордонного переміщення товарів;
- посиленого Україною захисту права інтелектуальної власності [1].

Європейський Союз є найбільшим торговим партнером України у 2020 р., при цьому на ЄС припадає 40,7% загального обсягу зовнішньої торгівлі України (40,1% – у 2019 р.). За цей період обсяг експорту товарів і послуг до ЄС зменшився на 9,4% і склав 21,9 млрд дол. (США). Обсяг імпорту товарів і послуг з ЄС зменшився на 8,7% і склав 26,3 млрд дол. Зумовлений експортний спад, зокрема, важкістю виходу регіональних підприємств-експортерів на ринки ЄС. Торговий баланс України з ЄС 2020 р. залишався негативним, але знизився. Доларів США (залишок на 2019 р. становив -4,6 млрд дол.). Обсяг товарообігу між Україною та ЄС у 2020 р. становив 42,1 млрд дол., що на 8,1% менше, ніж у 2019 р. При

цьому експорт товарів до ЄС впав на 10,3%. Імпорт товарів до США впав на 6,2% [4].

Обсяг торгівлі послугами між Україною та ЄС у 2020 р. склав 7,1 млрд дол., що на 14% менше у 2019 р. Експорт послуг до ЄС скоротився на 4,8% і склав 4,3 млрд дол. Імпорт послуг в ЄС скоротився на 25% та становив 2,8 млрд дол.

Один із результатів взаємодії з ЄС ще є застосування безмитних тарифних квоти для частини сільськогосподарської та харчової продукції. Встановлення безмитних тарифних квот не означає заборони на експорт понад квоту. Зокрема, українські компанії можуть постачати товари, які перевищують тарифну квоту, але цій кількості підпадають під загальний режим імпорту до ЄС [7, с.2].

У 2020 р. українські експортери використали 31 з 40 тарифних квот, а в 2019 р. – 32 з 40 тарифних квот, з яких 11 використано повністю, а 2 – більш ніж на 95% (у 2018 р. можливості були використані в межах 32 тарифних квот). Квоти, у 2017 р. – у межах 29 тарифних квот та у 2016 р. – у межах 26 тарифних квот). Кількість українських компаній, які експортують товари до країн ЄС, постійно збільшується. Таким чином, якщо в 2014 р. до ЄС експортували 10 002 компанії, то в 2017 році їх кількість значно зросла і склала 14 136 компаній, а в 2018 році – 14 715 компаній. У 2019 році в країні ЄС експортували 14 545 компаній, а в 2020 році – 13 329 компаній [3]. У 2014 р. 185 українських компаній мали право експортувати свою аграрну продукцію до ЄС, у 2019 р. – 319 компаній, у 2020 р. – 333 (153 компанії – виробники споживчих товарів, 180 – компанії – виробники непродовольчих товарів) [2].

Українські експортери активно використали можливості додаткових торгових преференцій, ініційованих урядом України з боку Європейського Союзу для низки сільськогосподарських та промислових товарів, які набули чинності 1 жовтня 2017 р. та діяли протягом 3 років. Повністю вичерпано тарифні квоти на мед, кукурудзу, томати, ячмінну крупу та борошно. Тарифні квоти використовувалися для ячменю, ячмінного борошна та гранул (13,0%), вівса (9,6%) та пшениці (9,3%). Основні результати для аграрного сектору за Угодою про вільну торгівлю з ЄС:

- у 2014 р. стрімко зріс експорт м'яса птиці;
- у 2015 р. Україні дозволили експортувати молоко та молочну продукцію, а також столові яйця на ринок ЄС.
- у 2019 р. підписано та ратифіковано угоду у вигляді обміну листів на м'ясо птиці.
- у 2020 р. митні органи видали 98 124 сертифікати EUR.1. З початку застосування ПВЗТА було видано 1 сертифікат на суму 415 329 євро. Збільшується також кількість експортерів, орієнтованих на Європу, яким надано статус затверджених експортерів і які можуть

експортувати в ЄС без видачі сертифіката EUR.1. Наразі таких компаній вже 266 [2].

Таким чином, поглиблена зона вільної торгівлі в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС є ефективною. Очевидно, що Європейський Союз став найвигіднішим торговим партнером для нашої країни. Про це можна констатувати, з проаналізованих результатів. ЗВТ позитивно впливає на темпи модернізації та реструктуризації промисловості України, стимулює структуроване і поетапне становлення європейських стандартів, що на додаток до лібералізації тарифних бар'єрів відкриває доступ національним підприємствам до ринку ЄС.

Список використаних джерел:

1. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС. 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/zona-vilnoyi-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-yes>.
2. Зона вільної торгівлі між Україною та ЄС у 2015-2020 роках: експорт, імпорт, квоти, економічні досягнення та провали // Бізнес в офіційних цифрах. 2021. URL: <https://rating.zone/zona-vilnoi-torhivli-mizh-ukrainoiu-ta-ies-u-2015-2020-rokakh-eksport-import-kvoty-ekonomichni-dosiahnennia-ta-provaly/>.
3. Зона вільної торгівлі // Євроінтеграційний портал. 2020. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/zona-vilnoi-torhivli>.
4. Показники торговельно-економічного співробітництва Україна-ЄС // 2021. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/torgovelnno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/pokazniki-torgovelnno-ekonomichnogo-spivrobitnictva-ukrayina-yes>.
5. Сайт Державної служби статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Сюта С. Зона вільної торгівлі України з ЄС: наявні результати та перспективи для регіонального торговельного співробітництва // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. 2018. С. 153-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_3_13
7. Тихонова Є. В. Проблеми тарифного квотування в Україні / Є. В. Тихонова, О. П. Гребельник // Актуальні проблеми митної політики України. 2021. №2. С.2.

FREE TRADE AREA BETWEEN UKRAINE AND EU: RESULTS AND PROSPECTS FOR MODERNISATION

Kasianova M.

Student, State Tax University / University of the SFS of Ukraine

Supervisor: Chernova O.

PhD (economics), Associate Professor,

Associate Professor of the Department of International Economics,
State Tax University / University of the SFS of Ukraine

Since 2014, the export of Ukrainian goods to the EU has increased by 60% [3]. As we can see, the EU has become Ukraine's largest trading partner. The fact that during the first three quarters of 2021 Ukraine increased the export of goods and services by 32.2%, and the trade surplus doubled, confirms the above. Exports of goods and services amounted to \$56.1 billion (+32.2% in annual terms), imports – \$55.7 billion, or + 31.8%. During the year, imports and exports to the EU increased by 27% and 50%. The balance sheet surplus increased to \$443.2 million against \$226.6 million in the three quarters of last year. The trade deficit remains at nearly \$2 billion USD. For comparison, for half of 2021, the surplus was slightly less – \$413.6 million. Large improvement, isn't it?

The domination in exports is in grains, oilseeds, and oilseeds. So, agriculture is the majority. But what if we talk not about the export of nutrition products or something? What if we talk about the industry? If the agriculture sector is already a well-established object of Ukrainian export to the EU, industry isn't in such assured condition. That's why one of the main goals of Ukraine now is an industry visa-free regime. If it is implemented, 27 categories of Ukrainian manufactured goods will receive the "CE" marking, confirming their compliance with the requirements of directives and EU standards. In fact, this is 20% of Ukrainian exports to Europe. However, the process of transition to such a "visa-free regime" is typical for three industries for now, like those: low-voltage electrical equipment, electromagnetic compatibility of equipment and machinery.

The main reason why we need it is an alternative market for Ukrainian engineering products realization. Indeed, due to the loss of the Russian market for manufactured goods from Ukraine in 2013-2014, the Ukrainian economy suffered losses by 15 billion USD as for instance in 2012, the Russian Federation was the largest buyer of engineering products from Ukraine (up to 70% of manufactured goods, mainly vehicles, energy equipment, engines).

According to the rules, the zone of deep and comprehensive free trade between Ukraine and the EU is duty-free, that is, the import of goods doesn't

include any custom tariffs. However, high import duties are applied to limit the competitiveness of surplus imported products [2]. It leads Ukrainian industrial products to lose their price and advantage. They become less attractive due to all these custom difficulties.

World standards are changing rapidly. This is not only about the efficiency of products or services but it is also about technology that is used during production and authority of the producer and its country. The only option for changing quotas is to renegotiate the terms of the transactions.

Ukraine and the EU started the process of revising parts of the Association Agreement, including revising tariff, non-tariff restrictions on trade, and, of course, quotas. As the EU importers were and will be interested in Ukraine as an exporter there is still a possibility of having reduced customs tariffs on imports of products into the EU [2]. Correct advertisement is the main clue to the success of Ukrainian production in world trade. The century of technologies and digitalization allows us to hold demonstrations and exhibitions of production using possibilities that are given to us by the internet. This could decrease the risk of extra wastes and loss of resources. It also provides pre-audit. The improvement of pre-custom audit could raise the probability of positive outcomes concerning “visa-free regime” for the industry.

What is dangerous indeed, is the complete openness of the Ukrainian market and the actual lack of access for Ukrainian industrial producers to the EU market. To enter it, Ukrainian industrial products need to go through a long and expensive certification procedure. Anyway, industrial visa waiver can be implemented if parties sign ACAA as planned. Then Ukrainian manufacturers and exporters will be able to mark their products with the European conformity mark (CE) and freely sell them on the EU market without additional certification.

As we know, any agreement is the result of hard work and reformation of the entire system. Moreover, this applies to both parties. Let's start from the EU: despite the fact that the conditions are spelled out, there are certain ambiguities in the timing and prospects of Ukraine's success in the implementation of a certain number of tasks. Another log on the fire is the fact that the most of previous tasks are regarded as completed. However somehow, the final signing of the agreement isn't done. So maybe there are some more steps to overcome, though instructions and clear conditions for them are also not defined. In case of the existence of such steps at the moment, clarification of the stages of the upcoming process must be requested. For Ukraine, the task of regulating market legislation and strengthening the monitoring of the relevant authorities remains [1]. If the goal really deserves achieving, we need to be able to track the progress and cooperation properly. This all requires allocating large funds and encouraging the development of ideas for the relevant authorities.

References

1. Access of Ukrainian goods to the EU market. ACAA Agreement. URL: <https://ukraine-eu.mfa.gov.ua/en/2633-relations/torgovelno-ekonomichne-spivrobitnictvo-ukrayina-yes/dostup-ukrayinskih-tovariv-do-rinku-yes-ugoda-asaa>
2. Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Угода_про_оцінку_відповідності_та_прийнятність_промислової_продукції
3. Economic statistics / Foreign economic activity. State Statistics Service. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
4. Чернова О. В. Комплексна оцінка сучасного стану зовнішньоекономічної безпеки України / О. В. Чернова, В. М. Попко // Економіка та суспільство. 2017. №9. С. 133–138. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/22.pdf

УДК: 339.9

СУТНІСТЬ, ЦІЛІ ТА РОЛЬ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ» («EUROPEAN GREEN DEAL») У РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ТИПУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ТА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Олексієнко В.О.

студентка магістратури,
Національний авіаційний університет.

На початку ХХІ ст. світова економіка періодично перебуває у зоні «турбулентності» та невизначеності, переживає глобальні та секторальні кризи. Ситуацію посилює цілий спектр взаємопов'язаних явищ як антропогенного, так і суто економічного характеру: зміна клімату, погіршення стану природних екосистем, забруднення водних ресурсів, збільшення кількості техногенних катастроф, зростання цін на продовольчі товари, неефективне інвестування тощо. Все це ускладнює та загострює не тільки соціально-економічні та екологічні проблеми глобального розвитку, але й ставить гострі питання про вибір вектору цивілізаційного розвитку людства, що вимагає наукового обґрунтування, правового унормування та практичного впровадження концепції сталого розвитку.

Домогтися балансу інтересів всіх суб'єктів господарювання у світовій економіці можливо за рахунок державного регулювання процесів екологізації виробництва та налагодження міжнародного економічного співробітництва під час переходу країн світу до сталого розвитку. Лідером у сфері сталого розвитку, без сумніву, є Європейський Союз. У 2019 р.

країни ЄС прийняли стратегію «Європейський зелений курс» (ЄЗК), реалізація якої перетворить господарство ЄС у конкурентоспроможний та ефективно функціонуючий інтегрований економічний комплекс. Досвід ЄС має позитивний вплив на адаптацію всіх інших країн світу до впровадження принципів сталого розвитку, формує дієві механізми щодо протидії негативним змінам клімату, забезпечує синергію економічного, соціального та екологічного векторів розвитку заради безпечного та комфортного проживання людини на всій території планети Земля.

Головним документом, який унормовує принципи сталого розвитку та «Європейського зеленого курсу» країн ЄС є Комюніке СОМ (2019) 640 final [2]. Ратифікація документу є вкрай важливою, оскільки проблематика екологізації стосується не тільки недопущення забруднення оточуючого середовища, але й усіх найважливіших сфер людського та суспільного життя. Документ аналізує кожен компонент «Європейського зеленого курсу» та встановлює наступні цілі задля трансформації європейської економіки на засадах сталого розвитку до 2050 р., а саме: посилення концентрації сил та ресурсів для вирішення кліматичних питань до 2030 р.; проведення декарбонізації енергетичної системи та забезпечення переходу до відновлювальної енергетики; досягнення кліматичної нейтральності та конкурентоздатності; перехід до розумної та сталої мобільності; сприяння захисту біорізноманіття; досягнення нульового рівня забруднення навколишнього природного середовища на всій території ЄС; пошук фінансування задля переходу до кліматично-нейтральної Європи [1].

Центральною проблемою «Європейського зеленого курсу», що вимагає вирішення, є протидія змінам клімату. Отже, 14 липня 2021 р. Європейська Комісія (ЄК) затвердила амбітний та економічно ефективний пакет законодавчих ініціатив «Fit for 55», який сприятиме досягненню кліматичної нейтральності ЄС до 2050 р., дозволить реалізувати плани щодо досягнення скорочення викидів парникових газів та CO₂ на рівні 50 – 55% від показників 2019 р., а також залучити всі сектори європейської економіки до процесу імплементації цілей сталого розвитку.

«Fit for 55» пропонує переглянути кліматичне законодавство ЄС та охоплює широкий спектр сфер політичних ініціатив. Директорат ЄК з питань клімату висунув наступні пропозиції:

- 1) збільшити амбіції щодо перегляду системи торгівлі викидами в країнах ЄС;
- 2) посилити резерв стабільності ринку, пов'язаного з переглядом Системи торгівлі викидами ЄС;
- 3) переглянути Директиви Європейської системи торгівлі викидами CO₂ у сфері авіації та сприяти використанню стійких видів палива;
- 4) переглянути Директиви Європейської системи торгівлі викидами у авіації згідно з політикою Міжнародної організації цивільної авіації;

5) заохотити країни-члени ЄС до розподілу зусиль у боротьбі за скорочення викидів CO₂ («Регламент розподілу зусиль») у відповідності з планом кліматичних цілей;

6) досягти кліматичної нейтральності у секторах землекористування, лісового та сільського господарства, зменшити відходи від користування добривами та викиди CO₂ у тваринництві;

7) здійснити перегляд стандартів системи торгівлі квотами на викиди CO₂ для розподілу палива на автомобільному ринку;

8) створити соціальний фонд з питань клімату для пом'якшення негативних соціальних наслідків у зв'язку з переходом до зеленої та циркулярної економіки [3].

Зазначимо, що без дієвої фінансової підтримки масовий перехід виробників до низьковуглецевих технологій залишиться нездійсненим. За оцінками ЄК, для досягнення цілей, визначених «Європейським зеленим курсом» на період 2021-2030 рр. потрібні щорічні інвестиції понад 260 млрд. євро. У січні 2020 р. ЄК представила Інвестиційний план з метою досягнення цілей сталого розвитку, що передбачав: надання фінансової допомоги у обсязі біля 1 трлн. євро інвестицій впродовж наступного десятиліття через бюджет ЄС; створення можливостей та сприятливих умов для приватних інвесторів та інвестицій з державного сектору; забезпечення економічно ефективного та справедливого переходу, надання прямої фінансової підтримки державним інститутам та підприємцям у розробці та реалізації проектів сталого розвитку [4].

Бюджет ЄС відіграє ключову роль у досягненні кліматичних цілей. З 1 червня 2021 р. набула чинності реформа бюджетної сфери, а потік доходів до бюджету країн ЄС може збільшитись на 20% за рахунок впровадження системи торгівлі викидами CO₂. Додатковим джерелом надходжень до бюджету ЄС стає податок, що буде сплачуватись всіма державами-членами та базується на врахуванні кількості неперероблених в країні пластикових відходів. Поряд з цим, вводиться високе, протекціоністське мито на імпорт до ЄС товарів та послуг, які вироблені в інших країнах світу з порушенням норм екологізації та супроводжуються високими обсягами викидів CO₂. Введення нового екологічного збору сприятиме прискоренню технічної модернізації виробництва та масовому переходу товаровиробників до екологічно-безпечних технологій.

Стратегія сталого розвитку спрямована на захист, збереження та зміцнення природного капіталу, а також на охорону здоров'я людини та добробут громадян країн ЄС та інших країн світу. Масштабна кліматично-зорієнтована трансформація різних секторів економіки ЄС та країн світу має бути всеосяжною, що потребує міжнародного економічного співробітництва країн світу у сфері сталого розвитку, залучення до цього процесу громадськості, бізнес-структур, ТНК, міжнародних організацій, представників владних структур та громадських організацій країн світу.

Список використаних джерел:

1. 2021-2027 Multiannual Financial Framework – Own resources of the European Union Reforming the EU’s financing system. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630265/EPRS_BRI\(2018\)630265_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/630265/EPRS_BRI(2018)630265_EN.pdf)
2. COM (2019) 640 final: The European Green Deal. URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=COM%3A2019%3A640%3AFIN>
3. Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law'). URL: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.243.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2021%3A243%3ATOC
4. Sustainable Europe Investment Plan - European Green Deal Investment Plan. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0021>

УДК 339.924

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Мизовець О.Р.

студентка Навчально-наукового інституту економіки,
оподаткування та митної справи, Державний податковий університет /
Університет ДФС України

Науковий керівник: Чернова О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки, Державний податковий
університет / Університет ДФС України

Важливим завданням зовнішньої політики України є інтеграція в простір європейської цивілізації, передусім стати рівноправним партнером Європейського Союзу (далі ЄС). Для України євроінтеграція – це шлях до реалізації економічної модернізації, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій та нових технологій, створення додаткових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників, виходу на світовий ринок, особливо на ринок ЄС. Основними сферами співпраці України та ЄС є енергетика, торгівля та інвестиції, юстиція та внутрішні справи, схожість українського законодавства з законодавством ЄС, охорона навколишнього середовища,

транспорт, транскордонне співробітництво, наукова, технологічна та космічна співпраця. Як невід’ємна частина Європи, Україна тримає курс на поточні моделі соціально-економічного розвитку основних європейських країн [1, с. 4].

Загалом відносини України з Європейським Союзом налагодилися після здобуття Україною незалежності. Це був перший раз, коли Європейський Союз закликав Україну підтримувати відкритий діалог та відкриті відносини з країнами-членами.

Позиція України щодо Європейського Союзу вперше була сформована на законодавчому рівні в основних напрямках зовнішньої політики України, затверджених Верховною Радою України 2 липня 1993 р. для вступу до ЄС.

Інтеграція України до Європейського союзу є досить складним питанням, адже воно триває вже досить тривалий час і зрозуміло, що цей процес не може відбуватися швидко. Україна багато років обговорює свій інтеграційний вибір, тобто вибір моделі інтеграції: європейської чи євразійської. Революція гідності, анексія Криму і військові дії на сході України остаточно ліквідували полярність руху Захід-Схід і, нарешті, визначили українські інтеграційні пріоритети до європейського шляху розвитку.

Інтеграційний вибір будь-якої країни має принаймні три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для В Україні ці три аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету та державності, економічний – розвиток країни і добробут народу, політичний – це забезпечення майбутньої цивілізації українського народу [2, с. 59].

Існують такі перешкоди на шляху інтеграції України до ЄС:

- низький рівень поінформованості українського суспільства про ЄС, в цілому незадовільний;
- сумніви в тому, що євроінтеграція принесе користь всьому населенню України. На думку деяких експертів, інтеграція України до ЄС є найбільш вигідною для країн-членів ЄС, які хочуть посилити свій геополітичний вплив і використовувати ресурси України в їхніх інтересах;
- вимоги Європейського Союзу та загалом можливий розрив відносин з Росією та країн СНД;
- населення стурбовано конкурентоспроможністю українських товарів на європейському ринку та еміграцією робочої сили;
- на сьогодні найважливіша проблема розвитку відносин Україна – ЄС – це справедливість, корупція та організованість злочинності, і ці вимоги Україні буде важко виконати.

Іншою проблемою інтеграції України до ЄС є українське законодавство, яке не гармонізоване з європейськими стандартами.

Українське законодавство необхідно адаптувати до європейського, це потрібно зробити шляхом реформування української правової системи та поступового приведення її у відповідність до європейських стандартів. Ця адаптація має охоплювати приблизно всі галузі права, такі як приватне, митне, трудове, фінансове, податкове, інтелектуальна власність, праця, життя та здоров'я, навколишнє середовище тощо. Але це є неможливим для України в даний момент [3, с. 37].

Отже, можна визначити внутрішні фактори, які перешкоджають руху України до ЄС:

- по-перше, нешвидке проведення економічних реформ, відсутність значних результатів внутрішніх соціально-економічних перетворень;
- по-друге, рівень корупції та економічна злочинність;
- по-третє, відсутність консенсусу щодо європейського вибору серед громадян;
- по-четверте, відчувається явний дефіцит досвідчених спеціалістів з євроінтеграції, насамперед серед політичної еліти та державних службовців України;
- по-п'яте, величезний розрив у рівнях економічного розвитку України та європейських країн;
- по-шосте, суттєва різниця в життєвому рівні людей;
- по-сьоме, неузгодженість правових систем.

Список використаних джерел:

1. Потіха А. Україна – ЄС: підсумки засідання Ради асоціації та перспективи внесення змін до Угоди про асоціацію // Україна: події, факти, коментарі. 2021. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2021/ukr3pdf>
2. Деліні М.М. Проблеми інтеграції України в світове співтовариство в сучасних умовах. URL : <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/12.pdf>
3. Багатеренко А.О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України. URL: [http://jrnл.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665](http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/viewFile/5915/6665).

ПРОГРЕС ТА РЕЗУЛЬТАТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Скорик Г.Ю.

студентка ННІМВ,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Європейська економічна інтеграція для України – це спосіб модернізації економіки, який допомагає залучити іноземні інвестиції, впровадити новітні технології, подолати технологічну відсталість, підвищити конкурентоспроможність наших українських виробників, створити нові робочі місця та що дуже важливо – відкрити для себе вихід на світові ринки, а особливо на ринок ЄС. Одним словом євроінтеграція в економічному плані є особливою стратегією розвитку української економіки, адже вона спрямована на безліч важливих питань, проблем та викликів, з якими стикається наша держава, і які потребують вирішення [1].

Нещодавно відзначалась сьома річниця з часу підписання економічної частини Угоди про асоціацію України з ЄС, і зараз ми бачимо достатньо об'єктивні наслідки цієї угоди для нашої країни. Якщо зазначити сухі цифри економічної вигоди, то можна підсумувати, що завдяки Поглибленій і всеосяжній зоні вільної торгівлі український експорт до ЄС зріс майже на 50%. Ця зона вільної торгівлі також надзвичайно сильно посприяла розвитку двосторонньої торгівлі між ЄС та Україною, адже її обсяги постійно зростали з моменту тимчасового застосування ПВЗВТ у січні 2016 р., вони збільшились на близько 65% та сягнули більше, ніж 43 млрд євро у 2020 р. [2]. Таким чином, Євросоюз значно посилив своє значення для української економіки, і зарекомендував себе як торговельний партнер номер один для України. Варто зазначити, що зараз 45% зовнішньої торгівлі України припадає на ЄС. Тому не дивно, що починаючи з 2016 р., ми можемо спостерігати постійне зростання експорту продуктів із більшою доданою вартістю, таких як устаткування, приладів та транспортного обладнання, тоді як кількість компаній, що експортують до ЄС, зросла з 11 700 у 2015 р. до понад 14 500 компаній у 2019 р. [3].

Окрім цього, я б хотіла розглянути та проаналізувати, якого прогресу та результатів досягла наша країна в основних секторальних угодах та загалом в економічній частині Угоди про асоціацію України з ЄС за цей час. Насправді Україна має доволі непогані результати в інтеграції, але недостатні [4]. Відповідно до звіту Кабінету Міністрів України, наша країна виконала 53% зобов'язань станом на 2020 р., це на 10% більше у порівнянні з минулим. Виходить, що до 2024 р. ми маємо виконати ще 47% угоди, що малореально, але все ж таки, за мобілізації зусиль, ефективної їх

координації та спрямування можливо. Найбільшого успіху було досягнуто в таких сферах: політичний діалог, національна безпека та оборона (89%), юстиція, свобода, безпека, права людини (85%), зняття технічних бар'єрів у торгівлі (85%), гуманітарна політика (84%) та державні закупівлі (83%) [5].

Для економіки України, безумовно, всі наведені вище секторальні угоди відіграють важливе значення, але, на нашу думку, саме торгівля має ключове значення для економіки, тому ми би хотіли зосередитись саме на ній і проаналізувати детальніше зняття технічних бар'єрів у цій сфері. Як вже зазначалось, Україна виконала у 2020 р. 85% своїх зобов'язань в межах цього сектору, тож ось якими були наші результати:

- На жаль, через поширення COVID-19 обсяг зовнішньої торгівлі товарами між Україною та ЄС зменшився на 13,5%, експорт – на 14,4%, імпорт – на 12,7%, за підсумками 9 місяців 2020 р. у порівнянні з 2019 р., але зараз ситуація вже поліпшується.
- Дуже гарним здобутком є те, що у 2020 р. українські експортери скористалися можливостями 32 із 40 тарифних квот, 11 з яких було використано в повному обсязі, а саме на кукурудзу, пшеницю, ячмінь, мед, цукор, виноградний та яблучний соки, оброблені томати, оброблений крохмаль, масло, птицю і крохмаль, яйця та альбумін.
- Також надзвичайно важливе значення має те, що нещодавно, 1 лютого 2020 р., набула чинності Угода у формі обміну листами між Україною та ЄС про внесення змін до торговельних преференцій щодо м'яса птиці та переробленого м'яса птиці, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, адже вона не лише дала 267 українським експортерам можливість постачати продукцію в ЄС без сертифіката EUR.1, а й показала особливе ставлення Європейського Союзу до української продукції. Це відіграє неабияку роль на шляху України до подальшої співпраці з ЄС.
- Щодо технічних бар'єрів в торгівлі, пов'язаних з такою угодою, як АСАА, або так званим «Промисловим безвізом», можна сказати, що Україна повністю виконала всі свої зобов'язання на етапі підготовки до підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції з ЄС у трьох пріоритетних галузях [5].

Загалом щоб підсумувати всі досягнення щодо зняття торговельних бар'єрів можна зазначити, що дуже сильно спростились і продовжують спрощуватись митні формальності для підприємств із високим ступенем довіри, тобто вже створено підстави для взаємного визнання АЕО (авторизованих економічних операторів) [6].

Отже, європейська економічна інтеграція України посідає особливе місце у системі зовнішньоекономічних пріоритетів нашої держави, і ми маємо неабиякі результати в цьому процесі. Український європейський

вибір відкриває нові перспективи для нашої країни у сфері співробітництва з розвинутими країнами континенту, дає безліч можливостей для поліпшення економічного розвитку, зміцнення позицій України у світовій системі міжнародних відносин. Я можу сміливо зазначити, що європейська економічна інтеграція в Україні має хороші результати та є найкращим способом реалізації національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. І. Беззуб «Сучасний стан і перспективи української євроінтеграції». URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1209:suchasnij-stan-i-perspektivi-ukrajinskoji-evrointegratsiji&catid=8&Itemid=350
2. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики. Razumkov Centre. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
3. Дудко В. Результати імплементації угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014-2021. URL: <http://www.polukr.net/uk/blog/2021/10/rezultati-implementacii-ugody-pro-asocjaciju-miz-ukranuju-ta-es/>
4. Савичук О. Минуло 7 років: що змінила для України Угода про асоціацію з Євросоюзом. 28 березня 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2021/03/28/672377/>
5. European integration of Ukraine in 2020. Cabinet of Ministers of Ukraine. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/european_integration_of_ukraine_2020_0.pdf
6. Уряд підбив підсумки виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. 24 червня 2021. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/06/uryad-pidbyv-pidsumky-vykonannya-ugody-pro-asocziacziyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes/>

СЕКЦІЯ «ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ В УМОВАХ НОВІТНІХ ВИКЛИКІВ»

УДК 314.15(477:4)

УКРАЇНА В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСАХ: ТЕНДЕНЦІЇ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Кірдан О.П.

д.пед.н., к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та соціально-поведінкових наук,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Вітчизняні та зарубіжні дослідники акцентують на міжнародній освітній міграції як одному із сучасних трендів розвитку глобалізованої економіки. У дослідженнях О. Біляковської, К. Брензович, В. Дериховської, Є. Немеш, С. Степуриної та ін. диференційовано поняття «міграція», «освітня міграція», «студентська міграція» та ін., схарактеризовано тенденції освітніх міграційних процесів та чинники, які її спричиняють. У попередніх дослідженнях [2; 3] нами з'ясовано особливості підготовки конкурентоздатного фахівця для ринку праці, схарактеризовано шляхи забезпечення якості освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти.

За оцінками демографів кількість населення України, яке щорічно виїздить з України коливається у межах 4–7 млн. У сучасних дослідженнях обстоюється думка, що освітня міграція є передумовою розвитку міграції трудової. Науковиця О. Біляковська у 2011 р. опублікувала дослідження «Освітня міграція українців до Польщі», у якій виокремила наслідки на загальнодержавному рівні для країн, які приймають студентів з-за кордону та «отримують від цього конкретну економічну користь через оплату за навчання і витрати, пов'язані із проживанням; отримують висококваліфікованих спеціалістів та суспільну користь; покращення демографічної ситуації, розвиток багатокультурності суспільства тощо» [1]. Водночас зауважимо, що упродовж останніх років Україна стала одним із найбільших донорів студентської молоді, яка з освітньою метою мігрувала до Польщі, Німеччини, Чехії, Угорщини та ін. країн.

За оцінками Н. Мазур, за «останні 15 років середній щорічний приріст відтоку вітчизняних абітурієнтів за кордон становить 15,5%» [4]. Зважаючи на те, що Україна нині є переважно постачальником освітніх мігрантів та щорічно ця тенденція лише посилюється, у вітчизняних

зкладах вищої освіти бракує вступників, особливо на технічні, природничо-математичні та ін. спеціальності, які не користуються популярністю серед абітурієнтів.

У сучасних дослідженнях схарактеризовано, що однією із причин посилення освітньої та трудової міграції є безробіття дорослого населення. У «Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні» акцентовано на безробітних як на окремій категорії дорослих людей, для яких навчання у дорослому віці відіграє важливу роль. У доповіді вказано, що «за оцінками Торгово-промислової палати України, кількість безробітних у 2021 р. становила 2,5-2,8 млн громадян (13,7-15,4 % населення) і є найвищим показником за останні 15 років» [5].

Зважаючи на викладене вище, на загальнодержавному рівні необхідно створити ефективні механізми прогнозування потреби у фахівцях (з освітніми (академічними) та професійними кваліфікаціями) на вітчизняному ринку праці; посилити націєутворювальну функцію закладів освіти; сприяти соціальному, професійному та особистісному становленню молодих фахівців на першому робочому місці.

Список використаних джерел:

1. Біляковська О. Освітня міграція українців до Польщі. *Humanities & Social sciences 2011 (hss-2011)*, 24-26 november 2011, Lviv, Ukraine. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19424/1/101-Bilyakovska-292-293.pdf>

2. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Підготовка конкурентоздатного фахівця та ринок праці: виклики та перспективи освіти. Підготовка конкурентоздатних фахівців: виклики сучасності: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Кривий Ріг, 25–26 квітня 2018 р. / за заг. ред. Л.М. Сергєєвої, Т.І. Стойчик. Кривий Ріг: КПГТЛ, 2018. том 2. С. 81-83. URL: <http://dspace.udpu.edu.ua:8181/handle/6789/9025>

3. Кірдан О.Л., Кірдан О.П. Шляхи забезпечення якості освітніх програм: змістовність відображення у публічному просторі процесу їх реалізації. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-методичної конференції «Забезпечення якості вищої освіти» 08–10 квітня 2020 р. Одеса, ОНАХТ. 2020. С. 259–262. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/13276>

4. Мазур Н.О. Освітня (студентська) міграція як передумова трудової міграції. URL: https://rep.polessu.by/bitstream/123456789/18488/1/Mazur_N.O..pdf

5. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні: монографія / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), О. М. Топузов (заст. голови)]; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 384 с.

МІЖ СЦИЛЛОЮ ТА ХАРИБДОЮ: КОВІДНІ ТА ПОСТКОВІДНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Білоцерківець В.В.

д.е.н., проф., професор кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,

Український державний університет науки та технологій

Завгородня О.О.

д.е.н., професор, професор кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,

Український державний університет науки та технологій

Другий рік світова економіка відчуває на собі всеосяжний тиск пандемії COVID-19. Втрачаються людські життя, порушуються логістичні ланцюжки, виникають неочікувані дисбаланси у виробництві та споживанні, змінюється саме бачення організації бізнесу за нових (або вже давно призабутих) координат його здійснення. Глобальна економіка перетворюється з неоднорідної, багатобарвної, але цілісної матерії, на строкату сукупність дефрагментованих елементів, що ще утримуються ризомними нитками, але потужні ще в недалекому минулому синапси все більш слабшають та занепадають. Заклики до ізоляціонізму та автаркізації національних економік отримують все більше об'єктивних підтверджень на свою користь та набувають зростаючу популярність серед громадян постраждалих від епідемії країн.

Проте навіть за панування такої гнітючої для адептів вільного світового ринку атмосфери у суспільній думці та у широких бізнес-колах, не варто справляти тризну за ідеологією глобалізації. Тимчасові труднощі підважують її репутацію абсолюту, панацеї від економічних негараздів, але не стануть на заваді її неминучому відродженню як провідної потуги в постковідні часи.

Агресивна кампанія вакцинації, активне охоплення щепленням все ширших верств населення, впровадження все нових програм агітації та примусу в більшості країн світу має стати запорукою поверненню в старі, схожі, але нетотожні умови соціально-економічного буття. Людство заплатило та платить важку ціну за глобалізацію, як й платило її в попередні часи за прихильність до зовнішньої відкритості, за відмову від інкапсуляції та жорсткого ізоляціонізму. На жаль, це невід'ємна складова прогресу, згоди до участі у конкурентній боротьбі у відкритому світі. Втім, є цілком виправдані сподівання, що важкі часи чергової пандемії добігають кінця, людство найближчим часом опиниться в оновлених реаліях постковідного світу, що генерують як нові можливості, так й нові

виклики, що постануть, зокрема, й перед національною міграційною політикою.

Різкі диспропорції у рівнях заробітної плати, очікуваної тривалості життя, зримі відмінності соціально-економічних умов, можливостей для самореалізації, утвердження власної етнічної, конфесійної ідентичності тощо стають важливими передумовами формування міграційних потоків у сучасному світі. Специфіка розгортання соціально-економічної динаміки в Україні та її західних сусідах, особливості її географічного розташування виступають питомими детермінантами змісту національної міграційної політики, окреслюють її сучасний стан та ймовірні перспективи розвитку.

Рішення щодо зміни власного статусу, набуття іпостасі мігранта завжди важке та позначене низкою ризиків. Недарма свого часу стародавній скіфський мудрець Анахарсіса на запитання, кого більше, живих чи мертвих, відповів: «А до якої категорії, ви відносите тих, що знаходяться в морі?» [1]. Сам, перебуваючи в статусі мігранта в грецьких полісах, він мав на увазі саме мігрантів. Надто великими є небезпеки, на які наражаються люди, що вирішили відмовитись від звичного життя в рідній країні та податись у мандри у пошуках кращої долі [2]. Але, незважаючи на всі ризики невідомого світу, значна частина наших співвітчизників обирають емігрантське майбутнє. Додаткову актуальність ця проблема набуває за врахування стрімкого скорочення чисельності населення України (рис. 1).

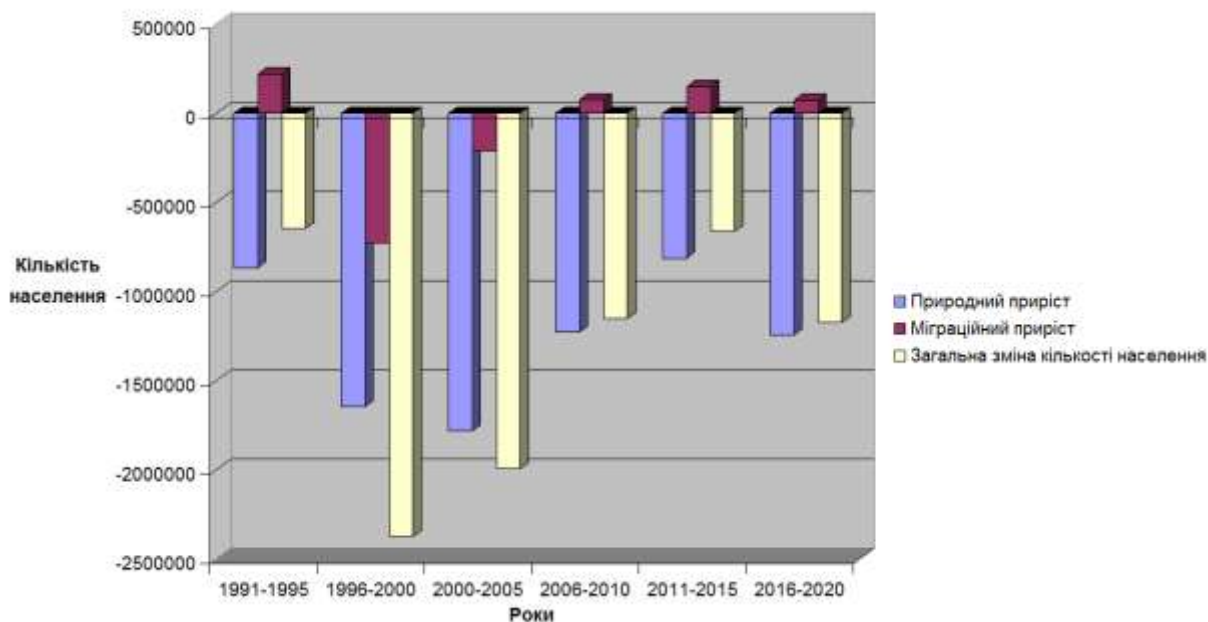

Рис.1. Динаміка населення України за 1991-2020 рр.

Джерело: [3].

Ковідні роки були позначені особливо негативною динамікою чисельності населення. Якщо протягом 2019 р. населення України

скоротилось на 251 тис., то за 2020 р. було втрачено вже 314 тис. життів, а протягом 9-ти місяців 2021 р. майже стільки ж, як за весь 2019 рік – 246 тис. [3, 4]. За таких умов національна міграційна політика має бути спрямована на призупинення відтоку населення та сприяння поверненню мігрантів в Україну, щодо чого навіть в часи пандемії, на жаль, спостерігається від’ємна динаміка (21512 осіб у 2019 р., 9316 у 2020 р.).

Список використаних джерел:

1. Diogenes Laërtius. Lives of the Eminent Philosophers. Book I. Anacharsis. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Lives_of_the_Eminent_Philosophers/Book_I#Anacharsis (дата звернення: 12.11.2021).

2. Нуне А. Кем считать плывающих? М.: Новое литературное обозрение, 2021. 280 с.

3. Населення України 2020. К.: Державна служба статистики України, 2021. 185 с.

4. Формування приросту (скорочення) чисельності населення у січні-серпні 2021 р. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_form.asp (дата звернення: 1.11.2021).

УДК 330:338.1

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЗАЙНЯТОСТІ МОЛОДІ В ЄС ТА УКРАЇНІ

Дворнік М.О.

магістрант, Національний університет «Запорізька політехніка»

Прушківська Е.В.

д.е.н., професор, Національний університет «Запорізька політехніка»

Сучасний розвиток країн світу характеризується переважно формуванням інноваційної економіки. Сутність цього типу економіки, проявляється в тому, що вона заснована на потоці інновацій, на постійному технологічному вдосконаленні, на виробництві та експорті високотехнологічної продукції з високою додатковою вартістю, експорті самих технологій. Наслідком цього є те, що в основному прибуток створює інтелект новаторів і вчених, інформаційна сфера, а не матеріальне виробництво та не концентрація фінансів.

Такі процеси вимагають сучасного підходу до проблеми розвитку трудового потенціалу країни. Тобто необхідний комплексний розвиток людського капіталу, який полягає в розвитку таких якостей, як високий рівень трудової мобільності і здатності до навчання, творчих ініціатив і

креативності, здатність до підприємницької діяльності та встановлення ділових контактів, позитивне ставлення до нововведень. Основним суб'єктом такого підходу стає молодь.

Молодь складає ту частину трудових ресурсів, яка може вдосконалюватися і здатна бути більш динамічною та реагувати на зміни соціально-економічної й політичної ситуації, глобальних викликів. Разом із тим, ця категорія суспільства є найбільш вразливою на ринку праці. Перш за все із- за своїх якісних соціально-професійних характеристик: відсутність практичного досвіду роботи і фахових навичок, невизначеність та мінливість професійної орієнтації, недостатній рівень соціалізації, соціальна незрілість, неадекватна самооцінка і завищений рівень вимог до умов і оплати праці, молодь найчастіше піддається дискримінації на ринку праці. В результаті молоді люди виявляються в групі або частково зайнятих, або безробітних.

Глобалізаційні процеси на сучасному етапі іще більше загострюють проблеми молодіжної зайнятості та безробіття в усіх країнах світу. Глобалізація поступово перетворює світове господарство в єдиний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили і знань. Найважливішим наслідком глобалізації економіки є зростання соціальної нерівності в світі, зростання розриву між багатим та бідним населенням, як на рівні окремих країн так і соціальних верств населення. Розрив у рівні матеріального стану між багатими та бідними країнами доповнюється нерівномірністю в доступі до освіти, знань, інформації, охорони здоров'я, соціальних благ, і проектується на майбутні покоління. Поглиблення нерівності у країнах світу сприяла зростанню міждержавного переміщення населення та формування принципово нової міграційної ситуації на сучасному етапі розвитку.

Важливо підкреслити, що пандемічний шок Covid-19 призвів до найбільшого безробіття в світі з часів «Великої депресії». За даними ООН у 2020 р. пандемія завдала «безпрецедентного» удару по світовій економіці, знищивши 225 млн. робочих місць із зайнятістю на повний день. Внаслідок пандемічної кризи відбулося скорочення робочого часу на 8,8% [1], що у чотири рази більше, ніж після фінансової кризи 2008 р.

На початок 2020 р. у світі повне або часткове звільнення торкнулося 2,7 млрд працівників, тобто 81% світової робочої сили. В секторах виробництва зазнають серйозного зниження і піддаються ризику 1,25 млрд працівників, або 38% світової робочої сили. Майже 300 млн осіб від 18 до 30 років у всьому світі або не мають постійного місця роботи, або взагалі є безробітними [2]. Статистичні дані свідчать, що пандемічний шок спричиняє суттєвий вплив на стан і перспективи зайнятості молоді. Для молоді, яка виходить на ринок праці рецесія Covid-19 приводить не тільки до дискомфортного початку кар'єри, але й до ризику більш низького доходу протягом декількох десятиліть, більш високого рівня злочинності,

вживання наркотичних препаратів, зменшення можливостей створення сім'ї та інших соціально-економічних негараздів. Зазначимо, що молодь є однією із найважливіших домінант у складі стратегічних ресурсів держави, яка визначає орієнтири соціально-економічної сфери, масштаби і темпи науково-технічного прогресу та впливає на суспільний розвиток в цілому.

В Європейському Союзі пандемія загострила проблему безробіття серед молоді. Зокрема, до пандемії молодіжне безробіття становило 15%, зараз спостерігаємо його зростання до 18%. У категорії від 15 до 29 років їх кількість складає 4,7 млн. В загальному в Європі безробітної молоді приблизно 10 млн осіб. Тенденції по країнах наступні: у Греції цей показник становить 33%, в Іспанії - 32,2% та Італії - 27,1%. Низький рівень безробіття в цій категорії спостерігаємо в Чехії та Німеччині – 5%, трохи вище цифри в Нідерландах – 6% та Польщі – 8% [3]. Країни ЄС здійснюють постійний пошук працевлаштування молоді та формують активну політику зайнятості.

Вплив пандемії Covid-19 негативно відображається і на зайнятості в Україні, не є винятком і молодіжна зайнятості. У цілому для молодіжної зайнятості в Україні характерні певні особливості: низький рівнем економічної активності осіб наймолодшої вікової категорії; високий рівень безробіття, який знижується у старших вікових групах молоді; структурний дисбаланс між попитом та пропозицією праці; значний рівень неформальної зайнятості, тощо.

Проблеми безробіття і забезпечення зайнятості молоді перманентно актуальні. Молодь є основною ланкою стратегічних ресурсів держави та визначає орієнтири розвитку країни на перспективу, тому її інклюзія в соціально-економічні процеси є необхідною, задля прогресивного розвитку окремої країни та глобалізованого світу в цілому.

Список використаних джерел:

1. Коронакриза призвела до найбільшого безробіття з часів «Великої депресії». ООН. URL: www.bbc.com/ukrainian/news-55807880
2. Emploi et questions sociales dans le monde: Tendances 2021. URL: https://www.ilo.org/global/research/globalreports/weso/trends2021/WCMS_795453/lang--en/index.htm
3. Безробіття серед молоді в Європейському Союзі. URL: <https://ru.euronews.com/2021/03/10/ru-real-economy-youth-unemployment>

PECULIARITIES OF UKRAINE'S PARTICIPATION IN EUROPEAN MIGRATION PROCESSES IN THE CONDITION OF MIGRATION CRISIS

Korolchuk L.

PhD (Economics), Associate Professor, Associate professor of the Chair of
International Economic Relations, Lutsk National Technical University

The realities of the migration crisis in European countries today are closely intertwined with the lives of ordinary Ukrainians, as Ukraine is one of the largest donors of migrant workers to the EU, as well as a transit territory for many routes of illegal migration. The aggravation of the crisis in the EU due to the growth of migrant flows can significantly affect the relationship between the Union and our country, which is successfully concluded under the Association Agreement. However, in order to ensure economic security, EU countries may want to curtail such cooperation, even to the abolition of the visa-free regime.

To outline further prospects for cooperation between the EU and Ukraine, to prevent the emergence of negative phenomena in migration, we will find out all the possible consequences of the migration crisis for European countries. Reports from the European institutions, as well as a review of the economic literature and periodicals on this issue, allow us to divide the effects of the migration crisis for the EU into two groups: negative and positive. The negative consequences include the following:

1. Threat to the security of EU member states. According to A. Potirava, illegal migration to the EU affects the economic, socio-cultural and military security of the Union: "In the first dimension, the scale of the problem leads to the need to accept and care for a growing group of newcomers, which in turn can affect the perception of immigrants as strangers, competing with local people for social assistance, jobs and creating and exacerbating feelings of social injustice. In terms of the socio-cultural dimension, newly arrived immigrants cause concern in society due to cultural and religious differences, which leads to tensions between immigrants and local communities. Given the military-political aspects of security, the crisis can have devastating consequences for security in several ways. On the one hand, granting asylum to citizens of the country of origin, some of whom receive protection in the form of refugee status or something similar, is often perceived by the country of origin of immigrants as an unfriendly act. The country of origin also has the right to interpret the provision of protection to its citizens as a negative assessment of the internal situation in the middle of this country (after all, only a person who is subject to persecution at home can receive protection). On the other hand, newcomers may

also include persons who belong to terrorist groups and / or pose a threat to the security of the host country ”[1].

2. The burden on the EU economy. The EU migration policy and measures to strengthen border controls, as well as cooperation with third countries and asylum for refugees, all represent a significant economic burden for European taxpayers, causing discontent among them, as well as among some EU member states, who do not see a reason in spending money from their budgets for the needs of migrants.

3. The development of migration conflicts. As noted by S. Shvets: “this is a component of the migration process that takes place within one state, but between representatives of different ethnic groups against the background of conflicting socio-political interests and views of the host population and migration groups, which actions are aimed at achieving incompatible goals or those that are mutually exclusive” [2]. Due to the high level of crime among migrants, there is a sharp dissatisfaction of the local population of the host countries with the presence of representatives of other nationalities among them.

In addition, there are supporters of mass migration to the EU, treating it as a positive phenomenon for the development of the Union. Thus, the positive consequences of migration to European countries include the following:

1. Assistance in solving the problem of the nation’s aging in Europe. As we know, the greening of the economy and improving the living standards of Europeans has exacerbated the long-standing problem of nation aging in Europe, in the context of which migrants can be seen as an infusion of young people into a European society ready to work and produce offspring, that can solve a number of problems related to the aging of the nation, such as the predominance of the elderly over the economically active population and, accordingly, the reduction of taxpayers, changes in the structure of consumption of goods and services, labor market imbalance.

2. Development of the labor market. Europe has long felt unmet demand for a wide range of low-skilled workers and workers, in particular as a result of rising European living standards and exacerbating the nation’s aging problem, resulting in a shortage of workers to serve the elderly and perform other low-paid work by European standards. It is migrants who are able to fill this niche in the European labor market, provided they are effectively integrated into their new society.

Given the fact that the negative consequences of the migration crisis identified by us are offset by effective EU migration policy, as well as the interest of European countries in migrants as a labor force in the context of the aging nation in Europe and the shortage of low-skilled workers, we can conclude expediency for European countries to implement a liberal migration policy, which we can already see in the form of measures to promote migrants from some EU countries. The most effective way to overcome the migration crisis has proven to be the integration of migrants into the socio-economic

system of European countries, which at the same time alleviates social tensions in host communities over the emergence of “foreigners” and effectively uses the benefits of immigration.

Список використаних джерел:

1. Potyrała A. Pozamilitarne aspekty bezpieczeństwa międzynarodowego – kryzys migracyjny 2015-2016. Przegląd strategiczny. 2016. Nr 9. P. 295-313.
2. Shvets S. (2016). Migration policy as a tool of prevention migration conflict. Studium Europy Środkowo Wschodniej. Nr 6, Grudzen. P. 215-223.

УДК 327

УКРАЇНА – ЄС: СПІВПРАЦЯ У СФЕРІ МІГРАЦІЇ

Щолокова Г.В.

к.політ.н., доц., доцент кафедри міжнародного маркетингу,
Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфред Нобеля»

Угода про асоціацію між Україною та ЄС (2014 р.) має пріоритетне значення для подальшого всебічного розвитку процесу європейської інтеграції нашої держави. Вона охоплює цілий ряд сфер, в яких відбувається співпраця України та ЄС.

Питання міграції регулюється третім розділом даної Угоди, що має назву «Юстиція, свобода та безпека». Так, у статті 16 визначаються засади співробітництва у сфері міграції, притулку та управління кордонами. Зокрема наголошується на важливості спільного регулювання міграційних потоків та побудови діалогу, що «ґрунтується на основоположних принципах солідарності, взаємної довіри, спільної відповідальності та партнерства». Статті 17 – 19 присвячені питанням мобільності громадян [2]. Запровадження безвізового режиму з ЄС (2017 р.) – ще один вкрай важливий крок щодо співробітництва у міграційній сфері.

Водночас необхідно наголосити на тому, що співпраця Україна – ЄС у сфері міграції почалася значно раніше 2014 р. Йдеться про такі напрями співробітництва, як експертиза міграційного законодавства, підготовка кадрів, інформаційна, технічна та матеріальна допомога. У 2010 р. нашій державі було надано План дій з лібералізації візового режиму.

Слід підкреслити, що в Україні в контексті реалізації даного Плану дій як невід’ємного складника євроінтеграційних процесів було проведено значну роботу щодо вдосконалення регулювання міграційних процесів. Так, у 2010 р. була створена така інституція, як Державна міграційна служба України. У 2011 р. було прийнято Концепцію державної

міграційної політики. Також було прийнято як нові редакції Законів України («Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового чи тимчасового захисту»), так і нові Закони України («Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», «Про зовнішню трудову міграцію»). У 2017 р. було схвалено Стратегію державної міграційної політики України до 2025 р. [1, с. 4 – 7].

Таким чином, можливо констатувати, що в період, який почався з 2010 р., відбулося значне удосконалення міграційної політики України (у законодавчому та інституційному контекстах). Сприяло цьому, зокрема, надання Україні Плану дій з лібералізації візового режиму.

Очевидно, що окреслені вище досягнення у співробітництві України з ЄС у сфері міграції вплинули на міграційну поведінку українців. Так, починаючи з червня 2017 р., за три роки функціонування безвізового режиму (до запровадження карантинних обмежень) українцями було здійснено близько 49 мільйонів поїздок у держави Європейського Союзу. Для порівняння: за перші два роки існування безвізового режиму громадяни України здійснили 33 мільйони поїздок. Водночас слід зазначити, що йдеться про поїздки як за біометричними, так і за небіометричними документами. До ЄС українці в'їжджали насамперед через кордони з Республікою Польща, а також з Угорщиною та Румунією. Найбільш популярним стало авіасполучення з країнами Європейського Союзу, найменш популярним – морське сполучення [3].

Підводячи підсумки, доцільним буде зазначити, що активне співробітництво України та Європейського Союзу у сфері міграції сприяє вирішенню багатьох задач: удосконаленню системи регулювання міграційних процесів, гармонізації законодавства України з правом ЄС, розширенню можливостей для співпраці у інших сферах тощо.

Список використаних джерел:

1. Малиновська О. А. Зовнішня міграція громадян України в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів: виклики та шляхи реагування. Аналітична записка. Серпень 2017. 18 с. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/socialna-politika/zovnishnya-migraciya-gromadyan-ukraini-v-umovakh-pogliblennya> (дата звернення: 08.11.2021)

2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 08.11.2021)

3. Четверта річниця безвізу з ЄС. Як він змінив подорожі українців і що важливо знати про нові правила поїздок до Європи. URL:

<https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/11-cheruvnya-2017-roku-ukrajina-otrimala-bezviz-z-yes-yak-ce-bulo-yakiy-sogodni-den-50165216.html> (дата звернення: 08.11.2021)

УДК 339.9:331.5

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ ПРАЦІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Шевчук В.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій

Як відомо, 2020 р. ознаменувався економічним спадом, високим бюджетним дефіцитом, зростанням безробіття і бідності населення. За інформацією Міжнародної організації праці, пандемія Covid-19 може призвести до гірших наслідків, ніж фінансова криза 2008-2009 рр. Так, за даними Bloomberg, пандемія призведе до скорочення 25 млн робочих місць у світі [1]. Для порівняння, у період фінансової кризи 2008-2009 рр. це скорочення становило 22 млн осіб. Безумовно, в цих умовах пандемія впливає на майбутній розвиток ринку праці.

Міжнародний кадровий портал gcs.ua визначив такі ключові тенденції розвитку міжнародного ринку праці, до яких призвела коронакриза [2]:

1. Максимальна оптимізація витрат. В ситуації організації робочого процесу в режимі Zoom відпадає необхідність в офісах. Підприємства максимально знижують витрати і штат працівників, залишаючи тільки тих, хто здатен генерувати прибуток.

2. Різке збільшення конкуренції на ринку праці. Користувачі порталу gcs.ua відзначали, що в період локдауну 6-7 % серед них було скорочено. Звільнено було фахівців таких професій: HR-менеджери, маркетологи, ІТ-фахівці тощо. Також респонденти зазначили, що було скорочено матеріальну мотивацію працівників. Отже, відбулось збільшення числа тих, хто шукає роботу і вищу заробітну плату.

3. Швидка зміна пріоритетів і нерівномірність. В ситуації зменшення більше, ніж в 2 рази кількості вакансій в одних сферах, в інших відбувалось її зростання втричі. Або ж в межах однієї сфери можна було спостерігати то зростання, то зменшення кількості пропозицій роботи.

За словами директора з досліджень Future Workplace у New York Times Дена Шобеля, нині основними трендами ринку праці є [3]:

1. Широке залучення сучасних технологій для задоволення потреб працівників у сфері психічного здоров'я. Пандемія Covid-19 погіршила стан психічного здоров'я багатьох працівників. Дослідження, проведене

компанією TELUS, виявило, що троє з чотирьох працівників відчували труднощі на роботі через занепокоєння, викликане Covid-19. Коли співробітники страждають від стресу та інших проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям, вони, як правило, звертаються за підтримкою до технологій, а не до людей, адже вони не хочуть втратити роботу.

2. Співробітники вимагають більше від своїх роботодавців, зокрема надати їм гнучкий графік роботи, безпечні офісні приміщення, оплачувану відпустку по догляду за дітьми, підтримку психічного здоров'я. Дослідження показало, що компанії збільшили підтримку своїх співробітників за допомогою надання освітніх пільг на відшкодування вартості навчання та погашення студентського кредиту, надали більше ресурсів для навчання та розвитку співробітників, сприяли створенню безпечного та здорового офісного середовища для тих співробітників, які хочуть або повинні повернутися до роботи в приміщеннях офісу.

3. Обираючи нове місце роботи, працівники віддають перевагу безпеці та захисту здоров'я. Під час пандемії Covid-19 співробітники очікують, що компанії будуть підтримувати чистоту своїх об'єктів та підтримувати безпечні умови праці. Коли ті, хто шукають роботу, оцінюють пропозицію робочих місць, вони обирають «безпеку робочого середовища» замість «можливостей для професійного зростання».

4. Розпорошена та децентралізована глобальна робоча сила. Працюючи віддалено, працівники переїжджають в передмістя, щоб почувати себе в безпеці, заощадити гроші, оскільки вартість життя там нижча.

5. Гібрид робочого місця та робочої сили. Компанії використовують гібридний підхід до робочого середовища, коли співробітники приходять працювати в офіс на декілька днів, а решту працюють віддалено. Гібридна модель робочого місця забезпечує структурність і комунікабельність (в офісі), пропонуючи незалежність і гнучкість (вдома).

6. Компанії беруть на себе зобов'язання щодо досягнення різноманітних цілей, зокрема боротьба з расовою та економічною нерівністю. Більшість великих компаній мають призначеного «головного спеціаліста з питань різноманітності та інклюзії», який цього року зазнав сильного тиску, особливо під час протестів проти расової нерівності. У 2021 р. 70 % осіб, хто шукають роботу, сказали, що хочуть працювати в компанії, яка демонструє прихильність до різноманітності та інклюзії.

7. Зростає попит на перепідготовку та перекваліфікацію. Covid-19 порушив глобальну економіку, спричинивши збільшення розриву в кваліфікації, а збільшення автоматизації робочих місць викликало попит на перепідготовку. Із зміною бізнесу та економічних вимог змінюються й навички, необхідні для створення нових робочих місць. Найбільш затребуваними навичками стають штучний інтелект, машинне навчання, хмарні обчислення, кібербезпека, блокчейн, ІТ-технології в галузі охорони

здоров'я тощо. Перепідготовка та підвищення кваліфікації працівників стануть ще більшою потребою в 2022 р., оскільки ринки змінюються, а інвестиції в нові технології зростають.

8. Жінки продовжуватимуть стикатися з невдачами на робочому місці. Незважаючи на те, що жінки мають більше вчених ступенів, ніж чоловіки, вони все ще недостатньо займають керівні посади. Жінки частіше зазнавали звільнень або вибували зі складу робочої сили під час Covid-19 і частіше страждали від проблем із психічним здоров'ям. Пандемія посилила проблеми, з якими вони вже стикалися, пов'язані з доглядом за дітьми, управлінням професійним та особистим життям, а також нерівністю. Дитячі садки та школи закрилися, внаслідок чого батьки (особливо матері) несуть основне навантаження на їхніх віддалених робочих місцях.

9. Covid-19 прискорює цифрову трансформацію робочого місця. Два окремих дослідження, проведені McKinsey і KPMG, показали, що щонайменше 80 % лідерів прискорили впровадження технологій через Covid-19. Хоча в минулому існував опір цим технологіям, багато компаній змогли це подолати. У зв'язку з великим розривом у навичках співробітникам потрібно додаткове навчання, щоб підтримати потребу у цифровій трансформації.

10. Необхідними стають працівники з погодинною оплатою праці, які до пандемії ніколи такими не вважалися. Тепер вони є необхідними для існування цивілізації. Скоро працівники з погодинною оплатою праці будуть сприйматися так само, як і штатні працівники.

На нашу думку, в сучасних умовах, які склалися в світі, і в Україні зокрема, можна виділити такі тенденції розвитку ринку праці: вдосконалення форм дистанційної зайнятості; зростання попиту на дистанційне навчання; зростання частки легальної зайнятості; зміна популярності професій та попиту на фахівців, поява нових професій; зростання ролі держави; зростання важливості солідарності рішень в трудовому колективі; посилення гігієни праці та безпеки на виробництві.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт інформаційного агентства Bloomberg. URL: <https://www.bloomberg.com/europe>

2. Офіційний сайт Укрінформ. Як пандемія COVID-19 змінила ринок праці в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-pandemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html>

3. The Top 10 Workplace Trends For 2021. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/top-10-workplace-trends-2021-dan-schawbel/?trackingId=UeFOhH42vCuYo0o2Noij2A%3D%3D>

ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ДО ЄВРОПИ ЯК ВИКЛИК ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Овчаренко Л.В.

к.е.н., доц., доцент,

Національна академія внутрішніх справ

Сучасна світова економіка розвивається в умовах глобалізаційних процесів, що призводить до посилення міграційних потоків в межах неї. Українська економіка також відчуває збільшення міграційних процесів, пов'язаних з новими можливостями, що виникають на світовому ринку: відкритість кордонів, зацікавленість в робочій силі в країнах з високим рівнем розвитку тощо. Національним інтересам України відповідає сталий розвиток національної економіки, інтеграція України в європейський економічний простір, розвиток рівноправного взаємовигідного економічного співробітництва з іншими державами [1].

З іншого боку, кризові явища в економіці України, військовий конфлікт на території країни, скорочення або зникнення окремих галузей викликає вимушену міграцію з України до країн в першу чергу Європейського Союзу, оскільки вони географічно близькі.

Трудова міграція суттєво впливає на економічну безпеку держави. Цей вплив має як позитивні, так і негативні характеристики.

До позитивних моментів можна віднести зниження рівня безробіття в Україні за рахунок відтоку частини робочої сили за межі країни. Таким чином зменшується напруга на ринку праці всередині країни, що послаблює негативні соціальні та економічні наслідки безробіття та нівелює можливі загрози, які могли би бути викликані масовим безробіттям.

Також, позитивним є і той факт, що збільшується надходження приватних грошових ресурсів в країну від доходів мігрантів, які вони надсилають близьким, що залишились вдома. Це викликає пожвавлення споживчого попиту на внутрішньому ринку та збільшення надходжень до бюджету у вигляді непрямих податків.

Але в даному випадку треба мати на увазі, що ці позитивні моменти існують поки міграція носить тимчасовий характер. Якщо мігранти не будуть зацікавлені в поверненні на батьківщину та будуть шукати можливості перевезти сім'ї, цей грошовий потік суттєво зменшиться.

Ще одним позитивним аспектом є молодіжна освітня міграція, особливо активно вона розвивається в прикордонних регіонах – сьогодні дуже багато молодих українців навчаються в Польщі, Чехії, Словаччині, Угорщині. Понад 33 тис. українських студентів навчається в Республіці

Польща (це 55 % від усього іноземного студентства; водночас, це також країна з найвищим показником трудових мігрантів з України), близько 10 тис. – у Німеччині, понад 17 тис. – в інших європейських країнах [2, с.41].

Навчання за межами країни дає доступ до досконалого вивчення мови, ознайомлення з економікою, історією, культурою інших країн, можливості створення дружніх та ділових контактів для співпраці в майбутньому, розуміння перспектив розвитку тощо. Але це є позитивним за умови, що отримавши освіту, молодь повернеться в Україну і буде використовувати отримані знання та навички для розбудови країни. Якщо ж наслідком навчання за кордоном буде еміграція, це створить загрозу для майбутнього країни. Відсутність молодих перспективних фахівців значно знизить темпи економічного розвитку країни, вікові кадри поступово будуть звільняти свої робочі місця за об'єктивними обставинами. Також це вплине на сповільнення інноваційного шляху перебудови економіки країни, що призведе до падіння її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Беручи до уваги Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, необхідно шукати шляхи співпраці в сфері трудової міграції, які б давали змогу вільно переміщатися в межах Європейського простору, але при цьому залишалася б зацікавленість саме у співпраці, а не еміграції. Звернути увагу на створення різноманітних спільних проектів в виробництві, сфері послуг, науковій, освітній діяльності тощо, активізувати створення спільних підприємств, розвивати прикордонне співробітництво, обмінюватися науковцями та освітянами в межах Болонського процесу.

Також, необхідно активізувати підтримку молодих фахівців з боку держави з метою заохочення їх залишатися в Україні, повертатися після навчання в Україну через систему пільгового кредитування отримання житла та підтримки стартапів, створення бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів для молодих підприємців та науковців, фінансування безперервної системи підвищення кваліфікації, пільгового оподаткування інноваційних молодіжних проектів тощо.

Список використаних джерел:

1. Стратегія економічної безпеки України до 2025 р. Затверджено Указом Президента України від 11 серпня 2021 р. № 347/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>

2. Річний звіт Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти за 2019 р. / за заг. ред. проф. С. Квіта. Київ : Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, 2020. 244 с. URL: <https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2020/02/Звіт-2020.pdf>

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ УКРАЇНСЬКОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ ДО ЄС

Кицюк І.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри
міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Щербата Н.З.

к.е.н., доц., старший викладач кафедри
міжнародних економічних відносин та управління проектами,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Європейський напрям є основним для транскордонної мобільності українців. Стабільно зростала чисельність громадян України, які мають дозволи на перебування в ЄС. У 2014-2019 рр. близько 3,4 млн громадян України вперше отримали дозвіл на проживання в ЄС, з них 83 % (2,8 млн) – дозволи на працевлаштування. Українці стали найбільшою зовнішньою робочою силою в ЄС [9].

Кількість вперше оформлених дозволів на перебування в ЄС у 2020 р. дещо зменшилася, проте лишилася значною (601 тис. в 2020 р., 757 тис. в 2019 р.). Більшість нових дозволів в 2020 р. були видані Польщею – майже 500 тис. Переважно це короткострокові дозволи, чинні протягом 3–11 місяців (88%), видані у зв'язку з працевлаштуванням (93% дозволів терміном до 11 місяців).

Під впливом пандемії COVID-19 та обумовлених нею обмежень транскордонної мобільності, трудова міграція не припинилася, проте стала важче здійснюваною. Обмеження або й заборона пасажирських перевезень, в'їзду, як і побоювання негативних наслідків подорожей для здоров'я, призвели до значного зменшення транскордонної руху українців. У 2020 р. чисельність перетинів громадянами України кордону у напрямку виїзду була майже втричі меншою, ніж попереднього року [6].

Виїзд не стільки зменшився, скільки був відтермінований. Із початком карантину навесні 2020 р. на батьківщину, за оцінками фахівців, повернулися приблизно 10 % заробітчан (300–400 тис.), вдома вони зіткнулися із серйозними труднощами в пошуках роботи і здебільшого за першої нагоди повернулися до країн працевлаштування [4].

Радикальні обмеження руху були першою регуляторною реакцією більшості урядів, однак починаючи з червня 2020 р., спостерігається тенденція до зменшення прямих обмежень пересування, і запровадження натомість медичних вимог (мати негативний тест на наявність вірусу SARS-CoV-19, COVID сертифікати), які стали основним типом обмежень.

Карантинні заходи спричинили різке зниження показників ВВП, скорочення обсягів виробництва товарів та послуг, зміни у сфері зайнятості. Найбільше постраждала сфера надання послуг, будівництво та промисловість, де через карантинні заходи було призупинено роботу тисячі підприємств. Трудові мігранти на рівні з іншими працівниками зазнали скорочення. Посилені заходи з соціального захисту під час карантину, запроваджені в країнах ЄС, дозволили дещо зменшити негативні наслідки, проте ринкам праці ймовірно знадобиться кілька років, щоб відновитись після кризи [5].

Спалах пандемії COVID-19 загострив проблеми, з якими стикаються багато українських трудових мігрантів у ЄС. Виявились ризики, пов'язані з кризою у сфері охорони здоров'я, для осіб, які спільно проживають у переповнених житлових та робочих приміщеннях. У червні 2020 р. влада Німеччини оголосила регіональний локдаун в Гютерсло після того, як 1,5 тис. з 7 тис. робочих м'ясного заводу, де працюють працівники зі Східної Європи, отримали позитивний результат тесту на коронавірус [6].

Поточна криза також показала, наскільки розрізнені дії держав-членів ЄС з точки зору політики внутрішнього переміщення та міграції. Коли ЄС та його держави-члени ввели обмежені заходи, спрямовані на стримування поширення COVID-19, громадянам України заборонили в'їзд до Шенгенської зони без поважної причини (напр., без дозволу на проживання, працевлаштування або навчання в ЄС). Однак деякі держави-члени ЄС, такі як Німеччина та Литва також відмовляли у в'їзді українським громадянам з діючими дозволами на працевлаштування та / або вагомими причинами для роботи в державі-члені [9].

Пандемія COVID-19 поглибила залежність економіки держав-членів ЄС від українських трудових мігрантів. Економіка країн постраждала від нестачі сільськогосподарських працівників-мігрантів, які відіграють ключову роль у продовольчому процесі. Це безпрецедентно у відношенні Польщі та Фінляндії, які офіційно дозволили в'їзд українським мігрантам, зокрема, сезонним працівникам, на початку травня 2020 р. Уряд Польщі зобов'язав працедавців забезпечити транспортування мігрантів та ізоляцію протягом карантинного періоду 14 днів [5].

Розвиток економіки Польщі після негативних наслідків пандемії потребуватиме додаткових робочих рук, тому уряд країни вживає заходів для утримання мігрантів, надаючи їм певні соціальні гарантії, та створює умови для подальшого прибуття працівників з-за кордону. Наприклад, українці, які в'їжджають до Польщі з метою роботи чи навчання, можуть безкоштовно отримати щеплення від COVID-19 безпосередньо на кордоні, де розгорнуті цілодобові пункти вакцинації. Планується спростити процедуру працевлаштування іноземців, зокрема цифровізувати процедури набуття дозволу на працевлаштування, надати змогу отримувати триваліші дозволи (до трьох років) [8].

Карантинні обмеження не зупинили українську трудову міграцію до ЄС, проте призвели до певних змін її характеристик. По-перше, загальмувалась тенденція до розширення географії виїздів на роботу за кордон. По-друге, оскільки для в'їзду до іншої країни уже недостатньо мати лише біометричний паспорт, а необхідно підтвердити мету поїздки, міграція набуває більш організованих та впорядкованих форм, обсяги неформального працевлаштування у ЄС зменшуються. По-третє, під впливом труднощів транскордонних переміщень посилилася тенденція до трансформації тимчасової трудової міграції на переселенську [6].

Список використаних джерел:

1. Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Польщі. URL: http://sociology.ucu.edu.ua/wpcontent/uploads/2020/02/UA_MIGR_TO_PL_2019.pdf.
2. Влияние COVID-19 на украинских трудовых мигрантов в Чехии, Венгрии, Польше и Италии. URL: <https://www.pragueprocess.eu/en/migration-observatory/publications/34-briefs/213-covid-19>.
3. Оперативна інформація щодо заходів, які вживаються іноземними країнами з протидії розповсюдженню COVID-19. Оновлено 21 червня 2020 року. URL: <https://mfa.gov.ua/news/operativna-informaciya-shchodo-zahodiv-yaki-vzhivayutsya-inozemnimi-krayinami-z-protidiyi-rozprovsvudzhennyu-covid-19>.
4. Подолання наслідків впливу COVID-19 на мобільність населення. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/iom_ukraine_covid-19_migration_messages_ukr.pdf.
5. Трансформації трудової міграції з України до ЄС під час пандемії COVID-19. URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/17320.pdf>
6. Migration in Ukraine 2021. URL: https://www.iom.org.ua/sites/default/files/migration_in_ukraine_facts_and_figures_2021-eng_web.pdf/.
7. Poland: New statistics on Ukrainian migrants in Poland 10.03.2021. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/poland-new-statistics-ukrainian-migrants-poland_en.
8. Stojkov L. Labor migration between Ukraine and Poland during COVID-19 / 14.05.2021. URL: https://trudovi.org/en/show-news/labor-rights/labor-migration-poland#_ftn2.
9. Ukrainian Labour Migration to the EU: State of Play, Challenges and Solutions. 15 March 2021. URL: <https://www.pragueprocess.eu/en/news-events/news/491-ukrainian-labour-migration-to-the-eu-state-of-play-challenges-and-solutions>.

ПРОБЛЕМА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Шевчук В.О.

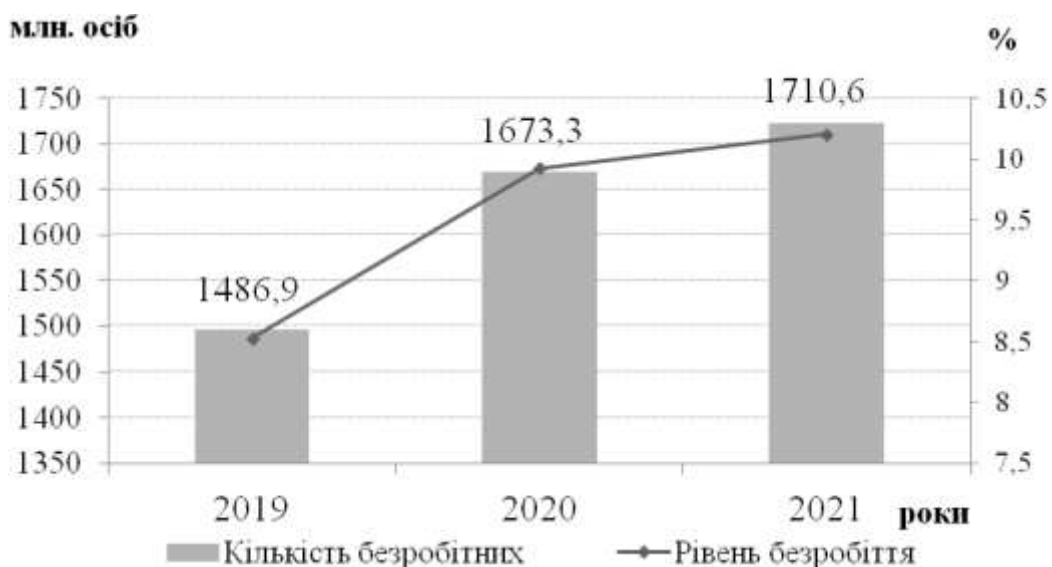
к.е.н., доц., доцент кафедри теоретичної та прикладної економіки,
Державний університет інфраструктури та технологій

Барков М.М.

студент спеціальності
«Транспортні технології (на морському та річковому транспорті)»,
Державний університет інфраструктури та технологій

На сьогоднішній день проблема безробіття в Україні є досить актуальною і гострою темою. Причиною цього є відсутність економічних умов, які могли б надати змогу людям застосовувати свої навички у продуктивній роботі. Тому безробіття є не тільки економічною, а й досить серйозною соціальною проблемою. І як важлива соціально-економічна проблема воно перешкоджає забезпеченню валового національного продукту та життєдіяльності суспільства.

Під час пандемії COVID-19 кількість і рівень безробітних в Україні віком від 15 до 70 років збільшилася з 1,6 млн осіб (9,9 %) у 2020 р. до 1,7 млн осіб (10,3 %) у II кварталі 2021 р. Для порівняння, у 2019 р. безробітне населення становило 1,48 млн. осіб (8,6 %) [1] (рис. 1).

**Рис. 1. Кількість безробітних і рівень безробіття в Україні
за 2019-2021 рр.**

Джерело: [1].

За даними сайту пошуку роботи work.ua, у 2020 р. в середньому кожен місяць в Україні кількість відкритих вакансій (пропозицій з працевлаштування) становила 45,7 тис. Для порівняння, у 2019 р. цей показник становив 62,8 тис. пропозицій [2].

Зростання рівня безробіття відбулося як серед жінок, так і серед чоловіків. Кількість безробітних жінок зросла у II кварталі 2021 р. порівняно з попереднім періодом на 68,2 тис. осіб, а рівень безробіття збільшився на 1 %. Кількість безробітних чоловіків за цей же період зросла на 14 тис. осіб, а рівень безробіття збільшився на 0,3 % [3] (табл.1).

Табл.1. Кількість безробітних в Україні за статтю у 2020-2021 рр.

Період (рік, квартал)		Жінки			Чоловіки		
		Зайняте населення, тис. осіб	Безробітне населення, тис. осіб	Рівень безробіття, %	Зайняте населення, тис. осіб	Безробітне населення, тис. осіб	Рівень безробіття, %
2020	1 квартал	7953,6	755,9	8,7	8620,9	793,0	8,4
	2 квартал	7733,2	760,4	9,0	8408,0	870,2	9,4
	3 квартал	7703,8	748,4	8,9	8381,8	895,0	9,6
	4 квартал	7650,0	763,2	9,1	8345,6	911,0	9,8
2021	1 квартал	7385,9	873,9	10,6	8102,5	932,1	10,3
	2 квартал	7449,6	828,6	10,0	8216,2	884,2	9,7

Джерело: [3].

Отже, безробіття в Україні набуло значних масштабів, що може негативно вплинути на державне та суспільне благополуччя. Щоб знизити рівень безробіття в Україні потрібно змінити політику зайнятості, оновити трудове законодавство. Активне підвищення рівня зайнятості на існуючих і новоутворених робочих місцях допоможе підвищити рівень економіки країни. Також особливого значення набуває дослідження ринку щодо актуальності професій та підготовка нових фахівців.

Список використаних джерел:

1. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/unemploy/2021/>.
2. Как COVID-19 изменил рынок труда: зарплаты, вакансии, фрилансеры и прогнозы на 2021 г. URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2021/01/4/669724/>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: ukrstat.gov.ua.

УКРАЇНА В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Білова Є.В.

студентка, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Головко Л.С.

старший викладач,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Міграція, як відомо, є цілком природним явищем, яке мало місце протягом усієї історії людства. За думкою сучасних дослідників, Україна займає на трудовому ринку місце держави-експортера робочої сили, хоча й відмічаються деякі тенденції до зростання кількості іноземців, які працюють в Україні. Загалом, міграція може сприяти розвитку працівників, обміну трудовими навичками, досвідом і знаннями, впливати на статево-вікову і професійно-кваліфікаційну структури, вести до оновлення кадрів тощо. Але для України це складне соціально-економічне явище має в основному негативні наслідки. Потік трудової міграції був направлений в сторону таких країн Європи, як Польща, Чехія, Італія, Греція, Німеччина, Португалія, Іспанія ще до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, незважаючи на візовий режим. Зараз же українці мають можливість виїздити до країн Європи на заробітки набагато простішим чином, ніж це було раніше. В світлі інтеграційних прагнень України постає питання контролю цих міграційних процесів, адже нині держава масово втрачає своє економічно активне населення [3,4].

За даними Центру економічної статистики зріст еміграції трудових сил України почав фіксуватися у 2009 р., ситуація стабілізувалася до 2014 р., а потім знову почався міграційний вибух. Україна остаточно перетворилася на постачальника за кордон інтелектуального, висококваліфікованого людського капіталу, де зрозумілою й економічно обґрунтованою є перевага одноразового внеску у відносно дешевого, за західними мірками, готового фахівця над дорогим і тривалим процесом його підготовки [7].

Міграція має багато причин, але загалом їх можна заключити в одну: пошук кращих умов для життя і праці. В умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом, яка в повному обсязі набрала чинності з 1 вересня 2017 р., має бути оновлено спільні інституційні рамки співпраці України та ЄС та поглиблено стосунки у всіх її сферах на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції. Звісно, однією з важливих сфер співробітництва є міграція, адже саме ЄС на сьогодні є найбільш привабливим регіоном світу для українських мігрантів. Економічна

привабливість Європейського Союзу для громадян України полягає у бажанні долучитись до високого рівня життя та соціальних стандартів, мати гідну оплату праці, повагу всіх своїх прав і свобод тощо.

Згідно з даними Статистичної організації Європейської Комісії (Євростат), в 2016 р. з майже 4 млн нових дозволів на проживання в Європейському Союзі найбільшою частиною отримувачів були саме українці, з яких більшість просили дозволи на проживання в Євросоюзі саме у зв'язку з роботою [6]. Безвізовим режимом з Європою користуються численні українці. За даними представництва Євросоюзу в Україні, вже за перший місяць функціонування безвізового режиму між Україною та ЄС ним скористалися майже 100 тис. українців. А за 4 роки його дії підрозділи Державної міграційної служби оформили понад 14 млн паспортів для виїзду за кордон. З моменту запровадження спрощеного порядку поїздок до країн Євросоюзу ним скористалися понад 50 млн громадян України [1].

Регулювання міграційних процесів займає важливе вагоме місце в соціально-економічній політиці будь-якої держави. Економіки багатьох держав Європи стрімко розвиваються, а дефіцит кваліфікованих кадрів – це головна проблема підприємств. Наприклад, за новим імміграційним законом Німеччини шанси отримати робочу візу і дозвіл на проживання в Німеччині, як і раніше, будуть вищими у тих фахівців, яких німецька економіка потребує найбільше. Інформацію про попит на ті чи інші професії можна буде знайти на спеціальному сайті. В Україні ж міграційні процеси, як вже було зазначено, є проблемною зоною економіки. Втім, вони є об'єктом державного регулювання, що зазначено в Концепції державної міграційної політики, яка спрямована на захист національних інтересів держави в сфері міграції та на забезпечення сталого розвитку [2].

Виїзд українських громадян на роботу за кордон має для суспільства численні економічні, світоглядні, культурні, політичні та інші наслідки. З одного боку, в умовах соціально-економічної кризи трудова міграція сприяє зниженню тиску на ринок праці та зменшенню напруги в суспільстві. Також до позитивних рис міграції для самих працівників можна віднести можливість підвищення рівня життя емігрантів та членів їх родин. З іншого боку, країна втрачає найбільш перспективну в трудовому та репродуктивному плані частину населення. Емігранти в основному зайняті на простих роботах низької кваліфікації, часто легально та напівлегально, за нижчу заробітну плату, порівняно з місцевими робітниками. Багато українців, які виїждять за межі країни на доволі довгий час, втрачають національну самосвідомість, набувають невластивого менталітету. Країна ж потерпає від старіння нації, зростання демографічного навантаження на працюючих на внутрішньому ринку, звідси і від зменшення податкових надходжень та відрахувань у соціальні

фонди. Таким чином, вплив трудової еміграції населення в ЄС для України є більшою мірою негативним [5].

Отже, породжені трудовою міграцією виклики та проблеми вимагають від влади України відповідних робочих рішень. Виходячи з вищесказаного, трудова міграція за своїм профілем може не відповідати національним інтересам країни. В таких умовах міграційна політика України в контексті євроінтеграції повинна розглядатися передусім як один із засобів протидії депопуляції. Насамперед, потрібно покращити умови роботи українських громадян, забезпечити достатню кількість робочих місць та гідну оплату праці, підвищити загальний рівень життя в державі. Україна повинна стати більш привабливою для населення, ніж країни ЄС. Тільки так держава зможе отримати всі економічні переваги від Угоди про асоціацію, не жертвуючи при цьому своїм людським капіталом.

Список використаних джерел:

1. В МВС розповіли, скільки українців скористались безвізовим режимом // Медіа агенство АСС. Чернівці, 2021. URL: <https://acc.cv.ua/news/ukraine/v-mvs-rozpovili-skilki-ukrayinciv-skoristalis-bezvizovim-rezhimom-74130>
2. Гаман В.Г. Трудова міграція: особливості та наслідки для економічного розвитку держави // Інтелект XXI. 2019. № 6. С. 40-43.
3. Герасимчук А.А., Палеха Ю.І., Шиян О.М. Соціологія : навчальний посібник. Київ : Вид-во Європейського університету, 2004. С. 216-240.
4. Козак В.В., Пайкова Л.А., Давиленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2002. С. 230-242.
5. Петроє О.М., Васільєв В.Т. Міжнародна світова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України // Вісник НАРА. 2015. № 4. С. 93-99.
6. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення 11.11.21)
7. Державна служба статистики України. URL: ukrstat.gov.ua (дата звернення 12.11.21)

ВИКЛИКИ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ В ЄС

Шепель О.С.

асистент кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин ННІМВ,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Криза COVID-19 спричинила різкий економічний спад у країнах Східної Європи в цілому, і в Україні зокрема в 2020 р. Закриті кордони перервали торгівельні та туристичні потоки та завадили багатьом сезонним працівникам, особливо в аграрному секторі, виїхати на роботу за кордон. Негативний вплив закриття Україною кордонів на початку пандемії породив чимало проблем як для тих трудових мігрантів, що вже перебували за кордоном, так і для тих, хто був вдома. У першому випадку вони не мали змоги вчасно повернутися додому, навіть володіючи таким бажанням, адже транспортні комунікації між державами ЄС та Україною, включаючи авіаційні перельоти, були призупинені, а здійснити транзитний переїзд, скажімо, зі Словенії до нашої держави було неможливо, беручи до уваги, що інші країни ЄС також позачиняли кордони. На цьому етапі варто згадати й необхідність втрати чималої кількості часу на перебування в чергах на прикордонних пунктах пропуску, адже якомога більше трудових мігрантів ще у березні прагнули встигнути потрапити до України поки така можливість зберігалася [1].

У другому ж випадку, ті громадяни України, які планували виїхати з держави на заробітки зіткнулися з неможливістю реалізації свого права на мобільність, зважаючи на закриті кордони, перерване авіасполучення та закриття іноземних консульств у перші два місяці з березня, що не дало їм змоги в разі необхідності отримати візу [2]. Наприклад, згадується кінець березня того ж 2020 р., коли українська влада оголосила про закриття державного кордону та припинення усіх пасажирських перевезень. Десятки тисяч українських робітників (з Польщі), під впливом європейських економічних перипетій вишикувалися у величезні черги на прикордонних пунктах пропуску, намагаючись потрапити додому. Головною проблемою тоді була цілковита невизначеність та брак інформації про те, які саме рішення ухвалюватиме як українська, так і польська влади, і чи не виявиться, що вони опиняться у становищі заблокованих у чужій країні порушників закону, та ще й безробітних. Тобто, проблемна суть полягає в тому, що трудові мігранти (і не тільки по

лінії Україна-ЄС) є заручниками спаду (відкриття) або активізації (закриття кордонів) коронавірусної інфекції на європейських теренах.

Найпривабливішими країнами Європейського Союзу для українських трудових мігрантів були і залишаються Польща, Чеська Республіка, Німеччина, Італія, Іспанія, Греція. Найбільше грошових переказів традиційно Україна отримує з Польщі, де зосереджено більше мільйона трудових мігрантів з України. Незважаючи на зростання обсягів міграції за циркуляційною моделлю, в Польщі більшість трудових мігрантів працюють довгостроково [3].

Грошові перекази є одним з найбільших джерел валютних надходжень в Україні. За підрахунками експертів, обсяг грошових переказів в Україну з 2011 р. вдвічі перевершив обсяг прямих іноземних інвестицій, вчетверо – обсяг надходжень портфельного капіталу та у вісім разів – надходження офіційної допомоги в цілях розвитку. Варто зазначити, що приплив ПІІ та портфельних інвестицій був дуже нестабільним і різко скоротився у 2014-2015 рр., а грошові перекази залишилися стабільними навіть під час коронавірусної кризи [4].

Табл.1. Грошові перекази в Україну в 2016-2021 рр., млн. дол. США

	2016	2017	2018	2019	2020	I квартал 2021
Надходження (усього)	7535	9287	11111	11921	11980	2968
Польща	1991	3116	3649	3558	3300	840
інші країни	1010	1127	1420	1470	1646	412
США	576	679	870	984	1220	321
Великобританія	259	310	394	601	1013	252
РФ	1396	1315	1091	1266	863	190
Чеська Республіка	377	434	846	1113	834	189
Німеччина	291	318	426	462	513	137
Італія	412	448	492	498	475	112
Кіпр	249	285	341	391	414	99
Ізраїль	171	280	337	351	361	97
Греція	179	179	191	195	195	46
Нідерланди	71	98	123	127	192	49
Британські Віргінські острови	38	55	157	182	187	32
ОАЕ	93	118	153	135	145	38
Сінгапур	73	104	129	120	131	34
Канада	73	79	97	95	111	25
Іспанія	66	76	88	86	96	24
Туреччина	57	86	106	79	83	23
Португалія	48	52	57	60	67	16
Норвегія	42	52	55	60	48	11

Примітка: 2021 р – взято статистичну інформацію лише за 1 квартал.

Джерело: складено автором за [5].

Приплив грошових переказів в Україну поступово збільшився з 2015 р. і досяг 11,9 млрд дол. США у 2019 р., що еквівалентно 7,7% ВВП. Незважаючи на коронавірусну кризу, обсяги грошових переказів в Україну не зменшилися під впливом епідеміологічної ситуації. Стабільність потоків грошових переказів можна пояснити бажанням мігрантів компенсувати свою відсутність домогосподарствам, яким вони надсилають грошові перекази в країни свого походження. [4]

Грошові перекази мають значний позитивний вплив на бюджети домогосподарств трудових мігрантів. За оцінками ПРООН для домогосподарств трудящих-мігрантів з України грошові перекази становлять в середньому 50-60% їх бюджету, і тому вони виступають основним джерелом доходу.

Масова втрата роботи та відповідного соціального забезпечення в країнах Європейського Союзу стала чинником нових проблем для заробітчан. Якщо ми розглядатимемо це явище в контексті, нам стане більш ніж зрозумілою причина цих подій. Адже внаслідок коронакризи відбулося стрімке зниження темпів розвитку сфери обслуговування, значно скоротилося виробництво, а праця домашніх працівників взагалі втратила свою актуальність, бо ж ті люди, які наймали заробітчан на цю роботу, були вимушені перебувати вдома під час карантину та самостійно доглядати дітей чи людей похилого віку. Були закриті бари, ресторани, готелі, магазини роздрібної торгівлі, а в окремих випадках, було призупинено виробництво ненагальних товарів і будівництво. Внаслідок такої тривожної ситуації, серед українських трудових мігрантів почало ширитися безробіття [3].

Під впливом пандемії український соціально-економічний механізм теж зазнав немалих втрат. Безліч висококваліфікованих працівників (в тому числі і лікарів), підприємців та співробітників компаній – залишилися, як правило, без попереднього рівня доходів, що, відповідно, стало поштовхом до пошуку їх за кордоном в аналогічній (лікарі) або більш нижчого ступеня зайнятості.

Високий рівень залежності від грошових переказів серед уразливого населення регіону Східного партнерства викликав хвилю занепокоєння в розпал пандемії COVID-19. Фінансове навантаження на мігрантів демонструється високою схильністю брати позики та борги. Близько 43% трудових мігрантів мали скрутне фінансове становище, що спонукало їх звернутися за позиками. Така ситуація є актуальною для низькокваліфікованих працівників, які перебувають у більш вразливому становищі через їхні тимчасові та невизначені економічні умови.

Великою проблемністю досі характеризується комунікація органів державної влади України із трудовими мігрантами, що могла б ефективно інформувати їх про можливості працевлаштування вдома. Однак за відсутності єдиного державного органу з координації процесів міграції для

працевлаштування чимало заробітчан продовжують залишатися безробітними в Україні, а ті кому пощастило знайти роботу за допомогою уряду, будуть вимушені працювати за більш низьку зарплату ніж у ЄС, яка в середньому складає 6-8 тисяч, коли за кордоном пересічний заробітчанин мав змогу заробляти 15-22 тисячі гривень. [6]

За оцінками ООН майже 400 000 українських трудових мігрантів, що вимушені були повернутися на батьківщину через карантинні обмеження, перебувають під загрозою бідності через їх обмежений фінансовий прибуток. Більшою мірою, це особи, які майже не мають заощаджень і для яких допомога по безробіттю у багатьох випадках обмежена або недоступна через неофіційне працевлаштування. Таким чином, при обмеженому охопленні соціальними виплатами їм не вистачає доступу до ліків, засобів індивідуального захисту та медичної допомоги в цілому. Особливо це стосується мігрантів без документів, які не можуть дозволити собі неофіційні виплати лікарям або аптекам.

Незважаючи на весняну хвилю повернення мігрантів та подальші труднощі у країнах працевлаштування, українські трудові мігранти продовжували робити все можливе та неможливе для утримання своїх сімей. Таким чином, всупереч попереднім прогнозам щодо значного скорочення приватних грошових переказів через коронавірусну кризу (Світовий банк очікував річне зниження на 14%) протягом січня – серпня 2020 року, в Україні скорочення переказів становило лише на 6,4%.

Інша більш технічна проблема, з якою зіткнулись мігранти, це висока вартість та обмежений доступ до каналів переказів. Як у приймаючій країні, так і в країні їх проживання постачальникам послуг з переказу грошей доводилося закривати або скорочувати час роботи, тоді як обмеження мобільності та обмежений громадський транспорт ускладнювали людям доступ до відділень та агентів, що здійснюють переказ коштів. Ці обмеження доступу виявились викликом для здатності багатьох мігрантів та їх сімей відправляти та отримувати грошові перекази, особливо в контексті обмеженої обізнаності та прийняття альтернативних цифрових каналів передачі [1].

Незважаючи на те, що уряди ініціювали радикальні заходи, влада не надала жодних альтернатив цифровим грошовим переказам або будь-яким іншим засобам здійснення грошових переказів. У цій ситуації, де навіть неформальні канали грошових переказів були недоступні, мікrokредити домогосподарствам в умовах пандемії часто були єдиним способом виживання.

За оцінками Міжнародної організації з міграції, близько $\frac{1}{2}$ від загального обсягу грошових переказів в Україну витрачається на споживання, ще $\frac{1}{2}$ спрямовується на заощадження, а також придбання нерухомості та ремонтні роботи, невелика сума з цих коштів йде на інвестиції. Українські домогосподарства зазвичай витрачають близько $\frac{2}{3}$

витрат на споживання вітчизняних товарів та послуг, що безпосередньо стимулює внутрішнє виробництво. Зростання попиту на споживання українських товарів та послуг, спричинене грошовими переказами трудових мігрантів безпосередньо збільшує ВВП приблизно на 3%, саме тому можна вважати, що грошові перекази відіграють важливу антициклічну роль у поточній економічній кризі в Україні [4].

Збільшення обсягів грошових переказів має позитивний вплив на поточний рахунок України та є одним із основних елементів, що врівноважують рахунок поточних операцій та фінансовий рахунок. Це має вплив на стійкість платіжного балансу України в умовах пандемії, що досягається за рахунок взаємодії з іншими факторами, такими як фіскальне коригування, збалансована грошово-кредитна політика, структурні перебудови та офіційна допомога в цілях розвитку, надана Україні, у тому числі з боку ЄС [4].

Відтак, резюмуючи усе вище викладене, дійдемо висновку, що труднощі та виклики, з яким зіткнулися трудові мігранти з України внаслідок коронакризи є закономірним явищем, пов'язаним із непередбачуваністю, небезпечністю та високою швидкістю поширення цієї хвороби. Українські заробітчани стали одними з тих, хто більш за все відчували на собі наслідки спроб урядів держав стримувати миттєвий темп поширення нової загрози.

В цілому, всі труднощі українського працевлаштування в ЄС зводяться до одного простого базису. Попри свою поширеність, трудова міграція в Україні досі сприймається як індивідуальна стратегія і не опиняється у центрі якихось комплексних політик з боку держави – ні щодо захисту соціальних та трудових прав наших мігрантів за кордоном, ні щодо використання кваліфікації та навичок трудових мігрантів для розвитку економіки України.

Список використаних джерел:

1. Indoitu A. Impact of COVID-19 on labour migration from EaP countries to the EU // EaP CSF COVID-19 policy paper. 2021. С. 14–28.
2. Права українських трудових мігрантів: як вплинула пандемія? // Платформа прав людини. 2021. URL: <https://www.ppl.org.ua/prava-ukra%D1%97nskix-trudovix-migrantiv-yak-vplinula-pandemiya.html>
3. Кульчицька К., Кравчук П., Сушко І. Трансформації трудової міграції з України до ЄС під час пандемії COVID-19 // Праця та соціальна справедливість. С. 4–8.
4. Pieńkowski J. The impact of Labour Migration on the Ukrainian Economy // Vox Ukraine. 2021. URL: <https://voxukraine.org/en/the-impact-of-labour-migration-on-the-ukrainian-economy/>
5. Мінфін. URL: <https://minfin.com.ua/ua/>

6. Сушко І., Кравчук П., Кульчицька К. Трудова міграція з України: нотатки до проблеми належного управління // Міжнародний Фонд Відродження. 2021. С. 20–23.

УДК 339.91

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРАКТИК ВЕДЕННЯ ВІЗОВОЇ ПОЛІТИКИ ПО ВІДНОШЕННЮ ДО «ЦИФРОВИХ КОЧІВНИКІВ»

Андрюніна Д.О.

аспірант ННІМВ,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

XXI століття – століття, яке породило значну кількість викликів для світової економічної системи в цілому та світової міграційної системи зокрема. Серед цих викликів – цифровізація, роботизація, зростання обсягів міграційних потоків, проблематика збереження національної культурної ідентичності на цьому фоні, інтеграція мігрантів у суспільства, що приймають, загострення проблем бідності та нерівності, кліматичні зміни (які, між іншим, породили новий клас мігрантів, а саме – екологічних мігрантів), прогалини у соціальному забезпеченні трудових мігрантів і, врешті-решт, пандемія COVID-19, яка лише поглибила усі згадані вище протиріччя. Варто зазначити, що наведений перелік не є навіть скороченим списком усіх нагальних проблем, а радше його невеликим фрагментом.

Одним з породжень сплетіння зазначених вище викликів є клас так званих «цифрових кочівників», спосіб життя яких цілком можна розглядати як новий тип міграції. Вперше даний термін згадується у праці Цугію Макімото та Девіда Меннерса *The Digital Nomad* у 1997 р. [1]. У цілому, єдиного визначення феномена «цифрових кочівників» не існує, й специфіка його така, що єдиного визначення на даний момент існувати і не може, проте їх все ж об'єднує одна спільна риса: вони, як правило, поєднують віддалену роботу та подорожі, і роблять це з різних причин та протягом різного часу [2], тобто ведуть «кочівний», а не традиційний «осілий» спосіб життя.

Здебільшого, вони, зайняті у галузях так званої «економіки знань», зокрема, у наступних: маркетинг, дизайн, ІТ, письменництво, журналістика, консалтинг та репетиторство [3]. Тобто йдеться про переважно висококваліфікованих спеціалістів і робітників, які не «прив'язані» до одного місця і які вже цілком вписуються у дискурс боротьби за таку категорію мігрантів. Природно, що стосовно кількості

«цифрових кочівників» однозначних даних не існує, проте, за даними різних досліджень, їх нараховують понад 35 млн осіб у всьому світі [4].

Інше питання полягає у тому, що боротьба за залучення «цифрових кочівників» до вітчизняної економіки потребує нових підходів, які цілком успішно починають генерувати розвинені країни світу з огляду на доволі високу зацікавленість у таких кадрах та значні обсяги «економіки знань», яка потребує все більше і більше людського висококваліфікованого ресурсу. Крім того, варто зазначити, що у даному контексті існує не лише зацікавленість роботи «цифрового кочівника» на вітчизняну економіку (адже працювати на компанію будь-якої європейської країни можна віддалено і на території тропічного острова), а і здійснити спробу «укорінити» таку особу на своїй території, «прив'язати» її до неї та, зрештою, зробити так, щоб зароблені кошти не виходили за межі вітчизняної економіки і витрачалися безпосередньо на її території, тим самим створюючи додаткові стимули для економічного зростання. Більше того, модель, за якої «цифровий кочівник» працює на території однієї країни на роботодавця іншої країни (тобто не займає місцеве робоче місце і тим самим не створює конкуренцію місцевому населенню) або взагалі веде свій бізнес, створюючи тим самим додаткові робочі місця, та витрачає свої кошти у країні перебування, також має право на життя та, відповідно, може бути предметом інтересу.

На цьому фоні варто відзначити, що країни-учасниці ЄС визнані «цифровими кочівниками» як одні з найкращих країн перебування попри те, що вартість проживання у них не є дешевою. У своїх онлайн-спільнотах «цифрові кочівники» визнають одними з кращих напрямків «кочівництва» Іспанію, Німеччину, Хорватію та Грецію [5]. При цьому частина країн-учасниць ЄС доволі оперативно зреагувала на нові тренди та виклики, заповнивши «правовий вакуум» введенням спеціальних віз «цифрових кочівників» та направивши цей тренд у потрібне для себе русло. Так, відповідні програми вже запроваджені Хорватією, Чехією, Естонією, Німеччиною, Грецією, Італією, Мальтою та Португалією [6]. Про аналогічний намір запровадити візи «цифрових кочівників» наприкінці вересня 2021 р. оголосила і Румунія [7]. Кожна країна обирає свою унікальну модель, адже універсального підходу, який би підходив абсолютно кожній країні, не існує й існувати апріорі не може так само, як і у будь-якій іншій справі. Наприклад, у Португалії віза «цифрового кочівника» відкриває шлях до отримання посвідки на постійне проживання, Італія пропонує «цифровим кочівникам» оподатковувати лише 70 % їх доходів, Греція – 50 %, а Хорватія взагалі звільняє їх від стягнень податку на прибуток [6]. Що стосується Хорватії, то 10 жовтня 2021 р. було офіційно відкрито ціле місто для «цифрових кочівників»: йдеться про місто Задар, яке у європейських ЗМІ вже називають «Долиною» за аналогією з Силіконовою долиною [8]. Даний проєкт є

пілотним, і у його рамках передбачено створення особливих умов для «цифрових кочівників», зокрема, у плані житла, комфортних громадських локацій для роботи, організації різноманітних заходів для їх спільнот, спеціалізованих конференцій тощо. За словами авторів ідеї, це було зроблено, зокрема, для стимулювання економічного життя Хорватії не у туристичний сезон [8]. Як бачимо, варіантів ведення подібної практики та адаптації її до потреб вітчизняної економіки безліч.

На цьому тлі цілком закономірними були б рухи України у напрямку «наздоганяння» подібних європейських практик у сфері візової та міграційної політики, оскільки курс на євроінтеграцію та європейський рівень життя виходить далеко за Угоду про асоціацію з ЄС, а і передбачає широке впровадження адаптованих до українських реалій європейських підходів. Наразі ідея впровадження віз «цифрових кочівників» в Україні не є дуже поширеною, хоча самі «цифрові кочівники» все частіше висловлюють зацікавленість у робочій подорожі до України, тобто цей потенціал поки залишається невикористаним. На сайтах онлайн-спільнот «цифрових кочівників» у рубриках найкращих місць для «кочівництва» все частіше можна знайти Київ та Одесу, які визначають у спеціалізованих керівництвах з планування міграції як такі, що є дружніми по відношенню до «цифрових кочівників» [9].

Відповідно, заповнення «правового вакууму» навколо «цифрових кочівників» сприяло б більшій залученості України до міграційних процесів таких спеціалістів в межах Європи, створило б додаткове джерело наповнення бюджету (оскільки навіть якщо «цифровий кочівник» не працюватиме на українське підприємство, він все одно витратить свої кошти на території України, з чого, відповідно, будуть стягуватися непрямі податки), а також покращило б імідж України у даній сфері. Вірогідно, у короткостроковому плані вигода для економіки України не буде значною за обсягами, проте у довгостроковій перспективі це матиме сенс: по-перше, з маленьких цеглинок і уваги до навіть порівняно невеликих деталей постають потужні економічні механізми, по-друге, «гра в довгу», як правило, приносить результат більш сталий та відчутний, а, по-третє, поточні тенденції вказують на майбутнє зростання популярності «цифрового кочівництва», тобто цілком очікуваним є зростання обсягів міграційних потоків такого типу. Так, поєднання окремих елементів провідних практик з запровадження віз «цифрових кочівників» та адаптація їх до економічної моделі України можуть стати новим елементом її міграційної політики та сприяти поживленню економічного зростання, зокрема, і в умовах майбутнього постпандемічного відновлення.

Отже, напрацювання практики з запровадження віз «цифрових кочівників» є релевантною відповіддю на новий виклик сучасності у вигляді появи класу «цифрових кочівників» та механізмом долучення

України до трендових міграційних процесів у країнах-учасницях ЄС, а також підвищення стійкості вітчизняної економіки.

Список використаних джерел:

1. Hayes A. Digital Nomad / Adam Hayes // Investopedia. 2021. URL: <https://cutt.ly/7TrRfpB>.
2. COVID-19 and the Rise of the Digital Nomad // MBO Partners. 2021. URL: <https://cutt.ly/PTrRWnT>.
3. Remote Work Hub. 2021. URL: <https://cutt.ly/mTrR3iQ>.
4. 63 Surprising Digital Nomad Statistics in 2021 // A Brother Abroad. 2021. URL: <https://cutt.ly/JTrTG0R>.
5. Smith L. 5 Things You Need to Know About Digital Nomads / Lisa Smith // Entrepreneur. 2016. URL: <https://cutt.ly/CToAgzS>.
6. Digital Nomad Visas in EU Countries // European Travel Information and Authorization System. 2021. URL: <https://cutt.ly/iToASOM>.
7. Another EU Country to Introduce Digital Nomad Visa // SchengenVisaInfo. 2021. URL: <https://cutt.ly/OTak13w>.
8. Walfisz J. Want to work remotely? The first digital nomad village has opened in Croatia / Jonny Walfisz // Euronews.Travel. 2021. URL: <https://cutt.ly/9TalwEC>.
9. Digital Nomad Guides // Digital Nomad World. 2021. URL: <https://cutt.ly/WTaTng7>.

УДК 339.9

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПРАЦІ ЄС

Ковбич Т.К.

аспірант кафедри міжнародних економічних
відносин і бізнесу Факультету міжнародних відносин,
Національний авіаційний університет

Інтенсивна інтеграція інновацій у систему сучасних інформаційно-комунікаційних технологій призводить до суттєвих змін на ринку праці Європейського союзу. Важливі виклики та можливості трансформації існуючого ринку праці ЄС передусім формує всебічне зростаюче використання інтернет-ресурсів. Розвиток та функціонування нового цифрового ринку кардинально відрізняється від традиційного. Головними суб'єктами діджиталізації ринку праці ЄС виступають інтернет-компанії та міжнародні корпорації, основою діяльності яких є Інтернет. Звідси логічно, що інтернет-сервери мають працювати за рахунок чого компанії можуть

створювати і постачати клієнтам діджиталізаційні послуги, які вони пропонують. Нова діджиталізаційна політика на ринку праці ЄС передбачає її реалізацію лише в умовах злиття реального та віртуального світів. Необхідними умовами для такого процесу, з чим треба погодитись, є висока ефективність і низька вартість інформаційно-комунікаційних технологій та доступність цифрової інфраструктури [1, с. 133].

До основного фактору розвитку діджиталізації ринку праці ЄС треба віднести формування його цифрової інфраструктури. Така цифрова інфраструктура – це не лише телекомунікації. У загальному розумінні, цифрова інфраструктура це фізичні активи, що необхідні для роботи з такими технологіями, як цифровий зв'язок, обчислення та збереження даних, що у наш час має першочергове значення у роботі партнерів на Європейському ринку праці.

Діджиталізація значно вплинула на середовище зайнятості населення ЄС, які перейшли на використання цифрових технологій, з'єднавши промислові технології з цифровими. Застосування цифрових технологій породжує такі тенденції, як поглиблення відносин з покупцем та швидка реакція на зміну переваг покупця. Робота з покупцем індивідуалізується, практикується, насамперед, врахування його проблем та потреб. У цифровій економіці зростає цінність клієнтського досвіду, який стає додатковим джерелом прибутку [2]. Поряд з цим, в межах ЄС створюються нові умови в роботі з покупцями, зокрема, використання штучного інтелекту. Він передбачає перехід від програмного забезпечення до алгоритмів, які виявляють економічні, соціальні, фінансові інтереси та прогнозують поведінку суб'єктів Європейського ринку праці. Інтелектуальному цифровому інтерактивному середовищу, що оточує користувача автоматизованими особистими консультантами, притаманні додатки, які обробляють індивідуальну інформацію про користувачів сайтів, формуючи «оточуючий розум». При цьому, електронне забезпечення зорієнтовано на визначення та формування систематизованих потреб партнерів на ринку праці ЄС.

Цифрова цінність, яка пропонується споживачам на Європейському ринку праці відрізняється від цінності фізичних товарів. Тут найбільш суттєві флуктуації полягають у зміні факторів, що визначають конкурентні переваги; скороченні операційних витрат; послабленні специфіки активів і місцезнаходження компаній та зацікавлених працівників; використанні аутсорсингу та офшорингу.

При переході до діджиталізації ринку праці ЄС відбуваються також певні зміни під впливом конкуренції. Конкуренти можуть стати партнерами, об'єднавшись на базі цифрових платформ та їх спільного використання. У той же час, має місце конкурентний підрив – несподівана поява конкурентних переваг у новачків за рахунок стартапу або доступу до глобальних цифрових платформ для проведення досліджень, розвитку,

маркетингу, швидких продажів і дистрибуції [2]. Ще одне джерело конкурентного підриву, який викликають цифрові технології, це здатність перетинати кордони галузей, що дає можливість на міжгалузевому рівні використовувати клієнтські бази, інфраструктуру і технології на ринку праці ЄС.

Важливим аспектом впливу діджиталізації на розвиток ринку праці ЄС є те, що традиційні або посередницькі процеси скорочуються або трансформуються, оскільки цифрові технології забезпечують прямий доступ до клієнтів або компаній. Ці процеси трансформуються з аналогових у цифрові і створюють новий тип діджиталізаційних посередників. Таке явище спостерігається у фінансовій сфері ринку праці ЄС, де існуючі бізнес-моделі мають бути узгоджені з цифровізацією. Тут може бути виявлений перехід на онлайн-сервіси та збутову діяльність, а також нові канали комунікації і поширення цифрової маркетингової діяльності на Європейському ринку праці.

Діджиталізація ринку праці ЄС передбачає, що клієнти можуть оперативніше, самостійно обирати та інформувати про послуги робітників, що пропонуються різними провайдерами. Це приводить до трансформації сфери працевлаштування, де контакт з клієнтом переходить на цифровий рівень. При цьому, пропозиція послуг робочої сили більш персоналізована, оскільки клієнт вказує конкретну свою інформацію та вимоги. Це підвищує мотивацію, наміри і купівельні наміри партнерів, що приводить до оптимізації відносин між суб'єктами на ринку праці ЄС.

В період діджиталізації ринку праці ЄС послуги робочої сили, що доповнені цифровими даними, стають новими джерелами прибутку і факторами конкурентоспроможності. Технологічні нововведення трансформують сприйняття і управління персоналом компаній. Тому, не тільки нові дані, але їх цифрова обробка, яка характеризує діяльність працівників, спонукає підвищення ефективності використання їх професійних і творчих можливостей.

Діджиталізація суттєво впливає на розвиток ринку праці ЄС, та зокрема, трансформує можливості, функції його учасників, які перейшли на використання цифрових технологій та об'єднали промислові технології з цифровими. Конкретними напрямками зазначеного впливу діджиталізації на ринок праці ЄС виступають формування його цифрової інфраструктури, середовища, зайнятості населення, використання штучного інтелекту, зростання рівня конкурентоспроможності працівників, поява цифрових посередників. В цілому діджиталізація, цифрові технології, сучасні аналітичні методи, зокрема, такі як технологія великих даних створюють інноваційні можливості для розробки нових та трансформації існуючих моделей функціонування ринку праці ЄС з урахуванням сучасних викликів та потреб інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Клименко І.С. Вплив цифрової економіки на економічний розвиток світу / І.С. Клименко // Науковий журнал. 2018. №7. С. 133-139.
2. Михайлова К.В. Цифрова трансформація та її вплив на бізнес та ділове середовище / К.В. Михайлова, Н.М. Матвеева. // International Scientific Journal «Internauka». 2019. С. 1-17.

УДК 339

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА МІГРАЦІЯ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ

Хила Є.П.

викладач кафедри міжнародних економічних відносин,
Ужгородський національний університет.

У наш час, коли вибір місця роботи чи навчання не пов'язане з територіальною приналежністю, коли рівень інтелектуального потенціалу є основною конкурентною перевагою людини, більшого значення набуває питання впровадження найвищих стандартів якості життя молоді як найбільш мобільної частини населення. Молодь, особливо студентство, є основним економічним потенціалом будь-якої країни. Тому сьогодні для України надзвичайно важливо створити сприятливі умови для самореалізації молоді у власній країні, а також активну участь у боротьбі за молодь з усього світу, збільшення кількості іноземних студентів, тим самим підвищуючи рівень розвитку країни та її інтелектуальний потенціал.

Відтік громадян, а особливо молоді та фахівців з України останніми роками збільшується через тривалу економічну та політичну кризу, воєнні події в Донецькій та Луганській областях. Так, у 2020 р. громадянам України було видано понад 601 200 дозволів на проживання країнами ЄС, що робить їх найбільшою групою громадян серед усіх країн.

Польща видала 488 900 таких дозволів (81%). Польща, яка три десятиліття тому сама була основною відправною країною в Європі, стала основним напрямком для українських мігрантів, включаючи не лише тимчасових працівників, а й студентів. Дедалі більше країн Центральної та Східної Європи, які є новими членами ЄС, стають місцем призначення для все більшої кількості українських громадян: Чехія та Угорщина реєструють позитивні сальдо чистої міграції з початку 2000-х рр., Польща, Словаччина та Словенія – з 2010-х рр. [3].

Українці становлять одну з найбільших груп громадян третіх країн, які живуть і працюють в ЄС, але в сучасному дослідницькому середовищі

їх міграція до ЄС залишається непоміченою, а українців розглядають переважно як одну з «груп мігрантів» у дослідженнях щодо мігрантів із Центральної та Східної Європи [5].

Українська міграція до ЄС цікава для сучасних міграційних досліджень з таких причин. По-перше, це найбільший з усіх пострадянських міграційних рухів до ЄС і, таким чином, тенденція для мігрантів з пострадянського простору, які використовують свій досвід радянського минулого як форми соціального капіталу в міграції. По-друге, українська міграція гостро реагує на гендерне питання. Аналіз появи та розвитку цих гендерних міграційних потоків відкриває дуже важливу перспективу для більш широких дебатів про нестабільність та гендерну залежність роботи в ЄС. По третє, мігранти з України займаються широким спектром транснаціональних практик. Усі ці аспекти виправдовують необхідність поглибленого та більш систематизованого погляду на сучасні знання про ці складні міграційні потоки.

Інтелектуальна міграція молоді – це процес, який у ХХ столітті зазвичай обмежувався територією однієї країни, але сьогодні, значною мірою завдяки розвитку інформаційних технологій, набуває значно активнішого розвитку. Сьогодні інтелектуальна міграція молоді – це можливість для потужних держав стати могутнішими, створюючи найкращі умови для найпрогресивніших молодих людей у всьому світі, а загроза для недостатньо потужних країн надовго відстає від лідерів [6]. Для забезпечення позитивного балансу інтелектуального потенціалу в Україні неможливо досягти лише шляхом вирішення проблеми залучення молоді до науки. Україні необхідно створити в країні умови для залучення молодих спеціалістів до науки та забезпечення їх послідовного професійного зростання, а також створення необхідних умов для розширення творчої активності старшого покоління та передачі його досвіду молоді [7].

Очевидно, що питання підвищення якості життя іноземних студентів в Україні має бути пріоритетним для керівників навчальних закладів та країни в цілому. У довгостроковій і навіть середньостроковій перспективі це позитивно вплине на «інтелектуальний баланс» в державі. Однак у порівнянні з вирішенням питання залучення іноземних студентів до вишів нашої країни набагато актуальнішим сьогодні є питання протидії наслідкам «циркуляції мізків» з регіонів України за кордон.

Важливого значення набуває демографічний чинник, який є одним із визначальних для забезпечення стабільного та безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування. Сучасні демографічні тенденції у світі призводять до різкого зниження частки людей працездатного віку, у тому

числі молоді, у загальній чисельності населення та збільшення частки пенсіонерів [1].

Населення України скорочується одним із найшвидших у світі темпів, та, ймовірно, зменшиться до 35 мільйонів до 2050 р. [7].

Низька народжуваність і високий рівень смертності поєднуються з високим рівнем міграції за кордон. Забезпечення умов розвитку народонаселення України має розглядатися як один із найпріоритетніших національних інтересів в основах державної політики та національної безпеки. За даними, Україна посідає 8 місце у світі за кількістю міжнародних мігрантів українського походження, та сягнуло понад 600 тисяч українців [2].

Масовий відтік кваліфікованих фахівців молодого та середнього віку з науки, що супроводжується різким старінням та виходом на пенсію досвідчених наукових кадрів створюють реальну загрозу втрати наступності наукових знань, технологій та спадкоємності між поколіннями вчених, значно знижують ефективність їхньої роботи, призводить до розпаду наукових шкіл і кадрового потенціалу науки в цілому [6].

Аналіз траєкторій життєвих шляхів молоді показує, що кар'єра формується залежно від того, відповідають людський капітал та його кваліфікація (експертиза, знання та навички) чи не відповідають попиту на ринку праці. І це основний момент – поєднання попиту та пропозиції – головне в кар'єрі, користувався чи не користувався спеціальною освітою, набув додаткові знання чи навички. Це ті фактори, які діють, і такий підхід до аналізу кар'єрних шляхів є єдиним продуктивним

На сьогоднішній день науковці не можуть дійти єдиного висновку щодо наслідків міграції молоді. З одного боку, вплив мігрантів негативно впливає на соціально-економічний розвиток країни, а також на демографічну ситуацію в країні. Разом з тим, до позитивних наслідків можна віднести процес «циркуляції мізків». Фахівці, що повертаються на Батьківщину, використовують у науково-технічній діяльності отримані передові знання, уміння і досвід, поліпшують професійні навички за рахунок переваг, отриманих під час перебування за кордоном.

Для України актуальною є проблема врегулювання міграції населення молодого віку. У зв'язку з цим виникає потреба прийняття Україною важливих міжнародних документів стосовно захисту прав трудових, освітніх, наукових, економічних та політичних мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Безтелесна Л. Інтернаціоналізація вищої освіти за умов міжнародної міграції населення як носія людського потенціалу // Вісник Хмельницького національного університету. 2014. № 3. С. 254–257.

2. Україна – на 8 місці в світі по кількості емігрантів. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2021/12/18/7317883/>
3. First residence permits down by more than 700 000 in 2020. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/-/ddn-20211008-1>
4. Migration Data Portal. URL: <https://migrationdataportal.org/themes/international-students>
5. The migration intentions of young adults in Europe: A comparative, multilevel analysis Migration. – 2017. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/psp.2123>
6. UN: Policy options. URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/202103/UN%20Policy%20Paper%20on%20In-Out%20Migration_final%20COR_ENG.pdf
7. Youth, Employment and Migration. URL: <http://www.mdgfund.org/content/youthemploymentandmigration>